
MS 1755 - MS 1785
Bizimkiler
Aydınlanma
Bizimkiler - Aydınlanma
23.Kitap
Evin Esmen Kısakürek
Arda Kısakürek
Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

BİZİMKİLER

Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

23. KİTAP

1755 - 1785

Aydınlanma

Yazarlar

Evin Esmen Kısakürek

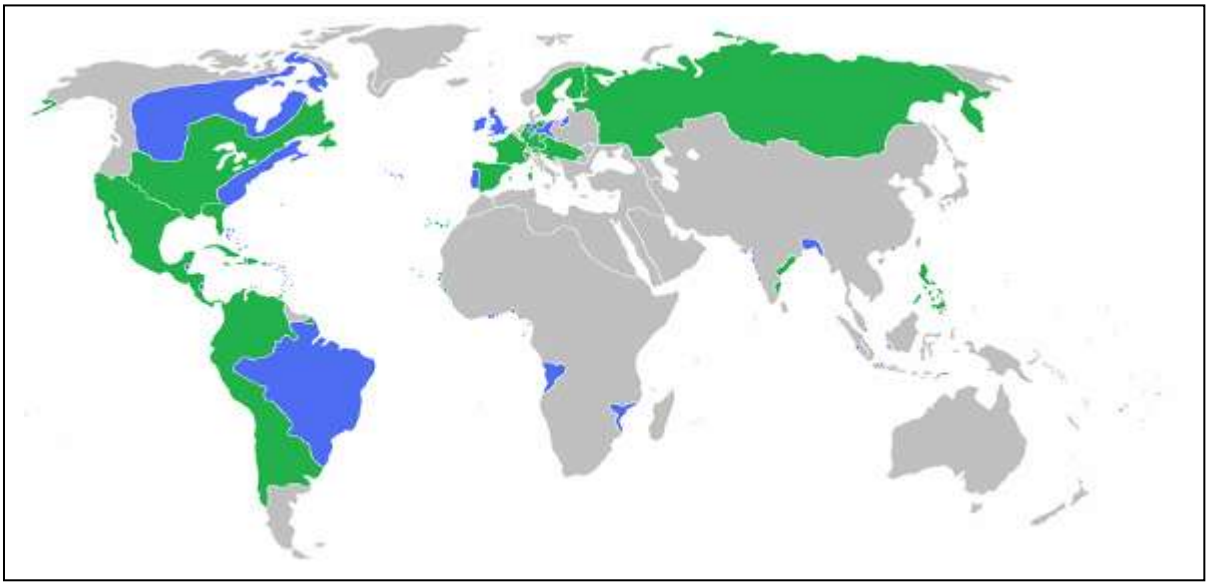
Arda Kısakürek

Bizimkiler adlı kitapların tümü aşağıdaki sitelerde mevcuttur:
http://www.dunya-tarihi.com/
http://sites.google.com/site/ekitapdunyatarihi/
http:/sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam2/
http:/sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam3/

BİZİMKİLER 2
23. KİTAP 2
Yedi Yıl Savaşı, 1756 5
Osmanlı Tahtında III. Mustafa, 1756 7
Aynı Atadan Gelme 9
Her Yerde Katliam, 1757 11
İngiltere Hindistan'da Öne Geçiyor, 1758 14
Çekim Kanununun Deneysel İspatı, 1759 17
Din Ne Ki? 21
Hindistan'ı Hıristiyanlaştırma Çabaları 23
III. George İngiliz Tahtında, 1760 25
Deniz İmparatorluğu, İngiltere 28
Amerikan Halkı 31
Hindistan Hakimiyeti, 1761 32
Rusya Tahtı II. Catherina'nın, 1762 35
Rousseau 38
Paris heykelleri 40
II. Katerina 41
Paris Anlaşması, 1763 43
Prusya Eğitimi Öne Çıkarıyor, 1763 46
Kutsal Roma Germen İmparatorluğu Görüntüsü, 1763 48
Fransa Yeni Bir Savaşa Hazırlanıyor, 1764 50
Habsburg, 1765 53
Doğal Hak 55
Amerika'da Tepkiler 57
Metodist, 1766 59
Çin Güçleniyor 62
Amerika Kıyılarında Sıkı Denetim, 1766 64
Janny, 1767 66
Cizvitler Katolikleri Rahatsız Ediyor 67
Telemann 69
Herkes Dünyaya Özgür Gelir 70
Osmanlı-Rus Savaşı Başlıyor, 1768 72
Boston 74
Sanayi Yeni Buluşlarla Gelişiyor 76
Osmanlı-Rus Savaşında başarı Rusların, 1769 77
Bengal'de Ölümcül Açlık 79
James Cook 81
Çeşme Deniz Savaşı, 1770 84
Ruslar Karada da Osmanlıyı Yeniyor, 1770 87
Girit'te Et Tırnak Ayrılıyor, 1770 89
Buhar Gücü Kullanımına Doğru, 1770 91
Sadece Doğa Var 94
Eyaletler Kendini Yönetiyor, 1771 95
Osmanlının Arap Eyaletleri Bağımsız Gibi 97
Ayan 99
Kamu Oyu desteği, 1771 103
İsveç Toparlanmaya çalışıyor, 1772 105
Avrupa Köylüsü 107
Avrupa'da Köylüler dışındaki halk 109

Rusya Zorda, 1773 111
Boston Çay Partisi, 1773 113
Küçük Kaynarca Anlaşması, 1774 115
1774 Osmanlı İmparatorluğu için bir dönüm noktası mı? 117
İngiliz Kralına Meydan Okuma 119
I. Amerikan Kongresi, 1774 121
Devlet İçinde Devlet 125
Kafirler Kızıldeniz ve Süveş'te, 1775 127
Kıvılcım, 1775 130
Amerikan Bağımsızlık Savaşı, 1775 132
İlluminati, 1776 134
Amerika'nın Bağımsızlığı, 1776 136
Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1776 138
Amerikan-İngiliz Savaşı Devam Ediyor, 1776 139
Fransa'da Meslek Kuruluşlarına Darbe 142
Okyanusya, Aborjinler 144
Okyanusya, Melanizyalılar 146
Okyanusya, Polinezyalılar 149
Avrupa Birliği Düşüncesi 151
Evrensel Olmak, Ulusal olmak 154
Amerikan Bağımsızlık Savaşı II. Yılında, 1777 156
Brezilya'da Reform, 1777 159
Rousseau ve Voltaire Ölüyor, 1778 162
İlk Demir Köprü, 1779 165
Maria Theresia'nın ölümü, 1780 168
Hindistan'da İngiliz Hakimiyeti, 1780 170
Linné 171
Tanrı ve İnsan Hakkında 173
Yahudiler de Tanrıyı Durmadan Yorumluyor 175
Kara Savaşı Amerikalıların, 1781 176
Saf Aklın Eleştirisi, 1781 177
Watt'ın Çift Etkili Makinesi, 1781 178
Fransa 180
Osmanlıda İşler Zor, 1782 182
Sanayileşmede İngiltere Önde, 1782 184
Paris Anlaşması, 1783 189
İngiltere Amerikanın Kaybını Zor Hazmediyor, 1783 191
Yıldırımsavar Heryerde, 1783 193
Kırım Rus Vilayeti, 1783 195
Amerika'da İşler Zor, 1783 197
Uçmak 198
Euler 200
İnsanlık Tarihinde Yeni Bir Çağ, 1784 203
James Watt 206
Osmanlı Bürokrasisinde Fitne, 1785 208
Galaksi 210
Rusya'da Soylular Yasası, 1785 213
Osmanlıda Burjuvazi Oluşamıyor 215
23. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar 217

Yedi Yıl Savaşı, 1756

Prusya kralı II. Friedrich bir İngiliz Rus işbirliğinden korkuyordu. Ayrıca ona İngiltere'den yardım almak karlı da görülüyordu. Ocak 1756'da Prusya İngiltere ile Westminster sözleşmesini yaptı. Bu anlaşmaya Fransızlar çok bozuldular. Onlar da 1 Mayıs 1756'da Avusturya ile Versailles anlaşmasını imzaladılar.

Bu sırada Avusturya, Rusya ve Alman prenslikleri ile flört ediyordu. Prusya kendine karşı genel bir saldırı olacağı intibağına kapılmıştı.

Maria Theresia, ordusunun yeterince kuvvetli olduğunu hissettiğinde, 1756 yılında Prusya üzerine bir saldırıya hazırladı. Yedi yıl Savaşı başladı (1756 – 1763). Nisan ve Mayıs aylarında Fransa Minorca'ya çıkarma yaptı. Minorca önlerinde yapılan Minorca Deniz Savaşında, Fransızlar İngilizleri yenerek stratejik bir üstünlük kazandılar. Ağustos sonunda saldıran Prusya oldu. II. Frederick Saksonya'yı istila etti.

Bu sırada Amerika'da yerlilerle Fransızlar arasındaki savaş da devam ediyordu. Fransız - Kızıl Derili savaşı kapsamında Oswego Kalesi Fransızların eline geçti.

Lobositz Muharebesinde Frederick (Prusya) Avusturya'yı yendi.

XVIII. asırda Avrupalıların Doğu Ticaretinden elde ettikleri karlar hala çok yüksekti. Hollandalılar Cava'dan 27 guldene aldıkları şekeri Avrupa'da 125 guldene satıyorlardı. Karabiber 2,5 guldene alınıp, 20 guldene satılıyordu. Çin'den 83 guldene alınan çayın Avrupa satış fiyatı 377 guldendi.

Bu tarihlerdeki deniz taşımacılığı sigorta bedelleri de yüksekti. Hamule, Fransa limanları arasında %2,5'a, Fransa Osmanlı limanları arası %5'e, Avrupa Amerika limanları arası %9'a

sigorta ediliyordu. Bu yıl Osmanlılar ile Danimarka arasında dostluk ve ticaret anlaşması imzalandı. Danimarka, Osmanlı imparatorluğuna özel bir temsilci yolladı.

1756 yılında Afgan Ahmet Han Abdali Hindistan'a girdi. Delhi'ye saldırdı. Kenti yakıp, yıktı.

Hindistan'da Dekkan (Deccan) ile Maratha arasındaki savaşlarda Fransız Şirketi Dekkan'ı, İngiliz Şirketi Maratha'ı destekliyordu. Hindistan'da Nizam-ül Mülk'ün mirasçısı Nizam Salabat Jung'ın 1751 yılındaki Maratha galibiyetinin peşinden, Fransızlar İngiliz rekabeti nedeni ile çekilmişlerdi. Bunun üzerine Marathalar (Mahrat, Maharatlar, Maratalar) Sabalat'ı yendiler. O da Dekkan topraklarının bir kısmını terk ederek, anlaşma yapmak zorunda kaldı.

Sabalat'ın yerine Nizam Ali geçince, Maratha savaşları tekrar başlayacaktı. Ama Yedi Yıl Savaşları başlayınca Fransızlar yine Dekkan'ı yalnız bırakacaklardı.

Bu sırada Hindistan'daki Hıristiyan sayısı 1 milyona ulaşmıştı.

Fransız ve İngiliz Hint Şirketleri arasındaki anlaşma İngilizlere çok dar gelmişti. Bengal subabı Kalküta'yı ele geçirmişti. Bir İngiliz düşmanıydı. Kelküta'da ele geçirdiği 145 İngiliz esiri dar ve havasız bir yere tıkmıştı. Bunların 125 tanesi havasızlıktan boğularak öldüler.

İngiliz Şirketinin başındaki Robert Clive, Bengal'e saldırdı. Kalküta'yı aldı. Chandernagor'u ele geçirdi.

Hatırlanacağı gibi İngiltere'de Milletvekili pazarı vardı. William Pitt, milletvekillerinin baştan çıkarılması üzerine kurulmuş olan sisteme karşıydı. Tüm eğilimleri temsil eden ve genel kaygıları önde tutan bir hükümetten yanaydı. Fransa ile yapılan savaş kamuoyunu yanına çekince, o da düşündüğü yönde başbakanlık yapacak şekilde davranmak üzere başbakan seçildi.

Fransa'da dış ticaret hacmi gittikçe artıyordu. 1716 yılında 215 milyon, 1740'da 430 milyon, 1756'da 616 milyon lirayı bulmuştu. Bu ticarette ağırlık Avrupa ülkelerindeydi.

Bu sırada Prusya köylüsünü patates yetiştirmek için zorlamaya başlamıştı.

İtalyan besteci Giacomo Antonio Perti (d. 1661), Fransız astronom Jacques Cassini (d. 1677), Hollandalı ressam Bernard Accama (d. 1697) 1756 yılında öldüler.

Osmanlı Tahtında III. Mustafa, 1756

III. Mustafa

Bir yıl önceki İstanbul yangınının hemen peşinden Temmuz 1756'da İstanbul'da bir yangın daha çıktı.

Osmanlı veziriazamı Koca Ragıp Paşaydı. III. Osman şirpençe hastasıydı. 30 Ekim 1756 yılında öldü. Tahta III. Ahmet'in hayatta kalmış olan en büyük oğlu III. Mustafa çıktı (1756 – 1774). III. Osman öyle silikti ki ölümü halkın ilgisini çekmedi. Buna karşın III. Mustafa'nın tahta çıkışı coşku ile karşılandı.

III. Mustafa mali işlerde çok titizdi. Tasarrufa önem veriyordu. Gelecek günlerde tasarrufla ve müsadereyle hazineyi hale yola koyacaktı. Devlet işlerine karışır, denetler, hesap sorardı. Yenilik yanlısıydı. Topçulara çeki düzen verecek ve yeni gemiler inşa ettirecektir.

Padişah III. Mustafa'nın önemli bir problemi müneccimlere olan tutkusuydu. Fal ve benzeri büyülere inanırdı. Müneccimlerin laflarına göre hareket ederdi. III. Mustafa'nın tahta çıkması ile cülus bahşişi verildi. Bu Osmanlı imparatorluğunda verilen son cülus bahşişidir.

III. Mustafa'nın saltanatının ilk yıllarında Koca Ragıp Paşa veziriazamdı. Zeki, ileri görüşlü ve bilgili bir zat olan sadrazam dengeli bir dış politika izlemişti. Yedi Yıl Savaşlarında Prusya'nın ittifak önerisini suhulet ile ortada bırakmıştı. Koca Ragıp Paşa'ya Avrupa ülkelerinden ittifak önerileri sürekli geliyordu. O ise ileride Osmanlıları zor durumda bırakabilecek hiçbir ittifaka yanaşmadı.

1746 yılından 1768 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu uzun bir barış dönemi yaşadı. Bu barış döneminden istifade edilerek ülkede uzun süredir ihmal edilmiş olan altyapı çalışmaları yapıldı. Haç ve ticaret yolları üzerinde tekrar hanlar inşa edildi. Bunlar Selçuklular zamanındaki gibi sanatsal yapılar değildi ama fonksiyoneldi. Böylece kervanların seyahati yeniden düzene girdi ve güven altına alındı. Bu sırada Batı Avrupa kendi içinde kaynıyordu. Avusturya Miras Savaşı (1740 – 1748), Yedi Yıl Savaşı (1756 – 1763) Batının Osmanlıyı rahat bırakmasının bir nedeniydi.

Tunus'ta Hasan Ali Paşa iktidardaydı. Hüseyin hanedanından Hüseyin'in oğulları, Cezayir'den destek alarak iktidarı ele geçirdiler. İktidar Hüseyin'in oğlu Muhammed'e verildi (1756 – 1759). Bu sırada Tunus Cezayir'e bağımlı hale geldi.

1756'da Erzurumlu İbrahim Hakkı (1703 – 1780) ansiklopedik mahiyette olan Marifetname adlı eseri yazdı. Marifetname'de astronomi, ahlak, tasavvuf, müzik, din bilgisi, fizik, tıp ve seks dahil pek çok bilgi vardı. İsmail Hakkı etrafta olan, bitenin ve ilerlemenin farkındaydı. Bir yandan da astroni bilgisi verirken içine astrolojiyi de sokuyordu.

Bu dönemde Ermeni zenginlerin Osmanlı devletindeki etkileri de artmaya başlamıştı. Bu kişiler XVII. yüzyılda ticaret yapmış, sonra sarraf giderek de banker olmuşlardı. Bu zengin Ermeniler başkent ve eyaletlerde imparatorluğun yönetici zümresi ile yakın bir ilişki içine girdiler.

Aynı Atadan Gelme

Buffon

Bu tarihe kadar bilimdeki gelişmeler ve olup bitenler, bazı bilim adamlarının aklına ağır ama sürekli bir gelişme, değişme fikrini getirmeye başlamıştı. Soyu tükenmiş hayvanların fosilleri, aracı türlerin varlığı bulunuyor, anatomik çalışmalar ilerliyordu. Hayvanların yapılarında benzerlikler bulunuyordu. Hepsi ortak bir atadan gelmiş gibiydiler. Buluntular ortamın önemli olduğunu da gösterir gibiydi.

Aynı cins hayvanlar iklime, beslenme koşullarına, yaşadıkları yüksekliklere göre farklılık gösteriyorlardı.

Fransız Maupertius (1698 – 1759), 1745'de Venüs, 1751'de Doğa Sistemi, 1756'da Kozmoloji adlı eserleri yayınladı. Maupertius, iklim ve besinlerin etkisi altında oluşan değişikliklerin, ilk kuşaktan başlayarak kalıtımsal olarak diğer nesillere geçebileceğini gösterdi. Benzer iki canlıdan birbirine hiç benzemeyen canlılar türeyebilirdi. Düşünce, çevreye uyum ve doğal ayıklanmayı artık içeriyordu. Fiziksel etkilerin rastlantısı ile yığınla mahluk ortaya çıkmıştı. Bunların gereksinmelere cevap veremeyenleri silinip gidiyordu.

Adanson (1727 – 1806), çeşitli yollarla yeni bitki türlerinin ortaya çıktığını saptadı. Değişiklik bir sonraki kuşakta kaybolabilirdi, miras yoluyla da geçebilirdi. Miras yolu ile geçerse bu yeni bir tür olurdu.

Buffon, bütün bu olup bitenlere bakarak insanla maymunun aynı ortak bir atadan geldiği sonucuna vardı. Ona göre ister hayvan, ister bitki olsun, her ailenin tek bir kökeni vardı. Tüm hayvanlarda tek bir ata hayvandan geliyorlardı. Zaman içinde değişikliğe uğrayanlardan yeni türler üremişti.

Her şeye rağmen, bu tip konularda düşünceler derli toplu değildi. Doğum olmuştu ama kuram daha ortaya çıkmamıştı.

Voltaire, 1756 yılında " Milletlerin Örfleri ve Ruhu Üzerine Deneme " adlı eserini yayınladı. Tarih anlayışı, Batı Avrupa'da, Montesquieu'den beri değişmişti. Örfler, adetler, inançlar, saplantılar, buluşlar artık önemliydi. İnsan bir bütün olarak ele alınmaya çalışılıyordu.

Voltaire'e göre tarih hem rastlantılara ve hem de planlı davranışlara bağlıydı. Tarih 4 büyük çağ geçirmişti. Bunlar Perikles, Agustus, Mediciler ve XIV. Louis dönemleriydi. Her devir kendi içinde bir bütündü. Tarihte öncesi sonrasını pek etkilemiyordu. İnsanlık sanki bir kanuna uyuyormuş gibi ilerliyordu.

Her Yerde Katliam, 1757

Katliam

Robert-François Damiens, Fransa kralı Louis XV 'e başarısız bir suikast girişiminde bulundu.

Şam'da kapıkulu ile yerliye arasında yeni bir çatışma çıktı. Şam perişan oldu. Bir söylentiye göre 24.000 ev yağmalandı. Kentin ve zamanın tarihçileri olayı Timur zamanında görülen kadar büyük bir yıkım olarak adlandırdılar. Bu yerliyyaların sonu oldu. Zaten, Azm iktidarı da birkaç aydan beri sona ermişti. Osmanlı Azm iktidarını, sorunları yerliler çözer diye yerinde bırakmıştı. Ama Azm iktidarı başarılı değildi. Güç merkezide, Şam'dan Cezzar Ahmet Paşanın örgütlediği kıyı bölgesine kaymıştı.

Hac yolunda durum kaygı verici olmuştu. Anaza adlı bir Bedevi kabilesi Arabistan'dan Suriye'ye doğru göçmeye başlamıştı. Bu göç küçük kabileleri de yerinden oynatmış ve önüne katmıştı. 1757'de Hac kervanına saldıran Bedeviler, tam bir felaket yaşattılar. Kervan yok edildi, binlerce Hacı öldü. Ancak bir süre içinde Osmanlılar kervan yollarında denetimi tekrar ellerine alacaklardı.

Ruslar Lituanya'da Memel'e girdiler. Görülmemiş bir zulüm yaptılar. Halkın kulak ve burunları kesildikten sonra asılıyorlardı. Bacakları koparılıyor, karınları deşiliyor, kalpleri çıkarılıyordu.

Almanya'da ise Saksonlar Prusya'ya karşı direniyorlardı. Bu Avusturya'ya kendini toparlayacak zamanı kazandırdı. Saksonya elektörünün kızı, Fransa veliahdı ile evliydi. XV.

Louis Avusturya ile ikinci bir Versailles anlaşması imzaladı. Fransa Almanya savaşı için 140.000 asker ve 30 milyonluk bir yardım üstleniyordu. Müttefikler değişmişti.

İngiltere'de ihracatın artması ve ülke içi taşımacılığın ucuzlayıp, hızlanması ile para da bollanmıştı. 1714 yılında %5 olan faizler 1757'de %2,2'a düştü. Böylece kullanılan sermaye de arttı. Bu ise sanayileşmeyi hızlandırdı. Bir yandan İngiltere nüfusu da artıyordu.

1757'de Portekizli Pombal markisi, Hindistan'da 157 Cizvit'i tutuklattı ve Lizbon'a aldı.

Hindistan'da İngiliz Şirketi Bengal subabını Plassey'de ezerek yendi. Plassey savaşında Robert Clive 3.000 kişilik bir kuvvetle 50.000 kişilik Hint ordusunu bozguma uğratmıştı. Zaferi kazandıktan sonra tahta kendi adamını çıkardı.

Dürrani Şahı Ahmet Şah 1757'de Delhi seferine çıktı. Ancak ordusunda salgın hastalık baş gösterince geri döndü.

Fransızlar, İngiltere'ye ait olan Hannover'i işgal edip, buradaki İngiliz kuvvetlerini de teslim aldılar. Bu kuvvetler savaşın bitimine kadar yan tutmama sözü verdiler.

Prusya sıkışmıştı. Her yandan tehdit altındaydı. Ama Rossbach muharebesin'de Fransa-Alman müşterek gücünü (Bazı Alman devletleri Fransa ile müttefikti) ezdi. Leuthen Muhaberesin'de de Avusturyalıları yendi. İngilizlerin Hannover ordusu da sözünü tutmayarak Fransızların üzerine yürüdü. Fransızlar Ren ve Weser nehirleri arasına hapsolmuşlardı. Prusya rahatladı.

Prag Muharebesi

Yedi Yıl Savaşı kapsamında, Prusya Avusturya arasında Prag Muharebesi (1757), Kolin Muharebesi, Breslau Muharebesi, Leuthen Muhaberesi, İngiliz-Hannover ile Fransa arasında Hastenbeck Muharebesi, Prusya Rusya arasında Gross-Jägersdorf Muharebesi, Fransa Prusya arasında Rossbach muharebesi yapılmıştı.

1757 yılında Marki d'Argenson öldü (1694 – 1757). " Fransız Hükümeti Üzerine Düşünceler " adlı eserini 1730'da yazmış, ancak eser 1765'de yayınlanabilmişti. Bu eserde merkezi yönetimi eleştirmiş, asillerin imtiyazlarına karşı çıkmış, feodallerin son kalıntılarının yok edilmesini istemişti. Yazar bunları yazarken kendini halkın alt tabakalarından ayırmış ve asil olduğunu gerine gerine söylemişti.

1757'de Fas'ta üstünlüğü Mulay Muhammed (1757 – 1790) sağladı. Sudan'dan vazgeçmişti. Fas Sudan'dan gidince, eski askerler bağımsız kaldılar ve ülkeye sahip oldular. Onlar ve çocukları Sudan'da gözü dönmüş bir askeri kast şeklinde hareket ettiler. Savaşlar birbirini izledi. Halk canından oldu. Ekinler yok oldu. Kuyular kurudu. Kıtlık başladı. Yollar yok oldu. Ticaret bitti. Zanaat yok olup gitti.

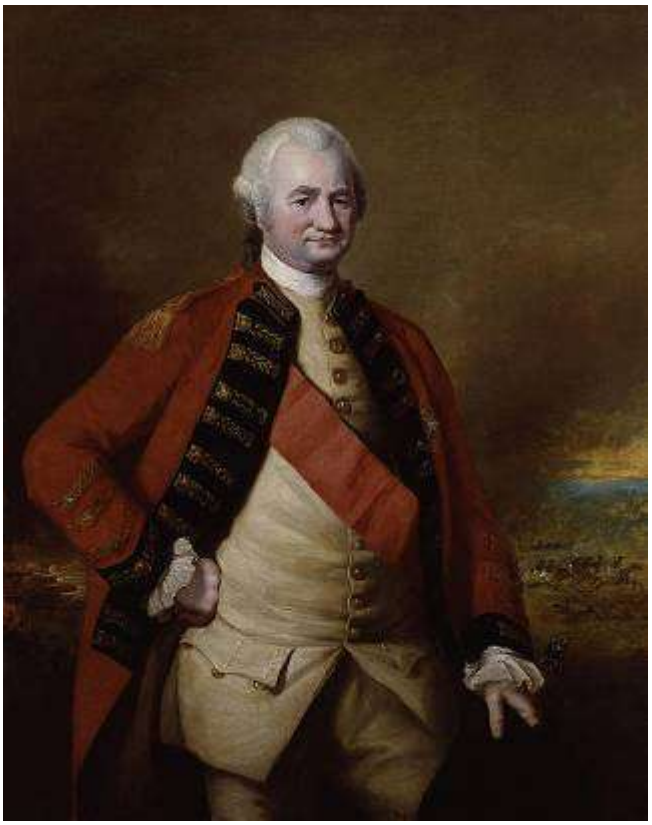
Japonya'da Şogun, iç çözülmeye karşı ferman yayınlamakta devam ediyordu. Kadınlara kendi saçlarını kendilerinin yapması emredildi. Dürüstlük ve dindarlık ölçüleri kondu. Samurayların borçlarının bir kısmı silinip, bir kısmı takvime bağlandı. Bütün bunlar ise pek işe yaramıyor, iç durum gittikçe bozuluyordu.

Giuseppe Domencio Scarlatti (1685 – 1757) öldü. Hayatının büyük bölümünü İspanya ve Portekiz'de geçiren İtalyan besteci Barok dönemde yaşamış olmasına rağmen, müziği daha çok klasik dönemi etkilemiştir. 1685 yılında Napoli'de doğan Domenico Scarlatti'nin babası da kendisi gibi ünlü bir besteci olan Alessandro Scarlatti'ydi.
(http://www.youtube.com/watch?v=uF5azK7whIU&feature=list_related&playnext=1&list=MLGxdCwVVULXeZa0YXwQbBI7iZ5JW1xdMG)

1757'de İngilizler Calcutta'yı işgal ettiler. Çin Avrupa devletleri ile sıcak temasa başlamıştı.

Fransız bilimci yazar Bernard le Bovier de Fontenelle (d. 1657), İngiliz yazar Edward Moore (d. 1712), İskoç bilgin Thomas Ruddiman (d. 1664), İskoç bilgin Thomas Blackwell (d. 1701), İtalyan mimar ressam Giuseppe Galli-Bibiena (d. 1696), Çek besteci Johann Stamitz (d. 1717), İngiliz filozof David Hartley (d. 1705), Fransız bilimci René Antoine Ferchault de Réaumur (d. 1683), İngiliz şair Colley Cibber (d. 1671) 1756 yılında öldüler.

İngiltere Hindistan'da Öne Geçiyor, 1758

Robert Clive

Osmanlılarda, Koca Ragıp Paşa, dikkatini çeşitli devlet işleyişinin düzeltilmesine teksif etmişti. Kadıların yetkileri fazlaydı. Eyaletlerde ayanlar ve yönetici kadro ile işbirliği içindeydi, yönetim görevleri de kötüye kullanılıyordu. Veziriazam bu durumlara karşı halkı koruyucu kanunlar çıkardı. Adaleti güçlendirdi. Tımar sahipleri ve mültezimleri vergi borçlarını ödemeye ve halkı ezmemeye zorladı. Merkezin bu yaptırımlarına uymayanların üzerine asker sevk edildi. Koca Ragıp Paşa ve padişah III. Mustafa devlet işleyişini düzeltmede kararlıydılar.

Ölen Kırım Hanı Halim Giray'ın yerine Arslan Hanın kardeşi Kırım Giray Han oldu.

Bu arada Ragusa'nın filo gemi sayısı 150 gemiye yaklaşmıştı.

Musul Valisi Celili Hüseyin Paşa (1730 – 1758) 1758 yılında öldü. Onun ile Musul'da Celili ailesi çok kuvvetlenmişti. Bundan sonra Osmanlılar Musul yönetimine 1834 yılına kadar Celili ailesinden gelen kişileri vali tayin ettiler. 66 yıl içinde Musul'a 14 Celili vali tayin edildi.

Musul'un Celili valisi genelde kethüdayı aile içinden, çoğu zamanda kardeşleri veya oğulları içinden seçiyordu. Mültezim aile içinden oluyordu. Maliyeyi tamamen kontrollerine almışlardı. Musul'da, Celililer zamanında, kadılar bile İstanbul'dan yollanmayıp, Musul'un

büyük ailelerinden seçilmişlerdi. Yeniçerilerde Musul ve çevresinden devşirildiler. Böylece Musul'da Celili iktidarına karşı koyacak kimse yoktu.

1834 yılına kadar Musul hep Celili yönetiminde kaldı. Osmanlı merkezi yönetimi ne zaman Musul'a Celili olmayan bir vali tayin etse, kent onu kabul etmiyordu. Kentin yeniçerileri iç kaleye kapanıp, yeni valiyi kente sokmuyorlardı.

Celililer aslında Musul eyaletini kötü yönetmiyorlardı. Osmanlı merkez yönetimine ödemek zorunda oldukları yıllık vergiyi (30.000 kuruş kadar) aksatmadan ödediler. Bu vergi orta karar bir vergiydi.

Asya'da, bu sırada, Hindistan'daki Portekiz topraklarında, Cizvit Derneği yasaklandı. Cizvitler çıkıp, gittiler. Cizvit teşkilatının Avrupa'da yasaklanması, tüm dünyadaki Cizvitlere, örneğin Çin gibi ülke halklarının Hıristiyanlaştırılmasına büyük bir darbe oldu. Aynı şekilde Afrika'daki çalışma ve plantasyonları da sona erdi. Cizvitler gidince yerli kabileler kendi eski din ve geleneklerine döndüler.

İngiliz Doğu Hint Şirketi başında bulunan Robert Clive doğrudan Fransız şirketine saldırdı. Fransız Şirketinde Lally-Tollendal 300 asker ile birlikte Hindistan'a yeni gelmişti. Lally-Tollendal, Hinduları horluyor, onlara " kara sefiller " diyordu. Lally-Tollendal, Hindistan'da yanlış üzerine yanlış yapmaya başladı.

Fransa şirketi Dekkan (Deccan) subablığını terk edince çaresiz kalan Dekkan da İngiliz korumacılığına girmişti. Aynı zamanda Marathaların yakınlığını kaybetti. Lally-Tollendal'ın yaptığı zulüm ayyuka çıktı. Halk desteği kalmadı.

Agan Dürrani Şahı Ahmet Şah, 1758'de Pencap'a ard arda seferler düzenleyerek bir Hint ordusunu Panipat'ta yendi. Sihler'in ayaklanmasını bastırdı ama Pencap'ı egemenliği altına alamadı.

Madras yakınlarında Cuddalore Muharebesi'nde Sir George Pocock yönetimindeki Britanya filosu Anne Antoine d'Aché yönetimindeki Fransız filosunu sıkıştırdı.

Yedi yıl savaşları kapsamında, Krefeld Muharebesi'nde İngiliz- Hannover kuvvetleri Fransızları yendi. Bernetz Brook Muharebesi'nde Britanya kuvvetleri Fransız kuvvetlerini yendi.

Fransız ve Kızıl Derili Savaşı içinde Louisbourg kalesi topları susturulunca, bütün Fransız harp gemileri ve destroyerleri imha edildi.

Oder yakınlarında Zorndorf Muharebesi'nde Prusya Rus ordusunu yendi.

Yine Yedi Yıl Savaşı kapsamında, Fransız ve Kızıl Derili Savaşında, Duquesne Kalesi Muharebesinde İngiliz kuvvetleri yenildi. Duquesne bugün Pittsburg'dur. Ancak daha sonra kale İngilizlere teslim oldu. " Fort Duquesne " Fransız kalesinin alınmasında Washington belirleyici rol oynamıştı.

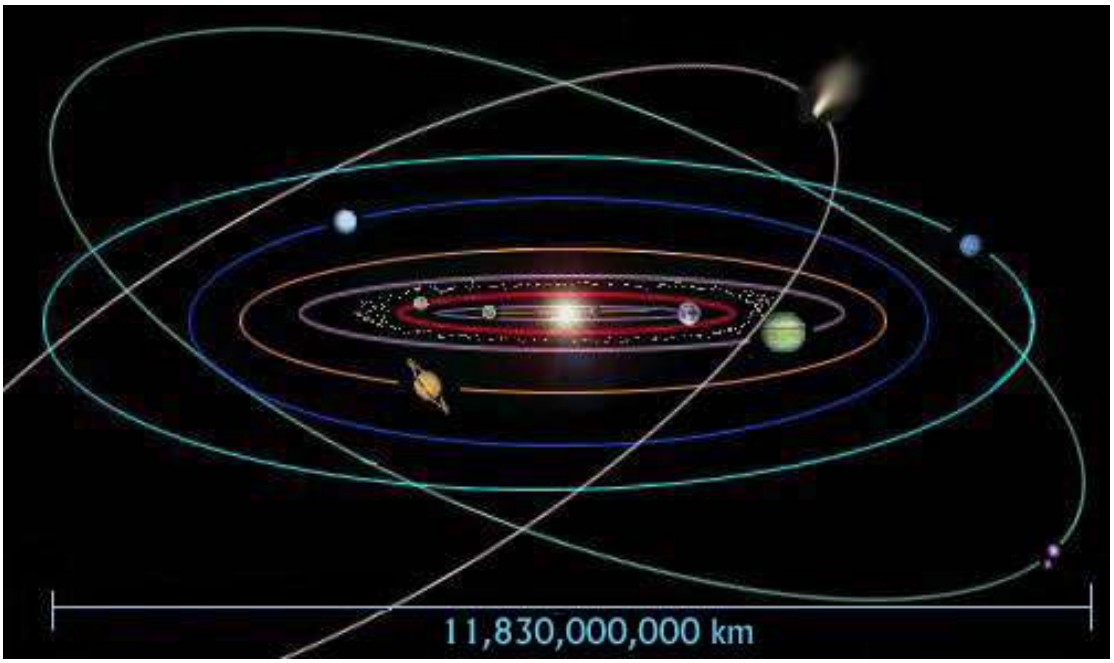
Hochkirch Muharebesinde, Ekim ayında Prusya kuvvetleri Avusturya karşısında yenildi. İki gün sonra, Clostercamp Muharebesinde Fransız ordusu, Britanya, Prusya, Hannover, Brunswick ve Hasse-Kassel ortak kuvvetini yendi.

Halley tarafından bulunduktan sonra Halley kuyruklu yıldızı ilk defa ortaya çıktı.

Rudjer Boscovich, atomik teori'sini yayınladı.

İskoç şair Allan Ramsay (d. 1686), Fransız matematikçi François Nicole (d. 1683), İngiliz mimar Thomas Ripley (d. 1683), Fransız doğa bilimci Antoine de Jussieu (d. 1686), Fransız besteci François d'Agincourt (d. 1684), Papa Benedict XIV (d. 1675), Hollandalı şair Ambrosius Stub (d. 1705), Rus kimyacı Dmitry Ivanovich Vinogradov (d. c. 1720), Alman besteci Johann Friedrich Fasch (d. 1688), Galli şair John Dyer (d. 1699) 1757 yılında öldüler.

Çekim Kanununun Deneysel İspatı, 1759

Osmanlı Padişahı Mısır'dan ve oradaki beylerin çıkardıkları güçlüklerden bıkmıştı. Aklından savaş gemilerini asker yüklü olarak Mısır'a yollamak ve orayı bir çeki düzene sokmak geçiyordu. Ancak yine Memluk Beyleri İstanbul'daki iş birlikçileri ile allem edip, kalem edip olayların gidişini etkilediler. Sulh bozulmadı.

Tunus'ta iktidara Hüseyin bin Ali Bey geçti (1759 – 1782).

İspanya'da VI. Ferdinand (Fernando) ölmüş yerine III. Carlos (Charles) geçmişti. III. Carlos, Napoli'de 20 yıl hükümdarlık ve çeşitli reformlar yapmıştı. Açık fikirli bir hükümdardı. İspanyol imparatorluğunu genişletmeyi ve İngiltere'ye karşı ülkesini ekonomik olarak savunmak istiyordu ve bunu başaracaktı. Carlos, İspanya ile İspanya Amerika'sı arasında ortak bir çıkar ve anlayış yaratmak gereğini anlamıştı.

Portekiz'de Calvalho e Melo, komplo suçlaması ile Cizvit teşkilatına ülkesinde son verdi.

İngiltere Amerika kolonilerini elinde tutmaya çok önem veriyordu. William Pitt'in önerisi ile bir yandan donamasını kuvvetlendiriyor, bir yandan da Amerika'ya 60.000 varan sayıda asker yolluyordu. Fransa ise Kıta içi savaşlara dalmış, kolonileri boşlamıştı. Halbuki görülecekti ki esas menfaati oralardaydı.

Yedi Yıl Savaşı kapsamında Fransız ve Kızıl Derili Savaşında, İngilizler Ticonderoga Kalesi'ni ele geçirdi. Ondan sonra daha pek çok kale İngilizlerin eline geçti.

Yedi Yıl Savaşı kapsamında Avrupa'da Minden Muharebesi'nde İngiliz-Hannover kuvvetleri Fransızları yendi.

Kunersdor Muharebesi'nde Prusya, Avusturya-Rus müşterek kuvvetleri karşısında önemli bir yenilgi aldı. Yedi yıl savaşlarında Ruslar ve Avusturyalılar Prusya'yı peş peşe yenilgilere uğratıyorlardı. Sonunda Berlin kapılarına dayandılar. Biraz beceriksizlik, biraz Prusya'nın gösterdiği büyük direnç, Prusya'ya öldürücü darbenin indirilmesini önledi.

Lagos Muharebesi'nde İngilizler Fransızları yendiler.

İngilizler 1759'da Quebec'i aldılar.

Yedi Yıl Savaşı kapsamında Quiberon Körfezi Muharebesi'nde, Sir Edward Hawke komutasındaki İngiliz filosu, Marshal de Conflans komutasındaki Fransız donanmasını yendi. Bundan sonra Fransız donanması bir daha kendini toparlayamadı.

1759'da Afganlar Hindistan'a bir daha girdiler. Hindular genel bir karşılık vermeye çalıştılar. Marathalar ve Sihler de geldiler. Ancak Hindu koalisyonu kendi içinde çelişiyordu. Ortaya ciddi bir mukavemet çıkamadı.

Newton'un çekim yasasının deneyle kanıtlanmasını 1759 yılında Halley Kuyrukluyıldızı vesilesi ile Clairaut (1713 – 1765) gerçekleştirdi. Halley kuyrukluyıldızı belli periyotlar ile güneşe yaklaştığına göre yörüngesi parabol benzeri, çok büyük bir elips olmalıydı. Halley hesaplar yaparak kuyrukluyıldızın 76 yıl sonra tekrar geleceğini hesaplamıştı. Clairaut Jüpiter ve Satürn etkisini de hesaba katarak yeniden hesap yapıp, 76 yıl 211 gün buldu. Saptadığı tarih 13 Nisan 1759 idi. Hesabında 1 aylık bir yanılma olabileceğini de söylemişti. Halley kuyrukluyıldızı 13 Mart 1759 yılında Güneş'e en yakın noktaya geldi. Hesabın doğruluğu tüm dünyayı hayran bırakmıştı. Kuyruklu yıldızlar da bir odağı Güneş olan elipsler çiziyorlardı. Onlar da evrensel çekim kanununa uyuyorlardı.

Voltaire, " Candide " yazılmasını bitirdi. Bu eserde, Voltaire " iyimserlik akımını " yerin dibine batırıyordu. " İyimserlik akımı " bundan sonra kendini toparlayamadı.

1759 yılında büyük bestekar Georg Friedrich Händel öldü.

Philadelphia, Pennsylvania'da Amerika'daki ilk hayat sigortası şirketi kuruldu. Bu yıl ileride Amerikan Bağımsızlık Bildirgesini yazacak olan, ABD'nin Kurucu Babalarından Jeferson kolej eğitimine başladı. George Wythe, Jefferson'un (1743 – 1826) gençlik arkadaşıydı. Köleliğe karşıydı. Bu düşüncesi o zamanki Virginia genel temayülüne aykırıydı. Jefferson'un kolej yılları çok etkili oldu, tüm algılama yeteneğini açtı, sonraki yıllar üzerinde de etkisi devam etti.

Portekiz'de Távora ailesi, Portekiz kralı Joseph I öldürülmesi ile suçlanarak idam edildi.

İspanya kralı Ferdinand VI öldü. Yerine üvey kardeşi Charles III geçti. Napoli ve Sicilya tahtı ise Ferdinand IV'e geçti.

Fransız heykeltıraş Lambert-Sigisbert Adam (d. 1700), Fransız matematikçi Pierre Louis Maupertuis (d. 1698), Alman besteci Carl Heinrich Graun (d. 1704), İspanya kralı Ferdinand VI of Spain (d. 1713), Alman şair Ewald Christian von Kleist (d. 1715), İsviçreli matematikçi Nicolaus I Bernoulli (d. 1687) 1759 yılında öldüler.

George Frideric Handel

Georg Friedrich Händel

George Friedrich Händel (1685 - 1759), opera, oratoryo, kantat, düet gibi vokal eserler vermiş çok önemli bir bestekardır. Alman vatandaşı iken 42 yaşından sonra İngiliz vatandaşlığına geçmişti. Handel, yaşamında büyük üne kavuşmuş ve ününü ölümünden sonra da sürdürmüştür.

Johann Sebastian Bach ile aynı yıl, Almanya'nın Halle kentinde (Bach'ın doğduğu Eisenach kentinden 80 km uzaklıkta) doğan Handel, bir berber-cerrahın oğluydu. Müziğe büyük ilgi duyan Handel, babasının karşı çıkmasına rağmen, geceleri tavanarasında bulduğu bir klavikord ile gizli gizli müzik çalışıyordu. Babası, çevrenin tavsiyelerine uyarak ona kentin en büyük kilisesinde orgcu, besteci ve müzik yönetmeni olan Friedrich Wilhelm Zachau'dan ders aldırdı. Handel; keman, obua, org, klavsen çalmasını öğrendi.

Handel, 1702'de babasının isteğine uyarak Halle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırdı ama kilise orgcusu olarak müzikle ilgilenmeyi sürdürdü. 1703'te Hamburg Alman Operası'na kemancı-besteci olarak atandı. 1706'ya kadar kaldığı Hamburg'da Johann Mattheson, Reinhard Keiser gibi bestecilerle arkadaşlık etti. 1705'da henüz 19 yaşında iken

ilk operası Almira'yı yazdı ve hemen sahnelendi.
http://www.youtube.com/watch?v=MJz4ltKZLAw

1706'da, İtalya seyahatinde Arcangelo Corelli, Alassendro Scarlatti ve oğlu Domenico Scarlatti ile gibi bestecilerle tanıştı.

1712'de patronu olan Hannover Valisinden geçici olarak izin alıp İngiltere'ye giden Handel, oraya yerleşti ve bir daha dönmedi.

Handel kısa sürede kendisini İngiliz sarayına kabul ettirmeyi başardı ve 1713'te İngiliz Kraliçesine yazdığı kaside nedeniyle ödüllendirildi. 1714'te kraliçenin ölümü üzerine tahta geçen I. George, Hannover'deki patronu idi. Söylentiye göre Handel, Su Müziği adlı yapıtını I. George'a kendini affettirebilmek için Thames (Tayms)Nehri üzerindeki bir partide kullanılmak üzere bestelemişti. http://www.youtube.com/watch?v=lOoiuMYc5Wc

Handel 1720–1728 yılları arasında Kraliyet Müzik Akademisi'nin yöneticisi oldu. Handel, bu dönemde en güzel operalarını besteledi. Kral II. George için 1727'de yazdığı Zadok the Priest o günden beri İngiltere'deki tüm taç giyme törenlerinde çalınmaktadır. http://www.youtube.com/watch?v=p1W1XJ96y9k

İtalyanca yazdığı eserlerden sonra İngilizce eserler vermeye başladı. Bestelediği 26 oratoryo İngiliz müziğini yıllarca etkilemiştir. İsa'nın yaşamını öyküleştiren eser ile Handel, geniş halk kitlelerini de coşturabilecek bir müzik yaptı. Handel, bu eserin başarısından sonra dinsel içerikli orotoryolar veya orotorya tipi mitolojik operalar besteledi. Orotoryolarının her birinde İncil'den bir öykü anlattı. Bu tür eserlerinin sonuncusunu 1751'de yazdı.

Handel, orotoryalarıyla birlikte bir org konçertosu yazmayı ve orotoryonun arasında bu eseri yorumlamayı gelenek haline getirdi. Bu şekilde 16 org konçertosu yazmıştır.

Handel, 1753'te görme duyusunu iyice yitirmişti. Müzik tarihinin ironilerinden birisi de Handel'in de Bach'ın da ileriki yaşlarında katarakt nedeniyle görme duyusunu yitirmeleri, aynı göz doktoru (John Taylor) tarafından narkozsuz ameliyat edilmeleridir. Bach, bu ameliyatta kullanılan kirli araçlar nedeniyle kan zehirlenmesi geçirerek ölmüştür. Handel'in ise ameliyat sonrasında gözleri tamamen kör olmuş ancak konserlerini sürdürmüştür. Handel önceleri belleğine güvenmekteydi, daha sonra doğaçlama yaparak çalmayı sürdürdü; zamanla kendi yalnızlığına çekildi.

Hiç evlenmemiş ve bir aşk söylentisinde adı geçmemiştir. Nisan 1759'da öldüğünde görkemli bir cenaze töreni düzenlendi. Mezarı Westminster Abbey'dedir.

Handel, müzik tarihine vokal eserleriyle geçmişse de başta Su Müziği olmak üzere çok sayıda orkestra müziği eseri ile çalgı müziğine de büyük katkıları vardır. Çok önemli bir Barok Dönemi bestecisidir.

http://www.youtube.com/watch?v=lOoiuMYc5Wc

Din Ne Ki?

Batı Avrupa'da Filozoflar ile Hıristiyan kapışmıştı. Filozoflar, Kutsal Kitapta yazılanların pek çoğunu eleştiriyorlardı.

Bütün insanlık, bir kişinin işlediği suçtan (Adem'in suçu), nasıl sorumlu tutulabilinirdi?
Bir Yaratıcı nasıl üç kişi olurdu?
Tanrı nasıl insan bedeninde ortaya çıkardı?
Ölen kişi sonradan nasıl dirilirdi? Vs...

Filozoflar, yazılanlara bakıp, bunlar insanlar tarafından yazılmış diyorlardı. Bu yazılanların bir anlamı yoktu.

Hıristiyanlık doğaya karşıydı. Özveriyi, yoksulluğu, acıyı, boyun eğmeyi öğütleyerek insanı işe yaramaz hale getiriyordu. Bir kişinin ölümüne, ebedi mutluluğa gidiyor diye seviniyorlardı. Ölümü ebedi mutluluk olarak gören kafa, nasıl bir kafaydı.

Din toplum için zararlıydı. Keşişler ve onlara sığınanlar yüzünden pek çok kişi üretim dışı kalıyordu. Kiliseler ve manastırlar büyük mülk sahibi olmalarına rağmen vergiden muaftılar.

Dinsel düşünceler halkı bölüyordu. Din tarihi karışıklıklar ve savaşlar tarihiydi. Din önce Tanrıya itaat edeceksin diyerek, devleti ikinci plana atıyor ve halkı devlete karşı olmaya itiyordu. Halk kendini devlete ait hissedemiyordu.

Kilisenin yaşadığı hayata, söyledikleri ile yaptıklarına bakınca ortaya hepsinin sahtekar olduğu çıkıyordu. Bir tek kendi çıkarlarını kolluyorlardı. Zengindiler, hükmediciydiler. Durumlarını halkın bilgisizlik ve korkusu üzerine kurmuşlardı. Din adamları her açıdan halkın sırtından yaşıyorlardı.

Kiliseye karşı yapılan bu savaşta Voltaire de vardı. " Alçağı ezelim " diyordu. Durmadan eleştiriler yazıp, etrafa yolluyordu.

Sonunda inançsızlık yaygınlaştı. Din adamlarına karşı yazılmış yazılar her yerde dolaşıyordu. Kilise zayıflıyordu. Zaten pek çok din adamının din hakkındaki bilgisi de yetersizdi. Asillerin ve üst kademe din adamlarının hayat tarzları birbirine karışmıştı. Din adamları içinde kendilerini bu filozofik akımlara kaptıranlar da vardı. Kimi sadece Tanrı var diyordu, kimi onu da ret ediyordu.

Bir yandan da Kilise içinde Jansenistlerle Cizvitler de kapışmışlardı. Her yerde, meydanlarda bile tartışmalar vardı. Pek çok cahil kişi deli saçması laflar söylüyordu.

Bütün bunlara rağmen devlet dinin yanındaydı. Engizisyon İspanya ve Portekiz'de devam ediyordu. Ateşte yakmalar, sansür, kitap yasaklama ve yakmalar devam ediyordu. Kitapların propagandası olmasın, halk bunların varlığını duyulmasın diye adları bile ağza alınmıyordu. İnsanlar işlerinden oluyordu. Profesörler Üniversitelerden kovuluyordu.

Devletin üst kademe memurları da, devlet kilisenin yanında yer alsa bile, kişi olarak yeni düşüncelerden yanaydılar. Memur ve üst kademe arasında Masonluk da vardı.

Kilisenin gücü gittikçe tükeniyor, Cizvit teşkilatı nerede ise ortadan kalkıyordu.

Voltaire, 20 yıl sonra kilise kalmaz diyordu.

Ancak din direniyordu. Dine şartlanmış milyonlarca kişi, bunu üzerinden atamıyordu. Din adamları ve inanmışlar arasında dini ve kurallarını samimiyetle müdafaa eden insanlar vardı. Zaten Tanrı fikri ortadan kalkmadan dine hiçbir şey yapılamazdı. Yapılsa yapılsa yeni dini düzenlemeler, reformlar yapılabilinirdi. Allaha inanan onun vahine de inanırdı.

Kilise hırpalanıyordu. Ama din, bu Hıristiyanlık olmaz ise başka bir Hıristiyanlık buluyordu. Halk cahil ve şartlanmıştı. Bu dünyada çektiği sefaletin veya acının bir düalitesini istiyordu. Hayatı korku içinde geçiyordu. Korku iliklerine işlemişti. Bundan vazgeçemezdi. Din o adla veya öbür adla, bu kuralla veya diğer kuralla, bu yorumla veya diğer yorumla yaşamaya devam etti.

Almanya, İsveç ve Danimarka'da " Pietistler ", Bohemya'dan Anglo-Sakson ülkelerine kadar " Moravyalı Kardeşler ", Evanjelistler, Metodistler, Puritenler, Hıristiyanlık dallandıkça dallanıyordu.

Hindistan’ı Hıristiyanlaştırma Çabaları

Cizvitler Hindistan’ı Hıristiyanlaştırmak için büyük çaba sarf etmişlerdi. Ama olmamıştı, olamıyordu. Sorunun en büyüğü Hıristiyanlığın Kast sistemi ile uyuşmaz olmasındaydı. Binlerce yıldır kast sistemi içinde kazanılan adetler, Hinduları sarmıştı. Aşağı kasttan biri nasıl olurda kendilerine dokunabilirdi. Böyle bir durumu daha düşünürken yürekleri acıyordu. Hindular, daha baştan, kirlenecek vücutlarının derdine düşüyorlardı. Hıristiyan olunca kasttan ayrılanacaktı. Yalnız başlarına bir sürgün hayatı yaşayacaklardı. Hıristiyan olmak demek kaybolmak demekti.

Bir Hindu için Mutlak Varlık sürekli bir oluşum içindeydi. Her şey sürekli değişiyor, akıp gidiyordu. Mutlak varlık bu değişim, akış içinde kendini belli ederdi. Bütün etrafta görülenler ise sadece bir hayaldir. Mutlağın değişik görüntüleriydi. Her şey Mutlak’a, Yüce Varlık’a benzerdi ve onun niteliğiydi.

Bu düşünce bir Hıristiyan’ın anlayabileceği bir şey değildi. Onun için Evren gerçekti. Dış dünya vardı. İsa ise tanrının oğlu, yani tanrıydı. Hindu için ise İsa ancak Yüce Bütünün sayısız görüntülerinden biriydi.

Bir Hindu, tüm düşünce dünyası alt üst olmadan Hıristiyan olamazdı.

Cizvitler ise Hıristiyanlığı Hinduların sosyal örgütlenmesine ve düşünce biçimine uydurmak için büyük çaba harcamışlardı, harcıyorlardı.

Cizvitler biçim ve içerik olarak Hindu ilahilerine o kadar benzeyen ilahiler besteledilerki bunları birbirinden ayırmak çok güçtü. Hindu dininden bazı çizgileri, Hıristiyanlığın içine soktular. Bazı kast tavırlarını kabullendiler. Kimi Cizvit kendini Brahman olarak gördü, kimisi de Parya olarak. Brahman Cizvit tahtırevanla dolaşıyordu. Parya olan ise paçavralar içindeydi.

III. George İngiliz Tahtında, 1760

III. George

XVII. yüzyıldan beri İngiltere'de öne parlamento çıkmış, krallık gölgelenmişti. 1760 yılında İngiltere tahtına III. George (1760 – 1820) çıktı. III. George, normal monarşik usüllere dönerek, işleri şahsen yönetmek istiyordu. Uysal bakanlar seçmenin ve parlamento kendine karışmadan ülkeyi yönetmenin yolunu 12 yıl, ta Amerikan isyanına kadar buldu. Onun çalışmaları ile krallık müessese olarak İngiltere'de tekrar güçlendi. III. George çok onurlu bir yaşam sürdü. O öncekiler gibi Alman değil, bir İngiliz'di. Görevlerini ciddiye alıyordu. Krallığın en üst yetkilerini kullanıyordu.

İngilizler 1760'da Montreal'i alarak, Kanada'yı ele geçirdiler.

İngiltere dokuma sanayinde hızla ilerliyordu. Artık John Kay'in bulduğu uçan mekik iyice yaygınlaşmıştı.

Fransa'da monarşi özellikle mali reformlar yapmaya çalışırken, asiller buna karşı ellerinden gelen muhalefeti gösteriyorlardı. Halkı kışkırtıyor, vergi ve yardımları başarısızlığa uğratıyorlardı. Bunlar iyi hatipler yoluyla kamuoyunu da yanlarına almaya başlamış, olayları ters çevirmeyi başarmışlardı. Kralın uyrukları " köle değil, özgür insanlardır " diyorlar ve vergilere karşı savaşıyorlardı.

Asiller aslında kendi ayrıcalıkları için mücadele ediyorlardı. Ama halka bunu halk yararı gibi anlatıyorlardı. Parlömanlar bir araya toplanarak, yasama iktidarına katılmaya çalışıyorlardı.

Osmanlılara dönersek, Mısır'daki Memlukların durumunu anlatması açısından el-Kabir Ali Beyin hayatı enteresandır. 1743'de Kahire'de köle olarak satılmıştı. İbrahim Kethüda'nın evine kapılandı. 1754 yılında azat edildi.1760 da hem Kazdukliyya ailesinin başı ve hem de Şeyh el-Balad oldu. El-Kabir Ali Bey Memluk hiyerarşisinin doruğundaydı. Ancak Ali Bey Memluk güçlerini koruyup, kollayacağına onlara karşı çıkacaktı.

Bu sırada Polonya artık bir ülke bile sayılmayabilirdi. Ülkedeki Ortodokslar Rusları, Protestanlar Prusyalıları, Katolikler Fransa ve Avusturya'yı çağırıyorlardı. Bu ülkeler Polonya'da kendi işlerine gelen Diyet uygulamasının devamı için aralarında anlaştılar. Ayrıca artık her Polonya sorununu Rusya'ya soruyorlardı. Ruslar Polonya'yı korumaları altına almışlardı.

Hindistan'da Marathalar piyadelerini geliştirmişlerdi. Sahra topçu birliği kurdular. Dekkan ile Marathalar arasındaki savaşlarda Nizam Ali tamamen yenildi. Ülkesi parçalandı.

Bu sırada Düreniler de (Afgan), 1760'ların başında, Amu Derya'dan (Ceyhun) Hint Okyanusu'na kadar uzanan geniş bir bölgeyi denetimi altına almıştı.

Yedi Yıl Savaşları muahecesinde, Fransız ve Kızılderili savaşında Fransız kuvvetleri tarafından takviye edilmiş olan Cherokee yerlileri, Kuzey Carolina'da Dobbs kalesine saldırdılar.

Boston'da çıkan bir yangın, 349 evi yaktı.

Kanada'da Acadiyenlerin (Acadians) kovulması (Büyük İsyan) ile boşalan topraklara Amerika'dan gelen çiftçiler yerleştirildi.

Kuzey Carolina'da Regulation savaşı (Hareketi) denen bir başkaldırı oldu. Hareket 1760'dan 1771 yılına kadar fasılalı olarak sürdü. Kimi tarihçiler bu hareketin Amerika Bağımsızlık Savaşını tetiklediğini söylerler.

Yedi Yıl Savaşları kapsamında İngiliz ve Fransız deniz kuvvetleri arasında Restigouche Muharebesi yapıldı. Legnica Muharebesinde Prusya Avusturya'yı yendi. Ruslar ise galip gelmişlerdi. Rus kuvvetleri bir ara Berlin'e girdi, ama hemen çekildiler. Rusya Prusya berabere durumdaydı.

Avrupa'da tıp ilerliyordu. Pek çok hastalığın teşhisine yarayacak semptomlar belirlendi. Hekimler özellikle İngiltere'de hastanın durumunu tespit için termometreyi kullanmaya başladılar. Hatta bir Avusturyalı hekim, göğsün sesini parmak veya aletle dinleyerek, teşhise gitmeye çalıştı.

Hekimlerde ortak özellik " Beklemeci Olmak " idi. Doğanın iyileştirici bir özelliği vardı. Özellikle ateş bir arındırma aracıydı. Onlar hastalık belirtilerinin ortadan kaldırılmasına karşıydılar. Durup, bekleyip, vücudun kendini zararlı maddelerden arındırmasına fırsat ve zaman tanımak gerektiğine inanıyorlardı. Bunun sonucu olarak, vücuda yardım etmek için, iç söktürme, tenkiye, rejim, diyet, kan alma, yakı, sülük gibi usülleri uyguluyorlardı. Hafif egzersizler, ovmalar ve kaplıca tedavileri de öne çıkmaya başlamıştı.

Fransız tarihçi Jean Lebeuf (d. 1687), Fransız astronom Louis Godin (d. 1704), İngiltere kralı George II of Great Britain (d. 1683) bu yıl öldüler.

Deniz İmparatorluğu, İngiltere

İngiliz ticaret gemileri

İngiltere'nin tüm yaşamında deniz ticareti egemendi. XVIII. Yüzyılın başında bu konuda dünya birincisi olmuştu. Malları okyanus ötesinden getirip, limanlarındaki ambarlara yığıyordu. Sonra bu malları Avrupa'ya dağıtıyordu. Akdeniz ile Baltık arasında da mal taşıyordu. Bir yandan ticaret yapıyor, bir yandan da başka devletler hesabına mal taşıyordu. Hazır dış satım yaparken kendi fabrika ürünlerini ve maden kömürünü de ticaretine dahil ediyordu. Asrın sonuna doğru Avrupa ticaretinin %90'nına sahip olacaktı.

İngiltere'de prensip şuydu: " Ülke olabildiğince kendine yeterli " olmalıydı. İthalat az, ihracat çok olmalıydı. 1651 tarihli " Act of Navigation " İngiltere'nin işine çok yaramıştı. Avrupa'nın diğer devletlerine ait gemiler, kendi ülke malları dışında mal İngiltere'ye getiremiyordu. Yüksek gümrük vergileri İngiliz ürünlerini koruyordu.

İngiliz devleti savaş ve barış kararlarını ticaretin gereksinmelerine göre veriyordu.

İngiltere'de zengin bir burjuvazi gelişiyordu. Bu burjuvazi daha sınıf bilincine varmamıştı. Toprak satın almak ve aristokrat gibi görünmek istiyorlardı. Az sonra ticaret burjuvaziyi sanayi devrimine doğru itecekti.

İngiltere'de tarım " open field " (açık tarla) tarzında yapılıyordu. Bu yoğun ve bilimsel bir ekim değildi. Köylü, topraklardaki feodal haklar korunmamışsa, dağınık ve değişik toprak parçalarında ekim yapıyordu. Önceden hatırlanacağı gibi senyörler topraklarının etrafını çitle çevirmişlerdi. Böylece topraklarını birleştirip, sahip çıkabilecekler hale gelmişlerdi. Bu

çitleme Parlamentodan bir kanun çıkartılarak yasalaştırılmıştı. Bundan sonra köylü en kötü toprakları ekmeye başladı. Hayvanlarını hasattan sonra otlatamıyordu da. Arazilerini çitle çevirecek parası da yoktu. Sonunda topraklarını senyöre satmak zorunda kaldı. Kendi de ya tarım işçisi oldu veya kente göçerek orada işçilik yapmaya başladı. Bu el emeği olmaksızın sanayi kurulamazdı.

İngiltere'de kan (kılıç) soylusu pek kalmamıştı. Burjuvalardan asilleşenlerde sonuç itibari ile burjuvaydı. Akılları, fikirleri üretim ve satıştaydı.

Avrupa'da hala bir tüccarın müşterinin dikkatini çekmeye çalışması ve meslektaşları ile rekabete girmesi ayıplanıyordu. Ancak İngiliz toptancıları bu geleneğe aldırmamaya başladılar. Reklam için ilan dağıtır oldular. Malları teşhir etmek için camekanlara koyuyorlardı. Ellerine numuneler verdikleri gezginci satış elemanlarını etrafa (uzaklara) yolluyorlardı. Derken gazetelere ticari ilanlar verilir oldu. Örf yok olmuştu.

İngiltere'de para toplumu karıştırmıştı. Genel olarak çok içki (Porto Şarabı) içilmeye başlandı. Yanına sefahat eklendi. Boks gibi, horoz dövüşü gibi gösteriler ve bunlar üzerinden kumar oynamak yaygınlaştı. Genel bir siyasi ve toplumsal boş vericilik egemen olmuştu. Bu duruma karşı Anglikan kilisesi yumuşak duruyordu. Tepki geldi. Metodizm, Evanjelizm, Hümanizm hızla gelişti.

Bu bağışlayıcı akımlar, 1740'dan başlayarak İngiltere'yi değiştirdiler. Ulus, adalet, insanlık kaygısı canlandı. Proletaryaya sabır aşılıyorlardı. Bunu yaparken de burjuvazinin ekmeğine yağ sürüyorlardı.

Siyasi ve idari yaşamı ticaret şekillendiriyordu. Yerel yönetimlerde zenginler vardı. Kral yerel yöneticileri büyük toprak sahipleri arasından seçiyordu. Böylece kontluklarda milislere kumanda eden bir vekil-lort, adli kararların yerine gelmesi için bir şerif, vekil-lort'un hazırladığı toprak sahipleri listesinden seçilen sulh yargıçları vardı. Bu yargıçlar adalet, asayiş, kamu yardımları, yerel vergilere bakıyorlardı.

İngiltere'de yaşam zenginlere bağlıydı. Bu zenginler içinde burjuvalar da vardı ve sayıları gittikçe artıyordu.

İki meclis vardı. Bu meclislerin ikisi de zenginlerin girebildiği meclislerdi. Lortlar meclisi büyük senyörlerden oluşuyordu. İçinde aristokratlar, piskoposlar, kralın ülkeye büyük hizmet edenler arasından seçtiği kişiler (zenginler arasından) vardı.

Avam meclisi kent, kasaba, kırsal kesim ve kontluklardan ayrıcalıklarına veya zenginliklerine göre seçilmiş milletvekillerinden oluşuyordu. Sadece maddi durumu iyi olanlar oy verebiliyordu. Seçim açık oyla yapılıyordu. Açık oylama, güçlülerin dedikleri yapılmadığında halkın burnundan fitil fitil getireceği imkanı sağlıyordu.

Avam meclisindeki milletvekilleri yerel gurupların veya ailelerin çıkarlarını koruyorlardı. Ailelerin yaşça büyükleri politika ile uğraşıyorlardı. İtibar sahibi olunduğunda ailenin küçükleri için piskoposluk, gemi kaptanlığı, subaylık, koloni yöneticiliği elde etmek kolaylaşıyordu.

Avam meclisini üçte biri partisizdi. Üçte biri Tory ve üçte biri Whig partisindendi. Zaman içinde iki parti arasındaki farklar azalmış, sadece tahta Stuartlardan biri gelip, gelmeyeceğine indirgenmişti.

Daha önce anlatıldığı gibi, Alman krallar George'ları, Whigler desteklemişlerdi. Bakanlarda büyük çoğunlukla Whiglerden seçilmişti. Başbakan mecliste çoğunluk istiyorsa, bunu milletvekillerini kollayarak yapabiliyordu. Önemli oylamalarda milletvekillerine para veriyordu. Milletvekillerinin ailelerine, dostlarına mevki ve iş buluyordu. Kral da yetkileri nedeniyle pek çok maliye görevlisini, ordu mensubunu seçiyor ve azlediyordu. Başbakan bir yandan parlamento, diğer yandan kral ile uzlaşmak zorundaydı. Kişisel çıkarlar üzerine kurulmuş bir yönetim sürüp, gidiyordu. Buna karşı gelen ve onu durduran başbakan William Pitt olmuştu.

Amerikan Halkı

Kuzey Amerika Halkı bir göçmenler karışımından ortaya çıkmıştı. İngiliz kökenliler her yerde çoğunlukta değildi. Pensilvanya'da bulunanların üçte ikisi Ulster'den gelme İskoç veya Alman'dı.

Yeni ortam, yeni alışkanlıklar getirmiş, göçmenler bu alışkanlıkların etrafında birbirleri ile uzlaşmışlardı. Gözleri kara tipler olmuşlardı. Yenilik istiyor, çok girişimci davranıyorlardı. Toplumlar kendi içlerinde demokratik davranıyorlardı. İngilizceleri Anaülke İngilizcesinden farklılaşmıştı. Birbirlerinden kelimeler almışlar, eski İngilizce kelimeleri kaybetmemişlerdi.

Halk özellikle güneyde okuyor, filozofik ve edebi gelişmeleri takip ediyordu. Lock, Montesquieu ve diğerleri takip ediliyor, Ansiklopedistler izleniyordu. İngiltere'nin o bir zaman önceki devrim ruhu, Amerika'da yaşamaya devam ediyordu.

Etken olan Anglikan kilisesi değildi. Diğer mezhep ve tarikatlarda yaşıyorlardı. Temel bir mezhebin veya tarikatın egemenliğinden bahsedilemezdi.

Hindistan Hakimiyeti, 1761

Diderot

Hindistan'a 1759'daki Afgan saldırısından sonra, koalisyon oluşamamış ancak Marathalar, sahra topçuları ile takviyeli olarak Saldırganlarla savaşa tutuşmuşlardı. 7 Ocak 1761'de Paniput'ta baştan aşağı zıh kuşanmış ağır Afgan süvarilerinin yer aldığı Afgan ordusu (Dürraniler, Ahmet Şah) Marathaları tam bir bozguna uğrattı. Marathaların gücü kırılmıştı. Paniput ovasında 200.000 ölü bırakmışlardı. Bütün şefleri ölmüştü. Ölen kadın ve çocuklar bu sayının dışındaydı.

Paniput Hindistan'ı birleştirme umutlarının sonu oldu. Artık göçebelere karşı onu birleştirmek mümkün değildi.

Bundan sonra Hindistan bir süre için sürekli savaşların, anarşinin ve sefaletin içine düştü. İmparatorluk çökmüş ama yerine bir şey gelememişti. Kişiler kendi kol güçleri ve hile kabiliyetleri ile kendi kendilerini koruyorlardı. Herkes kendi güvenliğini sağlamaya çalışıyordu. Tabii ki ortada güvenlik falan da olmuyordu. Tarım azaldı. Ortalığı kıtlık sardı.

Ulaşım artık tam olarak sağlanamaz olmuştu. Filler ve kaplanlar bile yol kesiyordu. Ticaret ortadan kalkmaya başladı. Köyler yıkıldı, kentler boşaldı. Camiler dahil tapınaklar çökmeye başladı.

Hindistan işleri düzeltecek birilerini beklemeye başladı.

1761 yılında İngiliz ve Fransız Hint şirketleri arasındaki savaş devam ediyordu. İngilizler 14 geminin desteğinde 22.000 adamla, Fransız Şirketinden Lally-Tollendal'ı 700 adamı ile birlikte Pondichéry'de kuşattılar. Lally-Tollendal teslim oldu. İngiltere Pondichery'i ele geçirdi.

İngilizler Hindistan hakimiyetine gidiyorlardı.

Hindistan'da dokunup, tahta kalıplar ile basılan rengarenk basmalar, İngiltere Hindistan'a hakim olduktan sonra, İngiltere'ye ithal edilmeye başladı. Bu bir moda yarattı, herkes Hint basmaları giyiyordu. Bu gelişme İngiltere'de dokuma sanayini vurdu. Bunun üzerine İngiltere'de ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde pamuklu dokuma önemli bir yer tutmaya başladı.

İngiltere'de iç ticaret, yeni yapılmış olan kanallardan istifade etmeye başlamıştı. Bu sebeple Manchester'de kömür fiyatı yarı yarıya düştü. Ayrıca yollarda da yük hayvanlarının yerini arabalar almıştı. Böylece hem taşıma miktarı arttı ve hem de taşıma hızlandı.

İngiliz Parlamentosu, 1714 yılında, denizlerde boylamı yarım dereceye yakın bir farkla saptamaya yarayacak bir yöntemi bulacak olana 20.000 sterlin ödül vaat etti. İngiliz Harrison, 40 sene çabadan sonra kronometreyi buldu. 1761 yılında İngiltere Jamaika arasında gidip gelen bir gemide kronometrede 1 dakika 54 saniye fark meydana geldi. Boylam sorunu çözülmeye başlamıştı. Ancak Harrison'un kronometresi çok karmaşıktı. Basitleştirilmesi gerekiyordu.

William Pitt, 1761 yılına kadar istediği gibi bir başbakanlık yapmıştı. Ancak nerede ise diktatör gibi davranıyordu. Bir fırsat bularak III. George onu azletti. Pitt'in azlinden sonra menfaat karşılığı milletvekillerini ayartma yeniden başladı. III. George bu metodu kullanarak hükmetmeye başlamıştı. William Pitt'in çabalarının sonucu eski tas eski hamamdı.

İspanya geç de olsa Fransa'nın yanında savaşa girdi. Ve girer girmez İngilizler Florida'yı ellerinden aldılar.

1761 yılından başlayarak, korkunç bir enflüanza salgını Avrupa ve Amerika'yı kasıp, kavuruyordu. Salgınlar sadece bu değildi. Boğmaca, çiçek can üzerine can alıyordu.

Bu arada sağlığı muhafaza edebilmek için sağlık bilgisi kitapları yazılıyordu. İsviçreli Tissot " Halka, sağlık üzerine öğüt " adlı eserini yazdı. Burada anlatılanlar hala önem taşımaktadır.

Basının gücü ortaya çıktıkça, hükümetler onu kendilerine bağlamaya çalışıyorlardı. Fransız hükümeti Fransa'daki ve Avrupa'da Fransa'da yayınlanan gazeteleri kendine bağlamaya çalıştı. Bu amaçla önemli meblağda para harcadı. Gazette de France 1761'de Fransız dışişleri bakanlığına bağlandı. Orada " Cumhuriyetçi " bir renk alacaktı.

Prusya hükümdarı II. Friedrich basından en çok yararlanan iktidarların başında geliyordu. Prusya'daki bütün büyük kentlerde gazeteler çıkarıldı. Kendisi makaleler yazdı. Alman Protestan kamuoyunu Katolik Avusturya'ya karşı kışkırtmak için elinden geleni yaptı. O da Avrupa gazetelerini kendi yanına çekmek için dış ülke gazetelerine para yardımında bulundu. Avusturyalılar da Almanya'nın önemli kentlerindeki gazeteleri Prusya'ya karşı desteklediler.

Diderot'nun son geldiği noktada, bir Yaratan'a gerek yoktu. Madde, Newton ve Protestanların zannettiği gibi edilgen ve değersiz değildi. Kanunları vardı ve onlara uyuyordu. Olanların sorumlusu ilahi bir mekanizma değil, bu kanunlardı. Maddeden başka bir şey yoktu. Bu görüşe Abraham Trembley (1710 – 1784) ve John Turbeville Naadham (1713 – 1781) gibi bilim adamları da katılıyordu.

Ancak, yine de çok az insan Tanrı ile bağı koparacak cesaretteydi. Ateistliği kabul etmek zordu. Ama tartışmaya tartışıyor ve bu tartışmalardan hoşlanıyorlardı.

Rusya'da 1761 yılının 10 Şubat'ında köylüleri serf yapan kanunlar çıkarıldı. Bu kanun ile 99 yıl sonra yeni kanun çıkana kadar Rusya köylülerini unutacaktı.

Osmanlıların İran ile yapmış oldukları dostluk anlaşması Nisan 1761'de yenilendi.

1761 yılında Venüs güneşin önünden geçecekti. Dünya ile Güneş arasındaki uzaklığı ölçmek için Batı Avrupa hükümetleri tedbirler aldılar.

Porteliz için veya Portekiz'den köle ticareti yasaklandı.

Almanya'da Nurenberg'de Faber-Castell Şirketi kuruldu.

İngiliz fizyolojist, kimyacı ve mucit Stephen Hales (d. 1677), Fransız tarihçi Pierre François Xavier de Charlevoix (d. 1682), İsviçreli ressam Theodore Gardelle (d. 1722), İngiliz matematikçi Thomas Bayes (d. c. 1702), Britanyalı matematikçi Thomas Simpson (d. 1710), İngiliz yazar Samuel Richardson (d. 1689), Alman bilgin Johann Matthias Gesner (d. 1691), Fransız mühendis Bernard Forest de Bélidor (d. 1698), İngiliz optikçi John Dollond (d. 1706) bu yıl öldüler.

Rusya Tahtı II. Catherina’nın, 1762

III. Petro

1762 yılında Rus Çariçesi Elisabeth Petrovna öldü. Tahta Büyük Petro’nun kızı, Elizabeth’in kardeşi, Anna Petrovna’nın oğlu III. Petro çıktı. III. Petro bir Alman Dükü idi ve tek kelime Rusça bilmiyordu. Ancak tahta sadece altı ay kalabildi.

Yelizabeta'nın (Elizabeth) yerine geçtikten sonra onun izlediği dış politikayı terk eden III. Petro, Prusya ile barış yaparak Yedi Yıl Savaşı'ndan (1756–63) çekildi. Prusya ile ittifak içinde, onun Holstein'ın Schleswig'i ele geçirmesine yardım etmek için, Danimarka'ya karşı savaş hazırlıklarına girişti. Ayrıca, Rus Ortodoks Kilisesi'ne Lutherci uygulamaları zorla benimsetmeye çalıştı ve imparatorluk muhafızlarının yükümlülüklerini artırarak onları da karşısına aldı. Bütün bu uygulamalar halkı ve saray çevrelerini kendisinden uzaklaştırdı. Soyluların devlete hizmet etme yükümlülüğünü 1 Mart 1762 tarihinde kaldırması bile bu durumu değiştirmedi. Sonunda çarın kendisinden boşanmayı planladığından kuşkulanan Catherina, sevgilisi Grigori Grigoryeviç Orlov ve öteki bazı imparatorluk muhafızlarıyla işbirliği yaparak, III. Petro'yu tahtan indirdi ve 9 Temmuz 1762'de muhafızlar, senato ve

kilisenin onayıyla II. Catherina adıyla tahta çıktı. Petersburg yakınlarında Oranienbaum'daki konutunda bulunan Petro, öldürüldü.

Bu sırada Rusya'da çoğu toprak sahiplerine ait 982 imalathane vardı. Kent tüccarları yeteri kadar palazlanıp, imalata başlayamıyorlardı.

Rusya'da devletin çabaları ile Urallarda dev bir sanayi bölgesi gelişti. Burada demir ve bakır madenleri işletiliyordu. Devlet kendi kurduğu sanayi soylulara devrediyordu. Başkıristan'da dev işletmeler kuruldu. Servaj nedeniyle işletmeler karlıydı. Urallar hem Rusya'nın bütün yarı mamulünü karşılıyor ve hem dışarı satım yapılıyordu. Rus demirinin en önde gelen alıcısı İngiltere'ydi. Bu gelişme 1762'den sonra yavaşladı. Çünkü hem iç Pazar doymuştu ve hem de İngiltere kendi demirini iyileştirmişti.

1762'de Rusya'nın nüfusu 19 milyondu.

Osmanlı yönetimi Zahir al-Umar'ı daha iyi denetleyebilmek için Sayda valiliğinden alıp Şam valiliğine bağladı. Şam valiliği çok daha güçlü bir valilikti. Hayfa Şam valiliğine geçmişti ama Zahir kenti ele geçirdi.

İngiltere her konuda olduğu gibi tarımda da gelişmelere öncülük ediyordu. En önemli tartışma gübreli veya gübresiz ekim üzerineydi. Jethro Tull sistemi, gübrelerin yararsız ve hatta zararlı olduğunu söylüyordu. Norfolk sistemi ise gübrelemeyi vazgeçilemez görüyordu. Sonunda 1762'de yapılan deneyler sonucu Norfolk sistemi kazandı. Tarım üretimi artınca, daha çok insan daha iyi beslendi. Hastalıklar ve erken ölümler azaldı.

1762'de Fransız Anquetil-Duperron (1731 – 1805), Zendçe, Pehleviçe, Farsca, Sanskritçe 180 el yazması toplamıştı. Fransa Doğu dillerinde uzmanlar yetiştirmişti. Kralın kütüphanesi Arapça ve Türkçe yığınla eser toplanmıştı.

Mısır'da Fransızlar ile İngilizler arasındaki ticari rekabet Fransa lehine çözülmüştü. Fransa asrın başından beri Ortadoğu'ya özel bir önem veriyordu. Mısır'daki Fransız tüccarlar kendi aralarında meclisler şeklinde çok iyi örgütlenmişlerdi. Ayrıca gümrük vergisinin %20'den %3 indirilmesini de sağlamışlardı.

1762'de Mısır'daki son İngiliz tüccarı ölüyor ve İngiliz konsolosluğu kapatılıyordu.

İngilizlerin İspanya Amerika'sından yaptıkları kaçakçılığa mani olmak isteyen İspanyollar ile İngilizler arasında 1762 – 1763 savaşları çıktı. İspanya 2 Ocak 1762'de Fransa'nın yanında İngiltere'ye karşı savaşa girdi. Ancak yenildi. İngilizler Havana'yı, Manille'i aldı. La Vera Cruz'a saldırdılar.

Hindistan Pençap'da, Ahmet Şah büyük bir Sih soykırımı yaptı. 500.000'den fazla erkek, kadın ve çocuk öldürüldü. Haydarabat'ın başına ise Nizam Ali Han (1762 – 1803) geçmişti.

Prusya ile Rusya arasında Petersdburg Anlaşması imzalanarak, savaş durduruldu. İsveç ile Prusya arasında Hamburg Anlaşması imzalandı.

Ancak 7 Yıl Savaşı devam ediyordu. Wilhelmsthal Muharebesinde Anglo-Hanover odusu Fransızları yendi. Burkersdor Muharebesinde Prusya Avusturya'yı mağlup etti. Signal Hill

Muharebesinde Britanya kuvvetleri Fransızları yendi. Freiberg Muharebesinde Prusya Avusturya'yı yendi.

Japonya'da İmparator Momozono'dan sonra kız kardeşi İmparatoriçe Go-Sakuramachi tahta çıktı.

Manila Muharebesiyle Britanya Doğu Hint Şirketi, İspanyollardan Manila'yı aldı.

Fransa kralı Louis XV, Versailles Sarayında metresi Madame de Pompadour için Petit Trianon'u inşa ettirdi.

Ransız heykeltıraş Louis-François Roubiliac (d. 1695), Alman besteci Johann Tobias Krebs (d. 1690), Fransız besteci Laurent Belissen (d. 1693), Alman astronom Tobias Mayer (d. 1723), Fransız astronom Nicolas Louis de Lacaille (d. 1713), Alman flozof Alexander Gottlieb Baumgarten (d. 1714), Fransız yazar Prosper Jolyot de Crébillon (d. 1674), Alman besteci Johann Ernst Eberlin (d. 1702), İngiliz astronom James Bradley (d. 1693), İngiliz yazar Lady Mary Wortley Montagu (d. 1689), Japon imparatoru Emperor Momozono of Japan (d. 1741), İtalyan besteci Francesco Geminiani (d. 1687), İtalyan besteci Francesco Manfredini (d. 1684) bu yıl öldüler.

Rousseau

Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau, 1762'de " Toplum Sözleşmesi " adlı eserini yayınladı. " İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni Üzerine " adlı eserinde badireye düşmüş bir insanlık vardı. İnsan, artık insanların yardımından vazgeçemez bir noktadaydı. Geriye dönme olasılığı kalmamıştı. Uzlaşmalar üzerine kurulu olan mevcut sosyal durum doğal bir durum değildi.

İnsanın doğal hakkı olan eşitlik ve özgürlüğü sağlayacak bir toplum biçimi bulunmalıydı.

Devlet var olduğuna ve insanların ilkel yaşama dönmeleri mümkün olmadığına göre toplum hayatının akıl ve adalete uygun hale gelebilmesi için yapılması gerekenler vardır. İnsanlar kendi üzerlerindeki egemenlik hakkını devlete devrederken, devlet çoğunluğun çıkarlarını koruyacak şekilde teşkilatlanmalıydı. Bu da ancak demokrasi ile olurdu. Kanunları yürütecek olanları bu durumda halk seçecekti. Ancak Rousseau toplumun yetkisini seçilmiş bir hükümete devretmesini kabul etmiyordu. Halk egemenliğinin devredilemez, bölünemez ve mutlaktır diyordu.

Bu durumda toplumun iradesi çoğunluğun iradesiydi ki azınlıklara tek kalan şey çekip gitmekti (göç etmekti).

Yine 1762'de " Emile " yayınlandı. Emile'in eğitmeni onu iyi yetişmesi, doğaya göre yaşaması, hoşuna giden şeyleri yapması, geriye kalanlardan kaçması için, toplumdan soyutlamıştı. Emile eğitilmiyor, ne öğrenecek ise kişisel deneyleri ile öğreniyordu. Kırdığı bir cam, onun için soğuk bir geceydi. Emile böylece insandaki doğuştan olan erdemleri koruyacaktı.

Emile 20 yaşına gelince eğitmen din'i önüne koyacaktı.

Rousseau ne dinde ve ne de filozoflarda aradığını bulamıyordu. O da içindeki ışığa döndü. İnsanın duygulardan önce gelen bir yargılama gücü vardı. İnsan duygusal ve edilgen değil, zeki ve etkin bir varlıktı. İnsan akıl sahibi olarak hayvanlardan epey farklıydı. O yeryüzünün hükümdarıydı. Ancak onda kötülük de vardı.

İnsanın kötülüğünden Tanrı sorumlu değildi. Tanrı insana sadece bir üstünlük ve özgürlük vermişti. İnsan özgür bir canlı olarak, doğanın düzenini bozuyor ve kötülük getiriyordu. Adil olsa mutlu da olacaktı.

Adaletsizlikleri giderme zorunluluğu, ruhun ölümsüzlüğünü, öbür dünyayı ve öbür dünya yaptırımlarını mecburi kılar. Ahlak kuralları insanın içindedir. " İyi olduğunu hissettiğin her şey iyidir. Kötü olduğunu hissettiğin her şey kötüdür. En büyük hakem vicdandır. Akıl aldanır ama vicdan aldanmaz. "

İnsanlar özgür doğar ama her yerde zincire vurulmuşlardır. Özgürlükten vazgeçmek insan olmaktan, hak ve ödevlerinden vazgeçmek demektir. İnsan doğası bunu kabullenemez.

Kanun genel iradenin dile gelişi olmalıdır. Devler, bireylerinin karşısında, sosyal sözleşmeyle, birey mallarının sahibidir. Malları ellerinde bulunduranlar, genel yararın görevlileri gibidirler. Devlet, herkese bırakılması gereken özgürlükler konusunda yargıçtır. Toplum için gerekli olan dini emredebilir. Bu dine inanmayanları kovabilir. Hatta bu kişileri ölüme mahkum edebilir. Rousseau devletin din dayatmasını, her din ahlak ilkeleri açısından birbirinin aynıdır, onları ayıran sadece dogmalar ve tapınış şekilleridir diyerek haklı göstermekteydi.

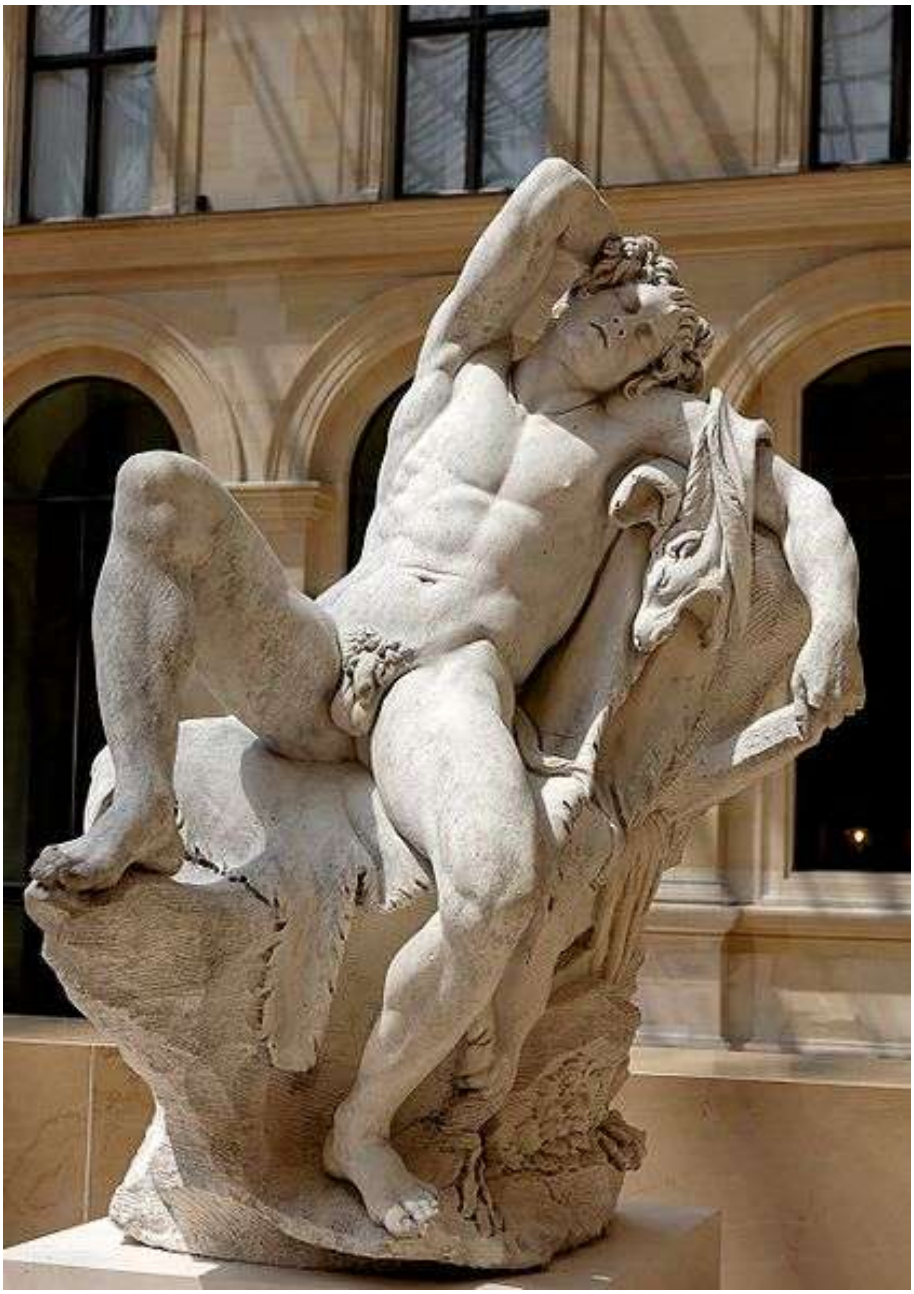
Karar, ister istemez çoğunlukla verilir. Bu nedenle yapılacak bir sosyal sözleşme, sonunda, azınlığın kendini çoğunluk yoluyla kabul ettirdiği bir baskı rejimine varacaktır. Rousseau şunu da yazmaktadır: " Gerçek demokrasi hiç var olmamıştır ve hiç de var olmayacaktır. Çoğunluğun yönetmesi ve azınlığın yönetilmesi doğaya aykırıdır ".

Rousseau karmaşıktı. Çoğu zaman da kendi içinde pek tutarlı değildi. Ancak halk ayrıntıya bakmıyor ve hatta bilmiyordu. Rousseau tanrılaştı. Modayı ve örfleri değiştirdi. Kadınlar, Rousseau ana sütünü öğütledi diye, opera localarında, herkesin alkışları arasında çocuklarını emzirdiler.

Paris heykelleri

1762 yılında Fransız heykeltıraş Edmé Bouchardon (1698 – 1762) öldü.

Bouchardon ve Pigalle (1714 – 1785) pek çok XV. Louis heykelleri yapmışlardı. Binlercesi Fransız ihtilali sırasında yok edildi.

Uyuyan satyr, Bouchardon

II. Katerina

Büyük Katerina

Çariçe II. Katerina (Catherina) veya Büyük Katerina (d 1729 – ö 1796), 1762'den 1796'ya kadar 34 yıl Rusya'yı yönetmiş ve XVIII. yüzyıl Rusya'sına damgasını vurmuş bir Çariçedir. Kırım'ı Rus topraklarına katmıştır. (Prut Savaşı sırasında Baltacı Mehmet Paşa'yla antlaşma yapan Çariçe I. Katerina'yla karıştırılmamalıdır.)

II. Katerina 2 Mayıs 1729 tarihinde Prusya'nın Stettin kentinde (şimdi Polonya'ya ait) doğdu. Doğduğu zamanki adı Sophie Augusta Frederike idi. Babası Anhalt-Zerbst bölgesinin prensiydi ve Prusya ordusunda bir generaldi. Bu soylu ailenin diğer üyeleri olan Sophie'nin kuzenleri III. Gustav ve XIII. Karl sonradan İsveç kralı olarak görev yaptılar.

Sophie 1744 yılında Holstein-Gottorp dükü Peter'le evlendi. Sophie'nin kocası Peter, Çar Büyük Petro'nun torunuydu ve Peter'in teyzesi Çariçe I. Elizaveta Peter'i Rus tahtına veliaht olarak seçmişti. Sophie evlendikten sonra Ortodoks dinine geçti ve Katerina Aleksievna adını aldı. I. Elizaveta'nın zorlamasıyla gerçekleşen bu evlilik hiçbir zaman mutlu olmadı. Katerina'nın ve kocası Peter'in başkalarıyla çok sayıda aşklar yaşadıkları bilinmektedir.

Katerina'nın kocası Peter, teyzesi I. Elizaveta'nın ölümü üzerine 5 Ocak 1762 tarihinde III. Petro adıyla Rus tahtına çıktı. Ancak III. Petro'nun çarlığı fazla uzun sürmedi. 28 Haziran 1762 tarihinde muhafız alayı çara karşı ayaklanarak III. Petro'yu tahtan indirdi ve Katerina Rusya çariçesi olarak ilan etti.

II. Katerina'nın çariçeliği döneminde Rusya batısı ve güneyindeki 518.000 km²'lik bir alanı topraklarına katmayı başardı. Bu genişleme Lehistan ve Osmanlı İmparatorluğu aleyhine olan bir genişlemeydi. Novorusya, Kırım, Ukrayna, Beyaz Rusya, Litvanya ve Kurşas (Letonya) Rusya'nın topraklarına katıldı.

Lehistan'ın parçalanarak Rusya, Prusya ve Avusturya arasında paylaşıldı. II. Katerina öldüğünde Lehistan diye bir ülke artık ortada kalmamıştı.

II. Katerina zamanında Rusya Osmanlı Devletine çok büyük kayıplar verdirdi. II. Katerina'nın çariçeliği sırasında 3 değişik Osmanlı padişahı hüküm sürdü: III. Mustafa, I. Abdülhamit ve III. Selim. Bu dönemde Rusya Osmanlı Devleti'yle iki büyük savaş yaptı. Bunlardan birincisi III. Mustafa döneminde yapılan 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'ydı. Bu savaşta büyük kayıplara uğrayan Osmanlılar I. Abdülhamit tahta geçtiğinde Ruslarla Küçük Kaynarca Antlaşması'nı imzalayarak Kırım'ın bağımsız olmasını kabul ettiler. Ama II. Katerina ünlü generali Potemkin'le birlikte Kırım'ı istiyordu.

Antlaşmanın imzasından 9 yıl sonra 1783 yılında Rusya Kırım'ı resmen topraklarına kattı. I. Abdülhamit'in saltanatı sırasında gerçekleşen bu durumu kabul edemeyen Osmanlılar Kırım'ı geri almak için Rusya'yla tekrar 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşına girdiler. Ancak tekrar yenilen Osmanlılar III. Selim tahta geçtikten sonra Yaş Antlaşması'nı imzalayarak Kırım'ı Ruslara bırakmaya razı olmak zorunda kaldılar. Kırım'ın kayıbı Osmanlılar için büyük bir hezimet olmuştu. Rusya genelde Türkler aleyhine yaptığı genişlemede çok önemli bir merhale kazanmıştı.

Rusya ise Karadeniz kıyısındaki bu toprakları ele geçirerek büyük bir stratejik başarıya sahip olmuş, Karadeniz'de donanma kurma imkanını elde etmişti. Bu gelişmeler 19. yüzyıl boyunca Boğazlar sorununu gündeme getirecekti.

II. Katerina kendisini kültür ve sanat açısından bir aydın olarak görüyordu. Zamanın Fransız filozofları Voltaire, Diderot ve D'Alembert ile yazışmalar yaptı. 1764 yılında Avrupa'dan satın aldığı 250 tabloyu sergilemek üzere St. Petersburg'da Hermitage Müzesi'ni inşa ettirdi. Bu müze sonraki çarların da katkılarıyla dünyanın en eski ve en büyük müzelerinden biri haline geldi.

II. Katerina çariçeliği sırasında hiçbir evlilik yapmadı. Ancak çok sayıda erkekle aşklar yaşadı. Sevgililerini büyük malikaneler ve çok sayıda hizmetçilerle ödüllendirdi. Oğlu Pavel Petroviç'e çok kötü davrandı ve ona adeta hapis hayatı yaşattı. 16 Kasım 1796'de banyo yaparken beyin kanaması geçirdi ve ertesi gün öldü.

Paris Anlaşması, 1763

II. Friedrich

10 Şubat 1763'de Fransa ile İngiltere Paris anlaşmasını imzaladılar. 15 Şubatta'da Hubertusburg Anlaşması Prusya, Avusturya ve Saksonya arasında imzalandı. Bu iki anlaşma ile hem Yedi yıl Savaşı ver hem de Fransız-Kızılderili Savaşı sonuçlanıyordu.

Fransa anlaşmayı imzalamaya mecbur kalmıştı. İngilizlere Kanada'yı, Ohio vadisini, Mississippi'nin sol kıyısını, Antilerde pek çok yeri bırakmak zorunda kaldı. Hindistan üzerindeki bütün haklarından vazgeçiyordu. Fransa ayrıca Florida kaybına karşılık İspanya'ya Louisiana'yı verdi. Fransa daha pek çok şey kaybedebilirdi. İngiliz kralı III. Georges acele etmiş, Fransa'nın tam olarak pes demesini beklememişti. Ancak yine de bu anlaşma ile Kuzey Amerika'daki kocaman Fransız imparatorluğu yıkılmıştı.

III. Georges, Kanada'daki Katolikleri Kanada'nın işlerine katılmaktan men etti. Kanada İngiliz kökenli azınlığın yönetimine geçmişti. Ancak Kuzey Amerika kolonileri ile çıkacak olan anlaşmazlık, İngilizlerin Kanada'da daha liberal davranması sonucunu getirecekti.

Fransa Antil adalarındaki en iyi birkaç adasını ve Senegal'deki Gorée'yi İngilizlere kaptırmamış olmaya seviniyorlardı. İngilizler de aynı nedenle üzüntü çekiyorlardı.

1763 anlaşması İspanya'yı İngiltere'ye ya Porto Riko'yu veya Florida'yı bırakmaya zorlamıştı. Fransa Mississippi'nin solundan çekilince Florida'yı İngilizlere karşı korumak çok zorlaşmıştı. III. Carlos da Florida'yı bıraktı. Ayrıca İngilizlere Hondras'daki boya ağaçlarını kesme hakkı verildi. Karşılığın da Havana ve Küba'ya tekrar kavuşmuştu. İngilizler de İspanya Amerika'sında bir ticaret tekeli kurmaktan vazgeçmişlerdi.

7 Ekim 1763 yılında Britanya krallığı Kuzey Amerika ile ilgili bir emir yayınladı. Buna göre fethedilmiş topraklar ve Alleghanys sularının ayrım çizgisinin batısında kalan topraklar, İmparatorluk toprakları olarak ilan edildi. Bu topraklara yerleşmek yasaklandı. Yerleşmiş olanlar çıkarıldı. Şimdi Koloni halkı uğruna savaştıkları bu batı topraklarının kendilerine yasaklandığını görüyordu.

Diğer yandan İngiltere kolonilerini elinde tutabilmek için hem yöneticilerini maaşa bağlayarak kolonilerden bağımsızlaştırmak ve hem de 10.000 kişilik bir orduyu Kuzey Amerika'da tutmak istiyordu. İngiltere savaş boyunca borçlanmıştı. Anaadada taşınmazalar üzerine vergi koymak hatırlanacağı gibi çok zordu. Zaten masraflar koloniler için yapılmıştı, kolonilerin bu masraflara katılmaları hakçaydı. İngiltere kolonilere yeni vergiler koymak üzereydi.

Kolberg'in düşüşü

1763 yılında Yedi Yıl Savaşları bittiğinde Maria Theresia, Prusya'nın Silezya'daki pek çok yere hakim olmasını sağlayan Hubertusburg Antlaşması'nı imzalamıştı. Avusturya bu yeni anlaşma ile zayıflamış ve küçülmüştü.

II. Friedrich, Yedi Yıl Savaşı sonunda borçlarını ödeyemiyordu. O da Prusya Bankasını kurdu. O yıl ilköğretimi de zorunlu kıldı. Savaşlar sonunda halkının beşte birini kaybetmişti. Prusya'da her şey yıkılmış, enflasyon almış başını girmişti. Anarşi kol geziyordu.

II. Friedrich, yakılıp yıkılmış bölgelere, Polonya'dan alınacak olan topraklara öteki Alman devletçiklerinden gelenleri yerleştirdi. Özellikle Mecklembourg ve Suab göçmen gelen yerlerdi. Onlara para, tohum, yiyecek, at verdi. İpotekli borcu örgütledi. Tarım kısa sürede yükseldi.

II. Friedrich yün ihracı ile lüks malzeme ithalini yasakladı. İşletmelere para yardımı yapıp, tekel hakları tanıdı. Üretim artar artmazda, serbest rekabete geçti. Sanayi ihracattan iyi gelir getiri hale geldi. Vistül Elbe'ye bağlandı. Ticaret büyüdü.

Fransa'da Yedi Yıl Savaşı boyunca parlömanlar mali işlerde gerçek bir tekel elde etmişlerdi.

Yedi yıl savaşlarından sonra pek çok Fransız, İtalyan, Hollandalı paralı asker (Çoğu subay) boşta kalınca dünyaya dağıldılar. Bunlardan Hindistan'a gidenler, orada savaşlara katılıp, dengeleri değiştirdiler. İçlerinde Savoylu Kont de Boigne da vardı. Kont Marathaların ve İmparatorluğun toparlanmasında çok yardımcı oldu.

1763 Paris anlaşmasından sonra İngiliz denizciliğinin gelişme hızı iyice arttı. İngiltere Hindistan ticaretine el koydu. Denizciliğin ilerlemesiyle birlikte keşifler de hızlandı. 1763 yılına kadar, denizlerde buluşlar fazla değildi. Batı ticarete dalıp, gitmişti.

Sermaye birikimi en fazla İngiltere'de gerçekleşiyordu. Fransa'da da vardı. İspanya ve Portekiz çok fazla dış alım yaptığından mevcut kıymetli madenlerini ellerinde tutamıyorlardı. Hollanda'da ise sanayisi gerilediğinden, gittikçe daha az ihracat yapıyordu. Avusturya, Prusya ve Rusya'nın ise zaten çok büyük bir dış ticaret hacimleri yoktu. Zaten onların sömürülecek kolonileri de yoktu. Osmanlılar da içlerine kapanmış, iç ticaret ile yetiniyorlardı. Onlar da kolonisizdi.

Prusya Eğitimi Öne Çıkarıyor, 1763

Polonya kralı III. August öldü. Yeni Polonya kralı konusunda Prusya ile Rusya anlaşmışlardı. Bazı Lehliler kral seçimindeki Rus müdahalesine karşı çıktılar. Bunlarla Ruslar arasında mücadele başladı. Lehler Osmanlıdan yardım istiyorlardı.

Aslında Sultan III. Mustafa Ruslarla savaşı hep istiyor ama onu veziriazam Koca Ragıp Paşa durduruyordu. Koca Ragıp Paşa 1763'de öldü. Yerine Muhzinzade Mehmet Paşa atandı. Yeni veziriazam da Ragıp Paşa gibi Ruslar ile yapılacak bir savaş için Osmanlı hazırlıklarını yeterli görmüyor, savaşı başlatmıyordu. Ancak veziriazamdan yana tavır koyan şeyhülislam Veliyuddin Efendi ölüp, Pirizade Sahip Molla yeni şeyhülislam olunca işler değişti.

İsveç'te cumhuriyet yönetimi güçsüz bir yönetim olmuştu. Küçük soylular savaşlar sırasında yitip, gidiyorlardı. Savaşlar bitince onlar da hızla çoğaldılar. Kamu görevlerine talip oldular. Sonunda soylular aralarında iktidar mücadelesi yapan bir kaç büyük senyörün adamı oldular.

Bu büyük soylularda adamlarının parasını ödeyebilmek ve iktidar mücadelesi yapabilmek için yabancı devletlerin hizmetine girdiler.

İsveç'te " Bereliler " partisi önce İngiltere'ye, 1763'den sonra da Rusya'ya bağlandı. "Şapkalılar " ise Fransa'nın yanındaydı.

1763'de II. Catherina (Katerina) ve II. Friedrich İsveç Anayasasının devamını sağlamak üzere aralarında gizli bir anlaşma yaptılar. Krallık iktidarının iyice güçsüzleşip, hiç olması işlerine geliyordu. İsveç için durum gittikçe daha kötüye gidiyordu.

Daha önce anlatılan Batı Avrupa klasik eğitimini yenileştirmek ve teknik eğitimi geliştirmek için girişimler başlamıştı. Bunların başında Kolej eğitimine ilave edilen yeni dersler geliyordu. 1763'de Prusya'da II. Friedrich Fransızca öğrenimini eğitim içine soktu. Mantık olarak da Aristo mantığı yerine Wolff mantığı okutulmaya başlandı. II. Friedrich eğitimin artması için Cizvitlere bile ses çıkarmıyordu. Fransa'da Fransızca ve Fransız grameri eğitim kapsamına alındı. Ayrıca okullara tarih dersi de girmeye başlamıştı. Tarih bir kronoloji olmaktan çıkıp, devletlerin politika ve yönetimlerinin incelendiği bir derse dönüştü.

Birçok okul ve kolejde deneysel fizik kürsüleri kuruldu. Fizik öğreten dershaneler açıldı. Felsefe profesörleri Newton, Locke ve Descartes'i reddediyorlardı. Bu da halkta onları öğrenme arzusu uyandırıyordu. Bu sırada kimi tarikatlara ait kolejlerde çok önemli bir gelişme oldu. İsteyen Latince dersleri yerine başka ders seçebilecekti.

Kolej öğretmenleri uygulamalı derslere karşı oldukları için teknik eğitim yapan özel okullar açıldı. Bunlar arasında Almanya'da ticaret okullarının sayısı çok çoğaldı.

Kuzey Amerika'da İngilizlere karşı Pontiac İsyanı başladı. Bushy Run Muharebesinde Britanya kuvvetleri Pontiac Kızılderililerini yendi.

Osmanlılarda İzmir'de çıkan yangında 2.600 ev yandı.

Alman tarihçi ve şair Caspar Abel (d. 1676), Fransız şair Louis Racine (d. 1692), İngiliz şair William Shenstone (d. 1714), Fransız yazar Pierre de Marivaux (d. 1688), İngiliz şair John Byrom (d. 1692), yazar Antoine François Prévost (d. 1697) 1763 yılında öldüler.

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu Görüntüsü, 1763

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu
Habsburg kahverengi, Prusya mavi

Artık Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, sadece bir görüntüye dönüşmüştü. İmparator Habsburg hanedanının başıydı. Güya bu imparator Agustus'tan, Charlemagne'dan geliyordu. O Doğu Roma'ya karşı kurulmuş bir Batı Roma imparatorluğuydu. Ama İmparator 1763 yılında 9 elektör tarafından seçilmişti. Bu seçmenler Bohemya, Saksonya, Brandeburg, Hannover, Bavyera ve Palatinat'dı. Mainz, Treves ve Köln ise ruhban seçmendi.

İmparatorlar, imparatorluğu toparlayamamışlardı. Sonunda imparatorluk gevşek bir konfederasyona dönüşmüştü. İmparatorun hareketlerini sınırlayan Diyet denen bir de meclis vardı. Savaş ve barış kararını verip, anlaşmaları imzalayan bu meclisti. Bu mecliste seçmenler, prensler ve kent temsilcileri bir aradaydılar. İmparatorluk aslında param parçaydı. Sadece Ren nehrinin batısında, Fransız etkisini iyice duyan 117 küçük devletçik vardı.

Bu küçük devletler, mutlak merkezi bir hükümet kurmak, bürokrasiyi güçlendirmek, asillerin ayrıcalıklarına son vermek, mali eşitliği sağlamak, merkantilizmi uygulamak istiyorlardı. Devletler burjuva yetiştirme peşindeydiler. Bu arada imparatorluğun her yerinde burjuvazi de yükselişe geçmişti. Alman kentlerinde ticaret gittikçe gelişmekte ve düşünce etkinliği artmaktaydı.

Amerikan kolonileri 1763 yılından önce çok çabuk kalabalıklaştılar. Düşük toprak fiyatı, toprak bolluğu, ucuz yiyecekler, yüksek işçi ücretleri, Hıristiyan dini içinde dini hoşgörü, büyük göçmen çekiyordu. Kovulan İngiliz Presbiteryenler, özellikle Ren bölgesinden Almanlar, İskoçlar Amerika'ya gidiyorlardı.

Yol parası ve yerleşme sermayesi gerektiği için, yoksul göçmenler, çoğu zaman bir yükümlülük altına girerek Amerika'ya gidebiliyorlardı. Anlaşma yaptığı kolonide 3–5 yıl arası çalışıp, sözleşme bitiminde serbest kalıyorlardı. Hayvan, alet, para gibi bir şeyler alıp, kendi hesaplarına yerleşiyorlardı.

Fransa Yeni Bir Savaşa Hazırlanıyor, 1764

Sainte-Foy muharebesi

Paris anlaşması Avrupa'nın siyasi dengesini alt üst etmişti. İngiltere koloni imparatorluğunu örgütlemeye çalışıyordu. Amerika'daki İngiliz kolonileri İngilizlere ciddi problemler çıkarıyorlardı. Fransa İngiltere'ye karşı yapacağı mücadelenin taktiğini anlamıştı. Hazırlanmaya başladı. Fransız başbakanı Choiseul donanma ve orduyu yeniden kurdu. Çevresini emniyete almanın yollarını aramaya başladı.

Britanya parlamentosu 1764 yılında Kuzey Amerika ile ilgili " Şeker Kanununu " çıkardı. Bu kanunla pek çok yabancı ürüne yeni gümrük vergileri konuyordu. Bunların içinde en önemli şekerin yapıldığı sıvıya konan vergiydi.

1764 yılında Voltaire " Felsefe Sözlüğü " adlı eserini yayınladı. Aydınlanmanın filozofları Tanrı düşüncesini yadsımıyorlardı. Onlar insanları sonsuz cehennem ile korkutan zalim Hıristiyan Ortodoks Tanrı'yı ret ettiler. Aklın karşısında olduğu için de gizem öğretilerini ret ettiler. Ancak Yüce Bir Varlığa inanmaya devam ettiler. Hatta Voltaire, " Tanrı yoksa onu uydurmak gerekir " bile diyordu. Voltaire Ateizmi (Tanrı Tanımazlığı), filozofların yok etmeye çalıştıkları boş inanç ve tutuculukla bir saydı.

1764'de Lagrange Ayın niçin Dünyaya hep aynı yüzünü gösterdiğini açıkladı.

Winckelmann (1717 – 1768) ise " İlk Çağda Sanat Tarihi " adlı eseri ile sanatında doğup, yaşayıp, yaşlanıp, öldüğünü gösteriyordu.

Fransa'da Cizvit teşkilatına son verildi.

1764’de, Polonya’da, Rus ordusunun desteği ile Çariçe II. Katerina’nın sevgilisi Stanislas Poniatowski kral seçildi. Büyük aristokratlardan Czartoryskiler Ruslardan yanaydılar. Önce Diyet meclisindeki veto hakkı kaldırıldı. Bunu Czartoryskiler sağlamışlardı. Aslında yeni seçilen Kral bir vatanseverdi. Yabancı güçler açısından seçilmesi doğru bir karar değildi. Stanislas Poniatowski, ömür boyu seçilen bakanların yanında, Yürütme kurulları kurdu.

Kırım Hanı Kırım Giray ölünce yerine yeğeni III. Selim Giray Han oldu.

GinLane, Hogarth

1764’de İngiliz ressam Hogarth öldü (1697 – 1764). Önemli bir İngiliz ressam, baskıcı, resimsel satirist, editör ve karikatüristti. Karikatür gibi sanatların öncüsü olarak kabul edilir. Eserleri arasında eşsiz değerde gerçekçi portrelerden " modern ahlaki konular " üzerine karikatür tarzı serilere kadar birçok farklı çalışması vardı. Çalışmalarının çoğu dönemin politikası ve değerleriyle dalga geçen eleştirilerdi. Dünyada ilk kez resimle yazıyı birleştiren, konuşma balonları hazırlayan ressam William Hogarth tır.

Hindistan’da Sihler sonunda Pencap’ı ele geçirdiler. 1764 yılında Lahor’u aldılar. Hindistan’daki Fransız topraklarında Cizvit yapılanması yasaklandı. Buralardaki Çizvitler de ülkelerine geri döndüler. İngiliz Doğu Hint Şirketi, Hindistan koalisyon güçlerine karşı

yaptığı savaşı kazandı. Hint koalisyonu Mir Kasim, Bengal Nazımı, Awadh Nazımı, ve İmparator Şah Alem II kuvvetlerinden oluşmuştu.

1764 yılında, Avrupa'nın barok müzik dönemine çok ünlü Fransız besteci ve müzik teoricisi Jean-Philippe Rameau (1683 -1764) öldü. Rameau, François Couperin ile birlikte XVIII. yüzyıl Fransız klavsen ekolünün öncülerinden biridir. Fakat bu iki müzisyenin birbirinden çok farklı tarzları vardı. (http://www.youtube.com/watch?v=_Hw9wCPMfmI&playnext=1&list=PLFD9CEDB611E4A50E)

Yeni keşiflerle ilgili olarak Güneyde Büyük bir kıtadan bahsediliyordu. İngiltere, Fransa denizcileri bu kıtayı arayıp, duruyorlardı.

Bu sırada gittikçe deniz keşif seferleri bilimsel hazırlanmaya başlamıştı. Geziler söylentilere göre değil, resmi raporlara dayanılarak hazırlanmaya başlanmıştı. Önceden çözülmesi gereken konular ve yapılacak araştırmalar belirleniyordu. Kaptanlar yanlarına bir bilim danışmanı da alıyorlardı. Gezilerden dönüşte artık keşifler gizlenmiyor, yayınlanıyordu.

Deniz kazalarına karşı küçük gemiler tercih edilir olmuştu. Gemilere yeterinden fazla kurtarma kayığı, tıbbi malzeme, iskorpit hastalığına karşı önlemler, bira, lahana turşusu konuyordu. Seferlerdeki ölü sayısı ciddi olarak azalmıştı.

Sefere genelde iki gemi ile çıkılıyordu. Astronomik gözlemler, yer belirlemeleri, sondajlar yapılıyordu. Enufak bir kara belirtisinde durulup, kıyıya kayıklarla gidiliyordu.

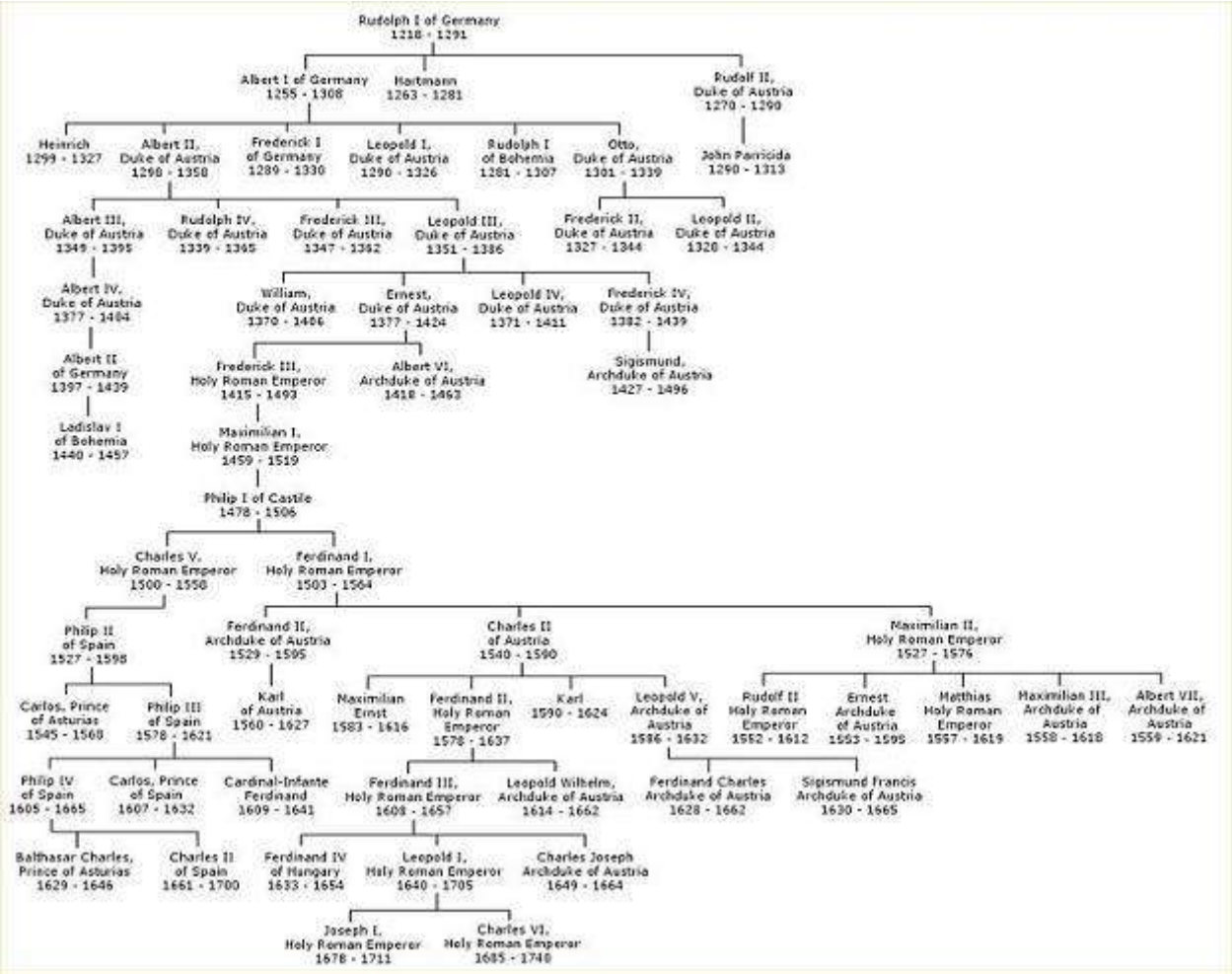
Avusturya, Transilvanya'da Yüzlerce Szekely insanını katletti (Siculicidium).

Edward Gibbon, " Roma İmparatorluğunun Çöküşünün ve Yıkılışının Tarihi " adlı eseri yazdı.

Kuzey Amerika'da Şef Pontiac Britanya'ya teslim oldu.

İngiliz astronom George Parker, 2nd Earl of Macclesfield (d. 1696), İtalyan besteci Pietro Locatelli (d. 1695), Alman besteci Johann Mattheson (d. 1681), İtalyan filozof Francesco Algarotti (d. 1712), İngiliz astronıom Nathaniel Bliss (d. 1700), Fransız bestekar Jean-Philippe Rameau (d. 1683), İngiliz yazar Robert Dodsley (d. 1703), İspanyol bilgin Benito Jerónimo Feijóo y Montenegro (d. 1676), Fransız kompozitör Jean-Marie Leclair (d. 1697), İngiliz ressam William Hogarth (d. 1697), Prusyalı matematikçi Christian Goldbach (d. 1690) 1764 yılında öldüler.

Habsburg, 1765

Habsburg Aile Ağacı

Maria Theresia'nın kocası Franz 1765 yılında, savaştan iki yıl sonra öldü. Maria Theresia kocasına karşı çok büyük bir saygı duyuyordu. 15 yıl sonra gerçekleşecek olan ölümüne kadar matem elbisesini üzerinden çıkarmadı. Ayrıca Silezya'yı tekrar elde etmek yerine kalıcı bir barışa odaklandı. En büyük oğlu II. Joseph'i tek hükümdar ve imparator olarak tanıyordu. Bunun yanında ona sadece limitli güç izini verdi. Çünkü onun çok aceleci ve kibirli olduğunu hissediyordu. Oğlu II. Joseph 1765 (1765 – 1790) yılında, babası Franz'ın ölümünden sonra imparator olmuştu.

II. Joseph, Avusturya arşidüküydü. Bohemya, Macaristan kralıydı. Toprakları, en az, önemli Avrupa ülkeleri kadardı. Ama bu toprak ve halklardan elde edilen gelir çok azdı. Fransa'nın on beş de biri kadardı.

Habsburg İmparatorluğu, Kuzey denizinden Akdeniz'e kadar pek çok irili, ufaklı parçadan oluşmuştu. Avusturyalılar, Macarlar, Rumenler, İtalyanlar, Çekler, Slovenler, Flamanlar, Wallonlar hepsi örf, din ve dil olarak birbirinden farklıydı. Birbirlerini ne tanırlardı ve ne de bir ilişkileri vardı. Bunlar özerktiler. Kendi asilleri ve kendi meclisleri ile yönetilirlerdi. Bazı

kentlerde burjuvalar kuvvetlenmişlerdi. Buralarda yönetim burjuvaların seçtiği majistralardaydı.

Merkez olan Viyana'da, Habsburglar çeşitli kurumlar kurarak bu parçalı ülkeleri yönetiyorlardı. Üç kurul genel politika, maliye ve ticarete bakıyordu. Bohemya, Macaristan ve miras yoluyla geçen devletler için üç bakanlık vardı. Flandre ve İtalya için iki kurul kurulmuştu. Ancak bunların hepsinin siyasi olarak güçleri tartışmalıydı. Genelde yerel yönetimler ağır basıyordu.

Avusturya Almanya ittifakın içinde grandüklük olarak vardı. Fakat Avusturya büyük dukaları, Habsburg ailesinin üyeleri, pek az istisnayla (o istisna da Macar kralı Sigismund XV. Asırdaki İmparatorluğudur) Alman imparatoru seçilirlerdi. XVIII. yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun karşısında, baştan beri olduğu gibi Alman imparatorluğu vardı. Osmanlılar Avusturyalılarla değil Almanlarla çarpışıyorlardı. Tarihi Türk Alman dostluğu lafı çok manasız bir kelimedir. Biraz sonra değineceğiz gibi 1791 Ziştovi Antlaşması Avusturya ile Osmanlılar arasında yapılmıştı. Bilhassa XVIII. yüzyılda Avusturya ile yani Almanya ile Osmanlı devamlı harp etti. Osmanlı Alman mücadelesi aslında Doğu Roma, Batı Roma mücadelesiydi. En azından ondan kaynaklanan ve onun geleneği içindeki bir mücadeleydi.

İmparatorluğun adının Avusturya olması Napolyon istilasından sonra Alman imparatorluğunun, mukaddes Roma Germen imparatorluğunun dağıtılması sonucu, II. Franz'ın I. Franz olarak Avusturya imparatoru ilan edilmesiyle mümkün olmuştu.

Maria Theresia, Avusturya Veraset ve Yedi Yıl Savaşlarından sonra, Başbakanı Kaunitz ve II. Joseph (oğlu) ile reformları tekrar ele aldı. Maria Theresia sofuydu, güleçti, ülkenin anasıydı, reformları kimseyi ürkütmeden uygulamak istedi. Bütün kurumların üzerine " devlet konseyini " yerleştirerek, merkeziyetçi bir yönetime meyletti. Devlet Konseyi tüm kararları alıyordu.

Devlet Konseyi tüm konfederasyon parçalarında merkezi yönetimi dayatmaya başladı. Örneğin Macaristan'da Macar Diyetini toplantıya çağırmayarak, etkisiz bırakıyordu. Devlet Konseyi merkantilizm uygulayarak, sanayileşmeye çalıştı. İmparatorluğa mamul madde ithalini ve hammadde ihracını yasakladı. İşçilerin ülkeden gitmesini engelledi. Köylüler küçük toprak sahipleri haline getirildiler.

İngiliz arkeolog William Stukeley (d. 1687), İngiliz şair Edward Young (d. 1683), Fransız matematikçi Alexis Claude Clairaut (d. 1713), Fransız ressam Charles-André van Loo (d. 1705), Kutsal Roma imparatoru Francis I, Holy Roman Emperor (d. 1708), İtalyan ressam ve mimar Giovanni Paolo Pannini (d. 1691), Çek doğa bilimci Vaclav Prokop Divis (d. 1698) bu yıl öldüler.

Doğal Hak

François Quesnay

18. yüzyılda, Fransa'da Fizyokrasi adlı bir okul gelişti. Bu akım, insan toplumlarının tabii kanunla yönetilmesi tezini iddia ediyordu. Okul mensupları, "fizyokratlar" dendi. Okulun önde gelen temsilcisi Dr. F. Quesnay'nın eserlerinden biri, 1765'de yayınlanan Droit Naturel yani " Doğal Hak " dı.

Çağlarında çok kısa bir süre etkili olmakla beraber, Fizyokratlar, iktisadi düşünce biçimlerine getirdikleri yeniliklerle bugün de anılırlar. İktisadi düzenin işleyişini, soyutlama yöntemi ile kurdukları bir model çerçevesinde anlama çabaları, toplumu işlevlerine göre birbirinden ayırmaları, servetin kaynağını mübadele değil üretim sürecinde aramaları, tarım üretimini düşünce sistemlerinin merkezi yapmaları, başlıca özellikleridir.

Fizyokratlar faydalılık kavramının ölçülebileceğini savunmuşlardı. Toplam Fayda Maksimum noktada iken Marjinal faydanın sıfır olacağına yönelik kesin varsayımları vardı.

Fizyokratlar, doğanın her zaman kendi dengesini koruyacak bir süreci işlettiği düşüncesinden hareketle, doğadaki gibi sosyal durumların da sonuçta kendi kendine bir denge durumuna kavuşacağı çıkarımına varmışlardı.

Bir rivayete göre dönemin Rus Çariçesi kendi ülkesindeki ekonomik çalkantıları gidermek için danışman olarak bir grup fizyokratı kendi sarayına davet etmiş ve mevcut durumu iyileştirmenin yollarını danışmıştı. Fizyokratlardan aldığı cevap " ekonominin kendi haline bırakılması ve bunun da nihai dengeyi sağlayacağı " yönünde olunca kendilerine derhal kapının gösterilmesi rica edilmişti.

Droit Naturel yazarı François Quesnay (1694 – 1774), orta halli bir ailenin çocuğuydu. Tıp öğrenimini gördükten sonra Mantes'daki Hotel-Dieu'nün başcerrahı oldu. Cerrah ve doğum uzmanı olarak büyük ün kazandı.1730'da yazdığı " Kan Almanın Etkileri Üstüne Gözlemler " adlı yapıtında, o güne kadar bu konuda ileri sürülmüş olan savları çürüttü. 1736'da " Hayvansal İktisat Üstüne Fiziksel Deneme " adlı kitabını yayınladı.1737'de Cerrahlık Akademisi'nin sürekli sekreteri, 1749'da Madame de Pompadour 'un, 1752'de de Kral XV. Louis 'in hekimi oldu.

Quesnay, Versailles şatosunda Diderot, Turgot, Mirabeau markisi, Du Pont de Nemours, Lemercier de La Riviere gibi iktisat sorunlarıyla ilgilenen ve ilerde fizyokrat grubunu oluşturacak olan saray çevresi kişilerini bir araya getirdi.

Toplumsal yapıdaki zenginliğin kaynağının yalnızca tarım olduğunu ileri süren Quesnay, serbest mübadeleye ve özellikle tahılların serbest dolaşımına önem verilmesini istemişti.

Amerika’da Tepkiler

Watt James von Breda

İspanya’da krallık ekonomiyi düzeltmek için çabalıyordu. Krallık imalathaneleri kuruluyordu. Yabancı teknisyenlerin sayısı arttırılıyordu. Özel imalathanelere para yardımı yapılıyordu. Üretim gümrük vergileri ile korunmaya çalışılıyordu. Ekonomik ve yurtsever ortaklıklar kurulması için uğraşılıyordu. Yollar ve kanallar açılıyordu.

Britanya parlamentosu " Pul Kanununu " çıkardı. Bu kanun ile resmi ve ticari belgelere, gazetelere vergi konuyordu. Pul kanunu da Şeker kanunu gibi Kuzey Amerika kolonileri için bir mali darbe olmuştu.

Amerikalılar Şeker ve Pul kanununun çıkışına tepkide bulundular. Britanya vali ve subay evlerine saldırılar oldu. Parlamento'nun ticari düzenlemeler ile ilgili vergi koyma hakkını tanıyorlardı. Ama bu kanunlar ticari düzenleme için değil, hazineye gelir sağlamak için getirlmişti. Birde ticari vargi görünümü verilmişti. Amerikan koloni halkının önemli bir kısmı hala İngiliz yurttaşı olma hakkını sürdürüyordu. Ama İngiliz parlamentosunda temsilcileri yoktu. Temsilcileri yoktu ama vergiyi onaylama hakları bir vatandaşlık hakkıydı. Onlar bu vergileri ödemek istemiyorlardı. Parlamentoda temsil edilmedikçe de kabul etmeyeceklerdi.

Kuzey Amerika'da ilk direnme sinyali Virginia'dan geldi. Avukat Patrich Henry, 29 Mayıs 1765 tarihinde Virginia meclisinde direnmeyi savunuyor ve Amerikan menfaatleri doğrultusunda " Virginia Kararlarını " onaylatıyordu. Bunun yankısı büyük oldu.

Tüccarlar İngiliz mallarını boykot etmeye başladılar. Kendi aralarında anlaşarak İngiltere'deki siparişlerini iptal ettiler. Sonra halkın da katılımı ile üzerine pul yapışmış kağıtları dağıtanları istifaya zorladılar.

Ekim 1765'de 9 koloninin katıldığı bir Kongre New York'ta toplandı. Burada Krala ve Parlamentoya saygılı bir dilekçe kaleme alındı. Franklin bunun için bir parlamento komisyonu önüne yollandı. Pul kanuınu kalktı, şeker sıvısı üzerindeki vergi galon başına 1 peniye indirildi.

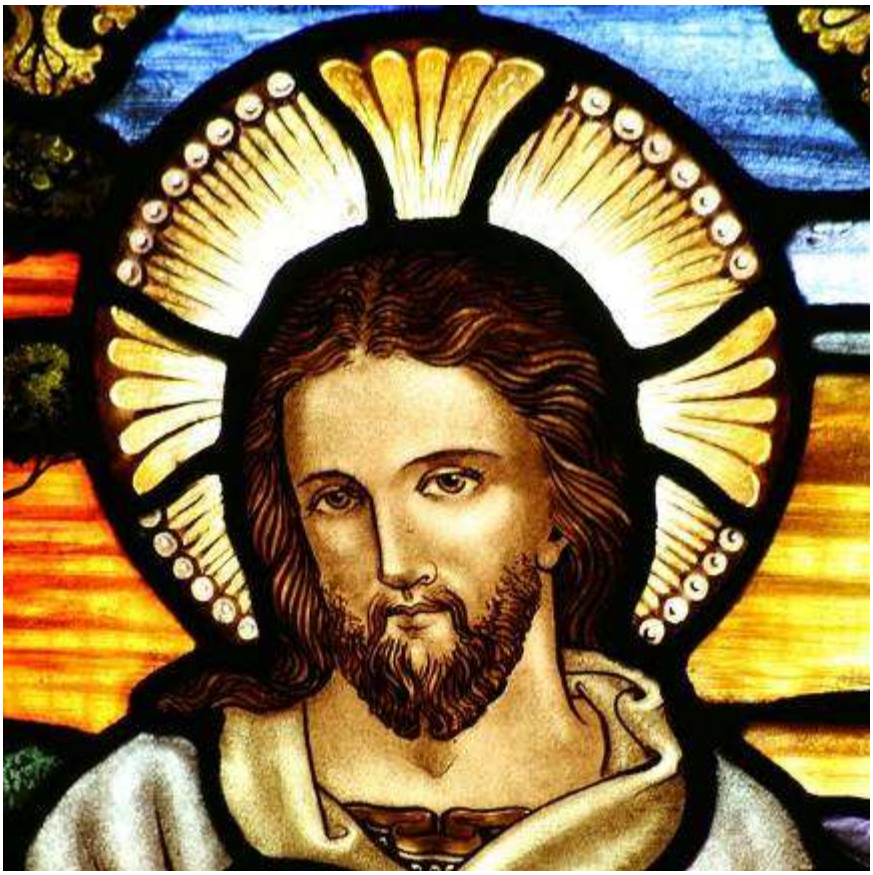
Hindistan'da 1765 ile 1767 arasında İngiliz Hint Şirketi, Babür Sultanından Bengal ve Berar'da asayişi sağlama ve vergi toplama görevini elde etti. İngiliz şirketi (Robert Clive) hukuki olarak bu eyaletlerde İmparatorun en üst görevlisi oluyordu. Aslında ise Clive tam bir egemendi.

New Comen'in atmosfere açık buhar makinesi, çok enerji harcayıp, buna oranla az iş yapıyordu. Watt, Black kuramlarını biliyordu. 1765 yılında yalıtılmış bir yoğunlaştırıcı düşündü. Watt bir kademeli buhar makinesini bulmuştu. 4 yıl sonra patentini aldı.

Doğa Bilimlerinde Rahip Needham (1713 – 1781) " bitme gücünden " bahsedince İtalyan Doğa Bilimci Spallanzani (1729 – 1799) bir dizi deneye başladı. Needham şişelerinin yeteri kadar ısıtılmadığından ve çok iyi kapatılmadığından şüphelendi. 1765'de şişelere kaynamış su koyarak ve bir saat daha kaynamış suda tutarak deney yaptı. Ortada hiç canlı yoktu. Şişeler açık bırakılsa veya az kaynatılsa canlılar hemen ortaya çıkıyorlardı. Sonuç ortaya çıktı. Bitme gücü diye bir şey yoktu. Canlılar tohumlardan çıkıyorlardı.

Avrupalıların Çin'le ticaret yapmayı çok karlı bulduklarından bahsedilmişti. 1765'de Kanton limanında bir anda 21 İngiliz, 4 Hollanda, 4 Fransız, 3 İsveç, 2 Danimarka gemisi vardı.

Metodist, 1766

1766 tarihinde, John Wesley (1703 – 1791), “ A Plain Account of Christian Perfection “ (Gerçek Hıristiyanlığın Açık Açıklaması) adlı eserini yazdı. Her zaman ateşli bir Hıristiyan’dı. Daha genç bir talebe iken o ve kardeşi Charles “ kutsal Kulüp “ adlı bir cemiyet kurdular. Yönetim ve öğreti sertti. Üyelerine Metodistler dendi. 1735 yılında iki kardeş, misyoner olarak Amerika’da Georgia kolonisine gittiler. John, 2 yıl sonra üzgün bir şekilde geri döndü. Kızılderilileri değiştirmeye Amerika’ya gitmişti, kendini kimin değiştireceğini sorguluyordu. Yolculuğu sırasında, her öğretiden uzak duran ve dinin bir gönül işi olduğunu savunan Moravya mezhebi ile tanışmış ve çok etkilenmişti. 1738 yılında Moravya mezhebini, İngiltere’de vaaz etmek için Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanarak, değişim geçirdi.

Yeniden doğuş deneyimi çok önemliydi. Tanrı için sürekli bir sevgi minnettarlığı, Tanrıyı sürekli anma Hıristiyan için olmazsa olmaz şarttı. Tanrı’yı anlatan öğretiler yararsızdı ve bozulabilirlerdi. Dinin doğruluğunu gösteren en önemli kanıt insan üzerindeki psikolojik etkiydi. Barış ve gönül rahatlığı, en önemli belirtilerdi.

Hıristiyanlığın bu yeniden doğuşuna “ Kalp Dini “ dendi. Aklı değil kalbi (hisleri) merkez alıyordu, ama Deizm gibi akılla ilgili uğraşların çoğunu paylaşıyordu. Herkes dıştan gelen etkileri bir yana atıp, yüreği ile Tanrı’yı keşfetmeliydi.

Eski Fatih Çamisini Yıkan Deprem, 1766

Fatih Camii

Karadağ'da bir serüvenci, Piskopos hükümdarı saf dışı ederek, Rusya'da öldürülmüş olan III. Petro adı ile tahta çıktı. Küçük Stefan adını aldı.

Cezayir'de Muhammed bin Utman dayı oldu (1766 – 1794). Bu dönemde sadece Muhammed bin Utman değil üç eyaleti yöneten Salah Bey (1771 – 1792, Konstantin), el-Kabir Muhammed (1779 – 1796, Oran) gibi yöneticiler de dahil, hepsi erdemli kişilerdi. Zamanındaki yazılar, Muhammed bin Utman'ı nefsine hakim, namuslu, alçakgönüllü, devletin menfaatinden başka bir şey istemeyen kişi olarak tanımlıyorlardı.

İstanbul'da 1509'dan sonra ikinci büyük deprem, 22 Mayıs 1766'da yaşandı. Bir perşembe günü, güneş doğduktan yarım saat sonra yer sarsıntısı meydana geldi. Deprem sırasında korkunç gürültüler işitildi ve sarsıntı yaklaşık 2 dakika sürdü. Bu depremin artçısı olan sarsıntılar 8 ay devam etti. Depremde yaklaşık 4 bin kişi öldü, çok sayıda kişi de yaralandı.

Depremde Fatih Camisi tamamen harap oldu, 100'den fazla öğrenci medresenin yıkıntıları

altında kaldı. Sultanahmet, Çorlulu Ali Paşa, İbrahim Paşa, Davut Paşa, Firuzağa, Hafız Ahmet camileri de hasar gördü. Topkapı Sarayı, Eski Saray ve surlar da etkilendi. III. Mustafa bir kaç gün boyunca çadırda kaldıktan sonra İstanbul'u terk ederek Edirne'ye gitti.

Vezirhan, Hırkacılar, Şekerciler, Baltacılar, Çuhacılar ve Kalpakçılar hanlarında bazı bölümler yıkıldı. Kapalıçarşı, Esir Pazarı ve Örücüler Çarşısı da hasar gördü. Yerebatan Sarnıcı'nın desteklerinden biri çöktü. Yollar ve köprüler hasar gördü, bazı yollar kapandı.

Halk uzun süre çadırlarda kaldı. Artçı depremlerin 8 ay sürmesi ve 5 Ağustosta da şiddetli bir depremin daha yaşanması insanların evlerine uzun süre girmesini engelledi. Şehirdeki gıda depolarının ve hanların yıkılması veya harap olması sonucu yiyecek sıkıntısı doğdu, içme suyu şebekesinin zarar görmesi halkın temiz su bulmasını zorlaştırdı.

Depremden sonra III. Mustafa, İstanbul'da büyük bir imar programı yürüttü.

Fransız ordusundaki yenileşmeler devam ediyordu. Fransa ordusu resmen her birliğe bir avcı birliği eklemeyi kabul etti.

1766'da Danimarka kralı V. Frederick (1746 – 1766) yerine oğlu VII. Christian (1766 – 1808) geçti. VII. Christian ve dedeleri birer aydındı. V. Frederick asillerin elinden siyasi iktidarı almaya başlamıştı, VII. Christian buna devam edip, başardı. Artık toprak aristokrasisinin karşısında ticaret burjuvazisi büyük etki kazanmıştı.

İngiliz tarihçi Thomas Birch (d. 1705), Danimarka kralı Frederick V of Denmark (d. 1723), Fransız mimar ve ressam Giovanni Niccolò Servandoni (d. 1695), Polonya kralı Stanislaus I Leszczyński (d. 1677), İngiliz bilgin John Taylor (d. 1704), Fransız fizikçi ve bilgin Jean Astruc (d. 1684), Çek mimar František Maxmilián Kaňka (d. 1674), İskoç tarihçi Archibald Bower (d. 1686), İngiliz bilgin Benjamin Heath (d. 1704), Hollandalı kompozitör Unico Wilhelm van Wassenaer (d. 1692), Alman yazar Johann Christoph Gottsched (d. 1700) 1766 yılında öldüler.

Çin Güçleniyor

İmparator Qianlong

Çin'de Mançu hanedanından İmparator Qianlong (1735 – 1796) iktidardaydı. İmparator vergi ve yükümlülüklerden muaf olan toprak sahipleri ile mücadele ediyordu. Pek çok toprağa el koyarak, köylüye dağıttı. Öylece Çin'de köylü küçük mülkiyet sahibi oldu. Nesillerdir kiracı durumunda çalışan köylüye de toprağın üstü açısından kanuni hak verildi (toprağı kullanım hakkı, tımar). Toprağın toplam mülkiyeti eski malikine aitken, kiracı toprağın üst katmanındaki işleme ve ekme hakkını satabiliyordu. Böylece Mançu hanedanı halk yararına bir tutum almıştı.

Köylünün durumunun düzelmesi derhal Çin ekonomisini olumlu etkiledi. 1661 yılında 105 milyon olan nüfus 1766'da 182 milyona varmıştı.

Çin tekrar güçleniyordu.

XVIII. yüzyıl Mançu imparatorları, Orta Asya'ya egemen olmak gibi eski bir Çin siyasetini tekrar ele aldılar. Bu siyaset göçebe akınlarını durdurmak ve ticaret yollarının asayişini sağlamak için Çin'in ana siyasetiydi. Çin, bu yüzyılda Orta Asya'ya tekrar hakim oldu. Çin şimdi kendine gelen bütün ticaret yollarına egemendi. Mançular Çin'in ulusal gücünü gerçekleştirmişlerdi. Ancak şimdi Rusya ve İngiltere ile komşu olmuştu.

Batı Avrupa ile ticari ilişkiler Çin'in klasik ticaret yolları üzerinden değil, Doğu'da deniz yolu ile yapılır hale gelmişti. Cizvitlerle olan ilişkiler Çin'e Avrupa'nın teknik ve bilimsel gücünü göstermişti. Çin Avrupa'nın yapacağı bir fetih hareketinden çekiniyordu.

Hindistan'dan İngiliz ve Fransız şirketlerinin başarı haberleri geliyordu. Bu haberler Çin'i daha da endişelendiriyordu. İstila korkusu, İmparatorluğun misyonerlere karşı git gide daha fazla güvensizlik duymasına yol açtı.

Avrupalılar Hıristiyan olmuş Çinlilerden her isteklerini yeri getirtiyorlardı. Ama Çin Avrupa'ya çok uzaktı. Yollar üzerinde konak yerleri kuruluyordu. Konak yerleri de çeşitli Avrupa ülkeleri arasında rekabete yol açıyordu. Avrupa dünyanın her yerinde kendi içinde birbiri ile çelişiyor, çekişiyordu. Bu Çin üzerine Avrupalıların bir fetih hareketine girişmesini engelledi. Çin'de serbest kalıp, Orta Asya'da istediği gibi oynadı. Kıyılarını Batılılara istediği kadar araladı.

1766'da Britanya Bengal eyaletini işgal etti.

Amerika Kıyılarında Sıkı Denetim, 1766

Amerikan New York Kongresinden sonra verilen dilekçe üzerine İngiltere Pul vergisini kaldırmış, Şeker sıvısı üzerindeki vergiyi de indirmişti (Mart 1766). Bu Amerika'da genel bir sevince sebep oldu.

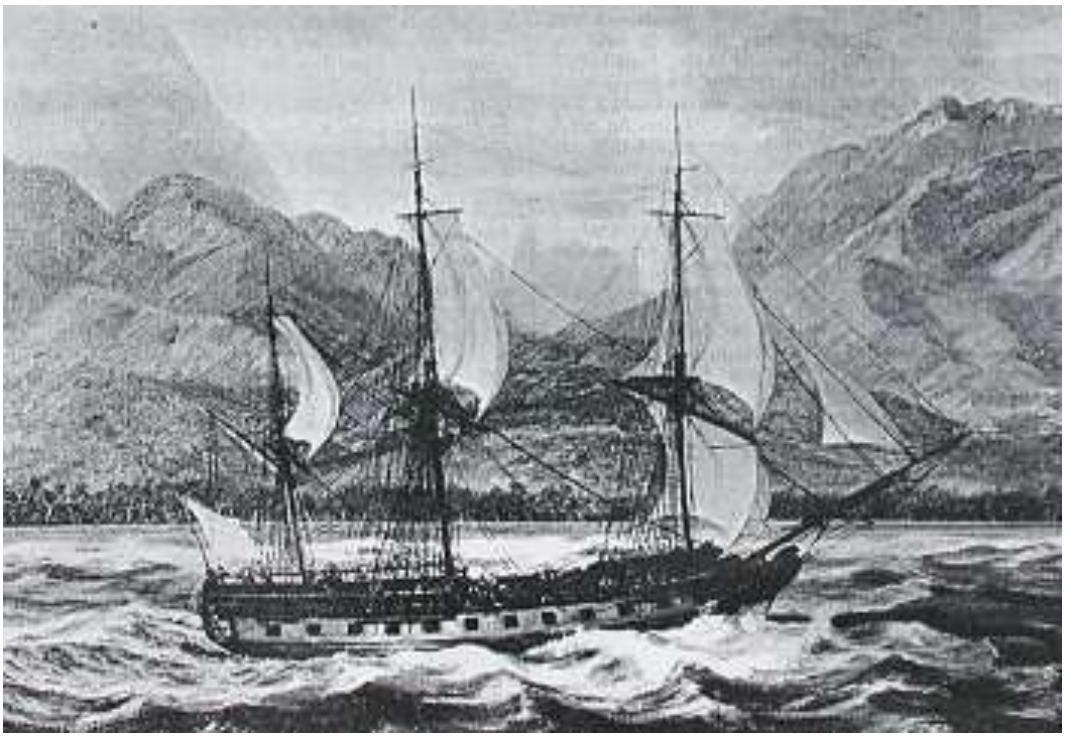
Ticaret tekrar hareketlenmişti ama yasal sorun duruyordu. Şeker sıvısı üzerindeki vergi bir düzenleme vergisi değil resmen bir dolaylı vergiydi.

Britanya koloni mallarının İngiltere'den başka yere taşınmasını yasaklamıştı. Bakan Grenville kanunu uyguluyordu. Amerika'ya gümrük ve sahil muhafaza botları yollamıştı. Yakalananlar Amirallik mahkemesi önüne çıkarılıyorlardı. Kaçakcılık çok zorlaşmıştı.

Madame de La Porte' oil on canvas, Jean-Marc Nattier, 1754,

Fransız ressam Nattier (1685 – 1766) öldü. Fransa kraliçesi Marie Leczinska dahil pek çok Fransa'da önde gelen kadının portresini çizmişti.

Bougainville'in Boudeuse adlı teknesi 1

1766 yılında neredeyse peş peşe, İngiliz Wallis ve Carteret, Fransız Bougainville denize açıldılar. Magellan boğazını geçtikten sonra Wallis ve Carteret birbirinden ayrı düştüler. Wallis Tahiti'yi keşfetti. Peşinden Samoa adaları, Dost adaları ve Mariannes adalarını keşfetti. Carteret Pitcairn, Saint Croix ve Salomon adalarına ulaştı. Yeni İrlanda'yı keşfetti ve Yeni Britanya'nın iki adadan oluştuğunu buldu.

Hindistan'da Anglo-Mysore savaşları başladı (1766 – 1799). Bu savaşlar sırasında Mysore Sultanı Tipu 100.000 Hıristiyan'ı öldürttü veya köle yaptı.

Janny, 1767

Spinning jenny

İngiltere'de kumaş imalinde, uçan mekik, dokuma imalini hayli hızlandırmıştı. Ancak iplik hep çıkrık ile eğriliyordu. Yazın, eğiriciler hasada gittiğinden, iplik sıkıntısı çekiliyordu. Son zamanlarda İngiltere'nin Hindistan'ı ele geçirme faaliyetleri nedeniyle, kumaşa olan yani ipliğe olan talep artmıştı. Bu bunalım Hargreaves'in " jenny " buluşuna yol açtı. Bu buluş, tek bir işçiye, evinde pek çok ipliği birlikte yapma olanağı veriyordu. Jenny ince, zayıf ve kırılgan bir iplik çıkarıyordu. Bunu Highs değiştirecekti.

İngiliz Priestley gazların kullanımında uygulanan tüm metotları buldu. O başladığında sadece iki gaz biliniyordu: Karbonik asit ve Hidrojen. Azot, Kloridrik, Amonyak, Sülfürik asit, Oksijen, Fluosilisilik asit, Karbon oksit onun tarafından bulundu. Dünyanın temel işlemlerini yapan (yanma, hava, kireçlenme, soluma…) en önemli dokuz gaz bulunmuştu. Tek hatası planlı değil rastlantısal çalışmasıydı. Bu nedenle elde ettiği sonuçları sınıflandıramadı. Bütünü göremedi.

Mayıs 1767'de İngiliz hükümeti yeniden kağıda, zücaciyeye, kurşun ve çaya zam yaptı. Amerikan tüccarları, İngiliz mallarını boykot edip, yabancı mal kaçakcılığı yapmaya başladılar. Amerikan kolonilerinde karışıklık vardı.

Alman minerolojist ve jeolog Johann Gottlob Lehmann (d. 1719), Kompozitör Franz Sparry, (d. 1715), İsviçreli flozof Emerich de Vattel (d. 1714), Fransız doğa bilimci Firmin Abauzit (d. 1679) bu yıl öldüler.

Cizvitler Katolikleri Rahatsız Ediyor

Cizvit Misyoneri

İspanya'da Cizvit teşkilatına son verildi. İtalya'daki kentlerde de Cizvit teşkilatı kapanıyordu. Cizvitler kralları ortadan kaldırmak ve monarşi aleyhinde bulunmakla suçlanıyorlardı.

Cizvitlerin, benzer tarikatlardan en önemli farkının örgüt yapısında olduğu görülür. Tarikat üyeleri her zaman göze batmadan her türlü toplum içersinde, o toplumun insanları ile aynı düzeyde ve uyum içersinde yaşarlardı. Tarikat, ilk gününden itibaren kısa vadeli hedefler yerine hep uzun vadeli hedeflere yönelmiş ve özellikle insana yatırım yapmıştı. Gerçektende insana yapılan yatırımlar sayesinde Cizvit tarikatı çok kısa sürede Avrupa'nın en önemli siyasi ve ekonomik gücü haline gelmişti.

Tarikata kabul edilen herkes mutlaka uzun ve ayrıntılı eğitimlerden geçirilir, ancak başarılı görülenler tarikatın fikir ve ideallerini öğrenebilirlerdi. Cizvitler, özellikle fakir ve yetenekli gençlere, kurdukları ya da destekledikleri özel okullar aracılığı ile çok iyi bir eğitim verdirirlerdi. Fransa, Clermont'ta bulunan Cizvit koleji döneminin en iyi okuluydu. Cizvitler fikirlerine karşı çıktıkları bir kurum ya da topluluk ile karşılaştıklarında asla açıkça kavgaya girmezler, gizlice her türlü etkinlikte bulunarak o kuruluşu yıpratırlardı. Özellikle sahip oldukları iyi eğitimli genç üyeleri sayesinde karşıt oldukları kurum ya da topluluğun içine sızarak kendi ilke ve fikirlerini içerden aşılarlardı. Bu şekil içerden yapılan baskı ile o kurum kısa süre içersinde yıpratılır veya tamamen yozlaştırılırdı.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Cizvit tarikatı öyle bir hal almıştı ki hem Avrupa'da ve hem de özellikle Güney Amerika'da her önemli noktada Cizvitleri görmek mümkündü. Cizvitler, Uzakdoğu'da etkin faaliyette bulunuyorlardı. Ancak bu dönemde politik açıdan Roma'da güçler dengesi kilise aleyhine dönmeye başlamıştı. Bu durum kilise yetkililerinin hiç hoşuna gitmiyordu. Kilise azalan etkinliğini kazanmak ve yeniden güç odağı olabilmek için Cizvitlerden kurtulmak ve onları ortadan kaldırmak istiyordu.

1611'de Paris'te Cizvitlere rakip olarak, ünlü papazlar birleşerek " Oratoire " adlı organizasyon kurdular. Oratoire zamanla eğitim yapma müsadesi alarak, Fransa'da 80 kadar okul açmıştır. Cizvit teşkilatı kalktıktan sonra da onun eğitim kurumları Oratoire eline geçecektir.

1767'de Fransa'da teknik okul olarak Krallık Desen Okulu açıldı. Sekiz yaşından büyük 1.500 çocuk burada parasız eğitim görüyordu. Hatırlanacağı gibi Orta öğrenim okulları özeldi ve özellikle Fransa'da büyük bir kısmı Cizvitlerin yönetimindeydi. Cizvitler gittikten sonra her yerde ulusal eğitim ağır bastı.

1763'ten sonra Fransa'da her kolej için önemli yöneticilerin içinde bulunduğu idare bürolarınca yönetilir oldu. Bu sırada mesleğinin ehli pek çok profesör işten atılmıştı. Bunlar Prusya ve Rusya tarafından çağrıldılar ve oralarda başarılı oldular.

Telemann

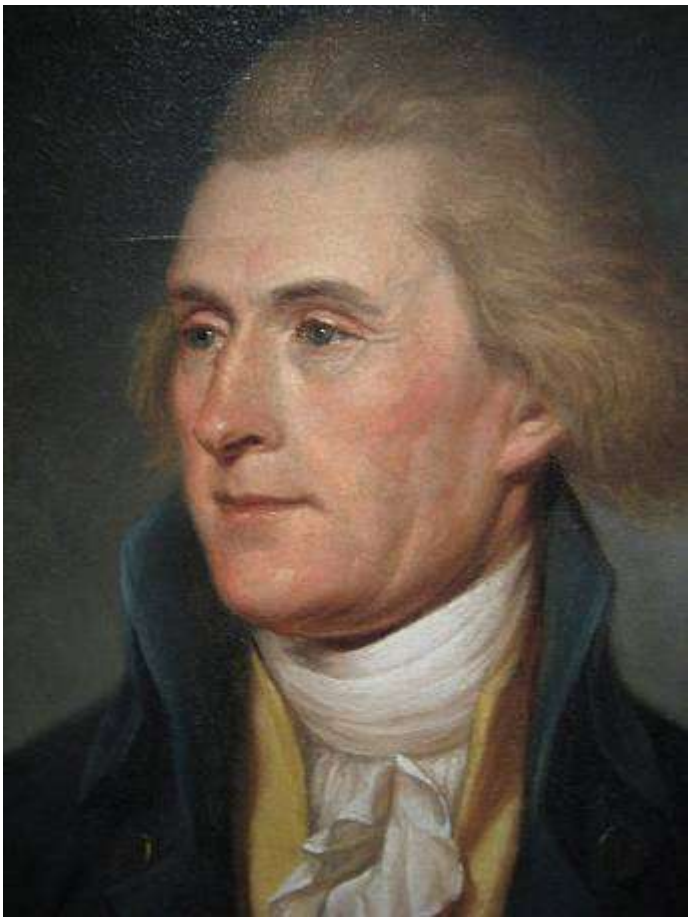

Telemann

Georg Philipp Telemann 1767'de öldü. Telemann (1681 – 1767), Magdeburg'da doğmuş Alman barok müzik bestecisidir. Kendi kendini eğitmişti. Tüm zamanların en üretken bestecisi olarak bilinir ve Johann Sebastian Bach'ın çağdaşı, George Friedrich Handel'in de yakın arkadaşıdır. Günümüzde Bach daha büyük bir besteci kabul edilmekle birlikte, Telemann, yaşadığı dönemde müzikal yeteneklerinden ötürü daha tanınan bir besteci olmuştur.

Telemann o kadar üretkendi ki bestelerinin sayısını bilmezdi. Besteci aynı zamanda çoklu keman ya da trompet gibi sıra dışı enstrüman kombinasyonları için yazdığı konçertolarla da bilinir. Pek çok önemli müzik görevinde de bulunmuştur. 1720 yılından 1767 yılına kadar Hamburg'daki en büyük beş kilisenin müzik yöneticiliğinde de bulunmuştu.
(http://www.youtube.com/watch?v=kDzHIyPondg&feature=list_related&playnext=1&list=MLGxdCwVVULXe3UeG4j8Bm5X9VCdZwNWfe)

Herkes Dünyaya Özgür Gelir

Thomas Jefferson

Avusturya, kuvvetli olasılık ile İngiliz kilisesi benzeri bir Avusturya kilisesi kurmak istiyordu. 1767'den başlayarak hiçbir Papalık mektubu hükümdarın izni olmaksızın Avusturya topraklarına giremedi.

Polonya'da Stanislas Poniatowski'nin ülkesini koruyan davranışları Rusları tedirgin etmişti. 1767'de Rus ordusu Ortadoksları koruma bahanesi ile Polonya'ya girdi. Ruslar veto hakkını tekrar koydular ve Anayasayı kendi garantileri içine aldılar.

Osmanlı Hıristiyanları gittikçe daha fazla Avrupa ile yapılan ticaretin içine giriyorlardı. Suriye ve Halepli Katolikler Mısır'a giderek, Kahire ticaretinde önemli rol aldılar. Daha önce Osmanlı dış ticaretinde oldukça etkili olan Yahudiler bu yeni konjektürde eskisi kadar faal olamıyorlardı. Bu sırada dış ticaret ile uğraşan pek çok Osmanlı Hıristiyan'ı din değiştirerek Katolik oldu. Yerli yöneticiler de tercümen olarak konsoloslukların hizmetine girerek, vergi indirimleri alıyorlardı. Bazıları ise doğrudan konsoloslukların himayesine girmiş ve onların aracılığı ile tabiyet değiştirmişlerdir. Osmanlı devleti Avrupa ile iş yapan tüccarların tabiyet değiştirmesini hiç istememiştir. Bununla mücadele etmiş, ancak başarılı olamamıştır.

Osmanlılar Perç (İpek) patrikliğini kapattılar (1557 – 1767). Özerk olan bu patriklik, yeteri kadar mali güce sahip olmadığından, yaşamasında Rusya'nın katkısı büyüktü. Sırp rahipler her sene Rusya'ya belli miktarda yazma ve ikonalar götürüyorlardı. Bu rahiplerin bir kısmına merkezde, bir kısmına sınırda sadaka veriliyordu. Geriye dönerken rahipler, yanlarına kitaplar alıyorlardı. Bu sırada Rus kilisesi de Sırp el yazmalarından epey istifade etmişti.

Perç patrikliğinin lavedilmesinden sonra Karlofça Sırpların tek dini merkezi oldu. Ancak zamanla Karlofça kilisesi Yunan kilisesinin etkisine girecek bu da onu ulusalcıların gözünden düşürecekti. Sırplar daha çok Protestan Macar okullarına devam etmeyi tercih edeceklerdi.

Trablus kenti, Karamanların yönetiminde ticaret nedeniyle hızla gelişiyordu. 1767 tarihinde korkunç bir salgın oldu. Kent durakladı.

Doğu Türkistan savaşlarında başarılı olmuş olan Ming Jui adlı Mançu generali, Birmanya üzerine yürüdü.

Birmanya'da Birmanlar, Siam'a saldırıp, başkent Ayuthia'yı ellerine geçirdiler. Siyam halkının büyük bir bölümünü esir olarak götürdüler. Chao Phraya nehri havzalarında Yunnan'dan gelmiş olan Thai halkı yaşıyordu. Bunlar Siam devletini kurmuşlardı.

1767'de Moses Mendelssohn (1726 – 1786) Phaedon'u yayınladı. Mendelssohn bir Yahudi'ydi, ancak akılcı bir zeminde Tanrı'nın varlığını kurmaya çalışmış ve sorunu bir Yahudi'nin bakış açısından ele almamıştı. Fransa ve Almanya gibi ülkelerde, Aydınlığın özgür düşüncesi serbestliği getirmiş, buda Yahudilerin toplum yaşamına katılmalarını sağlamıştı. Yahudilerin, Hıristiyanlara benzer kuramsal tutkuları hiç olmamıştı. O yüzden intibakta fazla zorluk yoktu. Moses Mendelssohn Tanrısı biz insanlara çok benziyordu. Moses Mendelssohn Tanrısız bir yaşamı anlamsız buluyordu. Ona göre Yahudilik bildirilmiş bir din değil, bildirilmiş bir yasaydı. Yasa'nın işlevi ise Yahudilerin doğru bir Tanrı bilgisi oluşturmada ve putperestlikten uzak durmada yardımcı olmaktı. Aklın evrensel bir dini vardı. Avrupa kiliseleri yüz yıllardır Tanrı'ya zulüm etmişlerdi. Tanrıya yaklaşımın Yahudilik de dahil pek çok yolu olabilirdi. Aklın evrensel dini sayesinde tüm yollara saygı gösterilebilinirdi.

Amerika Virginia'da, Jefferson 1767'de avukat oldu. Hemen bir zencinin avukatlığını üslenerek, görülmemiş bir iş yaptı. Jefferson tüm kölelik yasa ve alışkanlıklarına meydan okuyordu. Zencinin büyük annesi beyazdı. Ama yasa melezlerin de 31 yaşına kadar zorunlu kölelik yapacağını hükme bağlıyordu. Köle sahibinden kaçmıştı. İlçe mahkemesinde haksız köle yapıldığına dair dava açmıştı. Jefferson, herkes bu dünyaya özgür gelir diye yazıyordu. Bütün insanlar eşit yaratılmıştır. Jefferson mahkemeyi kaybetti. Ama bu bir başlangıçtı. Bu serüven Amerikan Bağımsızlık Bildirgesine kadar gidecekti.

Jefferson cumhuriyeti çok ciddiye alıyordu ve cumhuriyete karşı en büyük tehdit olarak da kalıcı eşitsizliği görüyordu. Şimdi bize olağan gelen bu durum, söz konusu yıllarda çok aykırıydı. Doğal olan kalıcı eşitsizlikti.

Jefferson fikirlerinin peşinden giderek, avukatlığı bıraktı. Zaten Jefferson pek çok iş yapan bir kişiydi. Avukat, cerrah, botanikçi, yazar, çiftçi idi. Bir bu mesleği, bir diğerini yapardı. Ama esas tutkusu politika ve siyasi iktidardı. Görev ve sorumluluk onun en önem verdiği hususlardı. Yazarken kendinden çok emin yazardı. Halbuki utangaç biriydi. Özellikle kadınlara karşı çok çekingendi.

Osmanlı-Rus Savaşı Başlıyor, 1768

Rus-Oamanlı Savaşı 1768–1774

Hatırlanacağı gibi yeni Polonya kralı konusunda Prusya ile Rusya anlaşmışlardı. Bazı Lehliler kral seçimindeki Rus müdahalesine karşı çıkmışlardı. Bunlar yenilince Osmanlı topraklarına kaçtılar. Kaçakları kovalayan Rus birlikleri Osmanlı topraklarına girince yerli halkın içinden de ölenler oldu. Kaçan Lehliler ise Osmanlı koruması istiyorlardı. Bu gelişmeler yeni bir Osmanlı Rus savaşını başlattı. Zaten Fransa da Osmanlıları Ruslarla savaşılması için teşvik ediyordu.

Uzun bir barış dönemi sonrası Osmanlı hazinesi doluydu. Devlet 30 yıl önceki Belgrad anlaşmasının başarısının özlemini çekiyordu. Osmanlılar çektikleri çok sert protestoyu Ruslar dinlemeyince, savaş açıldı. Ancak Osmanlılar bu savaşa hazır değillerdi.

Ruslara savaş açılırken tımar sisteminin artık iyice dibe vurmuştu. Eskiden hemen 130.000 süvari sağlayan sipahi kurumu bu sefer zorla ancak 20.000 süvari verebilmişti. Üstelik bunların eğitimi de eksik ve yetersizdi. Aslında iç veya dış bir neden gerektiğinde beylerbeyi veya sancak beyi hemen paralı asker topluyordu. Bu yol masraflı ve çok riskliydi.

Özel toprak mülkiyeti tımarlar aleyhine yaygınlaşmıştı. Bu gelişme aynı zaman da köy ortak mülkiyeti aleyhine de oluyordu. Pek çok yerde devlet kendi sahipliğini de satmıştı. Bu yeni toprak sahipleri, topraktan elde ettikleri yararları siyasi veya ticari fayda için kullandıklarından, çoğu zaman, yaşamlarını kentlerde sürdürüyorlardı. Bu yeni kişiler ortaya bir sınıf şeklinde çıkmaya başlamışlardı. Bunlar köylüye para da veriyor ve onları koruyorlardı. Kırcali denen silahlı adamları vardı. Bunlar para ile idari görevler de satın alıyorlardı.

Rus savaşıyla birlikte Sultan III. Mustafa şeyhülislam Pirizade Sahip Molla'yı da yanına alarak, veziriazam Muhzinzade Mehmet Paşa'yı görevden aldı. Silahtar Mahir Hamza Paşa sadrazam oldu. Muhzinzade Mehmet Paşa ve ondan önceki veziriazamlar Osmanlıların Ruslar karşısında zayıf kalacağının bilincindeydiler. Ama yeni veziriazam öyle değildi. Osmanlı savaş kararını vermişti. İngiltere araya girmek istedi, ancak arabuluculuğu kabul edilmedi. Ekim 1768'de Osmanlılar Rus Çariçesi II. Katerine'ya (Catherina) bir ültimatom verip, Rusların Polonya'dan çekilmesini istediler. Rusya bunu doğal olarak reddetti. Osmanlı Rus savaşı (1768 – 1774) başladı.

Yeni Osmanlı sadrazamı Yağlıkçı zade Mehmet Emin Paşaydı.

Mısır'da Şeyh el-Balad olan al-Kabir Ali Bey, Memluk Beyleri arasındaki rakiplerini öldürtmüştü. Yeniçeri ocağının ileri gelenlerini de sürmüştü. Ocağın mali gücünü yok etti. 1768 yılında Osmanlı beylerbeyini yerinden etti. Beylerbeyin yerine geçecek kimse yoktu. Ali Bey kaymakam (kaim makam) oldu.

Mısır, İngiltere ve özellikle Fransa'nın iştahını kabartıyordu. Kanada ve Hindistan'ın kayıplarının telafisi zengin Mısır'daydı.

Boston

Boston 1775

Amerika'da Koloni yerleşimcileri ile İngilizler arasında sıkıntılar başlamıştı. En büyük sıkıntı da Boston'daydı.

1768, John Rolfe'un ilk tütün hasadından 1 kuşak sonra, İngilizler vergiyi arttırdı. Boston bu vergiyi ödemek istemedi ve ödemedi. İngiltere kralı Boston'a 4.000 asker yolladı.

İngiliz gemilerinin üçte biri kolonilerde üretiliyordu. Boston'da İngiltere'nin en büyük tersanesi vardı ve yılda 200 gemi üretimi yapılıyordu. Boston liman ve tersane olarak İngilizler için vazgeçilemezdi. Kereste o dönemde itici güçtü. Boston İngiltere ihracatının %40'nın yapıldığı bir limandı.

Şimdi Boston'da 4 koloniciye 1 kırmızı üniformalı İngiliz askeri vardı.

Samuel Adams, Britanya Ordusunun Boston'u işgalini protesto eden bir sirküler yayınladı. Bu sirküler diğer 13 Kuzey Amerika kolonisine de yollanmıştı.

Amerikanın balıkçı filoları binlerce ton balık tuzluyorlardı. Karşılık olarak Rom yapmakta kullanılan şişe ve karbonatlı kum taşı alıyorlardı. İngilizler her ikisinden de vergi alıyorlardı. Rom ise Afrika'dan en iyi esirleri almakta kullanılıyordu.

1700 – 1800 arasında Amerika'daki kolonilere 250.000'den fazla Afrikalı köle getirildi. Sayıları göçmenlerin toplam nüfusundan fazlaydı. Boston kentinde ise nüfusunun %10'u siyahlardı.

1768'de Jefferson Virginia şehir meclisine seçildi.

1768 yılında İspanya'da hükümet çiftlik kiracılarını toprak sahiplerine karşı korumaya başladı. Küçük mülk sahiplerine de koyunlarını yaylaya çıkaranlara karşı, tarlalarını çitle çevirme müsaadesi verdi.

Fransa, Korsika'yı satın aldı. Korsika'nın alınması ile Fransa'nın Akdeniz donanması rahatlıyordu. Korsika'yı İngilizler de almak istiyorlardı.

1768 yılında Hermann Samuel Reimarus (1694 – 1768) öldü. Reimarus, İsa'nın yalnızca ilahi bir devlet kurmak istediğini ve kurtarıcılık görevinde başarılı olamayınca, ümitsizlik içinde öldüğünü söylüyordu. İsa insanların günahının bağışlanması için yeryüzüne gelmemişti. Bu dört İncil'de buna ait bir şey yoktu. İsa'ya insanlar Tanrı olarak değil, yüce bir din öğretmeni olarak saygı göstermeliydiler. Kuşkuculuk başlamıştı ve gelişiyordu.

Philip Astley, Londra'da, at üstünde gösteri yapılan ilk modern sirki açtı.

İngiliz matematikçi Robert Smith (d. 1689), Alman filozof ve yazar Hermann Samuel Reimarus (d. 1694), İtalyan kompozitör Nicola Porpora (d. 1686), İrlandalı yazar Laurence Sterne (d. 1713), İsviçreli kimyacı ve minerolojist Georg Brandt (d. 1694),Alman bilgin ve arkeolog Johann Joachim Winckelmann (d. 1717), İskoç matematikçi ve optikçi James Short (d. 1710), Rus şair Vasily Kirillovich Trediakovsky (d. 1703), Fransız matematikçi Antoine Deparcieux (d. 1703), İskoç matematikçi Robert Simson (d. 1687), İtalyan kompozitör Francesco Maria Veracini (d. 1690), İtalyan şair Carlo Innocenzio Maria Frugoni (d. 1692) 1768 yılında öldüler.

Sanayi Yeni Buluşlarla Gelişiyor

Arkwright-water-frame

Highs silindirli ve dikme tığlı water-frame'i yaptı. Buradan çıkan iplik sağlam ama kabaydı. İngiliz dokumaları, Hindistan dokumalarının inceliğine erişemiyordu.

Yeni teknik buluşlar yapılırken, buluş patentlerini kendi üzerlerine alarak, durumdan istifade edenler de vardı. Bunlardan biri Richard Arkwright'tı. Highs'tan " water-frame'i " çalmıştı. Başka kişilerden de daha az önemli buluşları kendine mal etti. Arkwright iyi bir tüccardı. Başarılı oldu. " Sir " unvanını bile aldı.

Doğa bilimlerinde yapılan deneylerde başı kesilen salyangozun, başının tekrar oluştuğu görüldü.

Keşif gezisine çıkmış olan Fransız Bougainville de Tahiti'yi bulmuştu. Yeni Gine, Java üzerinden Fransa'ya döndü. Bu seyahatte boylamların saptanmasında ciddi adımlar atılmıştı.

Britanika Ansiklopedisinin (Encyclopædia Britannica) ilk fasikülü hatalık olarak yayınlandı.

Osmanlı-Rus Savaşında başarı Rusların, 1769

Osmaqnlı-Rus Savaşı 1768-1774

Yağlıkçı zade Mehmet Emin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu 22 Mart 1769 tarihinde Rusya üzerine yürüdü. Osmanlıların savaş açacağı uzun zamandır belliydi. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu savaş için gereken hazırlıkları yapmamıştı. Donanımı tam değildi. Halbuki savaş belli olunca Çariçe II. Katerina'nın emri ile Ruslar bütün kışı savaşa hazırlanarak geçirmişlerdi. Ruslar 5 koldan Osmanlı topraklarına girdiler. Podolya'dan Gürcistan'a tüm cephede saldırıya geçmişlerdi. Bunlardan 65.000 kişilik Prens Galiç komutasındaki ordu, Hotin'i kuşattı.

Hotin Lehistan'ın girişini kontrol eden çok önemli bir kaleydi. Bu kale Rusların eline geçerse sadece Lehistan değil, Besarabya, Moldovya ve Podolya'nın Osmanlılara ait olan kısımları da riske girerdi. Ruslar Hotin'e saldırdığında kalenin iç durumu karışıktı. Kale muhafızları kale komutanı Çeteci Yeğen Hasan Paşayı öldürmüş, yardımcısı Ahıskalı Hasan Paşayı da komutan olarak kabul etmemişlerdi. Asiler kendilerine Kahraman Paşayı komutan seçmişlerdi. Bu asiler Hotin'deki sivilleri yağmaladılar. Ruslar geldiğinde durum böyleydi.

Hotin'i kuşatan Rus ordusu kaleyi almayı başaramayarak, geri çekildi. Peşinden bir daha kuşattı. Bu sırada asilerle iş birliği yaptığı için Kahraman Paşa idam edilmiş, kale komutanlığına Ahıskalı Hasan Paşa geçmişti. Bu sırada Hotin'in yardımına gelen Abaza Mehmet Paşa Rus ordusunu mağlup etti. Ahıskalı Hasan Paşa savaşta ölmüştü.

Bu sırada Rus ordusunda Lehlilerin de bulunduğu öğrenilmişti. Osmanlılar Lehistan'a ceza vermek istiyorlardı.

Bu sırada Prens Galiç, Hotin'e bir daha saldırdı. Abaza Mehmet Paşayı yendi. Ama yardıma gelen Moldovancı Ali Paşa ve Kırım birliklerine yenildi. Bu başarısından sonra Moldovancı Ali Paşa sadrazam yapıldı (12 Ağustos 1769).

Yeni veziriazam, kıştan önce Galiç'in ordularını geri atmak istedi. Osmanlı kuvvetlerinin bir kısmı Turla ırmağını geçmişken, yağan yağmurlarla taşan Turla, Osmanlı kuvvetlerini böldü. Nehrin öbür tarafında kalan askerler Ruslarla savaşmak zorunda kaldılar. Soğuk, açlık, umutsuzluk derken asker dağıldı, Hotin müdafileri de kaleyi bırakıp, gittiler. Ruslar içinde tek bir Osmanlı askeri kalmayan Hotin'i alıp, Eflak ve Boğdan içlerine sarkmaya başladılar. Ruslar Yaş'ı ele geçirerek, buradaki tüm Türkleri öldürdüler. Zaman zaman Osmanlı kuvvetleri de başarı kazanıyordu ama genel olarak ilerleyen Ruslardı.

Rusların üst üste gelen başarıları sonunda Moldovancı azledilip, İvaz paşazade Halil Paşa veziriazam oldu (16 Aralık 1769). Ruslar Kafkasya'da da ilerleyip, pek çok yeri ele geçirmişlerdi.

II. Catherina Osmanlılar önünde başarılar kazanmıştı. Bu başarı Rus etkisinin Ortodoks ülkelere doğru yayama politikasını kuvvetlendirdi. Rus etkisi Mora'ya kadar yaygınlaştırılabilirdi. Casuslar, yerel halkları Osmanlılar aleyhine ayaklandırmak için yüreklendirmeye çalıştılar. İsyanları destekleyebilmek için Rus donanması Baltık'tan Akdeniz'e gönderildi. Hatırlanacağı gibi Rusların Karadeniz'de donanmaları yoktu. Baltık Rus Donanması ise güçlü ve modern bir donanmaydı. Fransızlar Rus donanmasının bu hareketini Osmanlılara haber vermişlerdi. Ancak Osmanlı vezirleri, Rusların bu seferi yapamayacağı kanısında idiler ve tedbir almadılar. Temmuz 1769'da Amiral Alexis Orlof komutasındaki Rus donanması Koron önlerine geldi. Rus donanmasını İngilizler kurmuşlardı. 24 savaş gemisi ve pek çok yardımcı gemiden müteşekkildi. Donanma da kumandan olarak İngiliz subaylar hizmet veriyorlardı. Bu savaşta Fransa Osmanlıları tutarken, İngiltere Rusların yanında yer almıştı. Bu taraf tutmalar resmi ve fiili değil, manevi destek şeklindeydi.

Osmanlı donanması ise 1739'dan itibaren Fener Rumlarının denetimine geçmişti. Ve giderek iyice zayıflamıştı. Bu zayıflık o noktaya vardı ki Ortadoğu'da ticaret yapanlar, gemilerini, gümrük indirimleri karşılığı, savaş zamanında devlete vermeye başladılar.

Mısır valileri vergilerini Merkeze yollamakta ayak sürüyorlardı. Osmanlı hazinesi önemli bir gelirden yoksun kalmıştı. Kaymakam el-Kabir Ali Bey Mısır halkına şöyle sesleniyordu: " … öteki Memluk ailelerince yönetilen Mısır; yasal olarak onlara aitti. Sultanların canice siyasetinin bu güzel krallığın boynuna geçirdiği boyunduruğu kırmak fırsatını yakalamak gerekiyordu ".

Bu yıl Ali Bey vergiyi İstanbul'a yollamayı durdurdu. Osmanlı Divanı da Mısır'a yeni vali atamadan çekiniyordu.

Bengal'de Ölümcül Açlık

1769 yılında Venüs güneşin önünden geçecekti. Dünya ile Güneş arasındaki uzaklığı ölçmek için Batı Avrupa hükümetleri tedbirler aldılar. 8 yıl önce yine Venüs Güneşin önünden geçmişti. Bu karşılaşma 120 yılda bir olduğundan bilim adamları, ölçmeyi mutlaka yapmak istiyorlardı. İngiltere Tahiti'de, Hudson koyunda ve Madras'ta gözlem organize etti. Danimarka Kuzey Burnu yakınında, İsveç Finlandiya'da, Rusya Laponya ve Sibirya'da, Fransızlar Kaliforniya ve Pondichéry'de deney yaptılar.

İngiltere Tahiti seferi için James Cook'u seçti.

1769 yılında James Bruce, Habeşistan'ı, Mavi Nil ve Nübya'yı keşfe çıktı. Seyahati pek çok tehlike atlatarak 1773 yılına kadar sürdü.

Louis Antoine de Bougainville, 3 yıl süren ve dünyayı kateden seyahatinden Saint Molo limanına döndü. 2 gemi ve 330 mürettebatla çıktığı gezide sadece 7 adamını kaybetmişti. Mürretebatı arasında dünya çevresini dönen ilk kadın olan Jeanne Baré de vardı.

1769'da Siam, Birmanlara isyan etti. Siam devleti yeniden kuruldu. Başkent Bangkok'tu.

Fas'ta Mulay Muhammed, Portekizlileri Mazagan'ı boşaltmaya zorladı. Ancak Melilla'ya karşı bir şey yapamadı. Fransa ile çok ileri ticaret anlaşması yaptı. Fransa " en çok müsaadeye mazhar ülke " konumuna geldi. Fas'a ve özellikle Rabat'a çok sayıda Fransız geldi. Ticaret gelişti. Fas güney ticaretini tekelleştirdi.

Çin, Birmanya'yı General Ming Jui aracılığı ile tabiiyeti altına aldı.

Bengal'de büyük bir kuraklık oldu. Bu 1770 Bengal açlığına yol açacaktı. Bu felakette nüfusun üçte biri olan 10 milyon kişi ölecekti. Bu insan tarihindeki en büyük felaketlerden biridir. Mysore Mihracesi, kıtlık nedeniyle İngilizleri kendileriyle ticaret yapmaya zorluyordu. Ancak İngiliz Doğu Hint Şirketi, karını arttırmak için Bengal halkından gittikçe daha ileri isteklerde bulunuyordu.

İtalya, Brescia kentinin San Nazaro kilisesi, yıldırım tarafından vuruldu. Çıkan yangın yakınlardaki barut deposuna sirayet etti Meydana gelen patlamada kentin altıda biri yok oldu, 3.000 kili öldü. Bu felaket Katolik kiliselerini paratoner kullanmaya itti.

Papa Clement XIII (d. 1693), filozof Antonio Genovesi (d. 1712), Japon şair ve filolojist Kamo no Mabuchi (d. 1697), Alman kompozitör Christian Fürchtegott Gellert (d. 1715) bu yıl öldüler.

James Cook

Captain James Cook

James Cook (1728 – 1779), özellikle Büyük Okyanus'ta yaptığı ada keşifleri ile ünlü bir İngiliz denizcisi ve kaşifidir.

İngiltere'de Yorkshire'de doğdu. 5 kardeştiler. Babası bir çiftlikte çalışıyordu, annesi bir çiftlik kahyasının kızıydı. 13 yaşında babasına çiftlikte yardım etmeye başladı. 18 yaşında Whitby limanından yola çıkan " Free Love " adlı kömür gemisinde miço olarak ilk deniz yolculuğuna başladı. Kaptanlık için gerekli cebir, trigonometri, denizcilik ve astronomi çalışan Cook, kısa zamanda dikkat çekti. 24 yaşına geldiğinde ikinci kaptanlığa kadar yükselmişti.

1755'te gönüllü olarak Kraliyet Donanması'na katıldı ve İngiltere ile Fransa arasındaki Yedi Yıl Savaşları sırasında Quebec kuşatmasına katıldı. Haritacılık konusunda başarısı dikkat çekti, kaptanlığa yükseldi.

1760'ta Kanada'daki görevi sırasında St. Lawrence Kanalı'nın haritasını çıkararak 200 İngiliz gemisinin kayıp vermeden Quebec Koyu'na demirlemesini sağladı. İngiliz gemileri ırmağı yukarı doğru çıkmışlardı. 1763 ve 1767 yılları arasında ise Newfoundland adasıyla Labrador yarımadasının haritalarını çıkarmayı başardı.

1768 yılı Mayıs ayında Cook, Büyük Okyanus'u keşfetmekle görevlendirildi. Cook'un yolculuklarının tarihteki önemli etkilerinden biri Avrupa ülkelerinin Büyük Okyanus'ta kurduğu sömürgelere öncülük etmesi oldu.

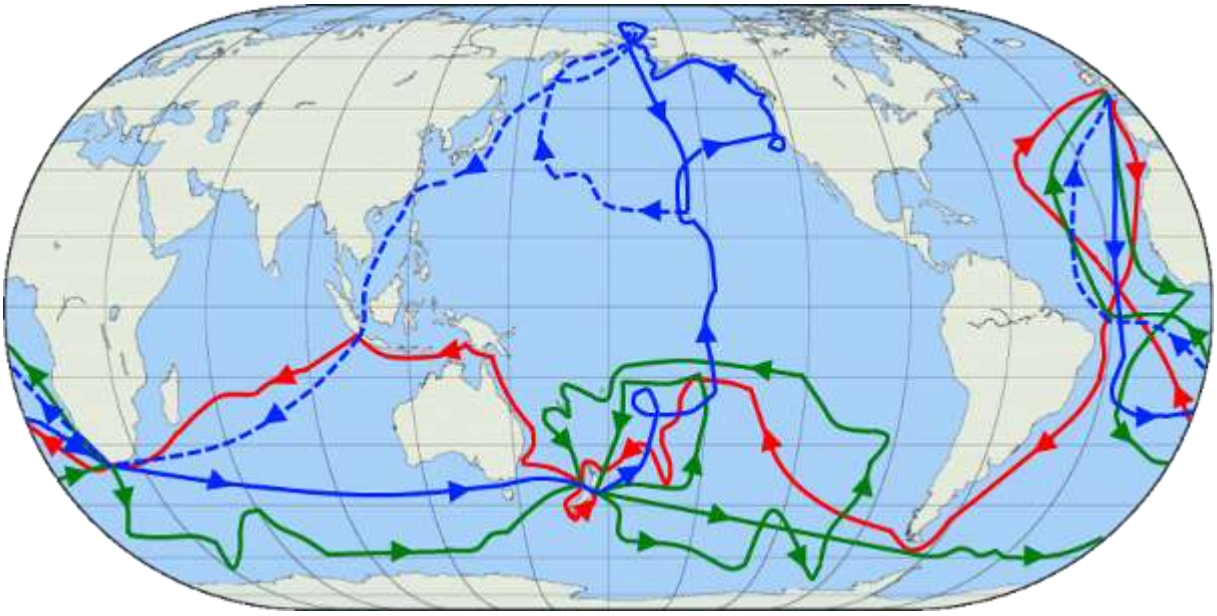
Endeavour'un tekrar yapımı Cooktown limanında

İlk yolculuk için Whitby limanından Earl of Pembroke adlı kömür gemisi satın alındı ve Endeavour olarak adlandırıldı. Yanında astronom Green, İsveçli botanikçi Solander, doğa bilimci Banks vardı. Gemi Rio de Janeiro'dan Tahiti'ye ulaştı. 3 Ocak 1769'da gerçekleşecek Venüs'ün Güneş önünden geçişini gözlemlemek Cook ve ekibinden bu yolculukta beklenen göreviydi. Geçiş süresi saptanarak önce Venüs'ün dolayısıyla diğer gezegenlerin Güneş'e olan uzaklığı hesaplanacaktı. Ne yazık ki, ölçümlerdeki hata payının beklenenden fazla olması bu gözlemin başarısına gölge düşürdü. Cook daha önce 1766'daki güneş tutulmasını da gözlemlemişti.

Tahiti'deki görev bitince, güneye 40. paralele kadar uzandı. Ekim 1769'da Cook Yeni Zelanda'yı ziyaret eden ikinci Avrupalı oldu. Adanın etrafını dolaştı. Daha önce tek bir ada olduğu düşünülen Yeni Zelenda'nın iki adadan oluştuğunu keşfetti ve Kuzey Adası ile Güney Adası arasındaki boğaz Cook Boğazı adını aldı.

Nisan 1770'te Avustralya'nın güney kıyıları keşfedildi. 16 Haziran'da Endeavour Avustralya'nın güney doğusu açıklarında karaya oturduğunda gemi kıyıda onarıma alınırken;

Avustralya bitkileri üzerine ilk koleksiyonları oluşturdular. Ardından gemi Afrika'nın güney ucundaki Ümit Burnu'na (Cape of Good Hope) ilerledi.

Rotaları: 1. yolculuk *(kırmızı)*, 2. yolculuk *(yeşil)*, 3. yolculuk *(mavi)*

1771'de Endeavur İngiltere'ye geri döndü. Dönüşünden sonra günlükleri yayınlanan Cook bilim dünyasında da tanındı.

18. yüzyılda Ekvator'un güneyinde keşfedilmemiş topraklar olduğuna inanılıyordu. Cook'un ikinci yolculuğu öncelikle bunu kanıtlamaya yaradı. Bu yolculukta Cook daha önce hiçbir Avrupalı'nın ilerlemediği kadar güneye ilerledi. Antarktika'nın çevresini dolaştı. Ancak kıtayı çevreleyen buzlar karanın görünmesini engellediğinden Antarktika'nın varlığı 1840'a kadar kanıtlanamadı. 1775'te İngiltere'ye döndüğünde Kraliyet Donanması Cook'a onursal emeklilik hakkı tanısa da bu Cook'u denizlerden uzak tutmadı.

Cook Temmuz 1776'da üçüncü yolculuğuna çıktı; bu kez Avrupa ve Asya arasında kuzeyden bir bağlantı olup olmadığını araştırdı. Bu başarısız girişimin ardından 1778'de Hawaii Adaları'na ulaşan ilk Avrupalı oldu. Daha sonra Afrika'nın güney ucunu dolaşarak, Hint Okyanusu'na yöneldi. Kuzey Amerika'yı keşfetmek üzere doğuya yöneldiğinde bilmeden Juan de Fuca Boğazı'nı geçti. Kuzey Buz Denizi'ne ulaşmayı hedeflediğinde dev buz kitleleri James yolunu kesti ve Hawaii'ye geri döndü. Geminin teknelerinden birinin çalınması üzerine yerlilerle çıkan tartışmada Cook öldürüldü (14 Şubat 1779).

Cook geride hayranlık uyandıracak haritalar bırakmıştı. Bundan sonra iş ayrıntılara kalıyordu.

Çeşme Deniz Savaşı, 1770

Vathia, tipik Maniot yerleşimi, Mora

1770 yılında genel bir çiçek salgını dünyayı dolaştı. Bütün büyük kentlerde ölüm saçıyordu. Sadece Hindistan'da 3 milyon kişinin öldüğü sanılır.

1770'de Avrupalı kaşifler Amerika'nın Batı kıyılarına varınca, suçiçeği nedeniyle Kuzey Batı Yerlilerin %30'u öldü. Hastalıklar nedeniyle tüm yerliler arasında kitlesel ölümler devam etti, gitti.

Osmanlılarda yeni serdar İvaz Paşazade Halil Paşa, Babadağ'da hazırlık yaparken, Ruslar Eflak'ı aldılar ve Bükreş'e girdiler. Şubat 1770'de Kırım Hanı IV. Devlet Giray Hanlıktan alınarak, II. Kaplan Giray Kırım tahtına çıktı.

Rusların Baltık filosu da Akdeniz'e gelmişti. Koron'u Rus donaması kuşattı. Mora'da isyanlar çıkardılar. Ruslar Mora'ya gelirken, Güney Mora'da yaşayan Maniotlara bel bağlamışlardı. Maniotlar Spartalıların torunları olduğunu iddia ediyorlardı. Savaşçı bir topluluktu.

Çıkan bir fırtına Rus donanmasını iyice hırpaladı. Mora'da isyan edenler kendi kaderleri ile baş başa kaldılar. Osmanlılar bu isyanları Nisan ve Mayıs aylarında bastırdılar. Ruslar Navarin'i ele geçirmişlerdi. Osmanlı donanması gelince Navarin tekrar Osmanlıların eline geçti.

Ruslar gidince Mora isyanını bastırmak için Arnavut çeteler yollanmıştı. Bu çeteler Mora halkının canına okudular. Mora yıllarca ezildi durdu. Bir kısım Mora Yunanlıları Rusya'ya gitmek zorunda kaldılar. Kırım'da Kerson ve daha sonra kurulacak olan Odesa'da önemli bir Yunanlı nüfus yerleşecekti.

Haziran sonunda Rus ve Osmanlı donanmaları savaşa tutuştu. Sakız adası boğazının kuzeyinde, 75 yıl önce Mezomorta Hüseyin Paşanın 2 defa Venedik donanmasını yendiği yerde, iki donanma karşılaştı. Top ateşi altında her iki taraftan da birer gemi battı. Türk topçusu daha üstündü, Rus donanması çekildi.

Çeşme Deniz Savaşı

Gün batarken Osmanlı donanması Çeşme limanına girdi. Kaptanı Derya Hüsamettin Paşa Rusların yeniden bir muharebeyi göze alamayacaklarını düşünüyordu. Türk Gemileri sıkışık düzende limana girmişlerdi. Amirallerden Cafer Bey, sıkışık düzende gemileri limana yerleştirirken, Cezayirli Hasan Bey (sonra Cezayirli Gazi Hasan Paşa) Cafer Beyi uyarmıştı. Ancak Cafer Bey uyarıyı dinlemedi.

Gece yarısı, İngiliz Dugdale komutasında iki ufak yardımcı Rus gemisi Çeşme limanına girdi. Osmanlılar, gemilerin Ruslardan kaçıp, limana sığındığını sandılar. Gemileri top ateşi ile batıralım diyen reisler oldu ise de, sonunda gemilere bir şey yapılmadı. Bu iki gemi " ateş gemisi "ydi. Gemiler Türk gemilerine yaklaşınca, gemileri kundaklamaya başladılar. Yangın

kısa sürede yanaşık düzendeki gemilere sirayet etti. Cephaneler patlamaya, gemiler yanmaya başladı (7 Temmuz 1770). Osmanlı cephaneliklerinin patlaması 230 Km uzaktaki Atina'dan duyuldu. İkisi hariç tüm Türk gemileri battı. Bundan sonra Rus donanması Çeşme'ye girdi ve kale ile kenti bombalayarak, yok etti. Türk denizcilerinin çoğu, yangın başlayınca denize atladığından kurtulmuştu (Çeşme Deniz Savaşı).

Çeşme Savaşı

Bundan sonra Ege'de Rus donanması bazı kaleleri bombalayarak ve bazı işgal girişimlerinde bulunarak Rus-Osmanlı anlaşmasına kadar Ege ve Akdeniz'de kaldı. Rus filosu anlaşmadan sonra Baltık'a döndü.

Ruslar Karada da Osmanlıyı Yeniyor, 1770

Kagul Muharebesi

Çeşme faciası İstanbul'da duyulunca Hüsameddin Paşa azledildi. Asıl ihmalkarın Cafer Bey olduğu daha bilinmediğinden Kaptanı Deryalık makamı ona verildi. 36 gemiden müteşekkil bir donanma da hemen Cafer Beyin komutasına yollandı. Bu sırada Ruslar Limni adasına gelip Mondros limanını kuşattılar.

Çeşme faciası Avrupa'da büyük yankı yaptı. Savaş sonrası Rus Çariçesi Catherina Kont Aleksiy Orloff'a " Çesmenskiy " unvanını verdi.

Ruslar Kırım'ı ele geçirmek istiyorlardı. Bunun için yerli işbirlikçi beyler buldular. 1770 de Kırım'a saldıran Rus ordusu Ur geçitinde yenildi. Aslında Kırım atlı kuvvetlerinin, modern Rus ordusu önünde başarılı olabilme devri kapanmıştı. Artık meydan savaşlarında ne Kırım atlı ordusu ve ne de Osmanlı seyyar ordusu pek işe yarayamazdı.

Bu sırada Gürcistan'da da savaş vardı. Gürcistan kralı Erekle II Aspindza savaşında İranlıları yendi. Bu savaşta Rus generali Totleben Gürcülere verdiği sözü tutmamasına rağmen Gürcüler savaşı kazanmışlardı.

Ağustos 1770'de Rus ve Osmanlı orduları Larga'da ve sonra Kagul'da karşı karşıya geldiler. Ruslar büyük bir zafer kazandılar. Aslında Rus kuvvetleri Kırım ve Osmanlı birliklerince sarılmıştı. Durum Ruslar aleyhine ümitsiz iken, Kont Romanzov ani bir hücum ile Osmanlı askerlerinin kaçmasına sebep oldu. Savaştan sonra Tuna kıyılarında 50.000 Osmanlı asker

kaçağını Ruslar kılıçtan geçirip, öldürdüler. Bundan sonra Bender, İsmail, Kili, İbrail, Akkerman Rusların eline geçti (Eylül 1770).

Ruslar girdikleri kale ve kentlerde Türk sivil halkını öldürüyor, onlara olmadık işkenceler yapıyorlardı. Türk babaların çocuk ve karılarını elleriyle öldürdükten sonra Rus askerleri arasına dalarak intihar ettikleri görüldü.

Rus donanması 2 aydır Mondros'u kuşatmasına rağmen ele geçiremiyordu. 22 Ekim'de Osmanlılar 23 parça donanma ile Cezayirli Hasan Bey komutasında Mondros limanına girdi. Rus donanması bu durumda çekildi. Bundan sonra Cezayirli Hasan Paşaya Gazi unvanı ve Kaptanı Deryalık verildi.

Girit’te Et Tırnak Ayrılıyor, 1770

Danscı freski

Girit Osmanlıların eline geçeliden beri ada zorla Türkleştirilmeye çalışılmamıştı. Balkanlarda "şenlendirme" adıyla yaptığı zorunlu iskan Girit’te uygulamadı. Fakat zorunlu olmasa da Girit, Türk göçü aldı. Bu arada Osmanlı, Kapıkulu askerinin evlenme yasağını kaldırmıştı. Bunlar Rum kızlarıyla evlendi. Bazı Rumların da din değiştirmesiyle Girit nüfusunda Müslüman sayısı kısa sürede çoğaldı. Girit'te Türk dilinin unutulmamasını sağlayan Horasan kökenli Bektaşi tekke ve zaviyeleriydi.

İhtida eden Rumların bir bölümü, 823–963 yılları arasında adaya egemen olan Müslüman Araplar idi. Bizans'ın zoruyla Hıristiyan olmuşlardı. Bu gerçeği saklamayanlardan biri de, Giritli ünlü yazar Nikos Kazancakis’dır (1883-1957). El Greco'ya mektuplar adlı eserinde Arap soyundan (Abadyotlardan) geldiğini iftiharla yazdı. Abadyot veya Abadiyun, Müslümanlarından ve eski Sarasin korsanlarıydı. IX. yy.’dan itibaren Girit’te İda dağının güneyine yerleşerek, çiftçiliğe başlamışlardı. Dünyaca ünlü ressam El Greco da (1541-1614) Giritliydi.

1700'lü yıllarda ada nüfusunda Rumlar ve Türkler hemen hemen eşitti. Adanın dili Yunanca, Arapça, Türkçe karışımı olan, yerel halkın Giritçe dediği bir dildi. Bu dil Rumca'ya yakındı.

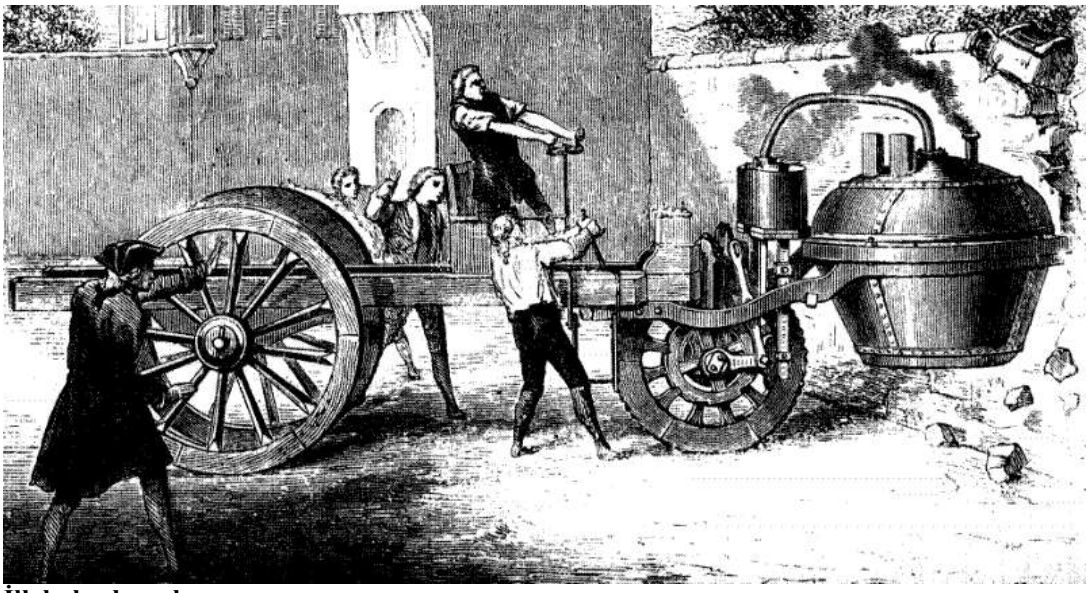
Türk ve Rumlar arasında yıllar içinde akrabalık sayısı arttı. Et ve tırnak gibi oldular. Osmanlı ekonomisinde duraklama ve gerileme dönemi başlayınca Girit'te isyanlar patlak verdi. Bunda, Ortodoksların hamiliğine soyunan Rusya'nın payı büyüktü. 1768'de Çariçe Katerina'nın kışkırtmasıyla, ticari filoya sahip zengin tüccar Yanis Daskoloyanis önderliğinde Rumlar (Sfakyalılar) ayaklandı.

Osmanlı isyanı bastırdı; Daskoloyanis ve arkadaşları idam edildi ama 100 yıldır et ve tırnak gibi yaşayan Rumlar ve Türkler arasında güven kaybı başladı. Yaşanılacak sonraki tarihsel süreç, adanın iki halkını birbirine düşman edecekti.

Halep'te Şerifler (Peygamber soyundan gelenler) Abd al-Rahman Paşayı kente sokmadılar. Yeniçeriler ile şerifler arasında çıkan vuruşmada 300 şerif öldü. Nakip ve yandaşları kentten kovuldu.

Mekke ve Medine'de iktidarın kime ait olacağına dair mücadele devam ediyordu. Osmanlı, Mısır kaymakamı Ali Beyden Hicaz'a müdahale etmesini istedi. Haziran ayında Ali bey Hicaz seferine çıktı ve bunun sonunda Hicaz'ı Mısır'a bağladı. Kızıl denizin her iki yakası da Mısır'ın olmuştu.

Buhar Gücü Kullanımına Doğru, 1770

İlk buharlı araba

1769 ve 1770 yıllarında Fransız mühendis Joseph Cugnot topu hareket ettirebilmek için buharlı bir araba yaptı. Ancak arabanın hareketleri çok sertti, kontrol etmesi zordu. Ayrıca çok su harcıyordu. Harcadığı suya yetişmek mümkün değildi.

Hunstman, 1770'den itibaren en iyi kalite çeliği üretir oldu.

Bir üniversite tıp kliniği de Paris'te açıldı. Ayrıca Fransa'da tıp dergileri çıkarılıyordu. Böylece yayınlar hekimlere gözlemlerini karşılaştırma olanağı veriyordu.

Cizvit papazı François Coyer, " Plan de L'education Puplique " adlı eserinde " öğretim ve eğitimimiz, kelimeler içinde yuvarlanıp gitmektedir. Kolejlerimizin mezunları bir mektup yazmayı bile bilmiyorlar." diyerek, eğitimden şikayet ediyordu. Avrupa'da din adamları, din adamlarının yaptığı eğitimi eleştirebiliyorlardı.

1770 Avrupa'da siyasal ve sosyal devrimler döneminin açıldığı tarihtir. Bundan sonra devrimler 1815 yılına kadar devam edip, gidecektir.

Amerika'da, Mart 1770'de, Boston'da, öfkeli kalabalık sokaklara dökülmüştü. Kırmızı üniformalılar ateş etmeme emri almışlardı. Ancak, karşılıklı kışkırtma sonucu savaş başladı. O gün açılan ateş sonucu 5 kişi ölmüştü. Amerikalı radikaller bunu hemen karşı propagandaya çevirdiler. Olayı tasvir eden " Kanlı Katliam " resimler her yere dağıtıldı. Bu 13 kolonide de öfke patlamasına yol açtı.

5 Mart 1770'de, İngiltere'de, Lord North, çay üzerindeki bir vergi hariç tüm vergileri kaldırmıştı. Bu kısmı bir sevinç yarattı.

Marie Antoinette

14 yaşındaki Marie Antoinette Fransa Sarayına geldi. Geleceğin Fransa kralı olacak olan XVI. Louis ile evlendi.

Koloniciler çok okuyan kişilerdi. Kolonilerde 40'dan fazla gazete çıkıyordu. Posta İdaresinin başında Benjamin Franklin vardı. Franklin posta idaresini etkin bir hale getirmişti. Posta, gece ve gündüz, menzilde değişen sürücülerle dağıtılıyordu. Boston'daki ölüm haberleri daha İngiltere'ye varmadan, Amerikan kolonilerinde öğrenilmişti. Bu haber daha yeni duyulmuştu ki, Boston'dan bir haber daha geldi. İngiltere çay hariç, tüm mallardaki vergileri ılga etmişti.

İngiltere'de III. George, Lort North'u başbakan seçti (1770 – 1782). III. George otoriter bir hükümdar olarak hükümetin arkasında duruyordu. Kişisel menfaat metodu da sürüp gidiyordu.

İspanya'da hükümetin aldığı ekonomik önlemlerin sonuçları görülmeye başladı. Girişimcilik ruhu arttı.

Rusya bez, demir, tahıl ihraç ediyordu. Ancak her şeye rağmen hala bir hammadde ihracatçısı durumundaydı.

Hindistan'daki Fransız şirketi 1763 Paris anlaşması ile askerden arındırılmıştı. Yani ticaret yapamaz hale gelmişti. Şirketin karları hızla düştü. 1770'de şirket dağıldı.

Japon ressamı Harunobu (1718 – 1770) öldü. Horunobu çok renkli baskıyı bulan kişiydi.

Lexell Kuyrukluyıldızı (D/1770 L1) dünyaya 2.184.129 km uzaktan geçti.

İngiltere'de Louth Navigation kanalı işletmeye açıldı.

İtalyan kompozitör Giuseppe Tartini (d. 1692), Fransız ressam François Boucher (d. 1703), İngiliz şair ve fizikçi Mark Akenside (d. 1721), İngiliz şair Thomas Chatterton (d. 1752), Fransız tarihçi Charles-Jean-François Hénault (d. 1685), İskoç matematikçi James Stirling, (d. 1692) 1770 yılında öldüler.

Sadece Doğa Var

Holbach

Tanrı üzerine yapılan ateist tartışmalar, sonuçta Holbach'a kitabını yazdırdı. 1770'de " Doğa sistemi: Ya da Ahlaki ve fiziksel dünyanın yasaları " yayınlandı.

Doğa için doğaüstü bir seçenek yoktu. Sınırsız sayıda neden ve sonuç ilişkiler zinciri vardı. Bir tanrıya inanmak onursuzluktu. Bir tanrıya inanan gerçeği inkar ediyordu. Tanrı'ya inanmak bir umutsuzluk nedeniydi.

Holbach, Tanrıların ve dinlerin insan tarafından yaratılma nedenini anlatıyordu. Aristo'nun yanılgısını anlatıyordu. Diyordu ki: Din, olgun ve aydın insanın aşması gereken cahillik ve korkudur.

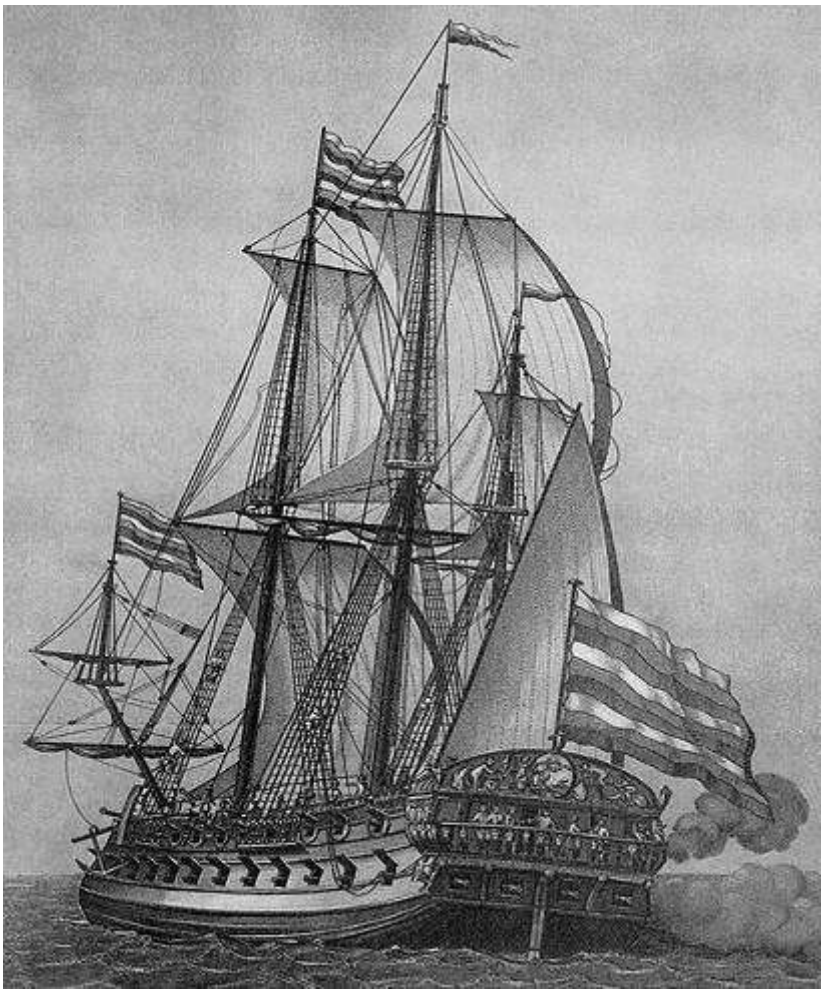
Holbach Tanrı fikrinin oluşmasının tarihini yazmayı denedi. Doğa karşısındaki insanın çaresiz durumundan başlayan din, animizm, çok tanrılı derken tek tanrılı olmuştu. Sonunda anlaşılamayacak, tasavvur edilemeyecek kadar büyük bir Tanrı'ya varılmıştı. Sonunda da ilahi bir despot ve işe yaramaz bir Tanrı çıkmıştı.

Neyse ki bilim dinin yerini alacaktı. " Eğer doğa hakkındaki cahillik Tanrıları doğurduysa, doğa hakkındaki bilginin de onları yok etmesi beklenirdi ".

Ne vardı?

Sadece doğanın kendisi vardı.

Eyaletler Kendini Yönetiyor, 1771

Rus Savaş Gemisi

Ruslar Kırım'a tekrar hücum ettiler. Bu sefer Ur (Orkapı) geçidi Rusların eline geçti. Kırım ordusu teknolojik olarak çok geri kalmıştı. Modern Rus ordusu ile başa çıkacak güçte değildi. Bu teknolojik geri kalmanın faturası Osmanlılara kesiliyordu. Ayrıca Osmanlıların daha bundan 100 yıl önce kendilerine tabi olan Moskova prensliğine üst üste yenilmesi, Kırımlılar nezdinde Osmanlıların itibarını da yok etmişti. Şimdi pek çok Cengiz Hanın soyundan gelen Kırım prensi, Çariçe II. Catherina'ya giderek bağımsızlık görüşmeleri yapıyorlardı. II. Catherina da hiç Kırım'ın işgalinden bahsetmiyor. Kırım'a sadece Kırımlıları Osmanlılardan kurtarmak için geldiğini söylüyordu.

Ur'un Rusların eline geçmesinden sonra, III. Selim Giray, ülkesinin savunmasını Osmanlılara bırakıp, İstanbul'a gitti. Bu ikinci sefer sadece 6 ay hanlık yapmıştı. Yerine Maksut Giray getirildi. Selim Giray'ın iki oğlu ise Petersburg'a gidip, Çariçe ile Kırımın bağımsızlığını konuşmaya başladılar.

13 Temmuz 1771'de Kırım seraskeri vezir Silahtar İbrahim Paşa Rus ordusuna teslim oldu. Ruslar Kırım'ı ele geçirmişlerdi.

Peş peşe gelen Rus yenilgileri, Osmanlı askerleri üzerinde bir panik yaratmıştı. Orduda disiplin kalmamıştı. Yeniçeri sadece kaçmayı düşünüyordu. Osmanlı ordusu iki koldan Tuna'yı geçmeye çalıştı, ama asker laf dinlemiyor, emirleri yerine getirmiyordu.

Kasım 1771'de Ruslar ufak bir kuvvetle Osmanlı ana karargahının olduğu Babadağ'ı ele geçirdiler. Veziriazamlar başarısız oluyor, peş peşe değiştiriliyorlardı. Ancak her gelen başarısızdı.

Moskova'da veba

Bu sırada Moskova'da veba vardı. 57.000 kişi öldü.

Şimdi hem Ruslar ve hem de Osmanlılar barış istiyordu. Barış görüşmeleri başladı.

Osmanlının Arap Eyaletleri Bağımsız Gibi

Zahir al-Umar

Mısır'da Memluk ayaklanması büyümüş, kaymakam Ali Bey eski İmparatorluğu yeniden kurma hevesine düşmüştü. Ayaklanma Akdeniz'deki Rus donanması tarafından destekleniyordu.

Arap eyaletlerinde çıkan özerklik isteklerine karşı Osmanlı pek müdahale etmemişti. Bunda isyanlarda ayrılık isteğinin bulunmamış olması da rol oynamış olabilir. Sanki herkes Osmanlı devletini veya İstanbul'u koruyucu bir üst güç olarak kabullenmiş gibidir. Görünen o dur ki bütün isyansı hareketlenmelere rağmen Müslümanlar bir koruyucunun varlığından memnundular.

Pek çok eyalet nerede ise kendi kendini yönetmekteydi. Ayanlar, zaten, küçük birimlerde, merkezi yöneticiler ile işbirliği içinde, kişisel yönetimlerini koymuşlardı. Bu yönetimin merkezi yönetimin kurallarını uygulamadığı pek söylenemez. Söylenebilecek olan yerelliğin, merkezi yönetim kanunlarını kendi yönetim anlayışına uygun saptırdığıdır. Merkez tarafından tayin edilen kadılar tüm yetkileri ile vardır. Şeriat hükümleri öncelikli olmak üzere tüm yazılı ve hatta iştihati kanunlar uygulanmaktadır. Ama şeytan detayda ve yorumda gizlidir.

Eyalet yönetimine iş gelince orada da yerellik görülmektedir. Sanki güçlü aileler veya seçilmiş başkanlar (kuzey Afrika dayıları gibi) veya eski bir yönetim kalıntısı (Mısırda Memluklar gibi) veya yerel prensler veya fener beyleri vs bir tür yetki devrini merkezden almışlardır. Bu durum Avrupa devletlerince de normal karşılanmıştı. Onların merkezde Büyük Elçileri, eyaletlerde konsoloslukları vardı. Mısır'da, Kuzey Afrika'da yerel yönetim ile Avrupa devletleri anlaşmalar yapıyorlardı, ancak bu anlaşmalar merkezin tasdikine hep bağlı olmuşlardı.

1771 yılında Mısır'da Ali Bey nerede ise Osmanlıdan bağımsız hale gelmişti. Ali Bey gözlerini Filistin ve Suriye'ye çevirdi. Eski Memluk imparatorluğunu tekrar kurabilecek miydi? Osmanlı merkezi yönetiminin hışmını çekmemek için Suriye üzerine yaptığı askeri harekatı Azm ailesinden Utman'a karşı yapılan bir hareket gibi göstermeye çalıştı.

1771'de Abu Zahab Muhammed komutasında 40.000 kişilik bir ordu Filistin üzerine yürüdü. Osmanlı Divanı tarafından sıkıştırılan Zahir al-Umar Osmanlıya karşı Mısır'a yanaşmaya çalışıyordu. Zahir, Ali Beyin Suriye üzerine yürüyen kuvvetlerine asker yolladı. Mısır ordusu Şam'a girdi. Aslında o an Mısır Memluk İmparatorluğu yeniden kurulmuştu ama Osmanlı boş durur ve buna müsaade eder miydi?

Osmanlı ne yaptı ise Muhammed ve Mısır'daki Memluk Beyleri Ali Beyin aleyhine döndüler. Mısır ordusu geri çekildi. Mısır'da iç mücadele başladı.

Ayan

Ayan hem Osmanlılardan önce, hem de Osmanlılar döneminde şehir ve köylerde ileri gelenler için kullanılan Arapça bir tabirdi. XVIII. yüzyıldan önce, Osmanlı siyasi hayatında dikkate alınması gereken bir kuvvet olarak kabul edilmezdi. Sonra, XVIII. Yüzyılda, Osmanlı devleti klasik sisteminin bozulmasıyla meydana gelen iktidar boşluğunda, taşrada, feodal özellikleri bünyesinde barındıran ayan sınıfını ortaya çıktı.

XVIII. yüzyılda halk ile devlet arasındaki işleri yürüten, merkezi hükümete karşı halkın ve halka karşı da merkezi hükümetin temsilcisi konumunda olan ve vilayet ayanlarının da reisi durumundaki ayan ise " resmi ayan " ve " reis-i ayan " olarak adlandırılırdı. Burada söz konusu edilen, herhangi bir ayan değil, o bölgedeki ayanların en güçlüsüydü. Bu kişi, devletin klasik sistemine, yeni bir iktidar unsuru olarak, sonradan katılmış ve XVIII. yüzyılda güçlenen bir sınıf olarak ortaya çıkmıştı. Tarihin bu kesitinde ayan denince anlatılan bu " resmi ayan " veya " reis-i ayan "dır.

Ayanın taşradaki yükselişinin sebebi, yerel unsurlarla merkezi devlet arasında ortaya çıkan ve karşılıklı çıkarlara dayanan uzlaşmadır. Ayanlık, başlangıçta önemi az olan ve fazla şikayet edilmeyen bir kurum olarak görülmüştür. Ayanlar devlet tarafından verilen işlerin yapılmasına yardımcı olan, devlet ile halk arasında aracı olarak nitelendirilen organlardı. Devlet bazen ayanlarla mücadele etmek zorunda kalabiliyordu. Bu mücadelede başarısız

olduğunda, çareyi onlarla uzlaşma yoluna gitmekte buluyordu. Öte yandan devletin derebeylerine veya yerel iktidar sahiplerine göz yumuşu ne yeni bir işti ve ne de bilinçli bir politikanın gereğiydi. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, zamanın ve şartların zorlaması ile ayanın gücü devlet tarafından kabul edilmişti. Zaten Osmanlı hep gördüğümüz gibi yerel oluşumlara uymuş, onları kendi istediği biçime sokmak yerine, onlarla anlaşıp, kendi merkez haklarını koruyabildiği kadar korumaya çalışmıştır. Fırsat bulunca da, onlar çok güçlenmeden devirebilmişse devirmiştir.

XVIII. yüzyıldan sonra ayanların bir kısmı merkez taraından tayin edildi. Bu tayinler de ayanlığın bir güç olarak ortaya çıkmasında etkili oldu. Zorbalığa meyilli vilayet kethüdaları vergileri toplamak ve kaza ile ilgili diğer işleri görmekle görevlendirildikleri halde, halktan kendileri için de vergi toplamaktaydılar.

Ayan'ın bir sınıf olarak ortaya çıkması ve güçlenmesi çeşitli nedenlerin uygun ortamda oluşmasıyla gerçekleşmiştir. Kırsal alanda tımar sisteminin yozlaşması ve zayıflamasıyla Merkezi yönetim denetim gücünü yitirmişti. Dış savaşların etkisi ile merkezi yönetimin müdahale gücü iyice azalmıştı. Nüfus artışı ve işsizlikle birlikte iç ayaklanmalar baş göstermişti. Sivrilmiş yerel savunma milislerinin liderlerini ve/veya iltizam sistemi sayesinde iktisadi olarak da güçlenen kişileri Merkez destekliyordu. Bunlar zaman içinde devletin taşradaki gayri resmi temsilcileri haline geldiler. Sancak yönetimindeki değişiklikler, vergi toplama problemleri, vilayet ve şehir kethüdalığının el değiştirmesi de Ayanların ortaya çıkaran sebepler içindeydiler.

Kimi tarihçilerce, ayanın devlet görevlilerini görmezden gelip halkın asıl temsilcisi olarak kendini zorla kabul ettirdiği ve bunun da devletin merkezi bürokrasisine indirilmiş ağır bir darbe olduğu ileri sürülmüştür. Taşrada kapıkullarının güç kaybetmesi padişahın iktidarının zayıflaması anlamına gelmekte ve bu iktidar boşluğunu ayan doldurmaktaydı.

Ayanlık, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIX. yüzyılın ilk yarısında, imparatorluğun iç politikasında önemli bir rol oynamıştır. Hemen hemen bütün ayanlar servetlerini devlet memurluğu yaptıkları sırada edinmekteydiler. Bu durum ayanların öldükten veya siyaseten katl edildikten sonra servetlerinin müsadere edildiği konusuna açıklık getirmektedir. Çünkü devlet hizmetinde bulunanlar askeri sınıftan sayıldıkları için öldükten sonra mallarının devlet tarafından müsaderesi de olağan bir durumdur.

Yerli ailelerin büyük çoğunluğu devlet hizmetinde iken, mültezim, yeniçeri, kadı, sipahi mütekaidi, müderris, müftü v.d. kazandıkları itibar ve servetle şehirlerde önemli rol oynamaya başlamışlardır. Bu ailelerin güçlü olanları, idari, iktisadi, mali ve askeri alanlarda yapmış oldukları yardımlar dolayısıyla devlet için vazgeçilemez ve her zaman kendilerine başvurulan bir unsur olarak göze çarpmaktaydılar. Kimi zaman, seferi orduların teşkili ayanların çabalarıyla mümkün olabilmiş; asayişten vergi tahsiline, kaçakların yakalanmasına, eşkıya tenkiline dek doğrudan devleti ilgilendiren her sorun onlara havale edilmiştir.

Ayanın kuvvetlenmesine yol açan başka bir unsur da devlet memurlarının yolsuzlukları ve zulümleriyle halkı canından bezdirmesiydi. Bu tutum ayanın yetki ve kuvvetini artırırken, devlet memurlarının nüfuzunu azaltan bir etkiye sahip olmuştu.

Bu sürecin devamında özellikle XVIII. yüzyıla gelindiğinde herhangi bir sancakta kimin mütesellim olacağına artık merkezi devlet ya da vali değil, yerel ayan kendi arasında karar veriyor, tercih edilen kişi, resmi atamayı yapacak olan devlet temsilcilerine bildiriliyordu.

Ruscuk, Tuna

Sultan'ın seferleri için, bizzat silahlandırdıkları ve ücret ödedikleri birliklerin her bakımdan sorumluları durumunda olan ayanlar otoritelerinin farkındaydılar ve hiçbir şeyin özerkliklerini engelleyecek güçte olmadığını biliyorlardı. Mesela, 1798'de Fransa ile savaş başladığı için III. Selim ayanla barış yapmak zorunda kalmış ve imparatorluğun düşmanlarına karşı onların askeri desteğini elde etmek için kendilerine büyük bir güç vermişti. Ayanın Osmanlı iktidar yapısında yeni bir unsur olarak yerini aldığının en bariz örneği, Rusçuk ayanı olan Alemdar Mustafa Paşa'nın 28 Temmuz 1808'de ordusu ile İstanbul'a gelip IV. Mustafa'nın yerine II. Mahmut'u tahta çıkarmasıdır. Böylece daha önceleri taht değişikliklerinde siyasi iktidar unsuru olarak işbirliği yapan kapıkulları ile ulemanın yanında yeni bir iktidar unsuru olarak, ayan da, siyaset arenasındaki yerini almış oluyordu.

Ayanlar, şehir, kasaba ve köylerden sefer esnasında istenen askerin toplanıp gönderilmesinde, gerektiğinde bu askerle birlikte Sefere katılmakta, ordunun geçeceği yollarda her türlü ihtiyacının karşılanmasında yardımcı oluyorlardı. Vergilerin toplanmasında da ilgililere yardımcı olmaktaydılar. Kimi vergileri ise bizzat toplayıp görevlisine teslim ediyorlardı.

Kamu hizmeti için yapılan harcamaların bir kısmını kendi ceplerinden karşılıyor. Altı ayda bir faizi ile birlikte tahsil ediyorlardı. Ayrıca bulundukları yörenin ekonomik şartlarına göre maden işletmek, odun naklettirmek, sayım yapmak gibi hizmetleri de yerine getiriyorlardı. Bu hizmet karşılığında sancak halkından duruma göre ücret almakta idiler. " Ayaniye " de denilen bu ücret yılda iki kez sancak giderleri hesaplanırken ayrı bir kalem olarak kayda geçiriliyordu.

Ayanların yukarıda sıralanan görev ve sorumlukları, aslında kurumun gelişmesi ve etkili olmasını sağlayan ekonomik ve sosyal koşulları yaratmıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda, yukarıda vurguladığımız yerel görevlerinin yanında sahip oldukları sosyal ve ekonomik güç yardımıyla, voyvodalık veya mütesellimlik gibi görevleri de üstleniyorlardı. Böylece yörelerinde nüfuzları yıllarca devam eden birer yerel hanedanlara dönüşüyorlardı.

Yılanlı Kale

Bu sürecin nasıl geliştiği hala tartışma konusudur. Bir grup araştırmacı sürecin, Avrupa piyasalarında tarımsal ürünlere olan talebin artması ve fiyatların yükselmesiyle, ayanların ekonomik zenginliklerinin kaynağını teşkil eden çiftliklerin gelişiminden kaynaklandığını öne sürer. Başka bir grup ise, çiftliklerin gelişmesi veya buralarda piyasaya yönelik üretim yapılmasından daha çok, süreci, iltizam ve malikane sisteminin yaygınlaşmasına bağlamaktadır.

Ayanlık kavramının derebeyi, mütegalibe, vucuh-ı ahali, mütesellim, muhassıl, voyvoda gibi kavram ve görevleri içerdiği zamanlar olmuştur. Ancak daha çok vilayet, sancak veya kazalardaki halk ile merkez arasında aracılık yapan, askeri, idari, ekonomik ve sosyal görevleri olan bir kurum olarak tanımlamak daha doğrudur.

Kamu Oyu desteği, 1771

Musketeers

İngiliz Robins, topların isabet yüzdesini arttırmak için toplara yiv açmayı önerdi. Ancak buna Euler salt kuramsal nedenlerle karşı çıktığı için öneri kabul görmedi. Böylece çok önemli bir köklü değişiklik gecikmiş oldu.

1771'de İngiltere'de Parlemento tartışmalarını yayınladıkları için tutuklanan gazetecileri Londra'da hakimler serbest bıraktılar. Büyük kamuoyu desteği, Parlamento yasağını yürürlükten kaldırdı.

Parlömanlar, Fransa'da kraliyetin belası olmuşlardı. Güçlerini tırmandırarak, şimdi kralı ve yürütmeyi yargı denetimine sokmaya çalışıyorlardı. Böylece Maupeou, Paris parlömanını dağıttı (Ocak 1771). Adalet bakanı Maupeou, adli makamların para ile satılması usulünü kaldırıp, parlöman üyeleri yerine ücretli yargıçlar koydu. Parlömanlar bu duruma karşı şiddetli bir muhalefete başladılar.

Avrupa'daki devletler diğer devletler karşısındaki durumlarından memnun değillerdi. İngilizler, Fransa'nın tam olarak belini bükemediklerini düşünüyorlardı. Ayrıca Antiler de tam olarak İngiltere'nin eline geçmemişti. İspanya kralı V. Felipe ne Fransa tahtından vazgeçtiğine, ne de İtalya topraklarını kaybettiğine inanıyordu. İmparator VI. Karl ise İspanya

tacından vazgeçtiğini bir türlü içine sindiremiyordu. Trieste ile İtalyan limanlarını canlandırıp, ticaret şirketleri kurmak istiyordu. Ancak İmparatorun ticari açılımları Hollanda ve İngiltere'yi kaygılandırıyordu. İmparatorun, Osmanlılar aleyhine Balkanlarda yapmak istediği fetihler de Batı Avrupa Devletlerini kaygılandırıyordu.

Rusya Büyük Petro ile başlayan açık denizlere çıkma isteği, durmuyordu. Rusya ticaret yollarına doğru yönelmişti. Balkanlarda Osmanlılar ve Avusturyalılarla karşı karşıya geliyordu. Karadeniz için Osmanlılarla, Baltık ve Danimarka boğazları için İngiltere, Danimarka, İsveç ve Prusya ile çelişiyordu.

Yani yukarda anlatılanlardan anlaşılacağı gibi Avrupa paramparçaydı. Bu ise en fazla İngiltere'nin işine geliyordu. İngiliz donanması çok güçlüydü. Ancak krallarına yeteri kadar güvenmiyorlardı. Bu nedenle de kara orduları zayıftı.

Fransız Bougainville, 1771'de " Dünya Çevresinde Yolculuk " adlı eserini yayınladı. Kitap Diderot ve Herder'i etkiledi.

Volga bölgesinde üzerlerindeki baskı artınca, Çinlilerin " Turgut " dediği Batı Kalmuklar Doğuya Çin topraklarına göçe karar verdiler. Göçler zaten daima çok güçtü. Bu düşman topraklarından geçen göç iyice zor oldu. İli bölgesine ancak 70.000 kişi varabildi. Çin bunları Doğu Kalmuklarının yerine yerleştirdi.

Kuzey Carolina'da Regulation Hareketi devam ediyordu. Regulatörçülerle Kuzey Carolina Kolonel kuvvetleri arasında Alamance savaşı yapıldı. Savaşı Kolonel kuvvetleri kazandı.

Amcasının çekilmesi üzerine Japon tahtına İmparator Go-Momozono çıktı.

Fransız yazar Jean-Baptiste de Boyer, Marquis d'Argens (d. 1704), İsveç kralı Adolf Frederick of Sweden (d. 1710), Fransız coğrayacı Jean Jacques d'Ortous de Mairan (d. 1678), Fransız heykeltıraş Louis August le Clerc (d. 1688), İngiliz şair Christopher Smart (d. 1722), İngiliz yazar Thomas Gray (d. 1716), İngiliz fizikçi ve astronom John Bevis (d. 1695), İtalyan anatomist Giovanni Battista Morgagni (d. 1682), Fransız filozof Claude Adrien Helvétius (d. 1715), Fransız mühendis Henri Pitot (d. 1695) 1771 yılında öldüler.

İsveç Toparlanmaya çalışıyor, 1772

III. Gustav

Osmanlı Rus savaşında Ruslar ağır basmıştı ama onlar da tükenmişti. II. Catherina savaş uğruna ihtiyat hazinesini bile harcamak zorunda kalmıştı. 30 Mayıs 1772'de Osmanlı Rus barış görüşmeleri başladı. Bir süre sonra görüşmeler kesildi. Bunun üzerine Rus ordusu Tuna'yı geçti. Rus kuvvetleri her yerde dirençle karşılaşıp, ilerleyemediler.

1772 yılında Polonya bölündü. Rusya, Prusya ve Avusturya aralarında anlaşarak Polonya'yı bölüştüler. Bu Polonya'da yeni bir silkinme refleksine sebep oldu. Avusturya Galiçya'yı, Prusya Polonya Prusya'sını, Rusya Litvanya'nın bir bölümünü almıştı. Bu üç devlet Polonya'yı ellerinde tutabilmek için bir müttefiklik oluşturdular.

Fransa'da, Avusturya Veraset Savaşı (1740 – 1748) ve Yedi Yıl Savaşı (1756 – 1763) sonra yığınla anı, manevra ve atışla ilgili kitap ortaya çıktı. Bunların en meşhurlarından biri 1772'de Guibert kontu (1743 – 1790) tarafından yazılan " Taktik Üzerine Genel Denemeler " dir.

Prusya'nın ateşli silahlarla ve ateş ederek hücum uygulamasından bu yana özellikle Fransa'da ateşli silahlarla mı saldırmalı yoksa ateşsiz silahlarla çok hızlı ve kütlevi hücum mu yapılmalı diye tartışılıyordu. Guibert, " Saldıran, ateşle durdurulamaz ise saldırılan geri çekilir " diyordu.

1772'de İsveç'te durum çok vahimdi. Kral III. Gustaf halkın ve askerin desteği ile yeni bir Anayasayı dayattı. Buna göre, kral bakanların seçiminde yeniden söz sahibi oluyordu. Senato sadece danışma görevi yapacaktı. Diyet meclisi ise yeni vergiler ve savaş ilanı ile sınırlanıyordu.

Ayrıca III. Gustaf, işkenceye son verdi. Yabancı göçmenlere din özgürlüğü tanıdı. Tahıl ticaretini serbest bıraktı. İlköğretimi destekledi. Yazar ve sanatçıları destekledi. İsveç Akademisini kurdu. Yeni bir donanma kurdu. Orduyu tekrar şekillendirdi.

İsviçreli Tissot " Okurların sağlığı " adlı eserini yazdı. Burada anlatılanlar hala önem taşımaktadır.

Hindiçin'in güneyinde Hollandalıların Doğu Hint Şirketi üstünlüğü elinde tutuyordu. Şirket Malakka boğazının güvenliğini sağlamak için bu suları korsanlardan temizlemek istiyordu. Şirketin Malakka'da bir askeri birliği vardı. Şirketin elindeki topraklar çok genişti ve elinde buna yetecek asker yoktu. Şirketin deniz birliği ise hiç yoktu.

1772'den itibaren İngiliz Hint Şirketi, Hollanda şirketinin elinden Sumatra'da bazı yerleri almaya başladı.

1772 yılında Virginia'da Jefferson varlıklı bir ailenin kızı olan Martha Skelton ile evlendi. Karısını çok seviyordu. O onun biricik aşkıydı. 2 si ileri yaşlara gelebilen 6 çocukları oldu.

İngiliz fizikçi John Canton (d. 1718), Fransız yazar Charles Pinot Duclos (d. 1704), İsveçli filozof ve matematikçi Emanuel Swedenborg (d. 1688), Alman istatikçi Gottfried Achenwall (d. 1719), İtalyan tarihçi Durastante Natalucci (d. 1687), Fransız kompozitör Louis Claude Daquin (d. 1694), Alman filozof Johann Ulrich von Cramer (d. 1706), Hollanda doğumlu fizikçi Gerard van Swieten (d. 1700), İngiliz doğa bilimci William Borlase (d. 1695), Fransız kompozitör Jean Joseph de Mondonville (d. 1711), Portekizli şair Pedro Antonio Joaquim Correa da Serra Garção (d. 1724), İspanyol yazar ve bilgin Martín Sarmiento (d. 1695) 1772 yılında öldüler.

Avrupa Köylüsü

Köylüler

Batı ve Orta Avrupa'da köylü neredeyse tümüyle her tip angaryadan kurtulmuş, toprağı terk edebilme hakkını almış, hür olmuştu. Her aile bir toprağı diğer ailelerden bağımsız olarak ekip, biçiyordu. Buradan elde ettiği ürünle de geçiniyordu. İçlerinde toprağının mülkiyetine tam olarak sahip olanlar çok azdı. Uzun zamandır toprakları kiracı olarak ekip, biçenler, şimdi kendilerini bu toprakların sahipleri sanmaya başlamışlardı. Kira gibi mülk sahibi feodale ödediklerini de bir yük olarak algılıyorlardı.

En iyi topraklar, asillerin, ruhban sınıfının ve zengin burjuvalarındı. Bunlar topraklarını Kuzey Fransa ve Batı Almanya gibi bazı ülkelerde kira sözleşmesi yaparak köylüye ektiriyorlardı. Ancak bu tarzı zengin yani nakit parası olan ülkeler yapıyordu. Nakitin az olduğu Batı Fransa, İtalya ve İrlanda'da kira bedeli nakit değil ayni ödeniyordu.

XVIII. yüzyılda, Doğu ve Güney İngiltere'deki halleri vakitleri yerinde olan toprak sahipleri (yeomanlar) ortadan kalkmışlardı. Bunlar kuvvetli bir olasılıkla kentlere göçüp, oralarda endüstri patronları olmuşlardı.

Yeomanların topraklarını " gentilmanler " satın almış, kiracıları aradan çıkarıp, büyük arazilere sahip olmuşlardı. Bu arazileri kendileri ekip, biçiyorlardı. Ancak işi kendileri yapmazlarsa, yanlarında toprak gündelikçisi çalıştıran mültezimlere yaptırıyorlardı.

Böylece İngiltere'de Kara Avrupa'sı anlamında köylü kalmamıştı.

İngiltere'de toprağı, mülk sahibine ait saz damlı kulübelerde kalan toprak gündelikçileri ekip, biçiyordu. Bunların ücretleri yönetmeliklerle belirlenmişti. Anacak bu ücretler yeterli değildi. Açıkları yoksul sıfatı ile aldıkları bir ödenekle kapatılıyordu. Bu para halktan çıkıyordu. Yoksul ödeneklerine rağmen gündelikçi ailelerin karınlarının doyduğu söylenemezdi.

Batı Kara Avrupa'sının güneyinde (Güney İspanya, Güney İtalya gibi) büyük toprak sahiplerinin arazilerini hür gündelikçiler ekip, biçiyordu. Bunlar köy veya kasabalarda oturuyor, çok düşük ücretler aldıklarından sefil bir hayat yaşıyorlardı.

Doğu Avrupa'da ise (Prusya, Macaristan, Polonya gibi) köylüler, toprağa bağlı uyruklar olarak yaşıyorlardı. Bunların en halliceleri bile ağır angarya ve kiralar altında eziliyordu.

Rusya'da köylüler sadece ormanlık olan kuzeyde ve Kazakların ülkesinde hür kalabilmişlerdi. Petro dilencileri, azatlı olsun olmasın tüm köleleri, köylülerin tümünü vergi defterlerine yazdırarak, herkesi bir hale getirmişti. Bunlar asil sayılan köy sahibinin keyfi iktidarına terk edilmişti. Rus hükümeti, 1761 yılında, yüz kızartıcı fiilleri işleyenlerin Sibirya'ya sürgün edebilme hakkını asillere vermişti. 1767'de ise köylülerin efendilerini mahkemeye şikayet etmeleri yasaklandı. Rus köylüsü serf olmaktan köle olmaya doğru gidiyordu.

Avrupa’da Köylüler dışındaki halk

Source: CORBIS

İşçiler

Tüm Avrupa’da köylülerin durumu kötüydü. Ama işçilerin durumu da daha parlak değildi. Kente gelip işçi olanların sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bunların ücretleri de yetersizdi ve tabii ki geçinemiyorlardı.

Hükümetler işçilere toplanma, birlik kurma, işverene karşı çıkma haklarını kanun ve nizamnamelerle yasaklamışlardı. Grev isyan sayılıyordu. İşçilerin durmadan çalışmasını temin etmek içinde ücretler düşük tutuluyordu. İngiltere’de yeni makineler ortaya çıktıkça, çalışan işçiler de çıraklık geçirmeden işe sürülür olmuştu. Ve hatta giderek çocuk işçi kullanımı artıyordu. Bazı çocuklar 5 yaşında işe alınıyordu. Kapitalizm yükseldikçe, sadece kolonilerin değil kendi halkının da kanını içerek yükseliyordu.

Kentlerde dükkan sahibi, ticarethane katipleri, alt kademe memurlardan oluşmuş bir sınıf orta sınıfın tabanını teşkil ediyordu. Kentlerde işçi sayısı gittikçe artarken, onları içine almayıp, dışarıda bırakıyor ve kendi yaşam biçimi içine sokmuyordu.

Zenginleşen ve gittikçe daha fazla mülk sahibi olan bir sınıf, Burjuvalar, gittikçe orta sınıf halktan uzaklaşarak asillere yaklaşıyorlardı. Mülklerinin gelirleri ile kendileri bir iş yapmadan yaşayan arazi sahipleri, yaşayış tarzı açısından asillerden farksızdılar. Bunlar uzun zamandır İngiltere’de “ gentilman “ olarak muamele görüyorlardı. Almanya’da burjuvalar asillere yaklaşamamıştı, ayrı duruyorlardı. Doğu Avrupa’da ise böyle bir sınıftan bahsedilemezdi.

Asiller sınıfı, İngiltere hariç her yerde ayrıcalıklıydı. Vergi muafiyetleri vardı ve resmen üstün bir sınıf olarak tanınmışlardı. Ancak gelirleri artamıyordu. Örf ve adetleri onları çalışmaktan alı koyuyordu. Krallar da yeni asilleri gittikçe daha fazla zengin burjuvalar arasından seçiyorlardı.

Doğu Avrupa'da orta sınıf yoktu. Bu asillere daha da bir güç veriyordu.

Rusya'da Çar kamu hizmeti yapan mülk sahiplerine asalet unvanları vermişti. 1762'de bunların hizmet zorunluluğu kaldırılmıştı. Onlar da iş görmeden ömür boyu yaşayan taşra asilleri haline geldiler.

Rusya Zorda, 1773

Kazaklar

1773 yılında Rusya'da Volga boylarında büyük bir köylü ayaklanması oldu. Bu ayaklanma Suvarov adlı bir generalin yönetiminde ordu tarafından bastırıldı.

Rusya'da gittikçe artan feodal baskı karşısında köylüye ayaklanmadan başka çare de kalmamıştı. Köylü, 1773'de, Pugaçev Kazaklarının peşinden yürüdü. Sadece köylüler değil, Tatarlar, Çuvaşlar ve Başkır gibi yerli Türk halklar da hayatlarından memnun değillerdi.

Pugaçev pek çok defa tutuklanmış ne defalarca hapishanelerden kaçmıştı. 1773'de yine hapishaneden kaçtı. Kendini İmparator III. Petro olarak lanse etti. Kazaklar ve kaçak köylüler kendisine katıldılar. Pugaçev Boerlere ve Çara karşı savaşmaya köylüleri çağırıyordu.

Pugaçev örgütünü ve silahlı kuvvetlerini organize etti. Orenburg, Perm ve Simbisk bölgelerini sarmıştı. Başkıristan isyan etti. Başka isyanlar da vardı. Ancak çeşitli isyanlar arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlanamıyordu. Rusya hakim sınıfları büyük tehdit altındaydı ve bu tehdidi görüyorlardı.

Balkanlardaki Osmanlı Rus savaşında bir o taraf, bir öbür taraf kazanıyordu. Osmanlı ordusu saldırıda başarısız iken müdafaa savaşında hala başarılıydı. Rusların hücum gücü de iyice bitmişti. Osmanlı Rus savaşında Tuna'yı geçmiş olan Rus kuvvetleri geri çekildiler. Bu savaş sırasında Rus ordusu Tuna bölgesine tekrar vebayı getirip, yeni bir salgın başlatmıştı.

Osmanlılar Karadağ Tahtındaki Küçük Stefan'dan kurtulamıyorlardı. Sonunda Stefan Osmanlılar tarafından zehirletilerek öldürüldü.

1773'de ölen bir diğer kişide Hilendarlı Paisius idi (1722 – 1773). Bu zat, Aynaroz'daki Hilander Manastırında yaşayan bir Sırp-Bulgar tarihçiydi. Tarihi popüler bir dil ve üslupla kaleme almıştı. Paisius Bulgar ulusçuluğunun babası sayılır.

Ruslar Kırım'da yaptıklarına benzer şekilde Mısır ve Suriye'de de bağımsızlık aşısı yapıyorlardı. Memluk beylerinden Ali Bey çok zengindi ve Kahire'de Şeyh al-Balad'dı (Belediye başkanı). Ali Bey Ruslarla temasa geçmişti. Mısır beylerbeyi Gürcü Mehmet Paşa Memluk beyini ortadan kaldırmaya çalıştı, ama başaramadı.

Ali Bey kendini Mısır, Suriye, Lübnan, Filistin sultanı ilan etti. Bu sırada Ali Bey ile damadı Abu Zahab'ın arası açıldı. Abu Zahab Osmanlı takviyesi, Ali Bey Rus takviyesi alarak çarpıştılar. Abu Zahab galip geldi. Savaşta yaralanan Ali Bey öldü. Başı İstanbul'a yollandı. Bu olaylar olurken Suriye'deki Azm ailesinin de Memluklara cephe alması Ali Beyin başarılı olamamasında etken olmuştu.

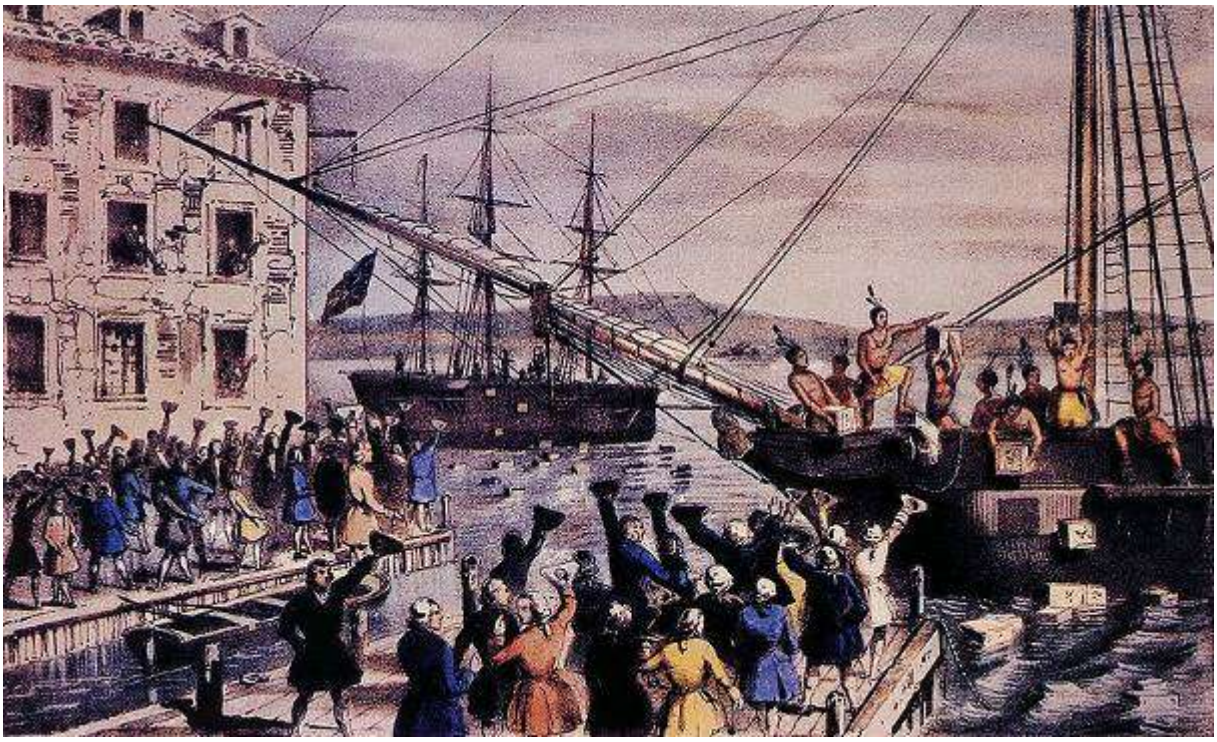
Mısır'da 8 Mayıs 1773'de Ali Bey öldürülmüştü. Osmanlı İmparatorluğu hala diriydi. Abu Zahab Muhammed Memluk Beylerinin başına geçmişti. Mısır Ali Beyin zamanındaki kadar özerkti.

El-Kabir Ali Bey rakiplerine karşı kalleş ve zalimdi. Ancak fellahlar arkasından göz yaşı döktüler. Çünkü kan ve ateşle de olsa bir düzen sağlanmıştı.

İstanbul, Mısır valisi olarak Halil Paşayı yolladı. Paşa Kahire'ye 8 Haziran'da geldi ve mutat merasimle karşılandı. Eylül ayında Abu Zahab Muhammed Şeyh al-Balad unvanını aldı.

Osmanlılarda 1773'de Deniz Mühendislik Mektebi açıldı (şimdiki İstanbul Teknik Üniversitesi).

Boston Çay Partisi, 1773

Boston Çay Partisi

İngiliz Hint Şirketi çok geniş topraklara hükmediyordu. Bir şirketin bu denli geniş topraklara egemen olması vahim bir olaydı. Şiddet ve rüşvet almış başını gitmişti. İngiliz parlamentosu bir düzenleme kanunu çıkararak Şirket üzerindeki hükümet denetimini arttırdı. Bu kanun, bir yandan da, Britanya İmparatorluğunun, krallık etrafında, daha sıkı bağlanmasını başlattı. Şirketlerin bütün kuruluşları parlamentonun atayacağı yönetici bir generale bağımlı hale geliyordu. Ancak general de parlamento tarafından seçilmiş bir kurulun düşüncesini almadan hiçbir konuda karar veremiyordu. Londra'daki müdürler de bütün yazışmaları bakanlara getireceklerdi. Kalküta'da bir Adalet divanı kurulmuştu. Bunun şirket kararlarını veto hakkı vardı.

İngiltere'nin dış ticaretinde en büyük pay okyanus ticaretine ait hale gelmişti. Örneğin XVII. yüzyılda İngiltere ticaretinin onda birini Osmanlı imparatorluğu ile yaparken bu oran 1770'de yüzde bire düşmüştü. Halbuki İngiltere'nin toplam ticaret hacmi bir misli artmıştı. Yani okyanus ötesi ticaret şirketleri İngiliz devletine muhtaçken, İngiliz devleti de onlara muhtaçtı. Bu anlamda İngiliz Hint Şirketinin yeri doldurulamazdı.

İngiliz Hint Şirketinin ambarlarında çok sayıda çay stoku oluşmuştu. North, çay stoklarını tüketmede Hint Şirketine yardımcı olsun diye, şirketin çayları doğrudan Amerika'ya satmasına izin verdi. İngiliz Parlamentosu bir kanun çıkararak kolonilerden gelen tüm çayın ticaretini tekel olarak Doğu Hint Şirketine bırakmıştı. Amerikalı tüccarlar ise taşıma kazancından ve İngiliz çayını satmaktan mahrum oluyorlardı. Ayrıca Amerikalı tüccarların ellerindeki stokların değeri de düşüyordu.

Bu kanun muahezesinde ithal edilen üç gemi yükü çay Boston Limanında yerli kıyafeti giymiş gençler tarafından denize döküldü (Aralık 1773) (Boston Çay Partisi). 1 milyon dolarlık çay denize dökülmüştü. Yeni bir isyancı hareket başarılmıştı.

İngilizler eyleme karşı Boston limanını kapattılar. Yüzlerce insan işini kaybetti. Kolonicileri isyana iten şey sadece vergiler değildi. Koloniciler gözlerini Appalachian Dağları Batıdaki topraklara dikmişlerdi. İngilizler ise " Kraliyet sınırı " dedikleri bir hattın ötesine geçmeyi yasaklamışlardı. Bu sınır İngiliz toprakları ile yerli toprakları birbirinden ayırıyordu. Bu amaçla İngilizler pek çok evi boşaltmıştı.

Bu sırada Avrupa'da çeşitli gelişmeler devam ediyordu. İspanya kralı III. Carlos (Charles), Papadan Cizvitleri tamamen ülkeden kaldırma yetkisi aldı. Napoli'de de aynı işi Ferdinand yapmaya çalışıyordu. Carlos, Ferdinand ve Tanucci, Napoli'de reformlara imza attılar. Bilime ve kitap'a karşı olan tarikat ve kişilerle uğraşıldı. Servaja son verildi. Ancak soylular vergiye bağlanamadı. Sonunda da bütün gayretlere rağmen topraklar iyi ekilip, biçilemedi.

1773'de Papa Cizvit teşkilatına son verdi.

Toskana'da işler daha yolunda gitmişti. Bataklıklar kurutulmuştu. Kontrollü olarak tahıl ihracına izin verilmişti. Bunun sonunda sermaye birikmeye ve ticari işletmeler açılmaya başlandı.

Lombardiya'da vergi kiralaması kaldırılarak, halk rahatlatıldı. Kadastro yapıldı. Gümrükler indirildi. Milano bir alış veriş merkezine dönüşmeye başladı. Burjuva oluşmaya yüz tuttu.

Sardunya'da kral feodallerden para vererek feodal hakların satın alımını organize etti. Soylular topraklarında oturdular ve tarımı organize etmeye başladılar. Kiracılık arttı. İşletmeler kapitalist işletmelere dönüşmeye başladılar. Kral gidişe yol açıyordu. Ülke bir yandan da ticaret aracılığına soyunuyordu.

Fransız Astronomu Charles Messier, 23 milyon ışık yılı uzaklıktaki " Girdap Galaksisini " keşetti. Bu spiral bir galaksidir.

1773'de Rahip Mably (1709 – 1785), " Yasama " adlı kitabında, " İnsanlığa acı çektiren bütün felaketlerin asıl kaynağı Mülkiyettir " diyordu. Önerisi bir tarım komünizmiydi.

Çin'de, Çin tarihinin ve belki dünya tarihinin en büyük kitap derlemesi başladı. Bu derleme işlemi 1782 yılında bittiğinde 36.381 cilt, 79.000 bölüm, 2,3 milyon sayfa ve 800 milyon Çin karakterinden oluşmuş olacaktır. (Siku Quanshu)

Amerika Virginiada ilk defa psikolojik hastalıklar ile ilgili bir enstitü açıldı (insane asylum).

Fransız yazar Alexis Piron (d. 1689), İtalyan mimar Luigi Vanvitelli (d. 1700), Portekizli tarihçi ve filolojist Francisco José Freire (d. 1719), Alman kompozitör Johann Joachim Quantz (d. 1697), İngiliz doğa bilimci George Edwards (d. 1693), Polonyalı yazar Stanisław Konarski (d. 1700), İspanyol tarihçi Enrique Florez (d. 1701), Norveçli botanikçi Johan Ernst Gunnerus (d. 1718), Fransız mimar Philippe de La Guêpière (d. 1725), İngiliz yazar John Hawkesworth, Afgan Durrani imparatorluğu kurucusu Ahmed Shah Abdali (d. 1724) bu yıl öldüler.

Küçük Kaynarca Anlaşması, 1774

Küçük Kaynarca anlaşmasının imzalandığı yer

Rusya'da ki ayaklanmada 22 Mart'ta Hükümet, Pugaçev'in kuvvetlerinin büyük bir kısmının bulunduğu Tatiçev istihkamlarına karşı saldırıya geçti. 2 gün içinde ordu istihkamları aldı. Pugaçev, Ural madenlerinin olduğu bölgeye çekildi. Orada yeni bir ordu topladı.

Mayıs ayında hükümet kuvvetleri ile Pugaçev kuvvetleri arasında karşılıklı saldırılar oldu. Pogaçev Urallarda tutunamadı. Kazan üzerine yürüdü. Yerli halk olan Türklerin kendisine destek çıkacağına güveniyordu. Ancak orada da tutunamadı geri çekildi.

Ocak 1774'de Osmanlı padişahı III. Mustafa öldü. Kötü giden Rus savaşının teessürü onun ölümünü hızlandırmıştı. Kardeşi I. Abdülhamit Osmanlı padişahı oldu (Ocak 1774). Annesi Şermi Rabia Sultandı. I. Abdülhamit'in tahta çıkışında ilk defa cülus bahşişi verilmedi. I. Abdülhamit (1774 – 1789) ve sonra III. Selim (1789 – 1807) Osmanlı devletini yenileştirmeye ve her şeyden önce imparatorluğu koruyacak yetenekli bir ordu kurmaya çalışmışlardır. Bu yenilikler teknik ve düşüncesel yenilikleri de kapsıyordu. I. Abdülhamit döneminde Türk ve Mısır'lı aydınlar yeniliklerin Müslüman dini içine de sokulabileceğini düşünmeye başlayacaklardı.

Bu sırada Ruslar Rusçuk, Silistre ve Hacıoğlu Pazarı üzerine üç koldan hücum ettiler. Osmanlı ordusu karşılık vermeden kaçıyordu. Osmanlılar barış önerisinde bulundular. Rusya'daki isyan Rusları da sulha mecbur etmişti. Osmanlı ile Ruslar arasında Küçük Kaynarca'da 17 Temmuz 1774'de anlaşma imzalandı. Anlaşma diplomasinin dili olan Fransızca olarak kaleme alınmıştı.

Küçük Kaynarca Anlaşmasına göre Kırım, Bucak, Nogay, Yediçikül ve diğer Tatar kabileleri hiçbir devlete bağlı olmaksızın bağımsız olacaklardı. Yani Kırım bağımsız oluyordu. Bunların içinde Müslüman olanlar, dini açıdan Osmanlı Halifesine bağlı olacaklardı. Bu bir aldatmacaydı. Yakında Kırım'daki Rus yanlısı grupların çağrısı ile Rusya Kırım'a girecekti.

1774 tarihinde Kırım Hanlığının bağımsızlığı söz konusu olunca, Osmanlı Padişahı, Ruslara karşı hak iddiasında bulunabilmek için halifelik konusuna sarılmıştı. O zaman kadar Osmanlı Padişahlarının halifeliği önemsediklerini belirten bir durum da yoktu. Osmanlılar halifeliği son halife Al-Mutavvakil'den resmen hiç almamış bile olabilirler. Zaten aldıklarını gösteren somut bir delilde yoktur. " Halife " olarak Osmanlı Sultanının Kırım üzerinde bazı hakları olduğu Ruslarca da kabul edilince, birden halifelik önemli hale gelmişti.

Kırım nedeni ile halifeliğe sarılınca, Abbasi halifeleri zamanında tespit edilmiş olan klasik hilafet söz konusu edilmiştir.

Kaynarca anlaşmasının diğer maddelerine göre Yenikale, Kerç kalesi, Özi (Dinyeper) ile Aksu (Bug) arasındaki topraklar Rusya'nın oluyordu. Ayrıca Kırım'da Kerç boğazına hakim olan Kerç ve Azak (Rostov) Liman ve çevresi Ruslara bırakılıyordu. Kuzey Kafkasya'daki Kabartaylar Rusya'ya bağlanıyordu. Bucak, Akkerman, Kili, İsmail kalesi ve Bender Osmanlılarda kalıyordu.

1774 yılı Osmanlı tarihinde bir dönüm noktasıydı. Osmanlının bu seferki yenilgisi açık ve kesindi.

Savaş boyunca, 5 sene, Ruslar Bükreş ve Yaşı işgal etmişlerdi. Anlaşmadan sonra çekildiler ancak bu topraklara daha sonra Osmanlı hakimiyetini tehlikeye atacak yapılandırmalar oluşturmuşlardı.

Bu topraklarda genel af ilan edildi ve görevliler görevlerine iade edildiler. Böylece düşmana katılanlar Osmanlılar tarafından cezalandırılamadı. Artık bu topraklarda kilise Rus patrikliğinin himayesi altındaydı ve yeni kiliseler açılabilecekti. Ayrıca Eflak ve Boğdan'dan iki yıl boyunca hiç vergi alınmayacaktı. Ve Rusların bu iki devlet adına Osmanlı Divanına karşı konuşma hakkı vardı. Bu nedenle de Bükreş ve Yaş'ta Rus Konsoloslukları kuruluyordu. Bu ileride Rus Müdahalesini kolaylaştıracak bir unsurdu.

Ruslar İstanbul'da sürekli bir elçi bulunduruyorlardı. Ruslar Başkentte Ortodoksları koruma hakkı ile bir kilise inşa hakkını alıyorlardı. Çok geçmeden Ortodoksları koruma hakkı tüm Osmanlı İmparatorluğa yaygınlaştırılacaktı.

Rus ticaret gemileri Akdeniz ve Karadeniz'de dolaşabilecekti. Böylece nerede ise 1774 yılına kadar yabancı gemilere kapalı kalmış olan Karadeniz, dış ülke gemilerine açılıyordu. Deniz ticareti ve gemi yönetimi konusunda, Mora'dan Rusya'ya göç eden Yunanlılar Ruslara yardıma başladılar.

Şimdi gittikçe Osmanlı İmparatorluğunun saygınlığı azalıyor ve komşuları için lezzetli bir av haline geliyordu. Osmanlılar bir şeyler yapmak zorundaydılar.

Hammer eserini Kaynarca Anlaşması ile noktalamıştır. Cevdet Paşa da eserine Kaynarca anlaşması ile başlamıştır.

1774 Osmanlı İmparatorluğu için bir dönüm noktası mı?

1774 tarihine gelene kadar, Osmanlı İmparatorluğu kimi yenilgilere uğramış, kendi için elverişli olmayan anlaşmalar imzalamış olsa bile çaresiz bir devlet değildi. Nerede ise 70 – 80 yıldır yönetimde savsaklama vardı; Devletin yüksek görevlerinde bozulmalar olmuştu; yasalar veya uygulamaları sertleşmişti; Tüccarlar ve iş birlikçileri hayasızdılar; imparatorluk yeni teknolojiden uzak kalmıştı; Osmanlıların uluslar arası alanda boy ölçüşecek bir ticaret donaması yoktu. Ama bütün bunlara rağmen Osmanlı İmparatorluğu çaresiz bir devlet değildi. Orta Doğuya hakimdi. Ticaret yolları onun denetimindeydi. Doğu Batı ticaretinde önemli bir yeri vardı. İşte bu yer Batıyı rahatsız ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğunda uzun zamandır görülen bozulma ve yıpranma, merkezi yönetimin dişlilerinde de kendini gösteriyordu. Ruslar karşısında düşülen bu son durum, bir bilinçlenmeye sebep oldu. Durumu görmek isteyen devlet adamları ve padişahlar bozulmanın sadece İstanbul'da değil diğer eyaletlerde de olduğunu anladılar. Balkanlarda ve Arap eyaletlerinde İmparatorluğun birliğini tehlikeye düşürecek sosyal ve siyasi karışıklıklar vardı. Türk olmayan eyaletleri ele almanın zamanı gelmişti.

Filistin'de Zahir, Osmanlı İmparatorluğunun problemlerinden yararlanarak, kendini resmen Filistin yöneticisi olarak tanıtmaya çalışıyordu. 1774'de Küçük Kaynarca Anlaşmasından az önce, Osmanlılar ile Zahir arasında anlaşma gerçekleşti. Zahir Sayda valisi olamamıştı ama

Nablus, Ramleh, Yafa ve Gaza sancaklarının iltizamı ile Sayda malikane olarak almıştı. Bu anlaşma Şam'da üç gün ilan edildi.

Ancak az sonra Ruslar ile anlaşma imzalanıp, bir de Ali Bey yenilince, Zahir tek başına kaldı. Osmanlı İmparatorluğu ise bunu fırsat bilecekti.

Avrupa devletleri savaş sırasında kredi mekanizmasını kullanmaktaydılar. Krallar aldıkları kredileri savaş bitince, taksitler halinde ödüyorlardı. Kredi kaynağı devletlerin kendi tebaasıydı. Ancak dış bankalardan alınan kredilere de rastlanmaktaydı. Başarısız bir savaşın yükü 30 – 40 yıl sürebiliyordu. Hatta art arda kaybedilen birkaç savaş maliyeyi felç ediyordu. 1789 Fransız devriminin oluşmasında bunun da bir etkisi vardır.

Osmanlı devleti ise başka bir yol tutmuştu. Reayadan savaş için gerekli olan yiyecek, teçhizat, at gibi gereksinmeler ücretsiz veya çok az para karşılığında talep ediliyordu. Osmanlı köylüsü taşıma için gerekli parayı kendi bularak ve ödeyerek, ordunun geceledeği yerlere yiyecek götürürdü. Ordunun beslenmesinde kullanılan buğday, arpa gibi tahıllar çok düşük fiyata satın alınıyordu. Orduya hizmet etmek üzere, ordu ile birlikte yola çıkan ve " orducu " denen demirci, semerci, ekmekçi ve ayakkabıcıya ücret ödenmiyordu. Sonuçta herhangi bir başarısız savaş sonunda varlıkları silinen üretici ve işletmeci sayısı hiç de az değildi.

1768 – 1774 Osmanlı Rus savaşına Baron Tott gözlemci olarak katılmıştı. Bu savaşlardan sonuçlar çıkardı. Çıkardığı sonuçları padişahlara sununca, onları büyüledi. Böylece Baron Tott, İskoçyalı Campbell ve Fransız Aubert'in yardımları ile hızlı ateş eden, az sayıda askere ihtiyaç gösteren bir topçu sınıfı örgütledi. Hasköy'de yeni bir top dökümhanesi kurdu. Bonneval Paşanın kurduğu eski Mühendis okulunu tekrar toparladı. Baron Tott aynı zamanda Fransız elçisinin damadıydı.

Donanmanın başına Gazi Hasan Paşa geçmişti. Paşa yanına iki Fransız mühendis aldı. Le Roi ve Durest'in yardımları ile çeşitli tersanelere modern gemiler sipariş etti. Deniz kuvvetleri de atılıma geçmişti.

I. Abdülhamit tahta geçtiğinde Damat Muhsinzade Mehmet Paşa sadrazam ve ordu komutanıydı. Padişahın kız kardeşlerinden biri ile evliydi. Hastaydı, Kaynarca anlaşmasından sonra İstanbul'a gelirken yolda öldü. Toplam 6 yıl başbakanlık yapmıştı. Sadaret kaymakamı İzzet Mehmet Paşa sadrazam oldu.

İngiliz Kralına Meydan Okuma

Monticello, Jeferson'un evi

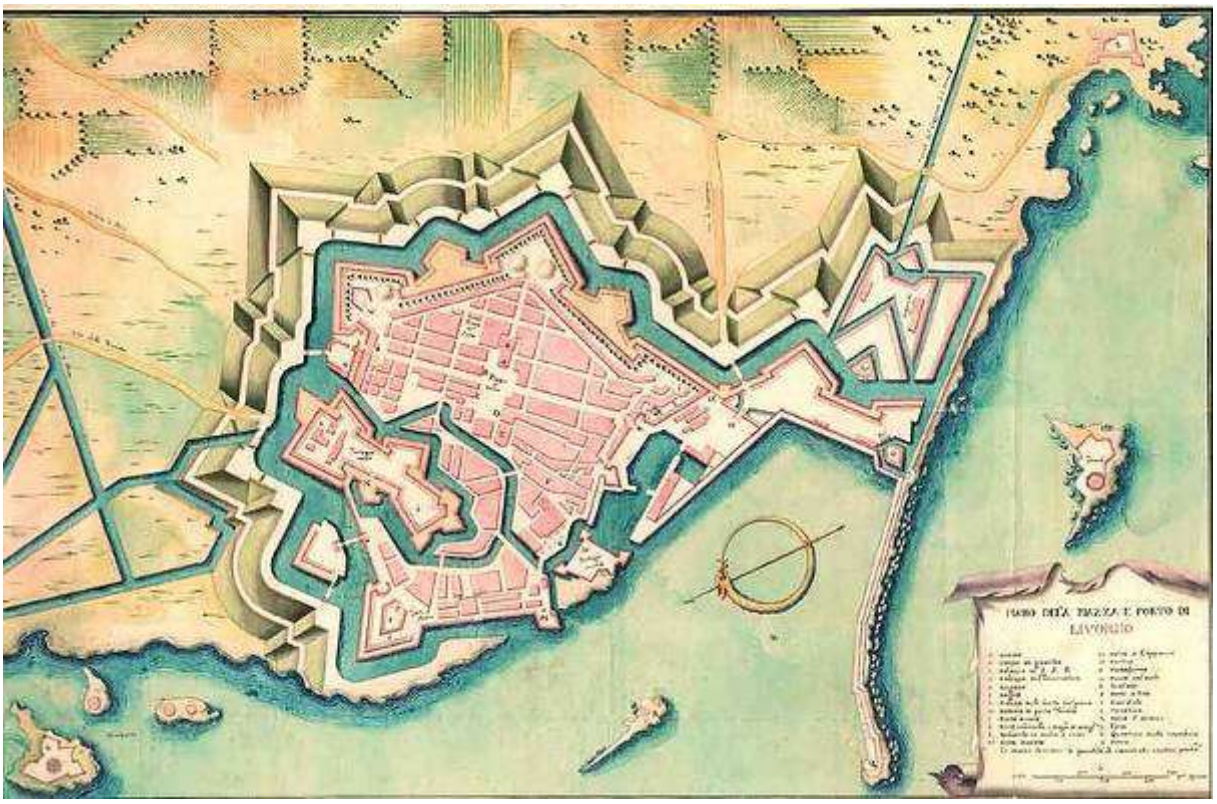
Jefferson Amerika Bağımsızlık Bildirgesini yazan kişi olarak bilinir. O, Bağımsızlık Bildirgesinden 2 yıl önce, İngiliz Amerika'sında o güne kadar yazılmış olan en radikal yazıyı yazdı. Çok iyi bir yazardı. Bu yazıya " İngiliz Amerika'sında Haklara Bakış Konusunda Özet " denir. Krala meydan okumuştu. Virginia'daki meclis ile İngiltere'deki meclisin eşit kabul edilmesini istiyordu. Kral bu meclisi dinlemeliydi. Dinlemez ise çok kötü şeyler olacaktı. Krallar halkın efendisi değil, halkın hizmetkarlarıydı.

Rusya'da köylü-Kazak ayaklanması büyüyüp, ulusal bir genişliğe kavuşuyordu. Bu soylulara karşı yapılan bir savaştı. Pugaçev birlikleri ile durmadan güneye ilerliyordu.

Avusturya'da Maria Theresia ilköğretimi yeniden örgütledi. Macaristan'da Katolik olmayanların dini törenleri izlemesini mecbur eden karar kaldırıldı. Hastaların başına Katolik rahip çağırma zorunluluğu da bitti.

Fransa kralı XV. Louis ölünce tahta torunu XVI. Louis geçti. Fransa'da Maupeou'nun yargıçları devlet memuru yapmasından sonra, parlömanlar ayaktaydı. Onları yatıştırmak isteyen kral XVI. Louis kararı geri aldı.

Prusya kolonileşme politikası ile belini doğrultmuştu. 1774'de 2 milyon taler buğday ihraç ediyordu.

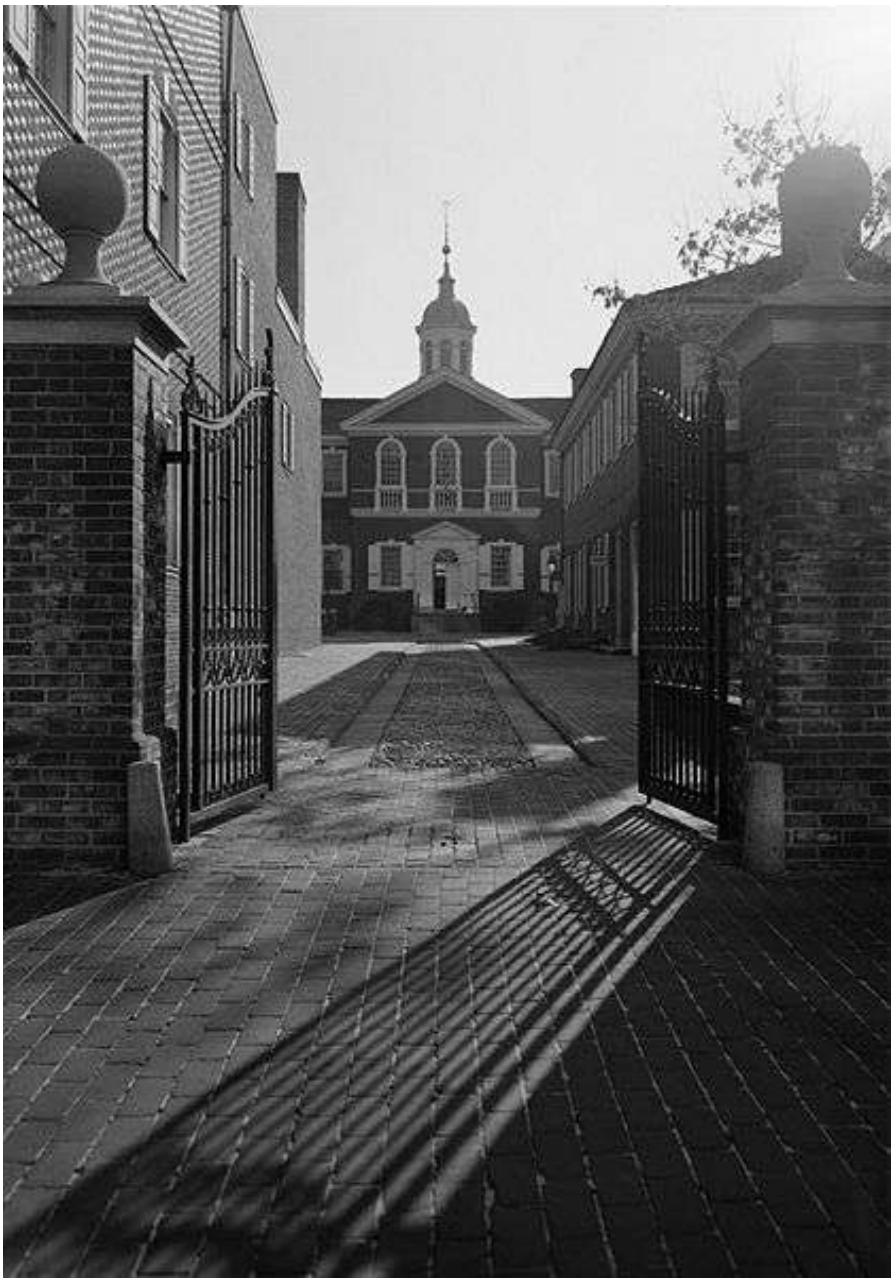
Livorno

Livorno çeşitli, milletlerden tüccarların yerleşmesi ile iyice önem kazanmıştı. 1774'den sonra Rus bayrağı taşıyan gemiler bu sularda görüldüler. Ancak bunlar tayfaları Yunanlılar olan gemilerdi.

John Wilkinson (1728 – 1808), Top namlusunu delecek bir makine yaptı.

Çek kompozitör Frantisek Ignac Antonin Tuma (d. 1704), Fransız matematikçi ve coğrayacı Charles Marie de La Condamine (d. 1701), Alman kompozitör Florian Leopold Gassmann (d. 1729), İngiliz yazar Oliver Goldsmith (d. 1730), Fransız yazar Tiphaigne de la Roche (d. 1722), Alman bilgin ve fizikçi Johann Jakob Reiske (d. 1716), İtalyan kompozitör Niccolò Jommelli (d. 1714), Papa Clement XIV (d. 1705), İskoç şair Robert Fergusson (d. 1750), Fransız Çizvit misyoner ve bilimci Michel Benoist (d. 1715), Alman kompozitör Johann Friedrich Agricola, (d. 1720), Fransız ekonomist François Quesnay (d. 1694) 1774 yılında öldüler.

I. Amerikan Kongresi, 1774

I. Kongrenin toplandığı Carpenter's Hall

31 Mart'ta, İngiliz Parlamentosu, Boston Çay Partisine karşılık ceza olarak Boston limanını kapatma kararı aldı. İngiliz hükümeti Mayıs 1774'de Boston ve Massachussetts'te örfi idare ilan etti.

5 Eylül 1774'de kolonilerden gelen 56 delege Philedelphia ilk kıtasal kongrede bir araya geldiler. Sadece Georgia katılmamıştı. Bu Amerika Birleşik Devletlerinin bağımsızlığına giden yolda atılmış olan ilk adımdı. Massachusetts'ten John Adams, Virginia'dan Patrick Henry ve Virginia'da toprak sahibi olan George Washington da vardı.

John Adams (1735 – 1826) Amerika Birleşik Devletleri tarihindeki ilk Başkan Yardımcısı ve 2. Başkandır. John Adams Boston kenti yakınlarında dünyaya geldi ve gene Boston kenti yakınında öldü. Massachusetts'ten Kongreye delege seçilmişti.

Philadelphia kongresi için seçim yapılmıştı. Virginia'da, Jefferson seçimi kazanamamıştı. Sonra Virginia'dan kongreye giden üyelerden biri geri gelince, Jefferson onun yerine seçildi. Jefferson 32 yaşındaydı ve kongrenin 2'ci en genç üyesiydi. Yazar olması hasebiyle deklarasyonu yazacak olan komisyona seçildi.

Benjamin Franklin gibi kimi Amerikalılar, İmparatorluğun birliğini korumak istiyorlardı. Kralın şahsında birleşmiş özerk ülkeler federasyonu öne atılan çözümdü. Pitt'te böyle düşünüyordu. Franklin'i özel malikanesine çağırtmış, beraberce, Kuzey Denizinden Pasifiğe kadar uzanan bir İngiliz İmparatorluğu üzerinde çalışmışlardı.

Yeni İngiltere'nin her yerinde halk kendini savunmaya hazırlanıyordu (Amerikan İhtilali). İlk Kıtasal Kongreden bir koloniye yapılacak saldırının tüm kolonilere yağılmış sayılacağı sonucu çıkmıştı. Kongreden birlik çıkmıştı. Artık şu, bu koloni değil Amerika vardı. Delegelerin çoğunluğu barıştan yanaydı. Bir kıvılcım, ateşi tutuşturabilirdi.

1774'de İngiltere Kuzey'de Québec kanununu kabul etti. Böylece Katolik ayinlerin serbestçe yapılmasına izin veriyordu. Kanadalılar Test Kanunundan (Bill of Test) bağışık tutulmuşlardı. Kanada halkının muaf tutulduğu bu kanun, kamu görevi yapmak için Anglikan tarzda vaftiz koşulunu koyuyordu. Ayrıca Québec yığınla eski Fransız kanununu uygulamakta serbest bırakıldı. Tek şart vardı. O da İngiliz kralına sedakat yemini etmekti.

Kanada'da halk başlıca İngiliz kanunlarına uyacaktı. Başlarında İngiltere'nin seçtiği bir vali olacaktı.

Başlangıçtan itibaren Québec kanunu iyi uygulandı. Kanada'da İngiltere'ye sadık kaldı.

İngiltere, Ohio'ya kadar bütün Kuzeybatıyı Quebec'e bağlamıştı. Quebec katolikti, Papa'ya bağlıydı. Koloni halkı çoğunlukla ülkelerinden din baskısı nedeni ile buralara gelmiş, kendilerine dini açıdan huzurlu bir yeni yaşam kurmuşlardı. Eziyet şimdi yeniden mi başlıyacaktı?

Böylece Amerikan kolonilerimde İngiltere'ye karşı mücadele, dini bir mücadeleye ve hakikaten bir bağımsızlık mücadelesine dönüştü. Yurttaş komiteleri oluşmaya başladı.

Goethe

Goethe

1774 yılında Johann Wolfgang von Goethe'e (1749 – 1832) " Genç Werther'in Acıları " adlı eserini yayınladı. Goethe, edebi eserlerinin yanı sıra çeşitli doğa bilimleri alanlarında araştırmalar yapmış ve yayınlar çıkarmıştır. 1776 yılından itibaren, Weimar dukalığının bakanı olarak çeşitli idari ve siyasi görevlerde bulundu.

Goethe, şiir, drama, hikaye (düzyazı ve dörtlük şeklinde), otobiyografik, estetik, sanat ve edebiyat teorisi, ayrıca doğa bilimleri olmak üzere birçok eser yazdı. Zengin bir içeriğe sahip olan mektup çeşidi, önemli edebi eserlerindendir. " Fırtına ve Coşku " (Sturm und Drang) döneminin en önemli öncüsü ve temsilcisi olmuştur. 1774 yılında " Genç Werther'in Acıları " adlı eseri ile bütün Avrupa'da ün yaptı. Romanın piyasaya çıkmasının ardından pek çok intihar vakası olmuştur. Almanya sokakları bir " Werther salgınına " uğrayarak, ortalığı mavi ceket, sarı pantolon giyen duygulu gençler istila etmişti.

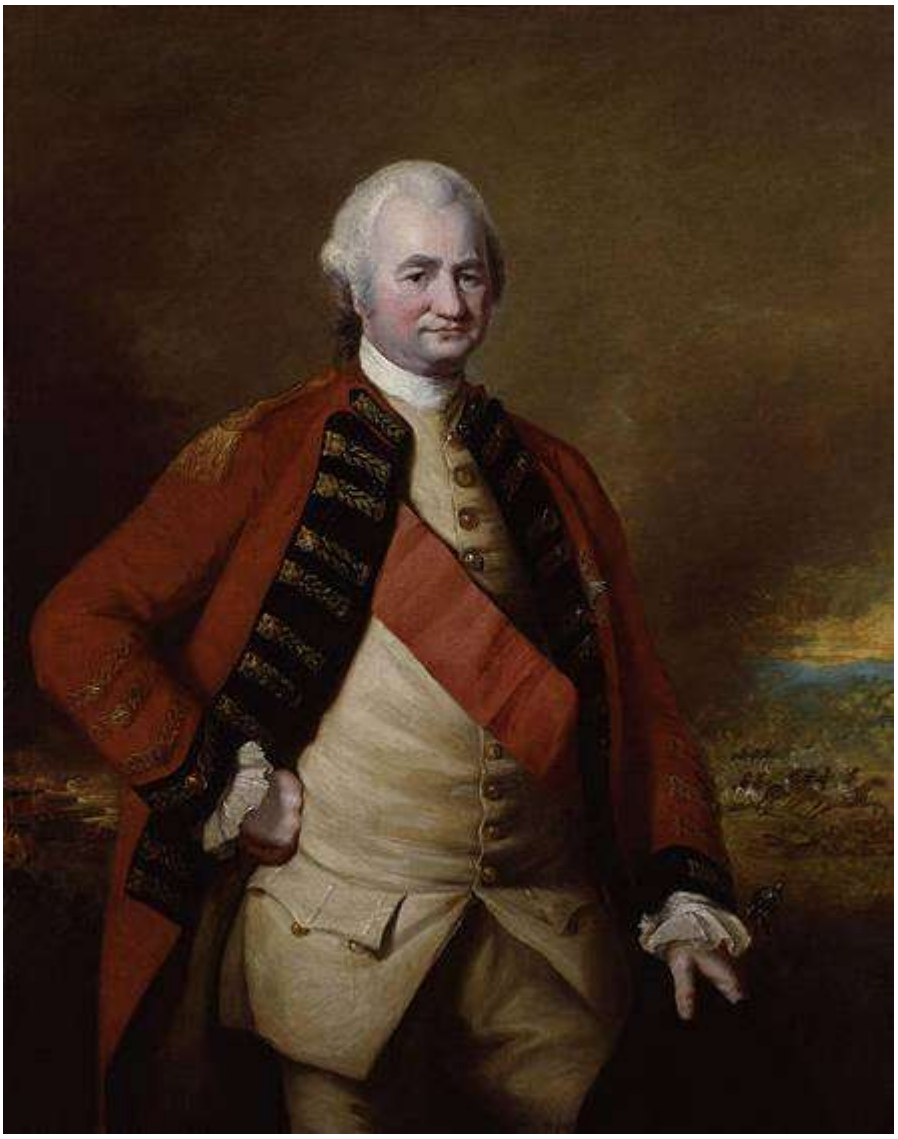
Goethe, önce bilimsel araştırmalardan akılcılığa varmıştı. Ansiklopedik düşünüyordu. Kahramanları özgürlüğü yüceltiyor ve uğruna kendilerini feda ediyorlardı. Şiirin gücüne inanmıştı. Görkemli bir uslubu vardı. Alman dilinin büyük klasik yazarıydı.

Goethe'ye göre yaşamak güzeldi. İnsan iyilik düşmanı değil, bir iyilik arayıcısıydı. Bunun için gerekirse yardıma şeytanı bile çağırabilirdi. Şeytan ne yaparsa yapsın, insanın içinde bulunan erdemden onu ayıramazdı.

Hayat yargılanamazdı. Ne iyiydi, ne de kötüydü. Neyse oydu. İnsan bu hayata katlanmalıdır. Yaşamak insanlığın ortak gücüne katılmakla güzel olur. Zeka ortak gücün hizmetine verilmelidir. Bunu vicdanında duyan insan mutlu olur.

Erdemli insan hayatı olduğu gibi kabul eden insandır.

Devlet İçinde Devlet

Robert Clive

İngiliz " Doğu Hindistan Şirketi " Kraliçe Elizabeth zamanında kurulduğunda denizlerde macera arayan kimi kişilerin oluşturduğu bir topluluktu. Zamanla şirket asker toplamak ve gemi silahlandırmak zorunda kalmıştı. Şirket bir süre sonra yalnız baharat, boya, çay ve mücevher ticareti yapmakla kalmayıp, pek çok Hint prensinin arazilerini de eline geçirerek Babür İmparatorluğunun bir vassalı olmuştu. Artık, Şirket, Hindistan hayatında önemli bir rol oynuyordu. Ticaret için gittiği yerde eşkıya olup, çıkmıştı. En basit memuruna kadar tüm şirket çalışanları İngiltere'ye yığınla ganimetle dönüyorlardı.

Başıboş insanlar büyük ve zengin bir ülkeyi ellerinin içinde bulunca yapılması gerekenle, gerekmeyeni birbirinden ayıramaz olmuşlardı. Hindistan'ın esmer tenli insanlarını başka bir tür gibi görüyor, nerede sevgi belki nefret ediyorlardı. Ancak Doğu Hint Şirketi yöneticileri

arasında da çeşitli nedenlerle çelişkiler ortaya çıkmıştı. Bu general ve bürokratlar İngiltere'ye döndüklerinde, birbirlerini gasp ve zulüm ile itham ettiler. İngilizler hayret içinde kalmışlardı.

İngiliz Hint Şirketinde şiddet ve rüşvet iddiaları çok ciddiydiler. Robert Clive de rüşvet ile suçlanıyordu. Parlamentodan takbih cezası aldı. Bunu kendine yediremeyen Clive 1774 yılında intihar etti.

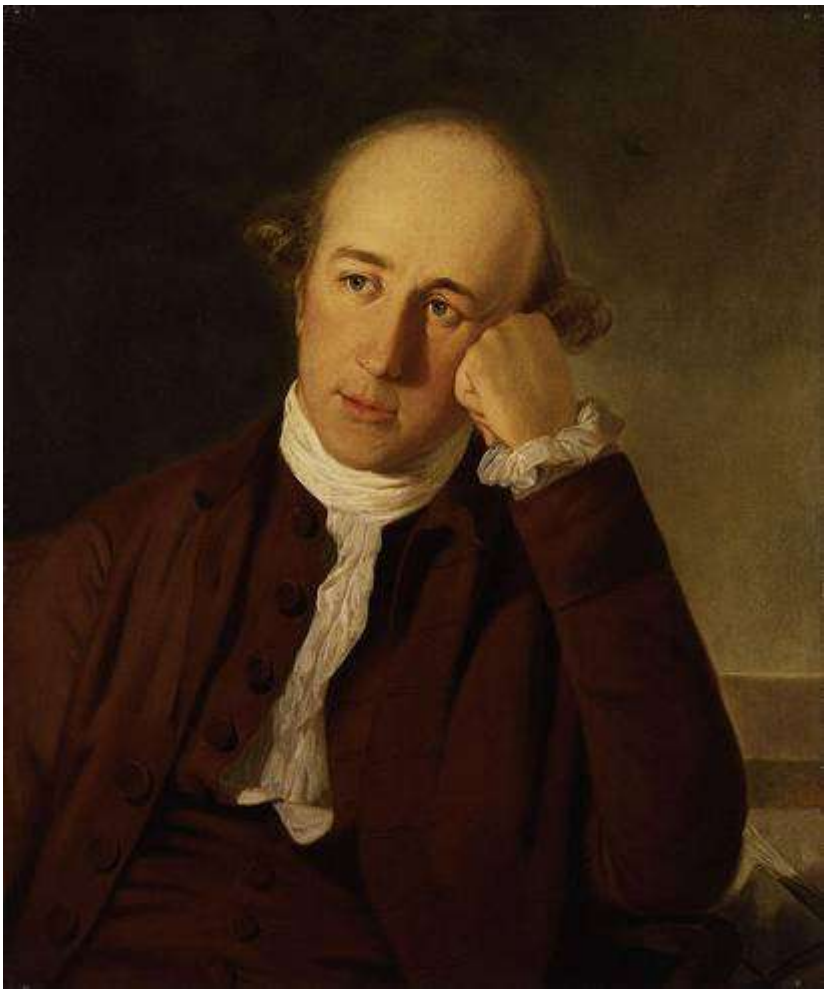
İngiliz Parlamentosu yönetici general olarak Warren Hastings'i (1774 – 1785) seçmişti. Ama o kalıbının adamı çıkmadı.

Ortada garip bir durum vardı. İngiliz parlamentosu bir Londra şirketini kontrol ediyordu. O şirket de İngiliz kralının hakim olduğu topraklardan çok daha büyük ve çok daha kalabalık bir İmparatorluğu yönetiyordu. Bunun dünyada eşi ederi yoktu.

İngiliz halkı Hindistan'ı hiçbir zaman anlayamadı. Orası acayip bir ülkeydi. Çok fakir gençler gidiyor, seneler sonra zengin ihtiyarlar olarak dönüyorlardı. Dönenlerin mizaçları da bozulmuş oluyordu. İngilizler Hindistan halkını tahayyül edemediler. Orası bir efsane ülkesi olarak kaldı. Bu nedenle de Doğu Hint Şirketi hiçbir zaman yeteri kadar denetlenemedi.

1774'de, Çin'de Shantung eyaletinde büyük bir başkaldırı oldu. Bu başkaldırı Çin'in iç çalkantılar ile zayıflamaya başlamasının başlangıcı gibi ele alınabilinir.

Kafirler Kızıldeniz ve Süveş'te, 1775

Warren Hastings, Hindistan Genel Valisi

Rusya'da güneye doğru ilerleyen Pugaçev kuvvetleri, Çaritsin yakınlarında Çarın ordusu ile karşılaştı. Pugaçev yenildi, bozkıra kaçtı. Kazaklar onu yakalayıp, Çara teslim ettiler. Ocak 1775'de Moskova'da idam edildi. Ayaklanma ve kargaşa, onun ölümünden sonra bir süre daha devam etti. Ancak hepsi hükümet kuvvetlerince bastırıldılar.

Küçük Kaynarca anlaşmasından sonra, Avusturya'da Osmanlılarla yeni bir anlaşma yapmak istedi. 8 Mayıs 1775'de yapılan anlaşmaya göre, Avusturya'nın Lehistan'daki topraklarına gidebilmesi için Erdel ve Boğdan'da Bukovina, Suçeva Avusturya'ya bırakıldı.

Osmanlı Rus savaşı Osmanlı hazinesini tüketmişti. Osmanlılar hem toprak kaybettiler ve hem de büyük bir iç huzursuzluk içine düştüler. Osmanlı toprak sistemi tamamen çökmüştü.

Osmanlı Rus savaşı boyunca, Osmanlı ülkesinde, Mısır, Akka ve Mora'da önemli isyanlar çıkmıştı. Filistin'de Zeydani ailesi reisi Zahir el-Umar, özerklik istiyordu. Mısır'da Ali Bey devrilmiş yerine Abu Zahab Muhammed gelmişti. Osmanlılar Abu Zahab Muhammed'i önce Şeyk el-Balad sonra da Paşa ve Mısır valisi yapmışlardı. Mısır ve Şam orduları iki koldan

Zahir'in üzerine yürüdüler. O da kaçmak zorunda kaldı. Kendi paralı askerlerinden biri tarafından öldürüldü. Osmanlılar Filistin de önemli bir hareketi bastırmışlardı. Özerklik isteği ise zaman zaman tekrar ortaya çıkacaktı.

Aslında Zahir hiç İstanbul'a karşı gelmemiş, merkezi bir yönetimle uyuşmazlıktan kaçınmıştı. Eylemleri hep yerel valilerle didişme şeklinde kaldı. Zahir açık bir isyancı değildi.

Zahir sorunu bitince Sayda valiliğine Cezzar Ahmet Paşa tayin edildi. Cezzar kasap demekti, sert ve acımasızlığı nedeniyle verilmiş bir isimdi.

Mısır'da tam işler düzelir gibi olurken Abu Zahab Muhammed öldü. İş başına Memluk Beyleri geçmeye devam ediyordu. Yeni Şeyh el-Balad'lar, Ali ve Muhammed beylerden aldıkları derslerle, Mısır'ı yönetmeye ve eyalet sınırları içinde tutmaya önem verdiler.

Hindistan'a Süveyş'ten geçerek gitmek İngiliz ve Fransızlar için çok iyi olacaktı. Ama Mekke ve Medine kıyılarını sulayan Kızıldeniz kafirlere kapalıydı. Osmanlı İmparatorluğu görece olarak zayıflayınca ve Mısır'da karşılıklı görüşülebilinecek bir otorite oluşunca, Warren Hastings İngiliz gemilerinin Süveyş'e kadar gidebilmesini sağladı.

Maratha İmparatorluğu kurucusu Shivaji

1775 yılında Birinci Anglo-Maratha Savaşı başladı. Anglo-Maratha savaşlarının sayısı üç tanedir. Maratha İmparatorluğunda, Madhavrao Peshwa'nın 1772'deki ölümünün peşinden kardeşi Narayanrao Peshwa olmuştu. Ancak amcası Raghunathrao yeğenini öldüreret tahta

çıktı. Bu kanuni değildi. Narayanrao'nun dul eşi bir çocuk doğurunca, bu çocuk tahtın kanuni mirascısı durumuna geldi. Bunun üzerine toplanan 12 kabile şefi, bu çocuk adına Nana Phadnavis'i Maratha İmparator naibi yaptılar.

Raghunathrao, durumunu kuvvetlendirmek için Britanya'dan yardım istedi. Surat Anlaşması ile Raghunathrao Salsette and Bassein Britanya'ya bıraktı. Buna karşı Britanya 2500 askerlik bir birlik verecekti. Ancak Britanya Kalküta Meclisi anlaşmayı kabul etmedi, yerine Purandhar Anlaşması (1 March 1776) yapılsa da bu da kabul edilmedi. Bu sırada Raghunathrao yönetimden çekildi ve Britanya ona sığınma hakkı verdi.

İran'da Avşarları (Türk) deviren Zend (Kürt) hanedanı tahta hakimdi. Ancak tüm İran'a hükmedemiyordu. Horasan'da Avşarlar hakimdi. Zend Kerim Han, Osmanlılara karşı başarı kazanırsa, tüm İran'ı ele geçirebileceğini sandı. Zend Kerim Han İran Basra'ya saldırdı. Basra'yı Bağdat Memluklarından olan Süleyman Paşa savunuyordu. Kent iyi savunulmasına rağmen sonunda İran'ın eline geçti. Basra'da büyük başarı sağlayan Süleyman Paşa 1780 ile 1802 tarihleri arasında Bağdat valisi olacaktır.

Rusya'da Çariçe Catherina serflerin bütün kontrol ve haklarını asillere bıraktı.

1775 yılında İspanyollar O'Reilly komutasında 344 gemi ve 20.000 askerle Cezayir'e çıkarma yaptılar. İspanyollar bozguna uğradı. Cezayir dışarıdan gelecek düşmanlara karşı güçlü ve yenilmezdi.

İspanya girişim ruhu ateşlenince, yönetimde düzeltmeler yapmaya devam ediyordu. Ülke içindeki gümrükler kaldırıldı. Cadiz'in ticari tekeli kaldırıldı. Koloni ticaretine 13 liman açıldı. Ülkede ipek ve pamuklu dokuma fabrikaları açıldı.

Kıvılcım, 1775

1775 yılında Kuzey Amerika'da devrimci bir helecan yükseldi. Buna daha önce gördüğümüz Jonathan Edwards'ın Tanrı'sı da katkıda bulunmuştu. Uyanışçıların gözünde, Britanya, Püriten devrimi sırasında parlamış ve sönmüştü. Şimdi geri geri gider gibiydi. Alt sınıflardan Amerikalıların devrime doğru ilk adımları atmalarını sağlayan Edwards ve yoldaşlarıydı.

Edwards Tanrı Krallığının yaklaştığına insanları inandırmıştı. Edwards Teslis'e siyasi bir yorum getirmişti. Oğul, Tanrının anlayışından meydana gelmiş ilahi bir varlıktı. Yeni İngiliz Milletler Topluluğunun taslağıydı. Kutsal Ruh, ana planı zamanında tamamlayan güç olacaktı. Böylece Amerika'nın yenidünyasında, Tanrı kendi kusursuzluğunu dünyaya taşıyabilecekti. İsa iyi bir toplumda somutlaşacaktı.

Amerika'daki İngiliz kolonilerinde basın, gazete ve dergi çıkarma geri kalmıştı. Mürekkep, kağıt ve harfler Avrupa'dan geldiğinden pahalıydı. Haber sayısı azdı ve çok gecikmiş haberlerdi Böyle olunca da kimsenin ilgisini çekmiyordu. Bununla beraber 1775 yılında yine de Kuzey Amerika'da 34 haftalık yayın vardı. Franklin Filadelfiya'da çıkardığı " Pansylvania Gazete " en önemli gazetelerden biriydi.

Avrupa'nın politikacıları Kuzey Amerika'yı hala bir sömürge olarak görmeye devam ediyorlardı. Buradaki halk hukuken Anavatana bağlı tebaaydı. Halbuki Amerikan kolonileri, ülkenin içine doğru girmiş ve Avrupa'nın denizden yapabileceği baskıdan kurtulmuşlardı.

Kuzey Amerika'nın kuzeyinin üçte ikisi İngiltere'ye aitti. Fransa Kuzey Amerika'dan vazgeçmiş görülüyordu. Florida, Louisiana, California ve Kuzey Amerika'nın güneyi İspanyollarındı.

Kolonileşmeden bu yana epey zaman geçmişti. Artık İngilizlerle Amerikalılar birbirlerini hiç anlamıyorlardı. İngilizler, Amerikalıları " Amerika'daki uyruklarımız " diyerek horluyorlardı. Askerler, koloni halkının ilk çatışmada kaçacak kadar gevşek olduğuna inanıyorlardı. İngiltere'ye veya İngilizlerin çok olduğu kentlere gidenler bu düşünce karşısında utanıyor, ufalıyorlardı.

Emperyalizm kıskacı altında ezilen Amerikalılara karşı İngiliz hükümetinin alabileceği pek çok önlem vardı. Ama o Amerikalıların çıkar ve duygularına karşı hareket ediyordu. Bu Amerikalıların kendi aralarında birleşmeleri gerektiği fikrine gelmelerine çok yardımcı oldu.

1 Şubat 1775'de Pitt, Amerika kolonileri ile bir uzlaşma tasarısını İngiliz Lortlar Meclisine sundu. Öneri reddedildi. Amerika'da komiteler silah ve cephane depoları kuruyorlardı. İngiltere bu depolardan birini ele geçirmek için bir birlik yolladı. İşte iç savaş fiilen böyle başladı.

1775 baharında, Massachusetts'te Concord'a Amerikan Bağımsızlık Savaşının kıvılcımı çakacaktı. 900 İngiliz askeri, Baston karargahından ayrılıp, 30 Km uzaktaki Lexington ve Concord'a doğru, silahlıları tutuklayıp, silahlarına el koymak üzere yola çıkmıştı. Bu haber kasaba kasaba yayıldı. Sabahleyin 60 milis, Yüzbaşı John Parker kumandasında İngilizlerin karşısına çıktı. 19 Nisan 1775 şafak vakti, ateş açıldı (Lexington ve Concord savaşları).

300.000.000 yıl önce bir gök taşı Appalachian dağlarına 100.000 atom bombası gücünde bir güçle çarpmıtı. Ardında kalan 7,5 Km2'lik krater batıya açılan yoldu. Buraya Cumberland geçidi dendi.

1775 yılından önce Cumberland'ın batısındaki topraklar İngilizler, Fransızlar, İspanyollar ve yerli kabileler tarafından parsellenmişti. İngiltere batıya doğru en ufak bir yayılmayı bile yasadışı ilan etmişti. Bu topraklarda Shawnee'ler vardı. Cumberland geçitinden batıya giden Avrupalıların öncüleri Shawnee'ler ile savaşlara giriştiler. Karşılıklı katliamlar, kafa derisi yüzmeler oldu. Shawnee'ler vatanlarını korumaya çalışıyorlardı. Ancak 20 yıl içinde 200.000 kişi Cumberland geçitinden batıya aktı.

1775 yılında Çin Honan'da " Beyaz Lotus " isyanı başladı. Hatırlanacağı gibi bu kuruluş uzun zamandır mevcuttu ve yeraltındaydı. Liu Sung adında biri tarafından yeniden teşkilatlandırılmıştı. Hareket halkın çok ezilmesi nedeniyle tekrar hortlamıştı. Ancak, kentlerde oturup da hiçbir iş yapmadan devletten para alan ve efendilik taslayan Mançuları hedef aldı. Çin hükümeti de bu hareketi ulusal bir hareket sanıp, şiddetle üzerine gitti. Hükümet kuvvetleri hem çok para harcıyor ve hem de inanılmaz katliamlar yapıyordu. Ama Beyaz Lotus isyanını da bastırmak mümkün olmuyordu.

Bilim Dünyasına gelince, 1775 yılına kadar havanın kana onu serinletmek veya ona madde katmak için girdiği sanılıyordu. 1775'de Priestley, solunumda bir gaz alış verişi olduğunu gösterdi.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı, 1775

Amerikan Bağımsızlık Savaşı, 1775–1783 yılları arasında Britanya Krallığı ve Kuzey Amerika'daki On Üç Koloni arasında geçmiş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Amerikan Devrimi olarak da adlandırılmaktadır.

Savaş, İngiltere'nin yedi yıl savaşları sonucu harcadığı paraları tekrar kazanabilmek için Amerika'da bulunan kolonilere ağır vergiler yüklemesiyle başladı. Koloniler bu vergiye karşı çıktılar. Savaş daha sonra bağımsızlık savaşına dönüştü.

Çatışma önce İngiltere'nin sömürge sorunlarından kaynaklanan bir iç savaş olarak başladıysa da, 1778'de Fransa'nın, 1779'da İspanya'nın 1780'de Hollanda'nın Amerika'nın yanında yer almasıyla uluslararası bir savaşa dönüştü. Amerikalılar kara kuvveti olarak hem eyalet milisleri, hem de çoğunluğu çiftçilerden oluşan 20.000 kişilik düzensiz bir Kara Ordusu topladılar. İngiliz Ordusu ise 42.000 kişilik iyi eğitilmiş düzenli askerlerden ve Alman kökenli 30.000 paralı askerden oluşuyordu.

General Thomas Gage, Boston'dan Concord'a (Massachusetts), isyancıların depolarını yok etmek için kuvvet göndermişti. 19 Nisan 1775'te Lexington ve Concord'da çarpışmalar çıkınca, isyancılar Boston'u kuşattı. Bu sırada Boston'daki İngiliz kuvvetlerinde, Gage'in yerine General William Howe geçmişti. Amerikan generali Henry Knox, Ticonderoga Kalesi'nden ele geçirdiği toplarla gelince, İngilizler kenti boşalttılar.

10 Mayıs 1775'te İkinci Kıta Kongresi toplandı. II. Kıta Kongresi'ne (Second Continental Congress) üniformayla gelen George Washington savaşa hazır olduğunu gösteriyordu.

Massachusetts delegesi John Adams'ın önerisi üzere Kıta Ordusu'nun (Continental Army) başkomutanı seçildi. Adams'a göre, o aşamaya kadar kuzeylilerden oluşan Kıta Ordusu'nun liderliğine bir güneylinin atanması mücadelede bütün kolonileri birleştirecekti. Washington, bu görev için, masraflarının karşılanmasından öteye bir gelir istemediğini belirtti.

3 Temmuz 1775'te, İngilizlerin işgal ettiği Boston'u kuşatma altında tutan Kıta Ordusu'nun başına geçti.

Kongrede yabancılarla müttefik olma gereği ortaya çıkmıştı. Beraber savaşmak için Kanada'ya çağrıda bulunuldu.

İngiltere'de Whigler Amerikalılardan yanaydılar. İngiliz hükümetine sık sık zorluk çıkarıyorlardı. Amerika'yı ele geçirmek zordu. Uçsuz bucaksız, ıssız topraklar vardı. Amerikan partizan birlikleri pusu kuruyordu. Ancak Amerikan ordusu gönüllü ağırlıklıydı. Ücretleri, beslenmeleri yetersizdi. Bunlar sık sık kaçıyor, Amerikan ordu bir anda boşalıyordu.

Kanada geçmişteki savaşları hatırlıyor ve Amerikalıların geçmişteki Protestan yobazlığından dehşet duyuyordu. Kanadalılar Amerikan kolonilerinin çağrısına uymadılar.

General Richard Montgomery komutasında bir Amerikan kuvveti 1775 sonbaharında Kanada'yı işgal ederek Montreal'i aldı. Quebec'e yapılan başarısız bir saldırıda Montgomery öldü. Kuşatma devam etti. İngiliz yedek kuvvetleri gelince Amerikalılar Ticonderoga Kalesi'ne çekildiler. Amerikalılar Kanada'dan püskürtülmüştü.

İngiliz hükümeti General William Howe'un ağabeyi Amiral Lort Richard Howe'u, kardeşinin güçlerine katılmak üzere büyük bir filoyla New York'a gönderdi. Howe kardeşlere isyancılarla müzakere yetkisi verilmişti. Amerikalılara teslim olmaları durumunda affedilebileceklerine ilişkin güvence verme yetkisine de sahiptiler.

Bu sırada Amerika'da Çiçek Hastalığı Salgını başladı.

İngiliz ressam John Baskerville (d. 1706), Britanya politikacı ve yazar James Burgh (d. 1714), Japon şair Chiyo-ni (d. 1703), İngiliz yazar John Hill, bu yıl öldüler.

İlluminati, 1776

1776 yılında Almanya'nın Münih kentinde, Adam Weishaupt isimli Kabbalacı bir Hukuk Profesörü, Baron von Knigge ile diğer bazı kişilerin yardımıyla İlluminati adlı gizli bir topluluk kurdu. Illuminati, " Aydınlanmış Olanlar " anlamına gelmektedir. Topluluğun kuruluş amacı cehaletle, baskıcılıkla ve kilisenin dogmalarıyla mücadele etmekti. Her ne kadar asıl amaç, aydınlanarak dinsel dogmalardan uzak, hür düşünceyi ve Newton'cu pozitif bilimin önünü açmak idiyse de, gizli siyasi amaçları olduğu öne sürülerek dünya siyaset tarihinin zaman içerisinde üzerine en fazla komplo teorisi üretilmiş topluluğu halini alacaktı.

Münih'te kurulup, o yörede (Bavyera) hızla gelişen Illuminati'nin üye kayıtları büyük bir gizlilik içinde saklanıyordu. Öyle ki, üyelerin her birinin takma isimleri vardı ve yazışmalarda bunlar kullanılır, üyelerin gerçek isimleri ve kimlikleri asla kullanılmazdı. Örneğin, topluluğun kurucusu Adam Weishaupt'un kod adı Spartacus idi. Illuminati üyeleriyle ilgili bilinen tek şey, tüm üyelerinin Cermen kökenli beyazlardan oluştuğudur. 12 kişi ile kurulan İlluminati topluluğu, gelişmelerini Mason Localarından kendilerine uygun üyeler kazanarak sağlamaya çalışmışlar, ilk sene sonunda 80 üyeye çıkmışlardır.

Mason localarından kimlerin İlluminati örgütüner girdikleri bilinmemektedir. Ancak bir süre sonra Mason localarından aydınlanmaya hizmet edildiği görülmüştür. Bundan sonra gerçekleşecek tüm büyük sosyal olaylarda Mason localarının rolü çok büyük olacaktır. Örneğin Amerikan Bağımsızlık Savaşının en önde gelen kişilerinden olan George Washington 33 dereceden bir Mason'dur. Ayrıca Amerikan Devleti Kurucu Babalarının da Mason oldukları söylenir.

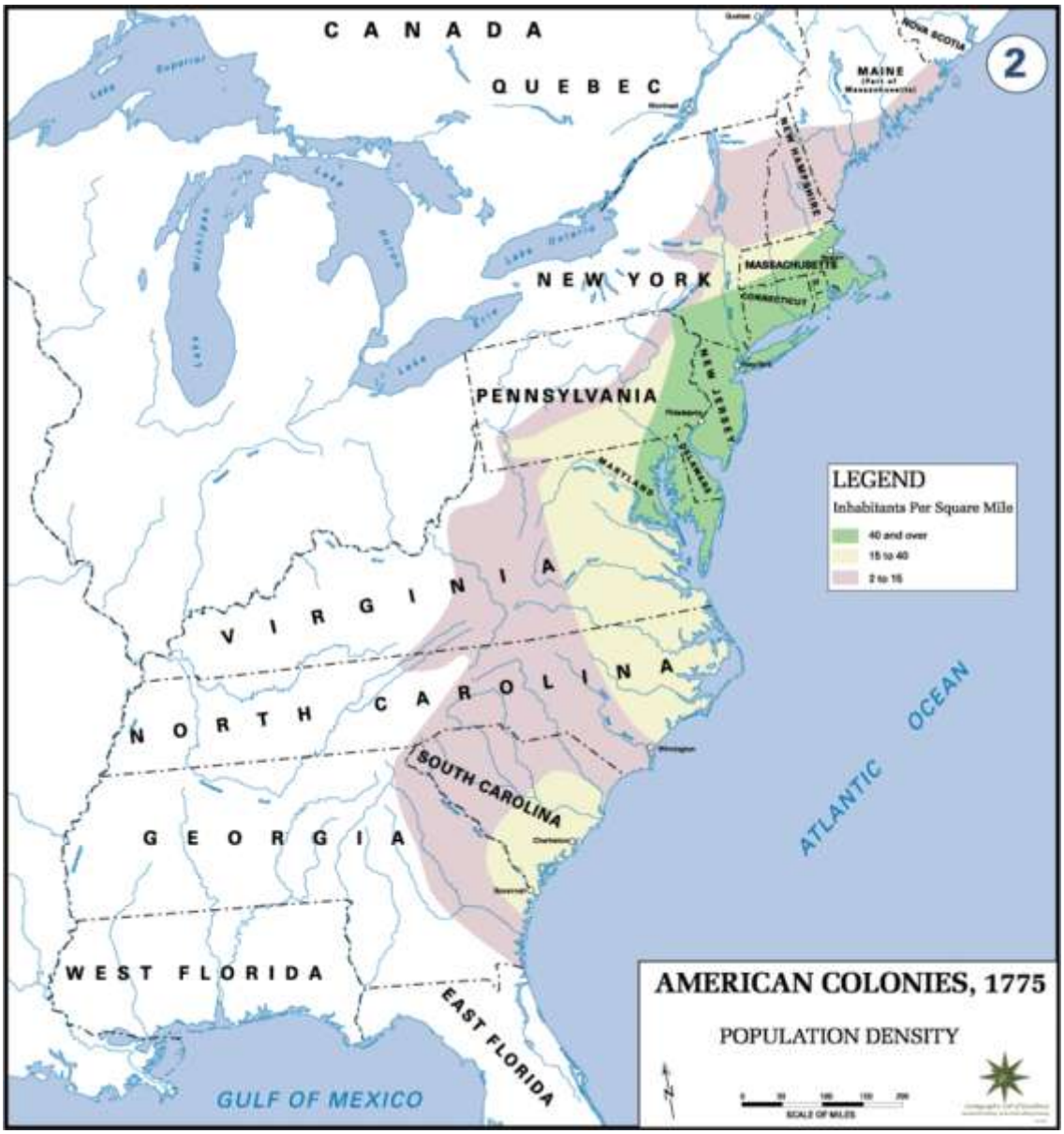
İlerdeki tarihlerde ABD'nin Başkenti Washington D.C. kurulurken, Parlamento Binası ve Beyaz Saray Binasının temeline Mason işaretli kilit taşları konduğu söylenecektir.

Bu sırada askeri teknikler de durmadan ilerliyordu. Fransa topçulukta, Gribeauval ile önemli bir ilerleme kaydetti. Gribeauval Yedi Yıl Savaşlarında Avusturya hizmetinde çalışmış sonra da Prusya'da esir olarak bulunmuştu. Topçulukta hem yeni bir iş bölümü kurdu, hem de sahra toplarını hafifletti, topların hareket etmesinde ve çekilmesinde de yenilikler getirdi.

Balkanlarda, savaş sonrası Osmanlı topraklarından geri çekilen Hıristiyan devletlerinin orduları, geri çekilirken Hıristiyan halkı sanki rehin bırakıyorlardı. Bazı kalabalıklar çekilen orduyu izliyordu. Savaş sonrası yapılan anlaşmalara Hıristiyan ve düşman yanını tutan halk için af ve " ebedi bağışlanma " maddeleri konuyordu. Ayrıca ibadet özgürlüğünü arttırıcı maddelerin konulmasına da çalışılıyordu. Bu tip maddeler, Ruslar ve Almanlar için hem Hıristiyan halka karşı duyulan şükran duygusunun karşılığı idi. Ve hem de Hıristiyan devletlere Osmanlı iç işlerine karışma fırsatı veren imkanlardı.

Rusya tüm Ortodoksların hamisi olarak ortaya çıkmaya çalışıyordu. Fransa ise Ortadoğu'daki tüm Hıristiyanların koruyuculuğuna soyunmuştu.

Amerika’nın Bağımsızlığı, 1776

Adam Smith “ Ulusların Zenginliği “ adlı eserini yayınladı. Bu eserde Serbest piyasa ekonomisi öneriliyordu.

Amerika Bağımsızlık Savaşında, Mart 1776'da, İngilizlerin Boston'u boşaltmalarından sonra, Washington ordusunu New York’a çekti.

4 Mayıs’da Rhode Island Britanya kralına olan bağlılığını ilan eden ilk koloni oldu.

Amerika Bağımsızlık Savaşı devam ediyordu. Haziran sonunda 45 İngiliz savaş gemisi Manhattan Adasının birkaç kilometre açığına demirledi. Gemilerde yüzlerce asker ve 64 top vardı. Bu filoya katılmak üzere yolda 350 gemi daha vardı. İngilizler, başkaldıranları korkutarak boyun eğdirmeyi düşünmekteydiler.

2 Temmuz'da Filedelfia'da bir kriz toplantısı düzenlendi. 13 koloniden gelen 50 delege katıldı. Delegeler arasında Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, John Adams da vardı. İngiltere'den tam bağımsızlığı tartıştılar. Tersi varana ihanetti ve cezası ölümdü. Burada Amerika Birleşik Devletleri doğuyordu. Delegelerin beşte bir kadarı bağımsızlığa karşı çıkıyordu. Ama çoğunluk kabul etti. Sonunda Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi kaleme alındı. " Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır. Yaratan herkese başkalarının el uzatamayacağı haklar bahşetmiştir ". Bu haklar Tanrı vergisi olduğu için geri alınamazdı ve el konulamazdı. Bu hakların en önemlileri yaşama hakkı, bağımsızlık hakkı ve mutlu olma hakkıydı.

Bağımsızlık Bildirgesi yazıldığında çok önemli bir belge olarak yazılmamıştı. Amerikalıların ne yapmak istediğini anlatan bir yazıydı. Komisyon 5 kişiden oluşuyordu. Bunlardan biri de John Adams'dı. Jefferson ve Adams, bu iki kişi, ilk karşılaştıklarında birbirlerine ısındılar. Adams siyasetin topuydu. Bu ikili tüm hayatları boyunca tartışmışlardır. Ancak bu dostça bir tartışmadır.

Bildirgede, " Kral bizi adil yönetmedi. Bize rızamız dışında vergiler koydu. Bizim kendimizi yönetmemize izin vermedi. Üzerimize silahlı askerlerini yolladı." Deniyordu. Bu kral George için sanki bir iddianameydi.

Jefferson'un taslağını yazdığı bildirge ile kabul edilen arasında farklar vardı. En az 86 değişiklik yapılmıştı. Bir sayfada 86 değişiklikti. Bunun içinde en önemli değişiklik, kongrenin köle ticaretini yasaklayan kısmın çıkarmış olmasıdır. Aslında Kongrenin pek çok üyesi gibi Jefferson'un da köleleri vardı. Bağımsızlık Bildirgesinin Kongrede kabulünde John Adams lider bir rol oynamıştı.

Jefferson Amerika'nın ilk adımını yazmıştır. Amerika'yı bir arada tutan şey onun yazdığı bu yazıdır.

Kongre artık sadece sorunun silahla çözüleceğini tam olarak anlamıştı. Amerika'ya müttefik olabilecek tek ülke de Fransa'ydı. Koloniler birlik olup, ciddi bir direniş gösterirlarsa Fransa savaşa katılabilirdi.

1776 yılında, Pitt ikinci defa başbakan olduğu sırada, Maliye bakanı Townshend, Grienville'in kaçakcılıkla ilgili politikasına geri döndü. Hatırlanacağı gibi Britanya koloni mallarının İngiltere'den başka yere taşınmasını yasaklamıştı. Amerika'ya gümrük ve sahil muhafaza botları yollanmıştı. Yakalananlar Amirallik mahkemesi önüne çıkarılıyorlardı.

4 Temmuz 1776'da Amerika bağımsızlığını ilan etti.

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1776

Bağımsızlık Bildirgesi

Bağımsızlık Bildirgesini Jefferson kaleme almıştı.

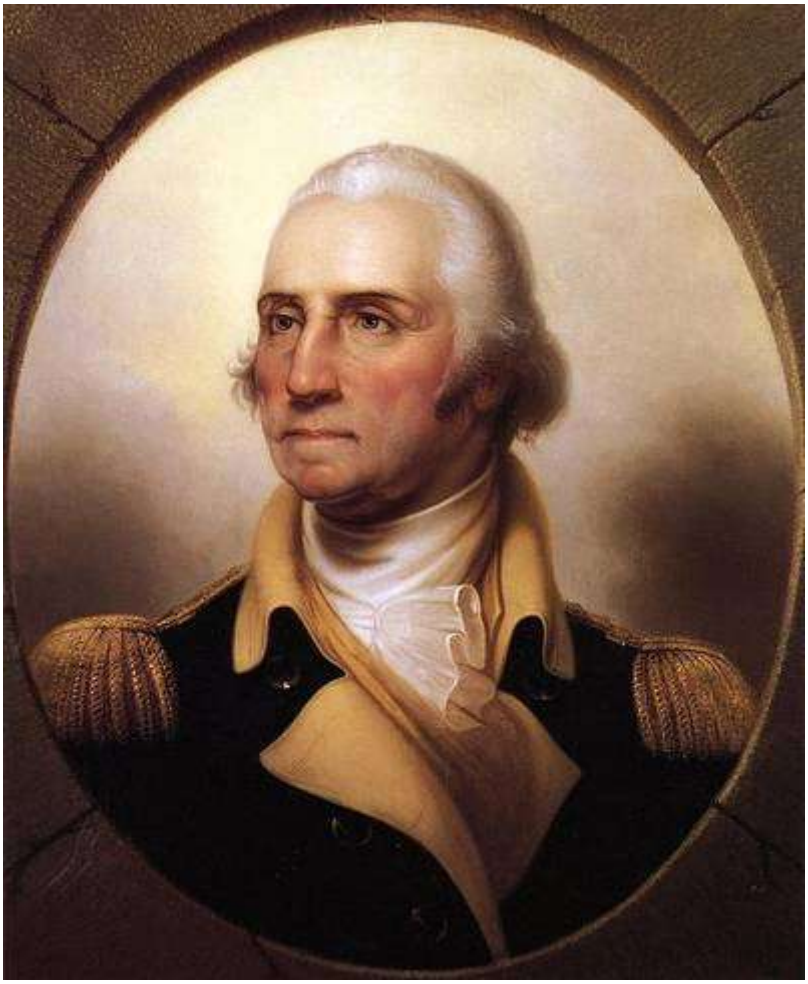
“ Şu gerçekleri, apaçık gerçekler olarak görüyoruz: Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır; Yaratıcı, kimi vazgeçilmez haklarla donatmıştır onları; yaşam, özgürlük ve mutluluk arama da bu haklar arasındadır. Yönetimler, bu hakları güvenceye almak için kurulurlar ve onların haklı iktidarı, yönetilenlerin rızasından doğar. Bir yönetim biçimi, bu amacı yok ettiği an, halkın o yönetimi değiştirme ya da ortadan kaldırma ve yeni bir yönetim kurma hakkı vardır. “

“ … Evrenin Yüce Yargıcına başvurarak, bu kolonilerin iyi yürekli halkının otoritesi ve adına, bu kolonilerin özgür ve bağımsız devletler olduklarını ve buna da hakları bulunduğunu; Büyük Britanya Tacına her türlü boyun eğişten kurtulduklarına; Onlarla Büyük Britanya Devleti arasında her türlü siyasi birliğin kökünden koptuğunu ve kopması gerektiğini… açıkça ilan ediyoruz. “

Kongre Amerikan devletlerine yeni anayasalar yapma çağrısında bulunmuştu. 1776 – 1784 yılları arasında Connecticut ve Rhode-İsland hariç hepsi yeni anayasalarla donandılar. Bunlar Montesquieu’nün öğretisine dayalı toplum sözleşmeleriydi. Oldukça demokratiktiler. Ülkelerde taşınmaz mülkiyeti esas olduğundan oy hakkı paraya bağlanmıştı. Katoliklik karşısında çok hoş görüsüz değillerdi.

Amerika kolonileri kişisel yönetimin güç kazanmasından çok korkuyorlardı. Bunu önlemek için meclislerini yetkilerle donatmışlardı. Ama bu durum da yürütmeyi çok zora sokuyordu. Gelecekte yöneticilerin rolü gittikçe artacaktı.

Amerikan-İngiliz Savaşı Devam Ediyor, 1776

George Washington

12 Temmuz günü 2 İngiliz savaş gemisi New York kentine ateş açtı. Aslında New York sakin bir şehirdi. Halkın içinde hem isyancılara ve hem de İngilizlere destek olanlar vardı. New York'a 400'den fazla gemi gelmişti. 32.000 İngiliz askeri vardı. New York'u korumaya çalışan isyancıların sayısı bunun yarısı kadardı. Eylül'de New York ateş altındaydı.

Ağustos 1776'da Britanyalı General William Howe, New York'u işgal etmek için karadan ve denizden yoğun bir harekat başlattı. General Howe, Long Island'a yürüdü ve 27 Ağustos'ta Amerikan başkomutanı General George Washington'un kuvvetlerini yenilgiye uğrattı. Howe Washington'u kuzeye itti ve 28 Ekim'de White Plains yakınlarındaki Chatterton Hill'de bir daha yendi.

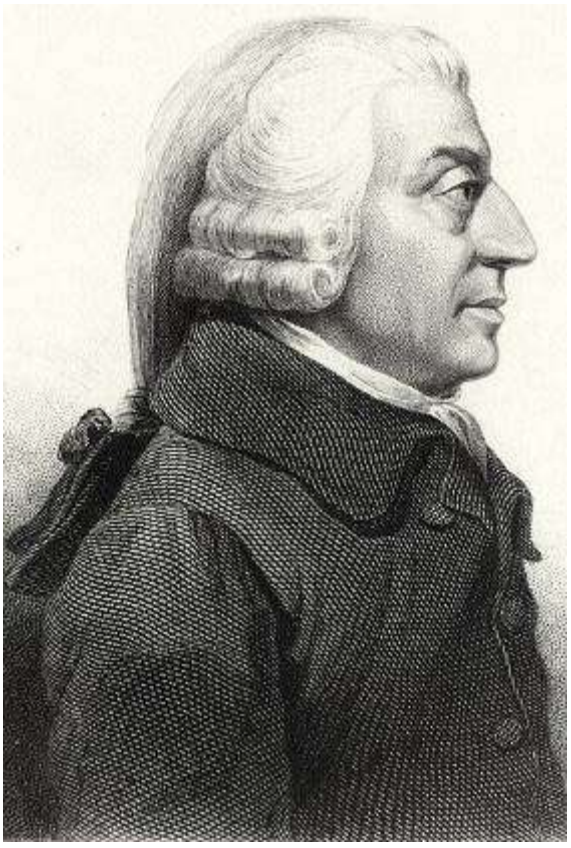
20 Eylül günü New York yanmaya başladı. Yangını kimin çıkardığı bilinmiyordu. 2 gün içinde kentin dörtte biri kül oldu. Binlerce asi savaş esiri, limandaki hapishane gemilerine

kapatıldı. Esirler ölüyor ama cesetler kaldırılmıyordu. 10 esirden 9'u öldü. Bu gemilerde 12.000 savaş esiri yok oldu. Bu sayı savaşta ölenlerin 3 katıydı.

New York'un İngilizlerce ele geçirilmesi Amerikan başkomutan George Washington'un ilk yenilgisiydi. Washington kıyıda çok sıkıntı çekince savaşı kıtanın iç kısımlarına çekti. Yeni bir tür savaş başlamıştı.

İngiliz Lort Cornwallis Lee Kalesi'ndeki garnizonu ele geçirerek Amerikan ordusunu Delaware Irmağının doğu yakasına sürdü. Washington, Noel gecesi Delaware Irmağı'nı geçerek Cornwallis'in Trenton'daki garnizonuna saldırdı ve 1000 kadar tutsak aldı. Washington İngiliz ordusunun Princeton'daki yedek kuvvetlerini de yenilgiye uğrattı.

Amerikan kongresi, Benjamin Franklin'i, Eylül 1776'da Fransa'ya Amerika lehinde bir hava yaratsın diye yolladı. Fransa halkı Amerikalıları erdemli insanlar olarak görüyor, bu görüş Franklin'in giyiminde ve kişiliğinde somutlaşıyordu. Pek çok genç Kongre yanında savaşmak için Amerika'ya gitmişti. Fransız halkı " Bağımsızlık Bildirgesini " çok beğendi ve büyük bir coşkuya kapıldı. Marki de La Fayette, bu savaşa Paris anlaşmasının rövanşı olarak bakıyordu. Amerika partizanlarına silah ve cephane yolladı.

Adam Smith

1776 yılında Adam Smith (1723 – 1790) " Milletlerin Zenginliği Üzerine Denemeler " adlı eserini yazdı. Adam Smith, doğanın yalnız başına bıraktığı her yerde kendi kendine gelişen doğal bir düzen olduğunu gösterdi. Bu düzen iyi bir düzendi. İnsanın kendisi de yaşamını düzeltmek istiyordu ve insanda kişisel çıkarlarının bilincine varma yetisi vardı. İşte bu nedenle insanı özgür bırakmak gerekiyordu. Devlet işlere karışmamalıydı. Sadece bireylerin toplum yararına kurumlar yaratamadığı hallerde devlet işe karışabilirdi. Adam Smith

dünyanın tümünü, üretici ve tüketicilerden oluşan geniş bir cumhuriyet olarak görüyordu. Devletler birbirine bağımlıydı, bu bağımlılıktan barış çıkmalıydı.

Emek metanın değerinin gerçek ölçüsüydü. Fiyat emekten çıkıyordu. Ancak sermaye veya iş sahibi, işçi çalıştırırken, fiyatın bir kısmını işçiye ücret olarak ödüyor, bir kısmını da kendinde bırakıyordu. Hem işçi ve hem de işveren fiyatın mümkün olan en büyük kısmını kendileri almak istiyorlardı. Böylece fiyat işçi ile işveren arasındaki tartışmadan çıkar. Bu tartışma zamanla sınıf mücadelesine dönüşüyordu.

Adam Smith, üretken olmayan sınıflara karşı soğuktu. Askerler, hakimler, rahipler, edebiyatçılar vs… onun nazarında makbul değillerdi.

1776'da kongreden sonra Virginia'ya dönen Jefferson, Virginia Meclisinde kanunlar yazmaya devam etti. Yazdığı bir kanun ile din ve devlet işlerini birbirinden ayırmıştı. Bu kendinin yaptığı en önemli kanun olarak kabul ettiği bir kanundu. Bu sırada Kuzey Amerika'da köle nüfusu tüm nüfusun beşte biriydi.

Jefferson Devlet başkanının çok kuvvetli olmaması gerektiğine ve ordunun özgürlüklere tehdit oluşturduğuna inanıyordu. Bu dönemde Jefferson Kuzey Amerika'nın en büyük devletinin başındaydı. Daha başkan yoktu. İngilizler için Jefferson'u yakalamak çok önemli bir başarı olacaktı. Jefferson kaçtı. Devleti lidersiz bırakıp gittiği için çok eleştirildi. Bu Jefferson'un şanına vurulmuş bir darbeydi.

25 Aralık 1776'da, Amerikan Bağımsızlık Savaşında, Washington karşı atağa geçti. Birlikleriyle Delaware Nehrini geçerek, İngilizlerin New Jersey'deki 1000 kişilik Hessen kökenli paralı askerlerini esir aldı. Daha sonra, Princeton'daki İngiliz birliklerini sürpriz saldırıyla bozguna uğrattı. Ardı ardına gelen yenilgilerden sonra bu başarılar, bağımsızlık isteyen Amerikalıların moralini yeniden güçlendirdi.

Fransa’da Meslek Kuruluşlarına Darbe

Turgot

Fransa’da bir İsviçreli ve bir İskoç beraberce, banka adını kullanmaktan kaçınarak, Iskonto Sandığı adı altında bir banka kurdular. Sandık, ticaret senetlerini kırıyor, mevduat alıyordu. Kağıt para bile çıkardı.

1776’dan itibaren Fransa “Kraliyet Piyangosunu “ yürürlüğe geçirdi.

Fransız dışişleri bakanlığı “ Les Affaires de l’Angleterre et l’Amerique “ adlı gazeteyi ele geçirmişti. Bu Gazete İngiltere’ye saldırıyor ve Bağımsızlık Bildirgesini övüyordu.

Fransız maliye genel denetimcisi Turgot meslek kuruluşlarına karşıydı. Onları sanayileşme karşısındaki bir engel olarak görüyordu. Bütün tacir ve zanaatçı kuruluşları kaldırdı. Turgot 1776 yılında görevinden ayrılınca krallık bir fermanla bu kararı değiştirdi. Paris’te 21 meslek gurubu serbest kalıyordu. 44 yeni meslek kuruluşu da mesleki benzerlik nedeniyle aralarında

birleştiriliyorlardı. Yeni kuruluşlar kadınlara ve yabancılara açıldı. Bir kişiye birden fazla meslek sahibi olma hakkı veriliyordu. Hayır dernekleri, çıraklık ve kalfalık yasaklanıyordu.

David Hume

İskoçlu filozof David Hume (1711 – 1776) öldü. O Evrenin düzeni Tanrı'yı kanıtlamıyor diyordu. Dünyayı bir akıl yönetiyorsa, bu akıl kötülük ve açlığın düzensizliğini nasıl açıklayacaktır. Hume " Doğal Din Üzerine Söyleşileri " yazdı. Onu yazmış ama yayınlamamıştı. Kendinden 20 ay önce Denis Diderot (1713 – 1784) aynı soruyu sormuş ve hapse girmişti.

Osmanlılar ile İran arasında Basra etrafında bir mücadele başladı. 1779 yılına kadar süren mücadele sırasında, ülkelerin konumunda önemli değişiklik olmadı.

Fransız ressam Jacques Saly (d. 1717), İngiliz mucit Benjamin Huntsman (d. 1704), İskoç filozof David Hume (d. 1711), İskoç astronom James Ferguson (d. 1710) 1776 yılında öldüler.

Okyanusya, Aborjinler

1860'da son Tasmanyalılar

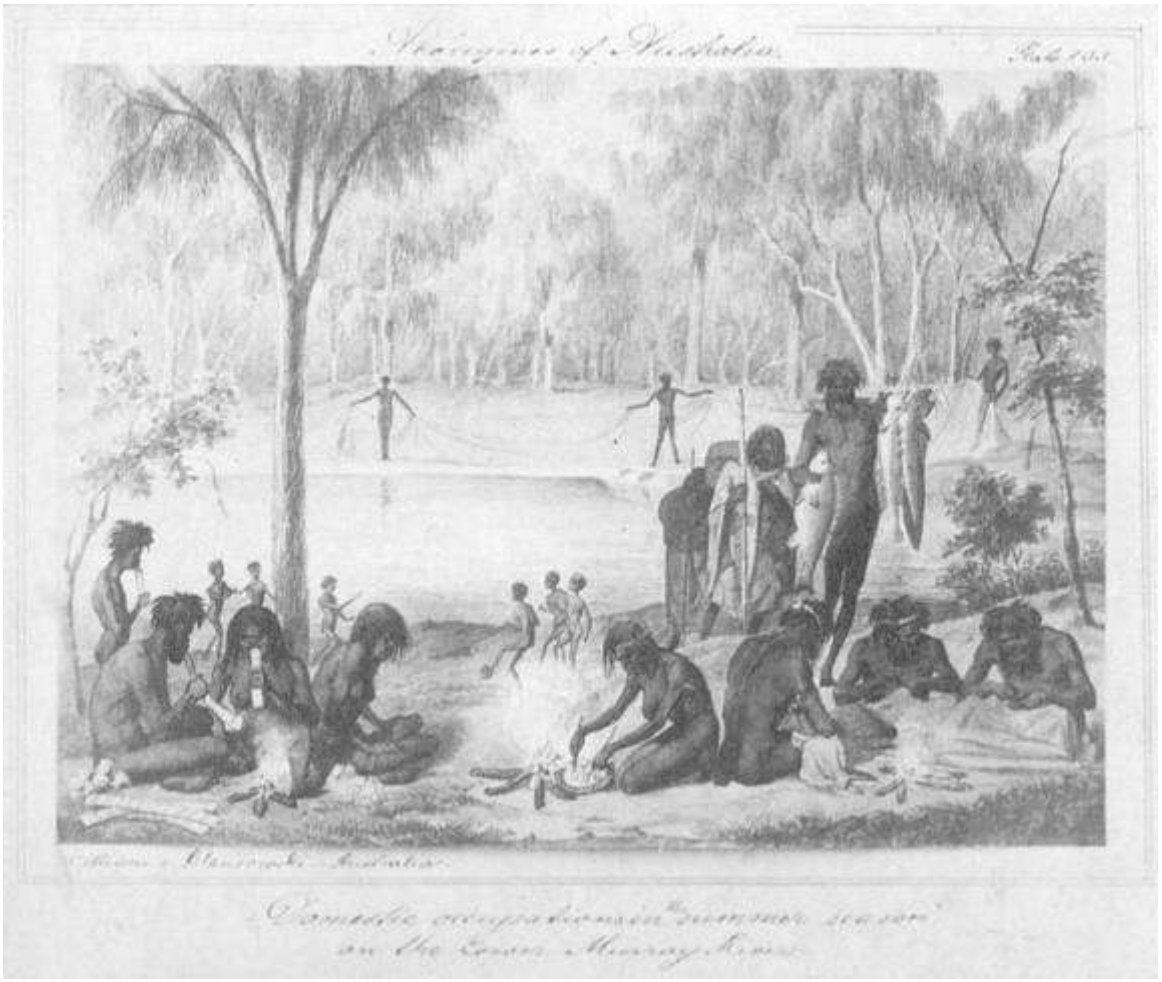
James Cook'un seyahatine Forster de katılmıştı. Okyanuslardaki adalarda yaşayan yerli kabilelerini büyük bir tutku ile izlediler. Irkların oluşumu ve sınıflandırılması bilimi, etnoloji doğdu. Bu yaradılışta Buffon'un büyük etkisi vardı.

Avrupalılar bunların taş çağını, insanlığın ilk evrelerini yaşadıklarını sanıyorlardı. Oysa bu yerliler ilkel değillerdi. Bunlar uzun gelişim aşamalarından geçmiş halklardı. Bazı dönemlerde de üstün uygarlıkları tanımıştılar. Avrupalılar geldiklerinde gelişmeleri devam ediyordu.

Bu halklar Güney Asya kökenliydiler. İçlerinde yenilgiler sonucu katliamlardan göç eden kuşların peşine takılarak Pasifik adalarına gelenler vardı. Geldikleri adalarda besin kıtlığı vardı. Memeli hayvan türü çok azdı. Onlar da bu koşullara adapte oldular ve koşulların gereğince yaşamaya başladılar. Nüfus artışlarına karşı çok duyarlıydılar. Çoğalmaktan çok korkuyorlardı.

Avrupalılar geldiğinde, ilkel sayılabilecek olanlar herhalde sadece Avustralyalılar (Aborjinler) ve Tasmanyalılardı. Bunlar insanlığın ilk günlerinden kalma katmanlardı. Hatırlanacağı gibi çok eski dönemlerde, Homo Sapiens'in Afrika'dan yaptığı ilk göçlerde, buraya kadar gelebilmişlerdi.

İçlerinde en az gelişmiş olanları Tasmanyalılardı. 5.000 dolayındaydılar. Kafataslarının ortasından başlayan bir çıkıntıları vardı. Giysileri ve evleri yoktu. Dallar ile örtülü bir çıkıntının arkasına çekiliyorlardı. Yiyecek topluyor ve köpeksiz avlanıyorlardı. Ruhlara ve ruhun ölümsüzlüğüne inanıyorlardı. Şaman dininin en ilkel halindeydiler. Maalesef, Avrupalılar geldikten kısa bir süre sonra yok oldular.

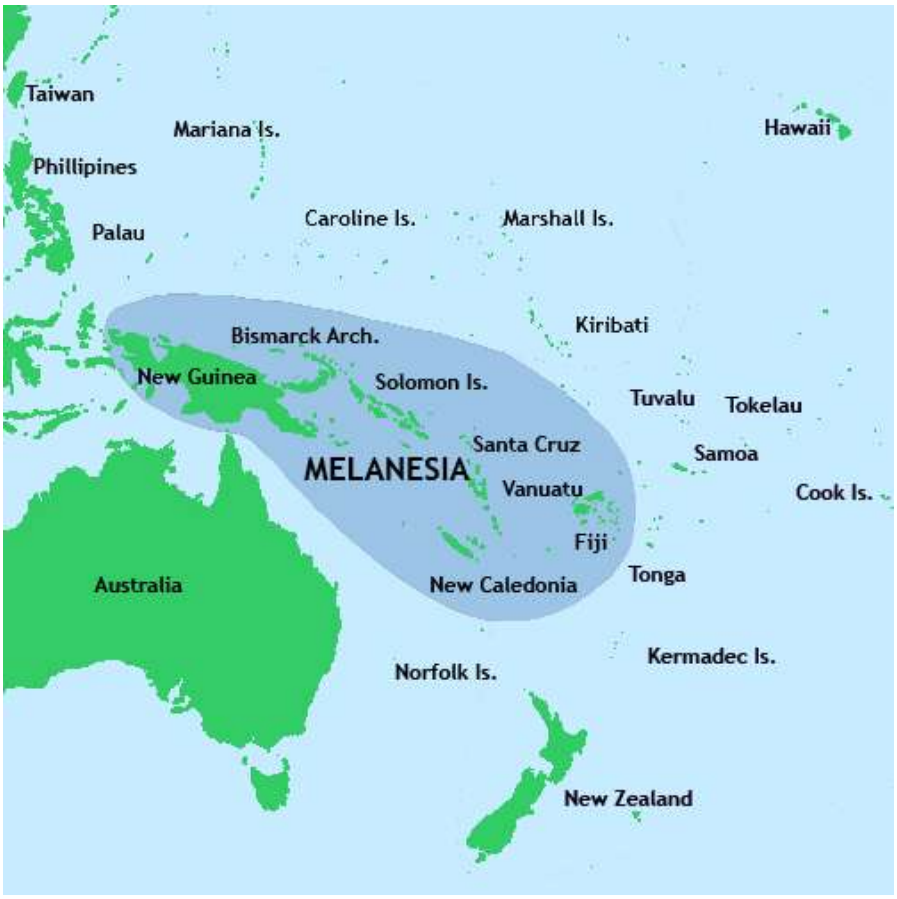
Avustralya Aborjinleri, temsili resim

Avustralyalı Aborjinler çikolata rengindeydiler. Kaş kemerleri büyüktü. İri ağızlı ve geniş burunluydular. Dallardan kulübe yapıyor ve ateş yakabiliyorlardı. Taştan silah ve mızrakları vardı. Ok ve yayı bilmiyorlardı. Toplayıcılık ve avcılık ile besleniyorlardı. Salyangoz, tatlı su midyesi, tırtıl, kertenkele, kuş, kanguru ve devekuşu yiyorlardı. Koklayarak av izi sürebiliyorlardı.

Kabilenin erkeklerinden oluşan devamlı şefleri vardı. Evlenme aile dışından yapılıyordu. Her kabilenin kendi dolaşabileceği bir bölgesi vardı. Dini açıdan ölümden sonra ruhun yaşayacağına inanıyorlardı. Ölü ruhları başka bedenlere girebiliyorlardı. Avrupalıları ilk gördüklerinde hortlak sanmışlardı. Ölüler için düzenli merasimler yapıyorlardı. İçlerinde yaşamsal gücü içine almak için ölü yiyenler de vardı. Her kabilenin ortak bir atası vardı. Büyü vardı ve çok kullanılıyordu.

Karışık merasimler sonucu evleniliyordu. Bu törenler sırasında üst ön iki diş çıkarılıyordu. Sünnet yapılıyordu. Kızlara efsanevi desenler çiziliyordu.

Okyanusya, Melanizyalılar

Melanizya kültürel bölgesi

Papualılar hariç, Okyanusya adalarında yaşayan tüm halklar aynı kökenden gelme idiler. Kuvvetli bir olasılıkla Malezya'dan dağılmışlardı. Bütün Pasifik ve hatta Amerika'ya yayılmışlardı. Bu yayılma Afrika'nın doğu kıyılarına bile olmuştu. Bilinen göçleri M.S. II ila V. Yüzyıl arasında olmuştu. Bu göçler 900 – 1350 yıllarında doruk noktasına varmıştı.

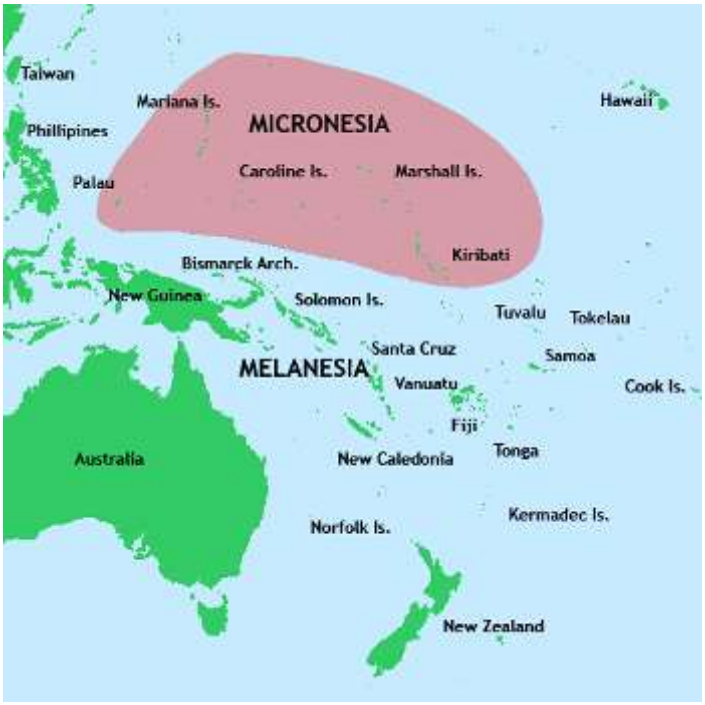
Avrupalılar geldiğinde Melanizyalıların cilalı taştan baltaları, deniz kabuklarından bıçakları, kedibalığı derisinden törpüleri, bizleri, yay da dahil çeşitli silahları vardı. Oyma kayık yapmasını ve kullanmasını bilen usta denizcilerdi. Tarım yapmayı da biliyorlardı. Hint patatesi ve taro ekiyorlardı. Tüyleri ve dişleri değişim aracı olarak kullanıyorlardı. Birbirlerine faizle borç para veriyorlardı. Kimilerinin hatırı sayılır servetleri vardı.

Toplum anaerkildi. Dayı kavramı önemliydi. Erkekler bir büyük evde karınlarını doyurup, yatıp uyuyorlardı. Kadınlar ve erkekler birbirinden ayrı yaşıyordu. Evlenme sırasında para ödeniyordu. Zenginler çok eşliydiler. Kadınlar dövme yapıyor, saç rengini değiştiriyorlardı. Kolye, bilezik, tüy, çiçek takıyorlardı.

Sarışın bir Melanezyalı

Politik sistemleri kabile demokrasisiydi. Ancak para önde geliyor, üst kademelere sadece parası olanlar çıkabiliyordu. Gizli, çetemsi örgütlenmeler vardı. Bunlar dehşet saçıyor, para cezası veriyor ve hatta öldürüyorlardı. Ruhlar vardı. Her şeyin bir ruhu vardı. Bu Şamanist inanç, yerleşik düzende bir miktar değişmişti. Dinsel olarak manaya inanıyorlardı. Başarılı olmak için mana şarttı. Büyü ile mana elde edilebiliniyordu. Dua ediliyor, kurban kesiliyor, şarkılı ayinler yapılıyordu.

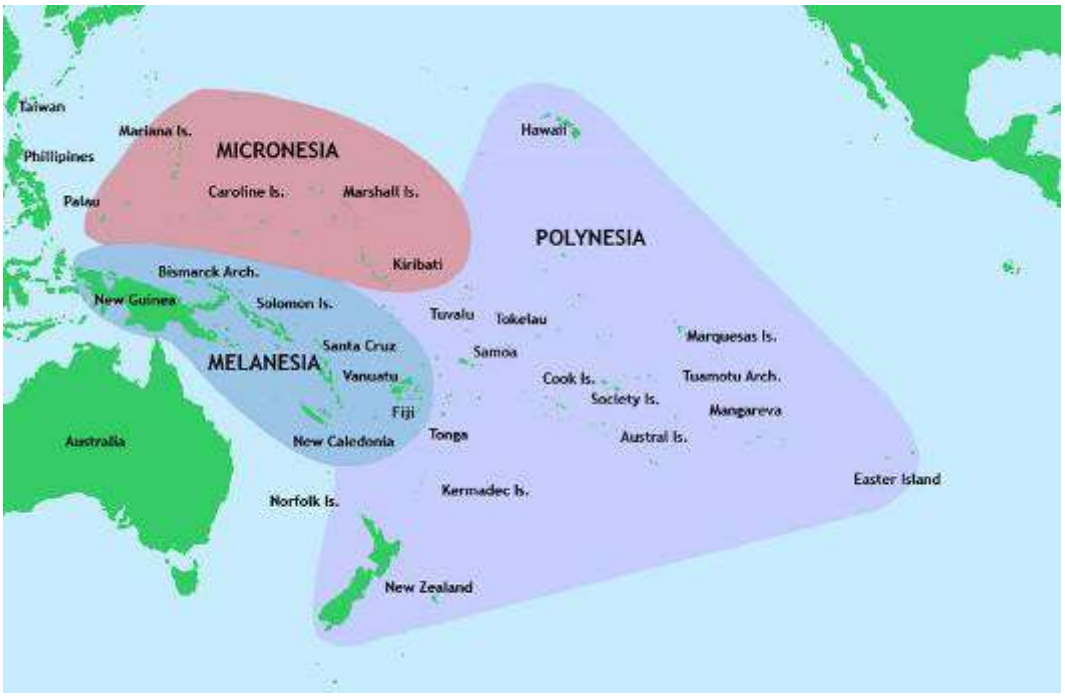
Mikronezya kültür bölgesi

Mikronezyalılar da Melanezyalılara çok benziyorlardı. Ancak çok daha iyi denizcilerdi. Tüccarlar vardı. Bunlar dengelenmiş, içi oyuk kayıklarla uzun ticari yolculuklara çıkıyorlardı. Bambu çubuklarından yapılma haritalar kullanıyorlardı. Sosyal yapılarında soylular ve serfler vardı. Usta denizciler fiefler verilerek ödüllendiriliyorlardı.

Dengelenmiş ağaçtan oyulmuş kayık

Okyanusya, Polinezyalılar

Pasifik kültür bölgeleri

Polinezyalılar, birkaç yüz kişiyi içine alan büyük aileler şeklinde yaşıyorlardı. Krallar, soylular, özgür insanlar ve köleler vardı. Kral tanrının elçisiydi, kutsaldı. Taht babadan büyük oğla geçiyordu. Soylular toprak sahibiydi. Fiefleri vardı ve kabile meclisinde çoğunluktaydılar. Soylular yerel şefleri seçiyordu. Ortak girişimlere bu şefler karar veriyordu. Özgür insanlar ise angaryaya ve haraca tabiydi.

Uzun boylu, ince burunlu, düz saçlı, esmer, keskin görme ve işitme duyularına sahip insanlardı. Müthiş birer denizciydiler. Durmadan okyanusta 2.500 Km yol gidebiliyorlardı. Yerlerini saptayabiliyorlardı. 30 m uzunluğunda 140 kürekçi taşıyan katamaran tipi içi oyulmuş ağaçtan yapılmış tekneleri vardı. Her adanın bir filosu vardı.

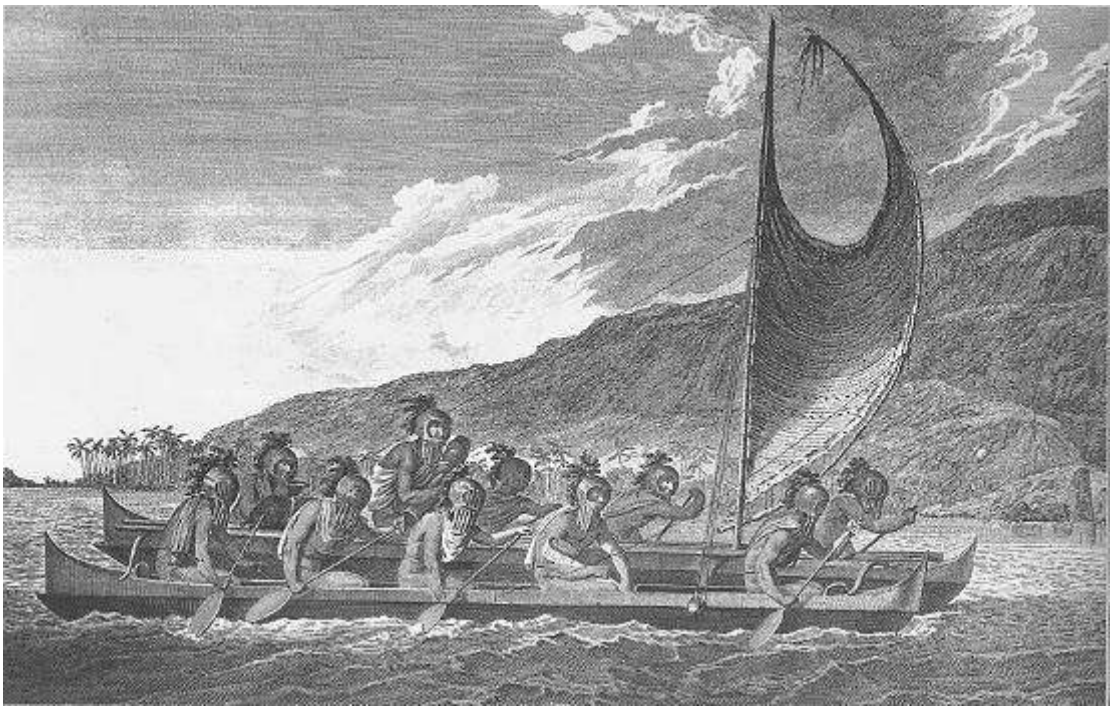
Aletleri cilalı taştandı. Ancak Maoriler gibilerinde metal taklidi silahlar görülüyordu. Kuvvetli bir olasılık ile ataları maden kullanmışlardı. Ama göçten sonra, belki maden bulamamaktan dolayı bu üretim unutulmuştu.

Yeni Zelanda yününden giysiler giyiyorlardı. Ama yeni yerlerinde iklim sıcak olduğu için atalarının dokuma mesleğini terk etmişlerdi. Şimdi kabuk işçiliği ile şeritler şeklinde eteklikler üretiyorlardı. Süs olarak parlak tüyler kullanıyorlar ve ince dövmeler yapıyorlardı.

Taştan sahanlığı olan, üstü hasırla örtülü evlerde oturuyorlardı. Markiz adalarında bu evler 20 – 100 m uzunluğundaydı. Evlerde cibinlik ve bambu yastıklar bulunuyordu.

Maorilerin küçük kaleleri vardı. Kaleler kalın duvarlarla çevriliydi ve etrafına hendek kazılmıştı.

Çok tanrılı bir dinleri vardı. Bazı yerlerde, örneğin Maorilerde, tek tanrıya benzer kutsiyetler bulunuyordu. Her durumda kralları tanrının elçisiydi. Evreni açıklayan bir mitleri vardı. Tüm ruhlara ve bu arada ata ruhlarına tapıyorlardı. Soylular ölümden sonra yaşama hakkına sahiptiler. Soylular arasında yer alan ruhbanlar, içinde insan kurban etmekte bulunan törenleri yönetiyorlardı.

Polinezya kayıkları

Katatia adası, bütün Polinezya'da ortak kurban verilen bir merkezdi. Büyü vardı ve kullanılıyordu. Din şiire ve süsleme, heykel sanatına yol açmıştı.

Kabileler sürekli birbirleri ile savaşıyorlardı. İnsan eti yeniyordu ve kalplar da şeflere sunuluyordu.

Avrupa Birliği Düşüncesi

Avrupa aydınları kendilerini birbirlerine yakın hissediyorlardı. Onlara göre Eski Yunan, Roma'dan gelen ve Hümanizmaya dayanan tarihi bir süreç vardı. Hepsini birbirine bağlayan Hıristiyanlık vardı. Modern bilimsel bir anlayışları vardı. Toplumsal yaşam tarzları aynıydı. Sanatı birbirine benzer bir tarzda yaratıp, icra ediyorlardı.

Voltaire Avrupa'yı tanımlıyordu. " … Yığınla devlete bölünmüş bir büyük cumhuriyet; bu devletlerin kimi monarşik, kimi karma yönetimli; kimi aristokratik, kimi halkçı; ama bunların hepsi birbirine uygundur, hepsinde aynı dinsel temel ve dünyanın öteki bölümlerinin bilmediği aynı kamu hukuku, politika ilkeleri… "

Rousseau kavramı büyütüyordu: " Bugün Fransız, Alman, İspanyol, hatta İngiliz yoktur artık; yalnızca Avrupalılar var. Hepsinde aynı zevkler, aynı tutkular, aynı adetler; çünkü hiçbiri, kendine özgü bir kuruma dayanıp milli bir biçim almış değil ".

Aydınlar söz birliği etmişler savaşların bittiği bir " Avrupa Devleti " istiyorlardı.

Diğer yandan bütün Avrupa kraliyet aileleri birbiri ile akrabaydı. Kıtayı akrabalar yönetiyordu. Her olayda aile ilişkileri işin içine giriyordu.

Avrupa'nın birleşmesinde feodal adetlerin kalıntıları da önemli oluyordu. Bazı feodal duygular bazı kişilerde hala canlıydı. Bir subayın efendisini seçebileceği ve kendi ülkesine karşı savaşabileceği kabul ediliyordu. Her orduda yabancı kumandan ve asker boldu. Prens d'Anhalt-Desseau, Prusya ordusunun yeniden kuruluşunda I. Friedrich Guillaume'a yardım etmeden önce Fransa ordusunda hizmet yapıyordu. Polonyalı Mareşal de Saxe, XV. Louis'nin hizmetindeydi.

Avrupa'da çeşitli halklar bugünkünden çok daha fazla sayıda dil konuşuyorlardı. Ancak ülkelerin birinden diğerine geçmek çok daha kolaydı. Her değişik halkın kendi ulusal bilinci daha oluşmamıştı. Çeşitli milletler kendilerini diğerlerinden bugünkü gibi farklı hissetmiyorlardı. Daha milletler yoktu.

Fransa, İspanya Veraset Savaşlarında yenilmiş, Utrecht ve Rastatt anlaşmaları ile pes etmişti. Dönemde ticari ve politik güç İngiltere'deydi. Ama Avrupa Birliği konusunda başı Fransa çekti. Bu konuda yönlendirici oldu. Sanki Kültürel olarak Roma'nın yerine Fransa geçmiş gibiydi.

Eski Batı Roma dünyası şimdi Fransız Dünyasıydı.

Bu sırada Fransızca da Avrupa'nın ortak dili haline gelmişti. Krallar kendi Aralarında, çocukları ile Fransızca yazışıyorlardı. Saraylarda, balolarda Fransızca konuşuluyordu. Anlaşmalar Fransızca imzalanıyordu. Aydınlar ilk iş Fransızca öğreniyorlardı. Eserler aydınların okuması için Fransızcaya tercüme ediliyordu. Tebliğler Fransızca veriliyordu.

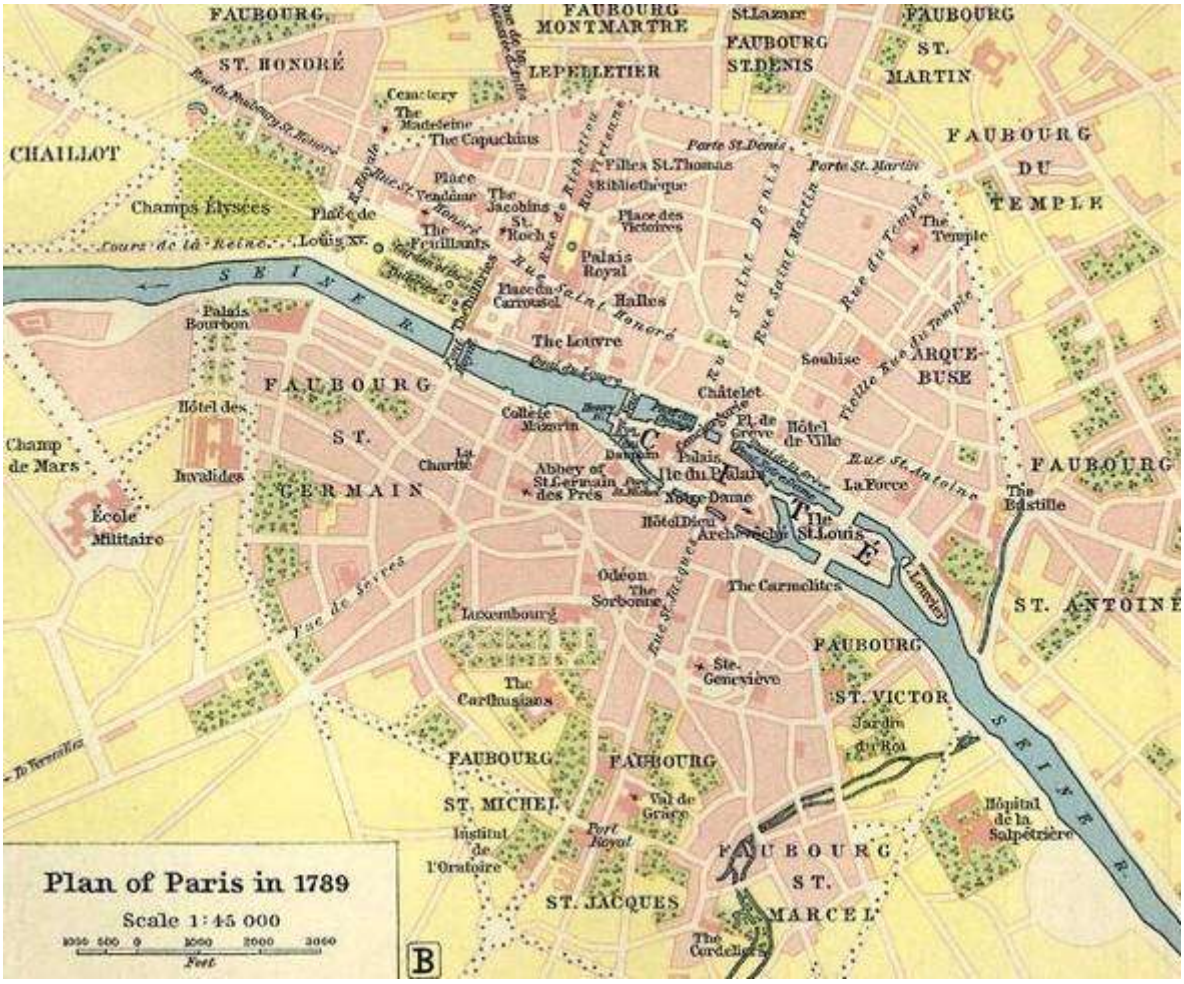
Avrupa'nın prens ve soylularının malikanelerinde Fransız aşçılar vardı. Salonları Fransız mobilyaları dolduruyordu. Duvar örtüleri Fransız'dı. Giysiler, kokular, takılar, iç çamaşırları, eldivenler, allık ve pudralar, saç kesimi, hepsi Fransız stilidir. Sık sık Fransız mağazalarını dolaşmaya çıkıyorlardı. Yeni elbiseler giydirilmiş mankenler, soyluların ayaklarına gidiyordu. Paris'ten dönenler sandık sandık eşya ile dönüyorlardı. Rus çariçesi II. Katerina, gelini Paris'ten 200 sandıkla dönünce, acele savurganlığı önleme yasasını çıkardı.

Bütün Avrupa'da Fransız mimarisi gözdeydi. Her önemli kentte Fransız mimarisinden ve heykellerinden vardı. Ülkelerde Güzel Sanatlar Akademilerini yönetenler Fransızlardı. Fransızlar pek çok Akademide dersler veriyorlardı. Ayrıca Fransız mimarlar ve sanatçılar basılmış kitapları ile de dış dünyayı yönlendiriyorlardı. Mimarlar, sanatçılar Paris'e gelip, Fransa'da inceleme yapıyor ve burada Fransız zevki ile donanıyorlardı.

Sanatsal açıdan Avrupa Fransa hegemonyasını kabul etmişti.

Fransa kültürünün yaygınlaşmasında salonlar da önemli bir rol oynuyordu. Önemli kişilerin, Naiplerin, bazı hanımların, asillerin, maliyecilerin, prenslerin, edebiyatçıların salonları vardı. Bunların felsefi olanlarında derinlemesine felsefi tartışmalar yapılıyordu. Ülkeye gelenler, bu salonlara katılıyor, feyiz alıyorlardı. Bu salonlarda her konuya şöyle bir dokunuluyordu. Sözler ok gibiydi. Tartışmak kılıç oyunu kıvraklığında yapılıyordu.

Paris herkesi kendine çekiyordu. Yabancılar Paris'te kalmaya çalışırlardı. Bu da zor bir şey değildi. Zaten Paris gelen yabancıların üzerine titrerdi. Paris'ten gitmek acı, hiç hoş olmayan bir ayrılıktı. Paris'ten sonra kişi kendini kendi ülkesinde sürgün gibi hissediyordu.

Paris Haritası

Filozofların etkisinden olsa gerek, Avrupa'nın değişik ülkelerinde birbirine benzer kurumlar ortaya çıkıyordu. Bunun bir sonucunda Ansiklopediler oldu. Hükümdarlar ülkelerini baştanbaşa değiştirmek istiyorlardı. Halka " akla uygun " reformlar dayatmaya başladılar. Eyalet ve kent yönetimlerini birbirine benzer hale getirmeye çalıştılar. Siyasi ve sosyal eşitliğe giderek asillerin gücünü azaltmaya çalıştılar. Uyrukları yeteneklerine göre kullanmanın yolun u açtığından dinde hoşgörü geliştirdiler.

Hükümdarlar kendilerini adil, hissi, uyruklarının yanında imiş gibi göstermeye çalıştılar. Avrupa kamuoyunu filozoflar şekillendiriyordu. Hükümdarlar da filozoflarla iyi geçiniyorlardı. Filozoflar ise hükümdarların görünüşüne aldanıp, onlara yardımcı oldular. Voltaire II Friedrich'in propagandasını yaptı. Diderot ise Katerina'nın propagandasını yaptı.

Evrensel Olmak, Ulusal olmak

Friedrich schiller

Artık Avrupa filozofları insan soyunu bir ve tek olarak ele almaya başlamışlardı. Bütün insanlar aynı haklara sahiptiler. Yetenekleri aynıydı. Seçkin veya üstün bir ırk yoktu. Milletler arasındaki farklar önemsizdi. Dünya tüm insanların yurduydu.

Alman yazarı Schiller şöyle diyordu: “ Dünya yurttaşı olarak yaşıyorum. Yurdumu erken yitirdim ve karşılığında geniş yeryüzünü buldum “. “ Bir millet oluşturmanın arkasından koşmayın, insan olarak kalmakla yetinin “. Bu düşüncelere Goethe ve Lessing de katılıyordu.

Zaten ulusal bilincin daha ortaya çıkmamış olması, evrensel bir anlayışı öne çıkarıyordu.

Ancak Ulusal Bilinç de ağır ağır beliriyordu. İngiltere ve Fransa'da XVIII. Asrın sonuna yaklaşıldığında bayağı gelişmişti. Diğer ülkelerde de filiz vermeye başlarken bir yandan da tepkisel bir görünüme bürünüyordu.

Avrupa uzun zamandır Fransa'nın kültüründen etkilenmiş ve onu izlemişti. Şimdi Fransız kültürüne olan bağlılık, bazılarına ağır gelmeye başlamıştı. Bir yandan da çeşitli ülkelerin yazarları kendi güç ve görüşlerinin bilincine varıyorlardı. Gittikçe Fransız düşüncelerine karşı sert, acı ve çoğu zaman haksız bir eleştiriye giriştiler. Her yerde ulus adına bir şeyler söylenmeye başlıyordu. Özellikle Almanya ve İngiltere de edebiyat hızla gelişti.

Nasıl kültür açısından bir Fransız hegemonyası oluşmuşsa, yaşam açısından İngiltere Batı Avrupa'da öne çıkmaya başladı. Çaylar, briç benzeri kağıt oyunları, at yarışı, redingot giymek hızla yaygınlaştı. Her yerde kulüpler açılmaya başlandı. İngilizce deyimler, dillere girmeye başladı.

Avrupa da karşılıklı olarak bir İngiliz, Fransız düşmanlığı yaygınlaşmıştı. Her konuda, moda, kültür, sanat, edebiyat, yaşam, mutfak… iki ülke arasında kıskançlık, horlama ve kin vardı. İki ülkenin dili de yarışıyordu. İki ülkenin her şeyi yarışıyordu.

Almanya halkı İmparatorluğun şanlı günlerini özlüyor muydu? Kimi öyle, kimi böyleydi. Ama Fransızlara karşı kıskançlık, horlama ve kin başlamıştı. Rossbach savaşı ulusal Alman ruhunun uyanmasında önemli rol oynamıştı.

İtalyanların müşterek bir dili ve tarihi vardı. Aynı karaktere sahip oldukları hissini taşıyorlardı. Bir İtalyan, İtalya'nın her yerinde kendini evinde hissediyordu. İtalyanlar kendi dillerini de diğer dillerden çok daha ahenkli bulmaya başlamışlardı.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı II. Yılında, 1777

General Burgoyne teslim oluşu

1777, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ikinci yılındaydı. Pek çok koloni İngilizlerin elindeydi. İsyancılar kırlara ve ormanlara çekilmişlerdi.

İngilizler birbirinden bağımsız iki saldırı başlattılar. Birincisinde General John Burgoyne, New York'a ulaşmak ve New England'i diğer kolonilerden izole etmek için Kanada'dan Hudson Nehri boyunca yola çıktı. Aynı anda Howe, New York'u terk edip başkent Philadelphia'ya saldırdı. Burgoyne'yi karşılamaları için General Horatio Gates ve eyalet milislerini gönderen Washington, kendi komutasındaki Kıta Ordusu'nu Howe'un önünü kesmek için güneye çekti.

General John Burgoyne komutasındaki İngiliz ordusu 1777'de Kanada'dan güneye doğru hareket etti. Saratoga'ya gideceklerdi. Ordu Hudson nehrini takip ederek güneye iniyordu. Orduya içinde subay eşlerinin de bulunduğu 2.000 kadın eşlik ediyordu. Bu ordu, New York'daki ordu ile birleşip, Amerikan kolonilerini ikiye bölecekti. Ama ordu ilerlerken çiftçilere kötü muamele ediyor ve durmadan düşman kazanıyordu.

Burgoyne 5 Temmuz'da Ticonderoga Kalesi'ni alıp, acil at gereksinmesini karşılamak üzere Bennington'a (Vermont) Alman paralı askerlerden oluşan bir kuvvet gönderdi. Ama Amerikan kuvvetleri Almanları yenilgiye uğrattı.

Washington ise bir gerilla savaşı başlatmıştı. Gerilla savaşını verenler sınırlarda keskin nişancılık kazanmış orman adamlarıydı. Oyunu da kurallarına göre oynamıyorlardı. 500 kişiydiler ve başlarında Daniel Morgan vardı. Uzun tüfekleri vardı. Namluları en az 1 metreydi. Namlunun içinde yivler vardı. Böylece atılan mermi dönerek gidiyor, yolda şaşmıyor ve büyük bir isabet kaydediyordu. 50 kalibrelik mermiyi atan bu tüfeklerle keskin nişancılar 250 m.'den hedefi vurmaktaydılar. Bu İngiliz tüfeklerinin 2 katı bir menzildi.

Morgan öncelikle İngilizlerin Kızıl Derili İzcilerini vurarak, onları saf dışı bıraktı. 3 ay içinde 400 Kızıl Derili ya öldü, ya kaçtı. Onlar gidince, İngilizler hiç tanımadıkları bir arazide, şaşkın kala kaldılar. Sonra hedef subaylar oldu. İngiliz subayları bir bir düşerken askerler başsız kalıyorlardı.

İngiliz Generali Howe, gemilerle New York'tan Chesapeake'e gitmiş ve karaya çıkar çıkmaz, 11 Eylül'de, Washington'un kuvvetlerini yenmişti (Brandywine Muharebesi). General Howe, 25 Eylül'de de Amerikan kenti Philadelphia'yı işgal etti.

General Horatio Gates'in komuta ettiği bir Amerikan ordusu Albany'ye yaklaşmakta olan Burgoyne'u iki kez yenilgiye uğrattı. İngiliz Generali General Simon Fraser, Amerikan keskin nişancıları tarafından vurularak öldürüldü. İngilizler kuşatılmış ve yiyecekleri de bitmişti.

Burgoyne, 17 Ekim 1777'de Saratoga'da ordusuyla beraber teslim olmak zorunda kaldı. İngilizler Philadelphia'yı kazanmak uğruna, anlamsız yere iki ordusundan birini kaybetmişti. Bu zafer, Fransa'yı İngiltere'ye kaşı Amerika'nın yanında savaşa girmeye ikna etti. Artık İngilizler denizlerde de rahat değillerdir. Orada da Fransızlarla savaşmak zorundadırlar.

Kuzey Amerika koloni kongresinde,15 Kasım 1777'de Konfederasyon Maddeleri oylanmıştı. Kurulmuş birlik ortak savunma ve karşılıklı yararlar için gayet gevşek bir federasyondu. Her devlet egemenliğini, özgürlüğünü, bağımsızlığını saklı tutuyordu. Kongrede her devletin bir oyu vardı ve karar için oy birliği şarttı. Kongre savaşın dışında parayı, ölçüleri ve postayı yönlendiriyordu. Kongre hükümran devletler üzerinde onlara kendini dayatabilecek bir güçten de yoksundu.

Kongre'nin bu zayıflığı, anarşiye yol açıyordu. Siyasi, sosyal ve ekonomik tehlikeli bir bunalım başlayacaktı.

Philadelphia'nin kaybedilişi, Washington'un başkomutanlıktan alınması için, Kongre üyeleri arasında tartışma başlatmıştı. Washington'un destekçileri komploya dek varan gelişmeleri engellediler.

1777 kışı yaklaşırken Washington'un ordusu Pensilvanya'da çok zor koşullardaydı. Tahsisat bulunamamıştı, ordu donuyordu. Bu 14.000 kişilik ordu teçhizatsız, besinsiz, barınaksız hayata tutunmaya çalışıyordu. Askerlerin beşte birinin ayakkabısı yoktu. Bitkin düşen ordu hızla hastalanıyordu. Kampta temiz su olmadığı için dizanteri salgını başladı. Askerlerin %60'ı azat edilmiş mahkumlardan, kölelerden ve göçmenlerden oluşuyordu. Bu orduyu General Washington ne yaptı etti, bir arada ve savaşabilir durumda tutmaya muvaffak oldu.

Bu orduyu vuran en müthiş düşman çiçek hastalığıydı. Amerikan devrimi, Amerikan tarihinin en müthiş çiçek hastalığı salgınına rastlamıştı. Havadan yayılan öldürücü virüs İngiliz hapishane gemilerinden yayılmıştı. Koloniciler Eski kıtadan uzaktaydılar ve hastalığa karşı muafiyetleri oluşmamıştı. Hastalığın tedavisi de yoktu. On hastadan dördü ölüyordu. Neyse ki Çiçek aşısını Avrupa tanımıştı. Cerrahlar, hastalardan aldığı virüslü kanla diğer askerleri aşıladı. Aşı yapılanlar da ölebiliyorlardı. Kurtulmak için aşılanan kişinin bağışıklık sisteminin virüsün yayılmasından hızlı çalışması gerekiyordu. Ancak aşı işe yaradı. Hastalananların sayısı iyice azaldı.

Washington'un ordusu acemiydi. Bu orduyu bir savaş makinesine çevirmek gerekiyordu.

Brezilya’da Reform, 1777

Sebastião José de Carvalho e Melo, 1st Marquis of Pombal

Prusya ordusundaki disiplin, eğitim ve inceden inceye yapılan planlamalara diğer ulus ordularının uyması çok zordu. Örneğin Fransızlar taktik değişiklikler yaparak kendi savaş güçlerini artırmaya çalıştılar. Tuttukları yol sonunda Napolyon ordusuna çıkacaktı.

Portekiz’de Kral I. Jose öldü. O ve başbakanı Calvalho e Melo beraberce çok işler başarmışlardı. Daha önce anlatılanlara ilave kamu görevleri tüm Portekizlilere açılmıştı. Okullar kurulmuş, üniversiteler yeniden teşkilatlandırılmıştı. İmalathaneler açılmış, ticaret teşvik edilmişti. Yeni kaleler ve donama yapılmıştı. Ordu islah ediliyordu.

Ölen Jose’nin yerine kızı I. Maria (1777 – 1816) geçti. I. Martia zamanında yeni reformlar yapılmadı ama eskiler devam etti.

Bilim ise ilerlemeye devam ediyordu. Lavoisier, Akciğerlerde kanın oksijeni özümseyip, karbon asidi bıraktığını gösterdi. Kan ve hava ile ilgili önemli, bir aşama kaydedilmişti.

Fransa’da tefeciliğe karşı mücadele etmek üzere “ Mont-de-Piété “ kuruldu. Tüccarlara rehin karşılığı borç vermeye başladı.

Fransa'da ayrıcalığı olan sürekli yayınlar vardı. Yeni bir gazete çıkaranın bu ayrıcalıklılara tazminat ödemesi gerekiyordu. Siyasi haberler için Gazete de France'a, edebi yazılar için Mercure de France'a, bilimsel yazı ve haberler için Journal de Savants'a ödeme yapılıyordu. Fransa dışından gelenler ise Dışişleri bakanlığına ödemede bulunuyorlardı. Elle yazılmış, palto altından satılan gazeteler kum gibi kaynıyordu. Voltaire bu gazetelere yazı yazarak ünlü bir gazeteci olmuştu. İlk günlük gazete Paris'te 1777 yılında " Journal de Paris " adıyla yayınlandı.

İngiltere'de Crompton " mule'u " yaptı. Bu kaba İngiliz ipliğinin sağlam ve ince olmasını sağlıyordu. Bu iplik muslin imaline uygundu. İngiltere iplik eğirme işini çözmüştü.

1705'de Brezilya ile ilgili Pombal (Sebastião José de Carvalho e Melo) reformlarının başladığından söz etmiştik. Şimdi bu reformların bir kısmının ne olduğunu görelim.

Bağış yoluyla atanan son genel valiyi (kral naibi) görevden alarak, doğrudan bir memur atandı. Böylece Portekiz kralına bağımlılık arttı.

Bütün görevliler, görevlerinde sürekli kalacaklardı. Bu yöneticilerin ülkeyi tanımasını ve karar serbestisi getirdi.

Kent meclisleri, belediye meclislerine dönüştürüldü.

Brezilya'ya Portekiz'de yapılan üretimin yapılmasını yasakladı. Böylece Portekiz Brezilya ticaretinin artacağını umuyordu. Devlet desteğinde büyük kapitalist Portekiz şirketleri aracılığı ile Brezilyayı kalkındırmaya çalıştı. Bu şirketkerin çalışmaları başarılı sonuçlar verdi.

Madenlerde köle çalıştırılmasını yasakladı. Bu konuda Cizvitler ile mücadeleye bile girişti. Cizvitleri Brezilyadan kovdu.

1777 ve 1778 anlaşmaları ile İspanya ile olan sınır problemlerini çözdü,

Bütün bu önlemlerin çok güzel sonuçları oldu. Eski şekerkamışı ve tütüne ilave endigo, pirinç, kahve, pamuk, kakao üretimi gelişti. Bakır ihracatı arttı. Zenginlik ülkeye geldi. Nüfus hızla artmaya başladı.

Ruslar epeydir, ülkeleri kendi topraklarına katmak için bir taktik türetmişlerdi. Söz konusu ülkenin başına kendi adamlarını getiriyorlardı. Halk onu reddedip, ayaklanıyordu. Kukla yönetim ise Rusya'dan yardım istiyor, Ruslar gelip ülkeye el koyuyorlardı. Buna da koruma altına almak diyorlardı.

Kırımda Rus taraftarı Şahin Giray ile Osmanlı taraftarları arasında mücadele vardı. Kırım Tatar beyleri de Rus Osmanlı diye ikiye ayrılmışlardı. Sahip Giray, Devlet Giray ve Şahin Giray arasındaki mücadele sürüyordu. 1777'de Ruslar, Kırım Hanı Devlet Giray Hanı devirip, yerine Şahin Giray'ı getirdiler. Şahin Giray sık sık kendini tehlikede hissedip, Rusları yardıma çağırıyordu. Ancak mücadele daha bitmemişti. Şahin Giay'ın masada yemek yemek, ortalıkta şarap içmek gibi Batı adetlerine uyması halkın tepkisini çekiyordu. Şahin Giray bir taraftan da reformlara başlamıştı. Ordu, yönetim, arazi, saray protokolu, giyim kuşam konularında yenileştirme denemelerine girişti. Ülkedeki Hıristiyanlara eşit haklar verildi. Bütün bunlar Müslümanların tepkisini topluyordu.

Osmanlı İran savaşı devam ediyordu. Musul beylerbeyi serasker vezir Hasan Paşa, Nisan ve Mayıs aylarında yapılan iki savaşta İran ordusunu yendi. Bundan sonra Osmanlı İran savaşı hiçbir yeni değişiklik olmaksızın 1779'da bitti.

Osmanlı Sadrazamlığına Çebecizade Mehmet Paşa getirildi (1777 – 1778).

Portekiz kralı Joseph I of Portugal (d. 1714), Avusturyalı kompozitör Georg Christoph Wagenseil (d. 1715),Amerikalı botanikçi John Bartram (d. 1699), matematilçi, fizikçi ve astronom Johann H. Lambert (d. 1728), İngiliz ressam William Bowyer (d. 1699) 1777 yılında öldüler.

Rousseau ve Voltaire Ölüyor, 1778

Jean-Jacques Rousseau

James Cook, 3. Pasifik seyahatinde Hawai Adalarına rastladı ve onlara sandüviç adaları dedi.

6 Şubat 1778'de Amerika kolonileri ile Fransa arasında ticaret ve müttefiklik anlaşmaları imzalandı. Fransa ve ABD, bağımsızlık gerçekleşmeden, birbirinin rızası olmadan silah bırakamayacak ve barış yapamayacaklardı. Fransa Kanada'yı tekrar işgal etmeyecekti. ABD, Fransa'nın Amerikada mevcut toprakları ve gelecekte olacak toprakları için garanti veriyordu.

1778'de Rousseau öldü. Son olarak " itiraflar " adlı eserini hazırlamıştı. Rousseau o gerçekleşmesi için çok emek verdiği Fransız ihtilalini göremeden ölmüştü.

1778'de Voltaire öldü (1694 – 1778). Bir düşünür ama daha fazla yayıncı, dilci ve etkileyiciydi. Pek çok yeni düşünceyi o tanıtmıştı. Dünyanın aklın egemenliğine girmesi gerektiği kanısındaydı. Ruhu maddeden ayıranlara da, birleştirenlere de kızıyordu. Voltaire göre ruhun görevleri maddeye bağlıydı ama onun kendine özgü bir yapısı da vardı.

Washington, 11.000 askerini, Prusyalı bir subay olan Friedrich Wilhelm von Steuben gözetiminde kış süresince sıkı bir eğitiminden geçirdi. Washington, Prusyalı önemli bir asker olan ama eşcinsel olduğu için dışlanan Baron von Steuben'i ordusunun en üst kademelerinden birine getirdi. Baron von Steuben orduyu yeniden yapılandırdı. Disiplini kurdu. Hijyen getirdi. Yeniden örgütledi. Bir de eğitim kılavuzu hazırlayıp, yayınladı. Bu kılavuzun bazı

maddeleri bugün bile yürürlüktedir. Ve orduya süngüyü tanıtıp, yakın savaşı öğretti. Washington'un ordusu yeni bir ruh kazanmıştı.

François-Marie Arouet Voltaire

Washington 28 Haziran 1778'de Monmouth'da (New Jersey) başarılı bir savaş verdi. Bu çarpışmadan sonra kuzeydeki İngiliz kuvvetleri New York kenti ve çevresinde çakılıp kaldılar.

Amerikalılara 1776'dan başlayarak el altından para ve malzeme yardımı yapan Fransa, Haziran 1778'de İngiltere'ye savaş ilan etti. Kuzeyde durumun büyük ölçüde sürüncemede kalmış olmasına karşılık Fransızlar güneyde, İngilizlerin elindeki Savannah'ı ve büyük önemi olan Yorktown'ı kuşattılar.

Amerikan ordusunun eğitimi sürerken, New York'ta da amansız bir savaş sürmekteydi.

Büyük bir casus ordusu, doğru bilgi elde etmek için çalışıyordu. Bu kolay değildi, çünkü New York'ta halkın hala %20'si İngilizlere sadıktı. Bu sırada pahalılıkta almış başını gitmişti. Mallar 8 misli pahalanmıştı. 5 kadından biri fahişelik yapıyordu. Casuslar mektuplarını İngilizler tarafından bilinmeyen okunmaz mürekkeple yazıyorlardı. Aralarında çok çeşitli şifreler kullanılıyordu.

İngilizler Fransız filosuna ani bir baskın hazırlıyorlardı. Bunu casuslar kanalı ile öğrenen Washington, ordusunu New York'a doğru sürerek, bir baskı oluşturdu. Bu baskı sonucu İngiliz donanması limandan ayrılamadı. Tehlikeyi atlatan Fransızlar, daha sonra denizlerde isyancılara çok yardımcı olacaklardı.

Temmus ayında Fransız ve İspanyol kuvvetleri Cebeli Tarık boğazındaki İngiliz garnizonunu kuşattı. Büyük kuşatma başlamıştı. İngiliz garnizonu, George Augustus Eliott komutasında kuşatmaya dayandı.

Cebeli Tarık kuşatması

Eylül ayında ABD ile Kızılderililer arasında Pitt Kalesi Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ABD ile Kızılderililer arasındaski ilk yazılı anlaşmadır.

Bu esnada Kongreden ABD'nin ilk bütçesi de geçti.

Fransa'nın Amerikalılara gösterdiği destek savaş dinamiklerini değiştirmişti. İngilizler denizlerdeki hakimiyetini kaybetmekle kalmayıp, Fransa'nın İngiltere'yi istila etme tehlikesiyle de karşı karşıyaydılar. 1778'de Britanyalılar Philadelphia'yi boşaltıp New York'a dönerken, Washington yollarını kesip Monmouth Muharebesinde saldırıya geçti. Söz konusu saldırı kuzeyde gerçekleşen son büyük çarpışmaydı.

İspanya'da III. Carlos İspanya ile İspanya Amerika'sı arasında belli limanlardan ticaret yapılması serbesiyetini verdi. Aslında amaç Amerika doğumlu İspanyolların Kuzey Amerikan örneğine öykünmelerini engellemekti. Bu önlem tekelciliği yok etmese de ticaret hacmini bayağı arttırdı. Şimdi Amerika doğumlu İspanyollar zenginliyordu. İspanya Amerika'sındaki kentler de güzelleşiyor ve kalabalıklaşıyordu.

İsveçli botanikçi Carl Linnaeus (d. 1707), İngiliz kompozitör Thomas Arne (d. 1710), Fransız tarihçi Charles le Beau (d. 1701), Hollandalı lolojist Pieter Burman the Younger (d. 1714), Fransız tarihçi Charles Clémencet (d. 1703), İtalyan Cizvit bilimci Francesco Cetti (d. 1726) 1778 yılında öldüler.

İlk Demir Köprü, 1779

İlk Demir köprü

İspanya Amerikan iç savaşı nedeniyle Fransa ile müttefik olarak İngilizlere karşı savaşa girdi.

Mora'da isyanı bastırmak için yollanmış olan Arnavut çeteler, oraya yerleşmiş, şiddet ve zulümlerini sürdürüyorlardı. Osmanlılar bu Arnavut çeteleri Mora'dan çıkarabilmek için bir ordu yolladılar.

İran hükümdarı Kerim Han öldü. İran'da Zend Hanedanından Kerim Han (1750 – 1779), Kaçarlardan İsfahan'ı, Azerbaycan'ı, Mazenderan'ı geri almıştı. Batı İran'ı Hazar Denizinden İran Körfezine kadar birleştirmişti. Başkent olarak Şiraz'ı seçmişti. Şiraz'ı mamur etti. Oraya iki şairin Hafız ile Sadi'nin heykellerini dikti. Ölümünden sonra İran'da kargaşa tekrar başladı. Bu karışıklık sonunda İran Basra'dan çekilmek zorunda kaldı.

İngiltere'de 1779'da demir sanayinin babası Wilkinson, Severn nehri üzerine tek kemerli ilk demir köprüyü yerleştirdi. Tüm ülkeler İngiltere'de olan bu teknik ilerlemeler karşısında şaşkınlığa düşüyorlardı. Wilkinson bundan sonra altından direkli gemilerin geçebileceği bir köprü daha yapacaktı.

Salgın hastalıklar Avrupa ve Amerika'yı kırıp geçiriyordu. Devletler bunlara karşı polisiye önlemler alıyorlardı. Hastalıklı bölge hemen karantinaya alınıyor, giriş ve çıkış

yasaklanıyordu. Buralardan seyahat ancak sağlık belgesi ile mümkün oluyordu. Karantinalı bölgeden gelen yolcular, vardıkları yerde 40 gün karantinaya tabi tutuluyorlardı.

Viyanalı hekim Frank 1779 yılında " Tıp Politika Sistemi " adlı kitabını yayınladı. " Kamu sağlığını görüp, gözetmek devletin görevidir " diyordu.

Venedik'te, verem hastalığını bildirmek ve veremliye ait eşyaları temizleme yükümlülüğü getirildi. Bu tip önlemler tüm Avrupa'da yaygınlaşmaya başladı.

1779'da Fransız ressam Chardin (1699 – 1779) öldü.

Chardin kendi resmi

Kırım Hanı Şahin Giray tarafından yardıma çağrılan Ruslar, sonunda Kırım'ı fiilen işgal ettiler.

Ruslar Tüm Türkleri Avrupa topraklarından atmak veya Slavlaştırmak istiyorlardı. Zaten şu anda artık Rus devleti tebaası içinde herhalde Türk kökenli olanlar (Slavlaşmış olanlar da dahil) çoğunluktaydılar.

Bu son dönemde Kırımlılar toprakları ellerinden giderken hiç mücadele etmemişlerdi. Belki daha önce Türklerin nasıl Slav ve Hıristiyanlaştırıldığını hazmetmişlerdi. Sadece kaçıp, Osmanlı İmparatorluğuna sığındılar. Bu sürgün onlar için korkunç oldu. Çok sayıda insan öldü. 1783 yılında yarım milyon kırımlı varken, 1862'de bu sayı yüz binden aza inmişti. Ve Kırımlıların daha çekecekleri vardı.

Osmanlıda savaş yanlıları ile barış yanlıları mücadele ediyordu. Gazi Hasan Paşa savaş yanlısıydı ve Kırım'ın Ruslara bırakılmamasını istiyordu. Padişah'ı Halil Hamit Paşa destekledi. Kırım Ruslara kaldı. 1779'da, Fransızların aracılığı ile Osmanlılar Ruslarla Aynalıkavak anlaşmasını imzaladılar. Bu anlaşma ile Kırım Hanlarının tayinine Osmanlılar, Romen Beylerinin tayinine Ruslar karışmayacaklardı.

Osmanlı sadrazamı Seyyid Mehmet Paşa oldu (1779 – 1781).

Amerika Bağımsızlık savaşı sırasında Amerika kolonileri ile Britanya, Mississippi nehrinin doğusundaki yerlilerin bağlılığını kazanabilmek için birbirleri ile rekabete girişmişlerdi. Ancak savaş sırasında pek çok yerli kabilesi Britanya yanında yer aldı. Bunda Amerikan kolonileri ile daha önce yaşadıkları problemler etkili olmuş olmalıdır.

Bağımsızlık savaşı sırasında Beyaz ve Kızılderili halk çok eziyet çekmişti. İki tarafında yerleşim yerleri ve gıda stokları yok edilmişti. Karşılıklı hücumların en beteri 1779'da yapılan Sullivan Seferi idi. Bu seferde Amerikan koloni kuvvetleri, New York kırsalındaki Iroquois hücumlarını önlemek için 40 Iroquois yerleşimini yok etmişti.

İngiliz astronom Jeremiah Dixon (d. 1733), İngiliz kompozitör William Boyce (d. 1711), Britanyalı kaptan ve kaşif James Cook (d. 1728), Alman ansiklopedist Paul Daniel Longolius (d. 1704), Amerikan astronom John Winthrop (d. 1714), Kaşi ve doğa bilimci Pehr Kalm (d. 1716), Fransız ressam Jean-Baptiste-Siméon Chardin (d. 1699), İngiliz fizikçi Nathan Alcock (d. 1707), Japon imparatoru Go-Momozono (d. 1758), İtalyan kompozitör Giuseppe Carcani (d. 1703) 1779 yılında öldüler.

Maria Theresia’nın ölümü, 1780

Maria Theresia ve ailesi

1780 yılında İmparatoriçe Maria Theresia öldü. Maria Theresia, (1717 –1780) Habsburg hanedanının devleti bizzat yöneten tek imparatoriçesidir. 1740 yılından ölümüne kadar geçen süre içinde Macaristan ve Bohemya Kraliçesi ve Avusturya Arşidüşesi idi. Ayrıca kocası I. Franz Kutsal Roma İmparatoru seçildikten sonra Kutsal Roma İmparatoriçesi olarak da kabul edildi. Maria Theresia zamanında dünyanın en güçlü kadınlarından biriydi. Kutsal Roma

İmparatoru II. Leopold'un ve Fransız İhtilali'nde idam edilen Fransa Kraliçesi Marie Antoinette'in annesiydi. Maria Theresia finansal ve eğitimsel reformları başlattı, ticareti ilerletti ve tarımı geliştirdi. Orduyu yeniden düzenledi. Avusturya'nın para kaynaklarını güçlendirdi.

Maria Theresia XVIII. yüzyıl Avrupa güç siyasetinde anahtar bir kişiydi. Maria Theresa Habsburg monarşisine birlik getirdi ve en yetenekli hükümdarlardan biri olarak kabul edildi. İçlerinde Marie Antoinette ve II. Leopold'un da olduğu 16 çocuk sahibiydi.

Amerikan Bağımsızlık Savaşında, İngilizler 1780'de birkaç başarı elde ettilerse de, 7 Ekim'de Kings Mountain'da ağır kayıplar verdiler. 1780'den sonra deniz savaşı daha çok İngilizlerle Amerikalıların Avrupalı müttefikleri arasında geçti.

1780 – 1782 arasında suçiçağı nedeniyle pek çok Amerikan yerlisi öldü.

İngiltere, ABD'ye barut satan Hollandaya savaş ilan etmişti.

Britanya Adaları çevresinde toplanan Amerikalılara ait gemiler ve komutanları John Paul Jones, savaş boyunca 1.500 İngiliz ticaret gemisiyle 12.000 İngiliz denizcisini ele geçirdiler. 1780'den sonra İspanya ve Hollanda, Britanya Adaları'nı çevreleyen sularda büyük ölçüde denetim kurarak İngiliz deniz gücünü açık denize çıkartmadılar.

Bu yıllarda İngiltere de Hindistan pamuklu kumaşı ile rekabet etmeye çalışan uğraşlar sonuç verdi ve seri üretim tezgahlarına geçildi. Birden bire pamuklu dokumalar beş misli ucuzladı. Pamuklu dokuma açısından Hindistan ve Osmanlı önemli bir darbe yemişti. Bu gelişme dramatik sonuçlar verecektir.

Bu büyük bir devrimdir. Aynı zamanda el tezgahlarının bitişi, makinelerin öne çıkışıdır.

Girit 100 yıldır Osmanlı yönetimindeydi ve nüfusunun yarısı Müslüman olmuştu.

Avrupa'da hisse senedi ortaklıklarının yaygınlaşma hızı iyice arttı.

1780 yılında, John Adams Massachusetts Eyalet Anayasasını yazdı.

Alman tarihçi Andreas Felix von Oefele (d. 1706), Litvanyalı şair Kristijonas Donelaitis (d. 1714), Fransız filozof Charles Batteux (d. 1713), Fransız filozof Étienne Bonnot de Condillac (d. 1715), Fransız mimar Jacques-Germain Soufflot (d. 1713), İngiliz kimyacı William Cookworthy (d. 1705), Britanyalı ekonomist Sir James Denham Steuart, 4th Baronet (d. 1712), Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresa of Austria (d. 1717), İngiliz fizikçi John Fothergill (d. 1712) 1780 yılında öldüler.

Hindistan'da İngiliz Hakimiyeti, 1780

Varanasi (Benares)

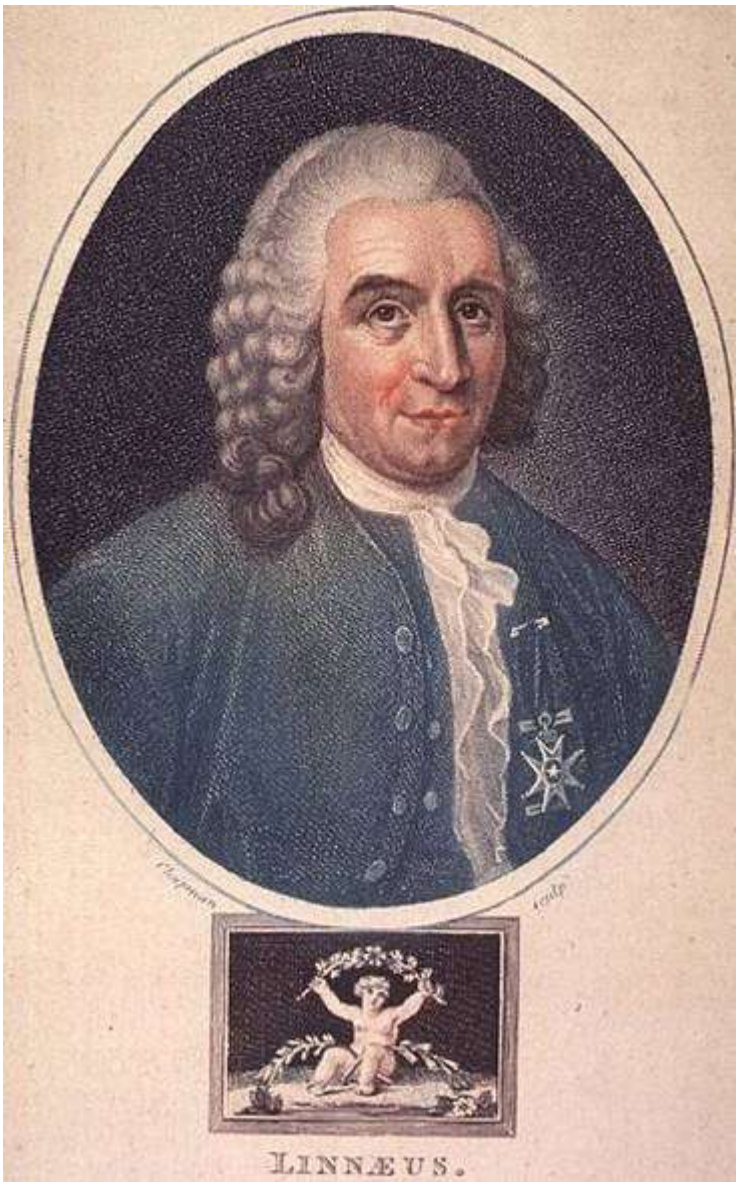
Hindistan'da yönetici General Warren Hastings zalim ve utanmaz çıkmıştı. Hint prenslerini dibine kadar sömürüyordu. Hindistan'da İngilizlerden nefret ediliyordu. Hastings Benares racasını tahtından indirip, malını mülkünü elinden aldı.

Ancak, Mysore sultanı Haydar Ali ve oğlu Tippu-Sahib'e karşı başarılı olamadı (İngiliz-Mysore savaşları). Mysore, İngiltere için 1780 ile 1783 arasında büyük bir tehdit oldu. Amerikan Bağımsızlık Savaşı en civcivli yerindeyken, Mysore Fransa ile bağlaşıklık kurdu. Mysore ordusu 1780 yılında Carnatice hücum etti. Pek çok İngiliz subay esir alındı.

İngiltere Hindistan'ı eline geçirmişti ama Müslümanlardan bir tepki yoktu. Sanki Müslümanlar İngiltere'nin meydan okuyuşunun farkında değillerdi. Bir ara Delhili Sufi Şah Veliullah (1703 – 1762) olayı fark eder gibi olmuştu. Müslüman mirası korumak için Şii ve Sünnilerin birleşeceğini düşünüyordu. Bunu sağlamayı kolaylaştırmak için Şeriatı yenileştirmeye çalıştı. Veliullah Sufi olsa bile aslında Müslüman sufizmi dünyada parçalanıyor, Müslümanların Tanrı anlayışı mitsizimden uzaklaşıyordu.

Güney Hindiçin'de Hollandalı korsanlar İngiliz gemilerine saldırarak Hollanda ve İngiliz şirketleri arasında savaş çıkarmışlardı. Hollandalılar yenildiler. İngilizler Nagapatnam'a egemen oldular. İngilizler artık bu sularda serbestçe dolaşabileceklerdi.

Linné

İsveçli Doğa Bilimci Linné (1707 – 1780) öldü.

Doğa Bilimcilerin çoğu Tanrı'nın planını keşfedeceklerini sandıklarından yeni bitki ve hayvan türlerinin bulunmasına uğraşıyorlardı. XVIII. Yüzyılın başlarında Fransız Tournefort (1656 – 1708) bitkileri sınıflandırmıştı. Hayvanları da zaten Aristoteles sınıflandırmıştı. Linné bu sınıflandırmaları iyice düzeltti. Linné'nin " Doğa Bilimleri " adlı kitabı 1788 tarihinde basılacak ve ondan sonra baskısı tekrarlanıp, duracaktı.

Linné, 7.000 bitkiyi, erkek organ sayısına, büyüklüğüne ve birleşme biçimine göre 24 sınıfa ayırdı. Alışkanlık olarak bitki adları Latince ve çok uzun oluyordu. Linné ikili bir adlandırma kabul etti: Cins için bir ad, tür için bir ad. Böylece bitki adlarını akılda tutmak ve sınıflandırmak kolaylaştı.

Linné, hayvanlar için de Aristo'nun sistemini geliştirdi. Sınıflandırmaya iç organları da kattı. İlk defa doğuran hayvanları (memeli) diğerlerinden ayırdı. Eskiden balıklar arasında kabul edilen balinaları da memeliler sınıfına soktu.

Linné'ye göre her tür Yaratıcının bir eylemini karşılıyordu. Tanrı türleri yaratmış ve değişmez kılmıştı. İnsana düşen görev de onları sınıflamaktı.

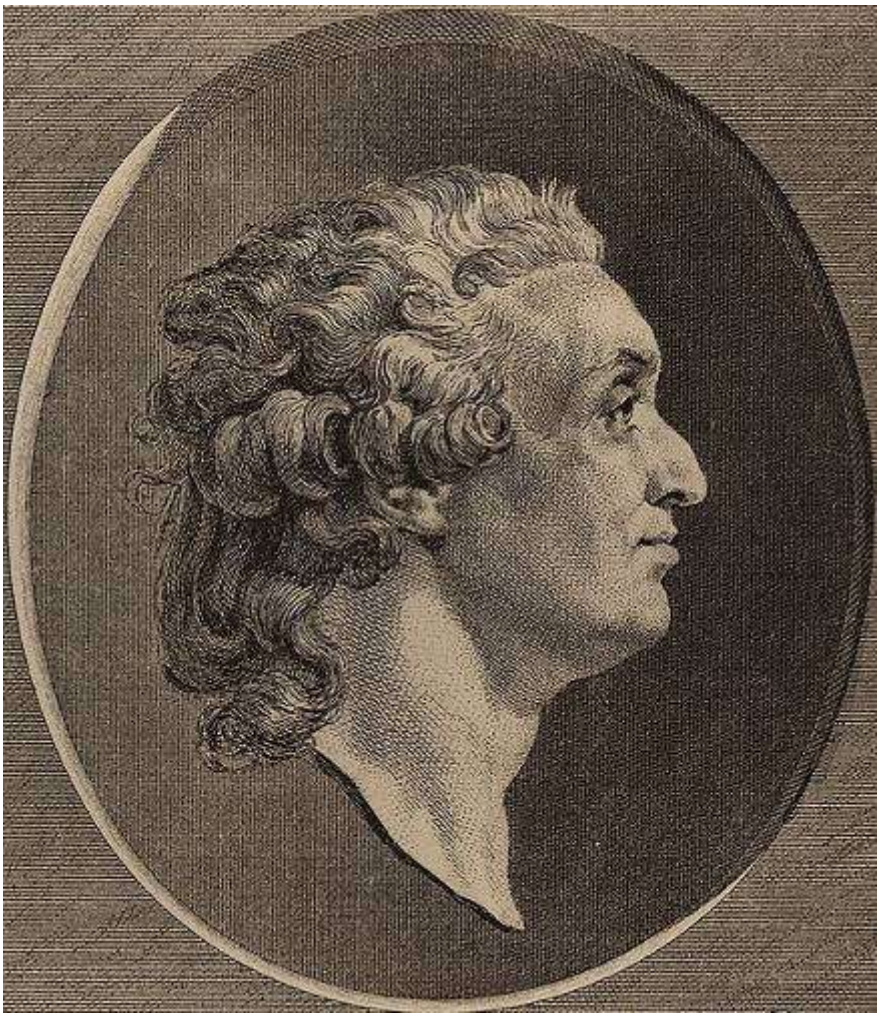
Linné saptamanın kuramını kurmuştu ama sınıflandırmalarında pek çok hata vardı. Pek çok ilgisiz hayvanı aynı türe koymuştu. Örneğin aslan, kaplan, su samuru, denizanası, köpek, kirpi, köstebek, yarasa aynı vahşi hayvanlar sınıfındaydı.

1780 yılında Spallanzani (1729 – 1799), daha evvel Reaumur'ün (1683 – 1757) çalışmaları sonucu besinlerin sindiriminin mide öz suları tarafından yapıldığı ortaya çıktı. Daha önce midede kasların öğütmesi ile sindirimin olduğu sanılıyordu.

1780 ile 1790 yılları arasında, solunumun beden ısısını korumada önemli olduğu, terleme ile vücuda bir rahatlama geldiği anlaşıldı. Kan solunum ve terleme yoluyla kaybettiklerini sindirim yoluyla geri kazanıyordu.

1780 yılında Bonnet (1720 – 1793) bir semenderin gözünün tekrar oluştuğunu saptadı.

Tanrı ve İnsan Hakkında

Condorcet

Kutsal Kitabın Alman yorumcuları Spinoza'yı (1632 – 1677) inceliyorlardı. Doğada oluş halindeki bir Tanrı anlayışı Lessing ve Herder'e hayal gücü veriyordu.

Lessing (1729 – 1781) ise " İnsan Soyunun Eğitimi " adlı eserini yazdı. Bu metafizik bir eserdi. Gerçek değişiyordu ve bu değişim içinde gerçeğin çeşitli biçimleri vardı. Onu Herder (1744 – 1803) takip edecekti. Büyük bütünün içinde insan yaşamı bir nabız atımı gibiydi. İnsanlık tarihi, doğanın derece derece dönüşümlerle, sürekli olarak yetkin bir örneğe yaklaştığı denemelerin peş peşe oluşumuydu. Bu çaba zekadan değil sezgiden kaynaklanıyordu.

Bunlara karşı Condorcet (1743 – 1794) daha pozitif eserler veriyordu. Condorcet'e göre insanların ilerleme, gelişme yeteneği sonsuzdur. Bizi bu dünya'da bulunmaya doğa itmiştir. Dünya yerinde durdukça da insan gelişmesi devam edecektir. Dünyanın fiziksel koşulları devam ettikçe de geriye dönüş olmayacaktır. Gelişme sürekliydi. Şu an geçmişin bir

ürünüydü. Bundan gelecek de etkilenmişti. Değişik zamanlarda yapılan ve birbirini izleyen gözlemler ile insan topluluklarının nasıl bir gelişim içinde olduğu ortaya çıkacaktı.

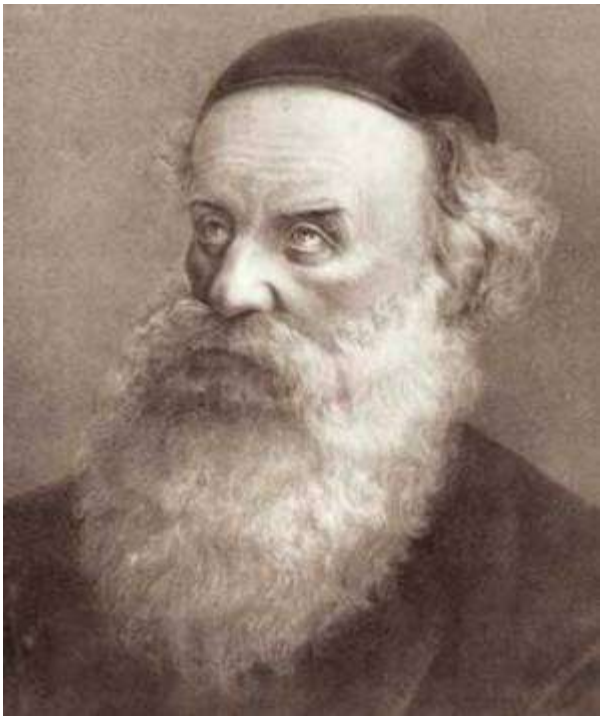
Birbirini izleyen on devir olmuştu.1.'si insan topluluklarının ilkel olarak ortaya çıkışıydı. 2'de çoban kavimler, tarıma geçmişlerdi. 3. tarım toplumlarında yazı bulunana kadar geçen dönemdi. 4. Eski Yunan'da İskender'in yayılışına kadar geçen dönemdi. 5. İskender İmparatorluğunun bölünüşünden, Hıristiyanlığa kadar olan bilimsel ilerlemeler. 6. Aydınlığın çöküşünden Haçlı seferlerine kadar olan dönem. 7. Basımcılığın bulunmasına kadar geçen dönem. 8. Bilimin felsefenin boynunun kırdığı zaman kadar olan yıllar. 9. Descartes'ten Fransız Cumhuriyetine kadar olan dönem. 10. İnsan zekasının gelecek ilerlemeleri.

Doğru tarih bilinci olan yukarıdaki bilinçle yetişenler, atalarının boş inançlarını savuşturabilirler. Şiar: " Akıl, Hoşgörü ve İnsanlık " olmalıdır.

Condorcet bilim yaparken yeni bir din kitabı yazıyordu.

Voltaire, geçmişi, bir tarih felsefesine koymadan betimleyip, açıklamaya çalışmıştı. Condorcet ise, insanlığı, dini bir yana atarak, gittikçe akla doğru yürüdüğünü göstermeye çalışmıştı. Gelişim onda bir imana dönüşmüştü.

Yahudiler de Tanrıyı Durmadan Yorumluyor

Schneur Zalman

1780 yıllarında Lyadaylı Haham Şneur Zalman (1745 – 1813) mistizm ile aklı bir araya getirmeye çalıştı. Tanrı'nın üç niteliğinin baş harflerini almışlardı. Hokhma (Bilgelik), Binah (akıl) ve Duat (bilgi) birleşip Habad olmuştu.

Haham Şneur Zalman işe Hasidik Tanrı görüşünden başlamıştı. Diyalektik bir yöntem ile Tanrı'nın gerçek olduğunu anlatıyordu. Yaratılan dünyanın Tanrı'dan ayrı bir varlığı yoktur diyordu. Biz sınırlı algılarımız nedeni ile sanki onun bağımsız bir varlığı varmış gibi algılıyorduk. Tanrı gerçek üstü değildi. Dünya dışı değildi.

Habat aklı kullanarak, insan aklının yeteneğine güvenerek Tanrı'ya ulaşıyordu.

Beşt gibi Zamlan da herkesin Tanrı'nın görünümüne ulaşabileceğine inanmıştı. Akılcı tefekkür, öz eleştiri, Tevrat üzerinde çalışma, duayla desteklenmeliydi. Habad yoluyla bulunan Tanrı, filozofların ve Newton gibi bilim adamlarının nesnel Tanrısı değildi. Bu Tanrı kişiden ayrılmayan öznel bir gerçeklikti.

Derece derece kendi iç dünyalarının içine girmeyi öğreten Habad öğretileri Kabalayı psikolojik çözümleme ve kendini tanıma aracı yaptılar.

Hıristiyanlar, peşinden Yahudiler aklı kullanmaya çalışıyorlardı. Tek tanrılı dinlerde bu çabanın dışında kalanlar Müslümanlardı. Onlar donmuş gibiydiler.

Kara Savaşı Amerikalıların, 1781

Lord Cornwallisin teslimi

Amerikan Bağımsızlık Savaşında, 17 Ocak 1781'de Cowpens'te İngilizler tekrar ağır kayıplar verdiler. Birleşmiş İngiliz kuvvetleri Yorktown'da üslendi. Washington'un ordusu ve Fransız Comte de Rochambeau komutasında bir kuvvet Yorktown'ı kuşattı. Yorktown'da İngiliz ordusundan artta kalanlar vardı. Yine de 9.000 savaşta pişmiş kırmızı ceketli vardı.

İngiltere'de savaş popülerliğini bitirmiş, çok fazla paraya mal olmaya başlamıştı. İngiltere bıkmış ve usanmıştı. Yorktown'a yardım gelmiyordu, gelmeyecekti.

Göğüs göğüse bir savaştan sonra Yorktown savunması çöktü. İki gün sonra, 19 Ekim 1781'de, Cornwallis, ordusuyla Amerikan kuvvetlerine teslim oldu. General Washington, Marquis de La Fayette'in emrindeki Fransız birliklerin desteğiyle, Yorktown Muharebesinde General Cornwallis'i yenerek savaşın sonucunu belirlemişti.

Bundan sonra kara harekatı sona erdi ve savaş açık denizlerde sürdü.

Saf Aklın Eleştirisi, 1781

1781 yılında Kant, “ Critique of Pure Reason “ (Saf Aklın Eleştirisi) adlı eserini yazdı. Kant Aydınlanmayı, “ insanın kendi kabullendiği vesayetten çıkış “ veya dış otoriteye güvenme olarak tanımlamıştı. Kant vicdana “ pratik akıl “ diyordu. Tanrıya giden tek yol da oradan geçiyordu. Kant Kilisenin otoritesini, kurallarını, duayı, ayinleri ret ediyordu. Ama Tanrı düşüncesine karşı değildi. Tanrının varlığına dair geleneksel tartışmaların yararsız olduklarını savundu. İnsan aklı ancak uzay ve zamanda olup, biteni kavrayabilirdi, ondan ötesi insan aklına göre değildi.

Tanrı düşüncesini kanıtlamak imkansızdı ama tersini de kanıtlamak da imkansızdı. Ancak insanlar için Tanrı düşüncesi gerekliydi. Tanrı düşünce açısından bir kolaylıktı. Ancak bu kolaylık kötüye kullanılabilinirdi. Bilge ve her şeye gücü yeten bir Tanrı düşüncesi bilimsel araştırmaları zayıflatabilirdi. Bilgi aralıkları da tanrı düşüncesi ile dolunca ortaya çıkan bir güven bunalımı olabilirdi.

Kant Ateist olduğunu yalanladı. Çağdaşları onu, insanın kötülük kapasitesinin tamamen farkında olan, dindar bir adam olarak tanımladılar.

Watt'ın Çift Etkili Makinesi, 1781

James Watt'ın Çift Çalışma Odası

Amerika'da Watt, dönüş hareketini düzenli hale getiren çift etkili makineyi uygulamaya başladı.

Herschel (1738 – 1822) 1781'de Uranüs gezegenini buldu.

Asrın sonlarına doğru sinir sistemi üzerinde de gelişmeler olmuştu. Beyin kararları dışında işleyen oto motor sinir sistemi bulundu. Bu tip hareketler için omurilik gerekiyordu.

Osmanlı İmparatorluğunda Güney Lübnan Araplarından olan Metualiler sürekli sorun yaşatıyorlardı. Bu halk hep kabına sığamamıştı. Cezzar Ahmet Paşa Metualiler üzerine askeri birlik sevk ederek onları askeri açıdan ve vergi yönünden denetleyebilir hale geldi. Cezzar Paşa göçebe Bedevi kabilelerini de kontrolü altına almıştı.

Rusya daha önce terk ettiği İran'da Mazenderan'a tekrar girdi.

Deniz savaşları tekne ve topların gelişmesi ile taktik değişikliklere uğruyordu. Bir süre İngilizler, kara ordularından da etkilenerek, gemileri saf düzenine sokarak savaştılar. Saflardaki gemiler yerlerinden diğer gemilerden bağımsız olarak hareket edemiyor, safı bozamıyordu. Bir ara deniz savaşları o hale geldi ki, karşılıklı gemiler diziliyor. Birbirine top ateşi açıyor. Sonra herkes kendi yerine çekilip, gidiyordu.

Fransız Suffren bu düzeni yerle bir etti. Görevi düşman donanmasını yok etmek diye tanımlıyordu. Suffren doğal bir savaş düzeni oluşturmuştu. Koyları basıyor, safların sonuna saldırıyordu. Zamanı için, alışılmışın çok dışıydı.

Avusturya'da II. Joseph " Hoşgörü fermanı " ile Katolikleri, Luthercileri, Calvincileri ve Ortodoksları kanun karşısında eşitledi. Yahudiler için ise özel bir rejim kurdu. Avusturya'da kölelik kaldırıldı.

Bu asırda en fazla sermaye birikimi olmuştu. Yenidünyadan gelen altın ve gümüş, o zamana kadar görülmemiş miktarda kıymetli maden birikimine yol açtı. En büyük üretici Meksika'ydı. Dünya gümüş üretimi 1701 – 1720 arasında 335.000 iken 1781 – 1800 arasında 879.060'a çıkmıştı.

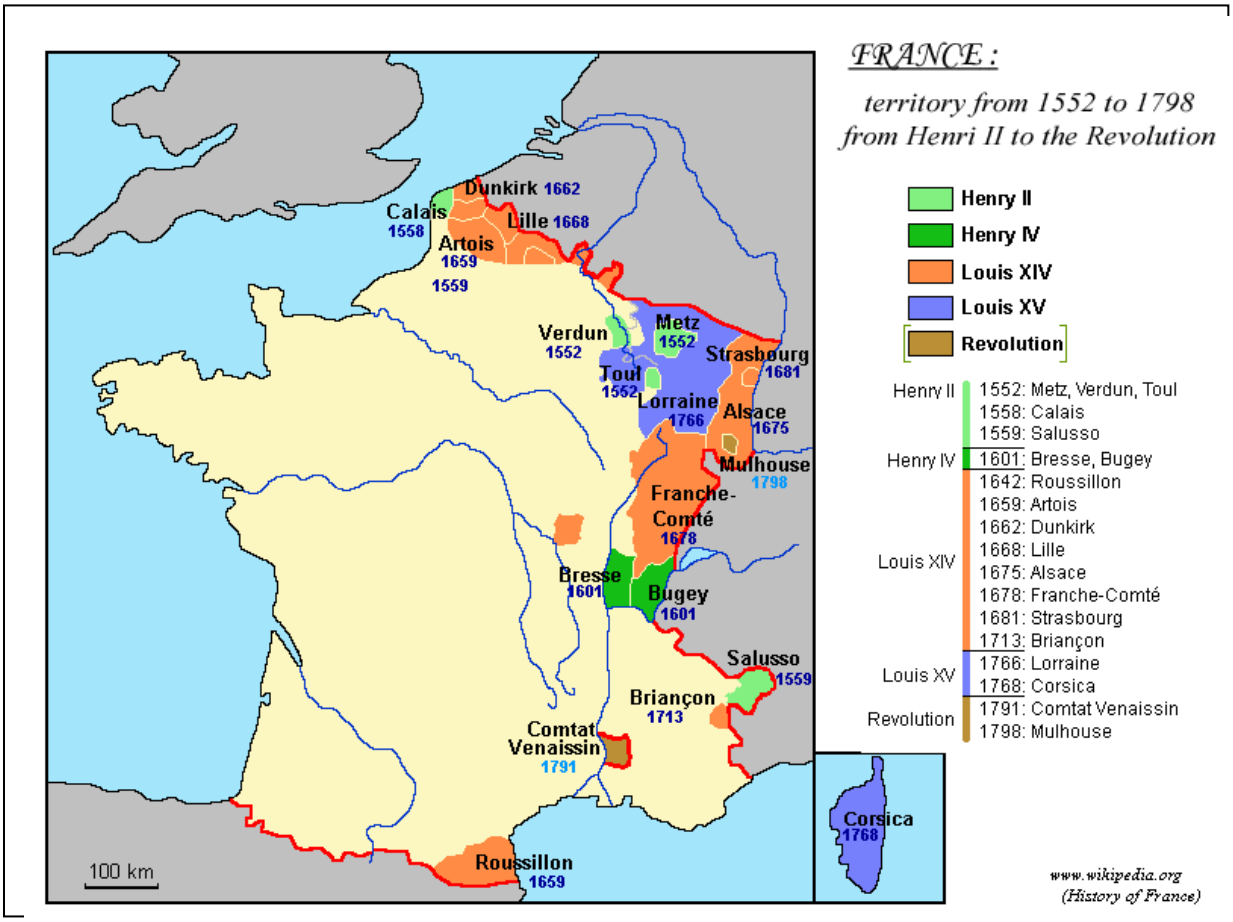
Alman, yazar, filozof, gazeteci Lessing (1729 – 1781) öldü. Aydınlanma Çağı'nın önde gelen temsilcilerindendir. Antik Yunan ve Roma eserlerini taklit etmek yerine, William Shakespeare'nin eserlerini temel alarak, özellikle drama üzerine yoğunlaşmıştı. 1779 yılında, son büyük dramı olan, Haçlı Seferleri sırasında Kudüs'te geçen olayda Musevilik, Hristiyanlık ve İslam'ı simgeleyen " üç halka " konusunu ele aldığı, dinsel bir sorgulama niteliğindeki Bilge Nathan'ı (Nathan der Weise) yazdı.

Lessing, aydınlanma felsefesini, aklın kullanılmasını etkili bir biçimde yazmıştır. Bıraktığı eserlerle, " Alman Edebiyatı "nın gelişimini hızlandırdı.

Çin bütün Türkistan'ı hakimiyeti altına almıştı. Çin'in İli bölgesinde ve Batı Moğolistan'da bulunan garnizonlarının takviye ve lojistikleri Pekin, Moğolistan, Uliasutai yolu üzerinden gidiyordu. Nakliyat çok masraflı bir işti. 1781 ile 1791 arasında 30 bin tondan azla hububat nakledilmişti. Bu garnizonlar ve bu bölgelerdeki Müslüman isyanlarını bastırmak çok pahalı çabalar olmasına karşılık umulan faydayı da vermiyordu. Bir diğer taraftan da Beyaz Lotus İsyanı sürüyor, oralarda da şiddetli çatışmalar oluyordu. Çin'in Mançuları, Çin halkına bu isyan nedeni ile tam bir katliam uyguluyorlardı. İsyan ve hükümetin karşılığı 1802 yılına kadar tüm şiddeti ile sürecekti.

Alman filozof Gotthold Ephraim Lessing (d. 1729), Hollandalı şair Johannes Ewald (d. 1743), Fransız devlet adamı ve ekonomist Anne Robert Jacques Turgot, Baron de Laune (d. 1727), İngiliz şair Richard Jago (d. 1715), İtalyan fizikçi Giovanni Battista Beccaria (d. 1716), Alman şair Johann Nikolaus Götz (d. 1721), Heykeltıraş Peter Scheemakers (d. 1691) 1781 yılında öldüler.

Fransa

Soyluların elinde olan toprak geliri Fransa'nın bütün gelirlerinin çok üstündeydi. Toprak aristokrasisi denen bu ailelerin içinde soydan prensler, başpiskoposlar, piskoposlar ve üst rütbeli bazı papazlar, eyalet soyluları ve krallık görevlileri vardı. Soydan prensler (kılıç soyluları) genelde Paris'te oturur, kırsal alandaki malikanelerine ancak sürgün edilirse ağlayarak giderlerdi.

Bunların en büyük sıkıntıları kralın onlara siyasi bir rol vermemesiydi. Zaten mutlakiyet rejimi, eskiden onlarda olan tüm yerel hakları almıştı. Şimdi boruları sadece kendi malikanelerinde öte biliyordu. Vakitlerini Fransa'nın aristokratlar eli ile yönetilmesini istemekle geçiriyorlardı. Kırsal alandaki küçük soylular ise eyaletlerin yönetimi konusunda onları desteklerken, büyük soyluların yetkileri ele geçirmesine de karşı çıkıyorlardı.

Burjuvalar güç kazandıkça, soylular doğuştan ayrıcalıkları üzerine daha hassas oluyorlardı. Piskoposluklar, soylu ailelerin en küçük çocuklarına ayrılmıştı. Ordudaki büyük rütbelerin soylulara ayrılması için gayret sarf ediyorlardı.

Soylular, uzun bir zamandır köylüden gelirlerini para olarak topluyorlardı. Enflasyon karşısında özellikle küçük soylular, ticaret yapmak, imalatta bulunmak ve bazıları da kendileri

ekip biçmek zorunda kalacaklarını anladılar. Bu ise onların feodal haklarının peşine daha fazla düşmelerini sağladı. Hukuk uzmanları, eski belgelerde unutulmuş derebeylik haklarını araştırmaya başladılar. Halk için rejim daha da ağırlaştı. Bu araştırmalardan ortaya koruların kullanım hakkı çıktı. Geniş fundalıklar, ekim alanları ve otlaklar haline geldiler.

Fransa'da bazı soylular kendi topraklarını çevirmeye kalktılar. Ama bu iş pek tutmadı. Fransa küçük köylülerin işletmesi olan bir ülke durumunu korudu. Ancak soylularla, köylüler arasındaki çelişki de büyüyordu. Köylünün soyluya olan kini gittikçe artıyordu.

Hatırlanacağı gibi Fransa'da kılıç soyluları ve kaftan soyluları vardı. Kılıç soylularının başlangıcı çok eski feodallere dayanıyordu. Kaftan soyluları ise kraldan kamu görevi satın alanlardandılar. Krala karşı asillerin yaptığı mücadele de kaftan soyluları kılıç soylularını desteklediler. Kaftan soyluları içinde Parlöman denilen Yüksek Adalet Divanı üyelikleri babadan oğla geçiyordu. Parlöman olan aile sayısı çok azdı ve kendi içlerinde kastlaşmışlardı. Aslında parlömanlar ile kılıç soyluları birbirlerini hiç çekemezlerdi ve birbirlerini hor görürlerdi. Ancak topraktan kaynaklanan menfaatleri aynıydı. Menfaat aynı olunca da parlömanlar da monarşinin reformlarına karşı çıkıyorlardı. Kılıç soyluları ve parlömanlar monarşiyi yıpratmak için kralı yeriyor, iftira ediyor, ellerinden geleni yapıyorlardı.

Fransa'nın dış ticareti Yedi Yıl Savaşı sırasında duraklamıştı. Sonra yeniden artmaya başladı. 1777'de ihracatı 259 milyon, ithalatı 207 milyon liraydı. Gemi sayısı da artmıştı. 3500'den fazla gemi yelken açıyordu. Deniz ticaretinin gözdeleri Saint Dominique'ten (sömürgelerden yapılan ticaret) yapılan şeker ve romdu. Bir de köle ticareti önde gidiyordu.

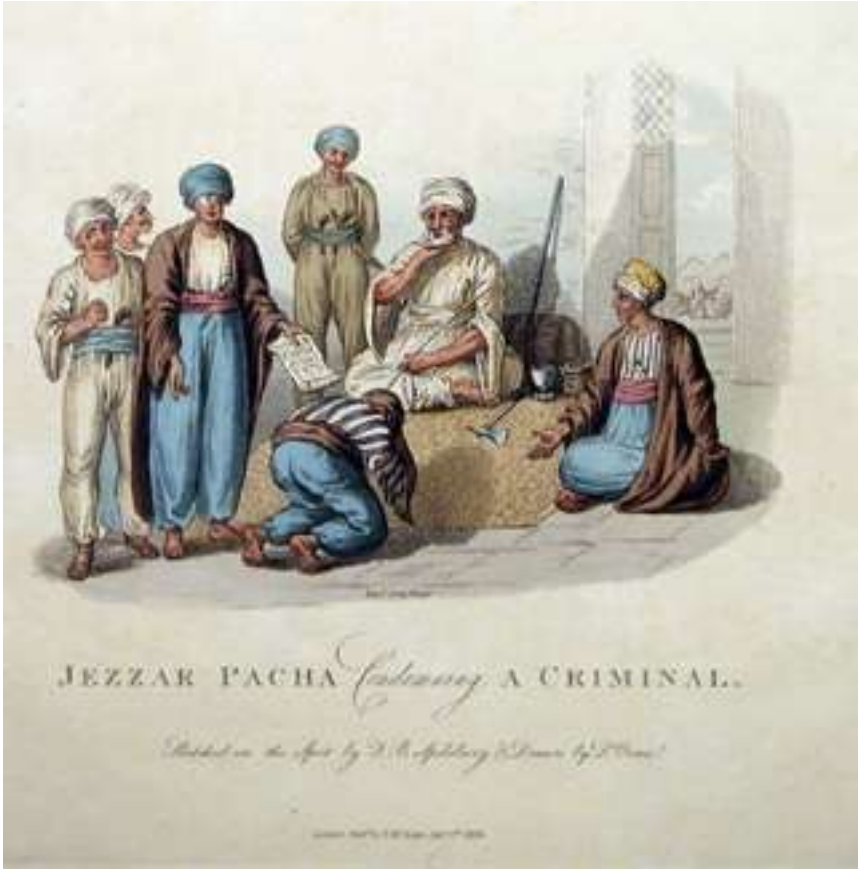
Ticaretin getirdiği zenginlik, sanayiye yol açmıştı. Rouen'de pamuklu, Brötan'da tül, Marsilya'da kumaş üretimi başlamıştı. Devlet desteğinde gemi yapım tezgahları, çelikhaneler, kağıt imalathaneleri, maden kömürü ocakları açılmıştı. Burjuvalar imalathaneler kurdukça, soylular da onlara öykünüyorlardı. Burjuva işlerine sermaye koymaya başladılar. Buna karşı toprak sahibi ve fief satın almış burjuvalar da vardı.

Burjuvalar işlerinde özgürlük, doğuştan gelen ayrıcalıkların kaldırılmasını, bütçenin denetlenmesini, monarşi politikalarının denetlenmesini, senyörlük haklarının devamını, toprakların çitlenmesini istiyorlardı.

1713'den sonra çok uzun bir süre Fransa barış dönemi geçirmişti. Bu süre içinde krallık gerekli reformları yapamadı. Ayrıcalıklı bir vergi sisteminden, eşitlik esasına dayalı bir vergi sistemine geçemedi. Feodal mülkiyetten liberal bir mülkiyete geçemedi. 1770 – 1787 yılları arasındaki enflasyon krallığın vergi yükünü taşınamaz hale getirdi.

Fransa yönetimi Belediye görevlerinin parayla satılması veya miras yoluyla geçmesi konusunda karar veremeyip, bir ona bir diğerine sallanıp durdu. Bu da devlet olanaklarının bir avuç kişi arasında kalması ile rüşvet, irtikap, yolsuzluk arasında gidip, gelmek demekti.

Osmanlıda İşler Zor, 1782

Osmanlı merkezi yönetimi Cezzar Ahmet Paşayı elinde tutmak istiyordu. Onu Bosna'ya vali tayin ettiler. Ama Cezzar Ahmet Paşa gitmedi.

Kırım'da Şahin Giray'a tepki duyan halk ayaklanarak tahta Bahadır Giray'ı geçirdi. Ancak Rus yardımı ile Şahin yine iktidara geçti.

Tunus'ta Hammuda Bey iktidara geldi (1782 – 1814). Onun uzun iktidarı süresince Tunus gönenç içinde yaşadı. Daha sonra onun devri Tunus'un altın devri olarak gösterilecekti.

1782'de İstanbul'da Temmuz ayında Balat'ta, Ağustos ayında Cibali'de yangınlar çıktı. İlkinde 7.000, ikincisinde 20.000 bina yandı. Bu sırada sadaret makamına vekaleten Cezayirli Gazi Hasan Paşa bakıyordu. Hasan Paşa aynı zaman da Kaptanı Deryaydı.

Osmanlı sadrazamlığına Halil Hamit Paşa getirildi (1782 – 1785). Onun döneminde de yeniliklere devam edildi. Yeniçeri ve Kapıkulu Sipahileri bir miktar disiplin altına alındı. Yeniçeriler sürekli askeri talime razı oldular. Tımar sipahileri de toprakları üzerinde yaşamaya başladılar. Halit Hamit Paşa zamanında dokuma sanayi desteklenerek, Avrupa baskısından kurtulmasına çalışıldı. Yerli sanayiler yüreklendirildi. Kitap basım ve yayını teşvik edildi.

Osmanlılarda savaşlar saldırı savaşlarından müdafaa savaşlarına dönüşünce yeniçeriler ve genel olarak ordunun yağma geliri de bitmişti. Artık ganimet gelmiyor, savaşlar da cazip olmaktan çıkıyordu. Enflasyon ve zamanında ödenmeyen maaşlar, yeniçerileri ikinci bir iş yapmaya itmişti. Yeniçerilerin ya kendileri fiilen tüccarlık, esnaflık yapıyor ya da esnafı haraca bağlıyordu. Böyle iki işi olan askerlerin eğitime, talime vakti ve hali yoktu. Bu nedenle yeniçeri talimleri çoktan beridir yapılamıyordu.

Halbuki, yeni savaş silah ve stratejileri ancak eğitimle uygulanabilirdi. Savaşlar ayakta yapılıyordu. Safların bozulmaması, yoğun ateşe karşı yürümek ve karışık manevraları yapabilmek eğitimle mümkündü. Savaşta gereken cesarette ancak eğitimle kazanıla biliniyordu ki bu disiplindi.

Yeniçeriler bütün iyi niyetleri ile katıldıkları muharebelerde, eğitim ve disiplin eksikliği nedeni ile yoğun ateş altında kısa sürede bozulup, kaçmaları, Osmanlıların savaşları kaybetmelerindeki temel unsurdu.

Sanayileşmede İngiltere Önde, 1782

Londra Doğa Tarihi müzesi

Ocak ayında ilk Amerikan ticaret bankası (Bank of North America) açıldı.

Avrupa'daki kıymetli madenler ödemelere yetmiyordu. Dolaşım hızları sınırlıydı, miktar yetersizdi. Çalınma riski fazlaydı. Maaş olarak dağıtılacak para meşin torbalarda yerlerine yollanıyordu. Paranın kentten kente taşınması ise pahalıydı. Yani sikke gelişen ekonomi karşısında çok yetersiz kalıyordu.

Aslında bankacılığın tüm işlemleri bankalar tarafından biliniyordu. Bir asır önce bunları Hollandalılar geliştirmişlerdi. Bu teknikler XVIII. Yüzyılda daha da geliştiler. Hisse Senedi, Tahvil vardı. Borsalarda çeşitli işlemler yapılıyordu. Yaşam sigortası dahil, sigortalar hem emniyet ve hem de para kazanma kapısıydı. Galibiyet, mağlubiyet, anlaşma, hükümette değişiklik, kolonilerdeki durum, her şey paraya tahvil edilmeye çalışılıyordu. Böylece hisse senetleri elden ele geçip duruyordu. Yalan haber ve spekülasyon vardı. Maliye bunları gözetlemeye çalışıyordu.

Kredi kıymetleri, artık, birkaç büyük kent borsalarında simsarlar (brokerlar) aracılığı ile satılıyordu. Büyük şirketlerin aksiyonları nama yazılıydı. Brokerlar, bunlar ve devlet veya kentin istikraz tahvilleri üzerinden işlem yapıyorlardı. Devletler artık aldıkları borçlara karşılık gelirlerinden birini rehin vermiyorlardı. Borç aldıkları kişi adına ve kaydı hayat şartıyla ve devletin genel garantisi altındaki bir istikrazla yapıyorlardı.

Hollanda, uzun yıllar komisyon karşılığı gemi taşımacılığı yapmıştı (deniz hamalları). Buradan hareketle, Amsterdam tüm borsa işlemlerinin yapıldığı bir yere sahip oldu. Koloniler için plantasyonları ipotek ederek borç para buldular. Böylece kolonilerin tarımsal toprakları gerekli parayı bulabilir oldular. Bu sadece Hollanda'nın değil tüm sömürgecilerin işine yaradı. Hollanda diğer ülkelere ve özellikle Alman devletçiklerine sanayi yatırımı karşılığı borç para buluyordu.

İngiltere, ticaret ve sanayideki büyük gelişmeler sonucu hızla gelişiyordu. 1763 Paris anlaşmasından sonra, İngiltere'nin önünde Hindistan'ın kapıları açılmıştı. Sermaye sel gibi akıyordu. İskoç bankası temettüsünü %20'ye yükseltti. Borsa'da Londra Amsterdam'ı geçmeye başlamıştı. İngiltere devlet borç tahvillerini de akıllıca kullanıyordu. Bütçe açığını kapatmak veya normal giderler için bu yola başvurmuyordu. İrat satışlarında bürokrasiyi iyice azaltarak, büyük bir kolaylık getirdi. Ayrıca bu satışların giderlerini de azalttı.

Bu sırada İngiltere'de kumaş üzerine desen çizebilen bakır merdaneler (silindirler) kullanılmaya başlandı.

Sanayileşmede, Kara Avrupa'sı İngiltere'den ağır gelişiyordu. Okyanuslarda yapılan ticaretin getirisi çok büyüktü ve bu da İngiltere'de vardı. Diğer ülkeler bu sermaye birikimini sağlayamıyorlardı. Kara Avrupa'sında sadece Hollanda'nın elinde böyle bir sermaye vardı. Onlarda sermayeyi üretime yatırıp, ülkelerini sanayileştirmek yerine paradan para kazanmayı tercih ediyorlardı. Hollandalılar sermayelerini İngiltere, Fransa ve çeşitli Alman devletlerine yatırdılar. Bu ülkelerin sanayileşmesine katkıda bulundular.

İngiltere dışında sanayi devlet müdahalesi ile gelişti. Bunun temel nedeni de askeri gerekliliklerdi. Devlet, para yardımında bulunarak, tekeller kurarak, gümrük tarifelerini saptayarak müdahalede bulunuyor, teşvik ediyor, mecbur ediyor ve kendi öncülük ediyordu. Zaman zaman pazarı olmayan sanayiler kuruluyordu. Hesapsızlık sonucu iflaslar oluşuyordu.

Kara Avrupa'sında Fransa, yukarıda anlatılan durumdan çıkmak üzereydi. Sanayi yavaş yavaş kendini geliştirecek aşamaya iyice yaklaşmıştı. Deniz ve koloni ticareti vardı. Sermaye de birikmişti. Ancak devlet mali açıdan kötü örgütlenmişti. Devlet sermayenin önemli bir bölümünü çekip, alıyordu. Bu nedenle Fransa devlet müdahalesinden vazgeçemedi. Bu nedenle de sanayi gelişmesi İngiltere'ye göre yavaş oldu.

Fransa'da da İngiltere gibi aile sanayisi yaygındı. Bununla birlikte bir merkezileşme hareketi de görülüyordu. Örneğin Reims'te yün tezgahları toplanmıştı.

Diğer Avrupa ülkelerinde sermaye eksikliği vardı ve onlar Fransa'dan da geri durumdaydılar. Bu devletler dünya ticaretine daha az katılmışlardı ve sömürgeleri yoktu. Bavyera'da ve Rusya'da devlet müdahalesi vardı. Hükümdar, önce işletmeler kuruyor, sonra onları özel kişilere devrediyordu. Ayrıca, yer yer ve zaman zaman, hükümdar işletme kurmayı soylulara, manastırlara, tüccarlara ve Yahudilere dayatıyordu. Devlet yabancı danışmanlar tutuyordu. Dilenci, serseri, fahişe, öksüzler, yetimler, mahkumlar, askerler işletmelerde veya sanayi üretiminde zorla çalıştırılıyorlardı. Bütün ülkelerde merkezi bir üretim yerine evlere dağılmış, aile türü üretim çok daha yaygındı ve kalabalıktı.

1782'de, İngiltere'de rahip Don Gauthey, uzun mesafeler arasında boru kullanılarak haberleşmenin sağlanabileceğini iddia etti. Bu telefon için ilk girişimdi. XVI. Louis'nin müsaadesi ile yapılan deneyler başarılı oldu. Daha uzun mesafeler için deney yapmak üzere para bulunamayınca, buluş yarım kaldı.

1782 yılında Avusturya imparatoru II. Joseph, Viyana'da bir Cerrahlık okulu kurdurdu.

ABD ile Fransa Benjamin Franklin aracılığı ile anlaşmışlardı. Tam bağımsızlık olmadan ve birbirlerinin rızası olmadan barış yapılmayacaktı. Ama ABD kongresi, 30 Kasım 1782'de alel acele İngiltere ile anlaşma yaptı.

Amerika'da okuyucu sayısı arttıkça, basının girdilerinin ucuzlaması gerekiyordu. Kağıt, mürekkep ve kağıt fabrikaları kuruldu. Kuzey Amerika'nın basın konusunda İngiltere'ye olan bağımlılığı ortadan kalkmıştı. 1782 yılında yayın sayısı 43 oldu.

İngiltere başbakanı Lort North istifa etti. Amerika'da gümrük politikasının uğradığı başarısızlık ve koloni ve Pazar kaybı North'u istia zorunda bırakmıştı. Ancak kral bu istifayı istemiyordu. Kral ayartma metodunu uygulayarak Tory çoğunluğu elde etti.

Avusturya'da reformlar ilerliyordu. Rusya ile ticaret sözleşmesi imzalandı. Ülke içinde tahıl ticareti serbest bırakıldı. Ticari tekeller kaldırıldı. Fabrika ve ticarethane açma özgürlüğü tanındı.

Saints Muharebesi

Bu sırada Hindistan'da Mysore tahtına Haydar Ali Sultanın yerine oğlu Tippu-Sahip geçti.

1782'de Mysore Fransız yardımı ile Hindistan'da Carnatic'ten İngilizleri nerede ise çıkarmışlardı.

Saints Muharebesinde, Doğu Hindistan'da İngiliz donanması Fransız donanmasını kesin bir mağlubiyete uğrattı.

Birinci Anglo-Maratha Savaşı Salbai anlaşması ile bitti. Britanya Doğu Hint Şirketi Salsette ile ele geçirdiği sınırları korudu.

İspanya’da Özgürlük Fikri Gelişiyor

Amerikan Kartalı

1782’de Amerikan Bağımsızlık Savaş bittiğinde Jefferson evine döndü. Karısı Martha altıncı çocuğunu doğururken öldü. John Adams Avrupa’da Amerikan Kongresinin temsilcisi olarak bulunuyordu. Önce Paris’teydi. Bankerlerden savaş ile ilgili finansman sağlanmasında önemli hizmetleri olmuştu. Daha sonra İngiltere ile sulh müzakerelerini yürüttü.

Bu sıralarda kel kartal ABD amblemi olarak seçildi.

İspanya Fransa’daki özgürlük fikirlerinin ülkeye girmesini önlemeye çalışıyordu. Buna rağmen kitapların ve yazıların İspanya’ya girişi önlenemiyordu. Rousseau ve Ansiklopedisi çoktan beri İspanya’daydı. İspanya’da despotizme karşı hoşnutsuzluk, bireysel bağımsızlık isteği, özgürlük arzusu artıyordu.

Bu istek İspanyol Amerika’sında da artıyordu. ABD örneği umutları arttırıyordu.

Ancak Amerika’da üniversitelerde okuyanlar Amerika’da doğmuş İspanyollardı. Ülkenin zenginleşmesinde ve düşüncenin yaygınlaşmasından onlar faydalanıyorlardı. Renkli insanlar var mıydı? Renklilerin İspanyollarla arası gittikçe açılıyordu.

Ezilen ve hor görülenler sadece İspanyol İspanyollarına karşı değil, Amerika'da doğmuş İspanyollara karşı da bir başkaldırıya doğru gidiyorlardı. Şimdi İspanyol Amerika'sının nüfusu İspanya'yı geçmişti.

ABD'de hatırlanacağı gibi pek çok Meşrutiyetçi olduğundan bahsetmiştik. Bunlar Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında ve sonrasında Amerika'dan Kanada'ya kaçmışlardı. 35.000 kişi kadardılar. Gelip, Ontario gölünün kuzeybatısına yerleştiler.

Çin'de, Siku Quanshu hazırlanması bitti. Ansiklopedi 36,381 volum yaklaşık 79,000 bölümdü. 2,3 million sayfa ve yaklaşık 800 million Çin Karakteri ihtiva ediyordu.

Siam kralı TaksinEden sonra kral Rama I oldu.

Alman kompozitör Johann Christian Bach (d. 1735), Fransız mimar Ange-Jacques Gabriel (d. 1698), Alman matematikçi ve fizikçi Daniel Bernoulli (d. 1700), İtalyan şair Metastasio, (d. 1698), İsveçli botanikçi Daniel Solander (d. 1736), İngiliz matematikçi William Emerson (d. 1701), Galli ressam Richard Wilson (d. 1714), İngiliz mimar John Wood, the Younger (d. 1728), İskoç filozof Henry Home, Lord Kames (d. 1697), Fransız filozo Jean-Jacques Rousseau (d. 1712) 1782 yılında öldüler.

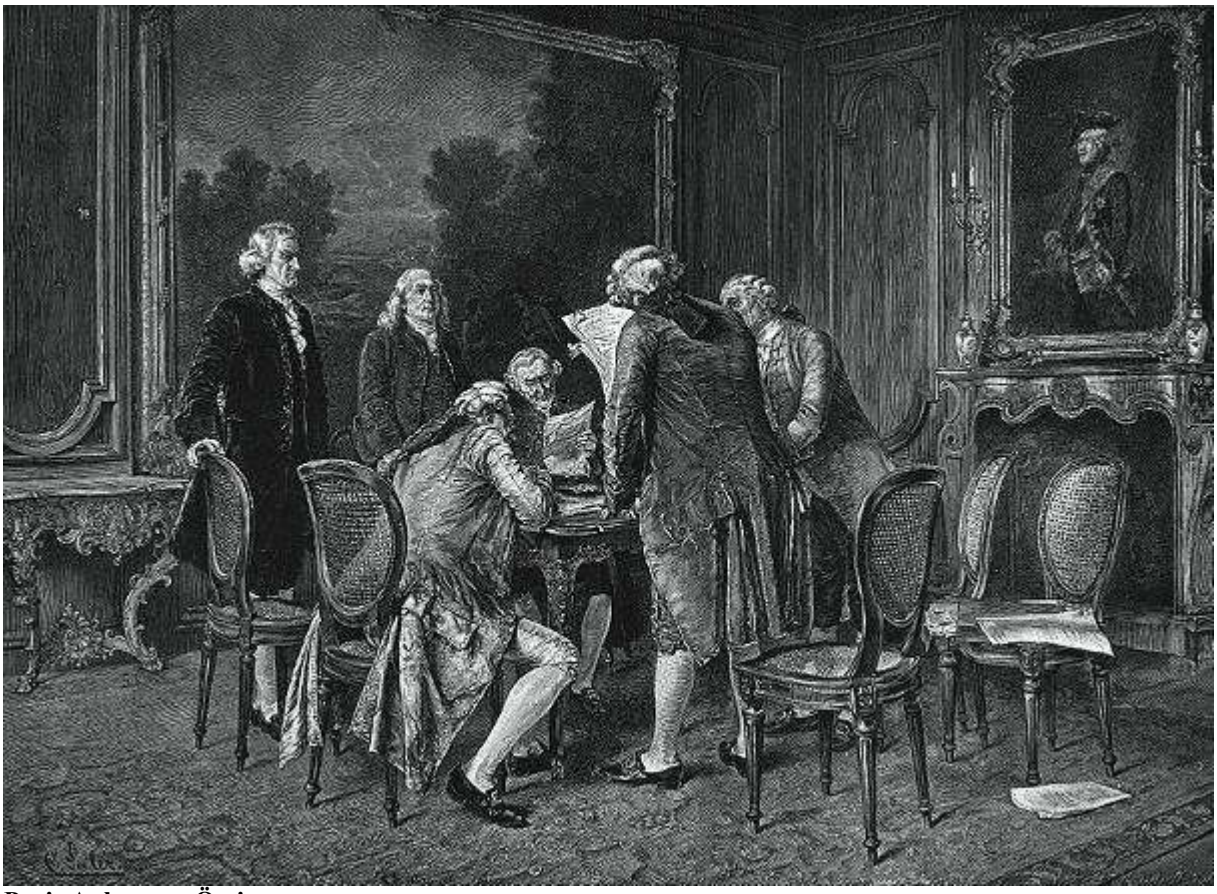
Daniel Bernoulli (1700 –1782), Hollanda doğumlu, çoğunlukla İsviçre, Basel'de yaşamış bir matematikçidir. Leonhard Euler ile beraber adlarını verdikleri denklemler üzerinde çalışmışlardır. Bernoulli'nin ilkesi aerodinamikte kullanılmaktadır.

Daniel, Basel Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. Astronomi, fizik ve hidrodinamik üzerinde çalışmıştı. " Hydrodinamica " adlı kitabında hidrolik basınçla ilgili teoremlerini ve gazların kinetik kuramını açıklamıştır. Babası (Johann) ve amcası (Jacob) adi differansiyel denklemler kuramında, Daniel ise kısmi diferansiyel denklemler alanında öncü sayılırlar.

Akışkanlar dinamiği konusundaki ilk çalışmaların sahibidir. O zamana kadar akan bir akışkanın enerjisi hakkında hiçbir şey bilinmezken Daniel Bernoulli, akan akışkanların kinetik, basınç ve potansiyel enerjilerine sahip olduğunu ve bu enerjilerin birbirine dönüşebildiğini göstermiştir. Geliştirdiği formüller halen akışkanlar mekaniğinin temelini oluşturmaktadır.

Ayrıca, bir tıp doktoru olan Bernoulli, kan basıncını ölçen ilk aleti de akışkanlar hakkında yaptığı çalışmalardan yararlanarak tasarlamıştır. Geliştirdiği yöntem XVIII. yüzyılın sonlarına kadar kullanılmıştır.

Paris Anlaşması, 1783

Paris Anlaşması Ön imzası

Amerika Bağımsızlık Savaşı bitmişti. Paris Antlaşması (1783) ile İngiltere, batıda Mississippi Irmağını da içine alan sınırlarla, Amerika'nın bağımsızlığını tanıdı. Maine'den Georgia'ya kadar olan 13 Koloni bağımsız ve egemen bir devlet oldu. Amerika Birleşik Devletleri meydana gelmişti.

Kanada İngiltere'nin elinde kaldı, ama Doğu ve Batı Florida İspanya'ya verildi. İspanya kaybettiği Florida'ya tekrar kavuşmuştu.

Aslında Britanya kolonilerindeki pek çok kişi Anavatan'dan ayrılmak istemiyordu. Britanya'dan " memleket " diye bahsediyorlardı. Savaş sırasındaki onca şiddete rağmen hala halkın üçte biri Anavatanın birer yurtseveriydi. Yeni devleti içleri burkularak, esef ederek kurmuşlardı.

25 Kasım 1783'te, George Washington, Amerikan ordusunun başında İngilizler'in boşalttığı New York'a girdi. Peşinden Washington komutanlığı bıraktı. Komutanlığı bırakırken Amerikan Devletlerine güçlü bir merkezi yönetim kurmaları çağrısında bulundu.

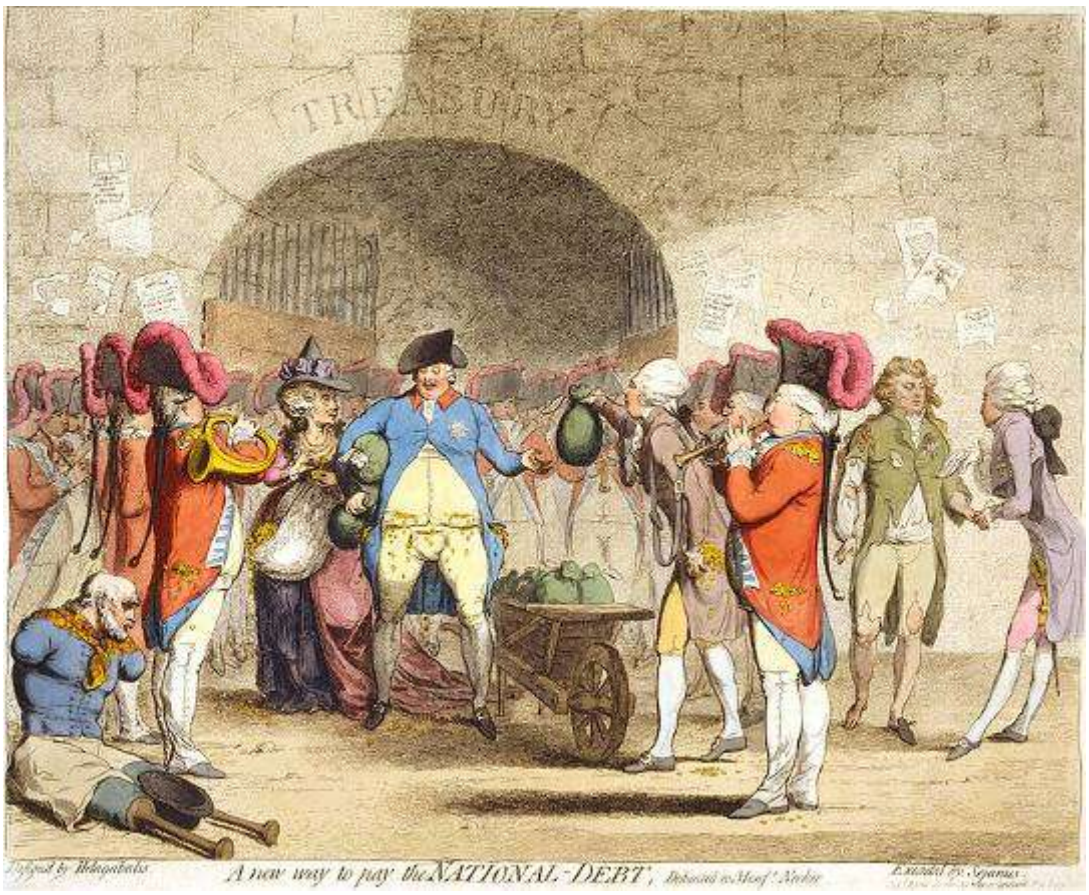
Washington, başkomutan olarak, muharebeleri ayrıntılı planlarla kazanabilen, dahi bir strateji uzmanı değil, Amerikan silahlı kuvvetlerinin titiz organizatörüydü. Mütevazı imkanlarının tamamen farkında olan Washington, asker sayısının büyütülmesini ve orduya maddi açıdan destek sağlanmasını, neredeyse cimri diyebilinecek Kongre'ye düzenli halde ayrıntılı ve tam belgeli bildirilerle talep ediyordu. Birliklere en azından giyecek, yiyecek, yakacak, barınak ve cephane temin edilebilinmesi için en ince ayrıntılarla bile ilgileniyordu. Sayıca daha az olan Amerikan ordusunu ancak kaçınılmaz veya koşullar bakımından avantajlı durumlarda açık muharebe meydanına sürüyordu.

Washington'un başkomutan olarak önemli bir etkisi de, ordu üzerindeki son sözü, siviller tarafından seçilmiş devlet görevlilerine bırakmasıydı. Böylece ülkesinde örnek olarak bir gelenek yarattı. Savaş boyunca kongre üyelerine ve devlet temsilcilerine saygı gösterdi. Savaş bittikten sonra da önemli büyüklüğe ulaşmış askeri gücünü sivillere teslim etti. Mart 1783'de, ordu içindeki nüfuzundan faydalanarak, haklarını ödemeyen kongreyi isyanla tehdit eden ordu subaylarının görevden atılmasını sağladı.

George Washington, Amerika'nın, Kızılderililere karşı soykırım uygulamasında önemli bir yer almıştı. Tümgeneral John Sullivon'a, 1779 yılında Iroquoilara saldırıp, " Yöredeki bütün yerleşim yerleri tamamen harabeye dönene kadar, barış amaçlı hiçbir görüşme önerisini dinlememe " emrini verdi. Sullivan emredildiği gibi yaptı ve raporunda açıkladığı gibi, yerlilerin " geçimlerini sağlayan her şeyi yıkıp, yok ettiğini, onları vahşi hayvanlar gibi avlandığını " bildirdi. Yapılan vahşet Washington tarafından da onaylanmıştı. Washington 1783'te Şunları söylemiştir: " Kızılderililer, Beyazlardan toplu yıkımdan başka bir şey görmeyi hak etmeyen vahşi hayvanlardır. Kurtlardan pek farkı yoktur, en sonunda her ikisi de, biçim olarak farklı olsalar da av hayvanlarıdır. "

1783 Paris anlaşmasında Amerikan yerlilerine sorulmadan ve hatta haber bile verilmeden sınırlar tayin edilmişti. Bunun üzerine Kuzeybatı Yerli Savaşı başladı. Kralcılar Kuzey Amerikayı terk edip, Kanada'ya giderken pek çok Iroquois kabilesi de onlarla Kanada'ya göçtü. Bir kısmı da New York yakınlarındaki topraklarında kalıp, topraklarını müdafaa etmeye çalıştılar. New York eyalet devleti, federasyon dışında, Iroqoislar ile 20.000 Km2 İroquois toprağını satın alacak bir anlaşma imzaladı.

İngiltere Amerikanın Kaybını Zor Hazmediyor, 1783

III. George ve Karaliçenin Karikatürü

İngiliz kralı III. George başarısız olmuştu. Monarşi yönetimi büyük darbe yedi. Uysal bakanlar yerine, parlemento tarafından zımnen onaylanan bakanlar seçilip, hükümet kuruldu. Başa Tory partisi geçmişti. Toryler 50 yıl iktidarda kaldılar.

Kara Avrupa'sında da monarşiler kendilerine yardım eden kurulları çoktan beri kullanıyorlardı. Fransa her servise bir bakan tayin etmeyi tercih etmişti. Alman devletleri ise her servise bir kurul kurmayı tercih etmişti.

İktidar kimin olursa olsun, her yerde mutlaktı. Hükümetler uyruklarına danışmaksızın ve hatta haber bile vermeksizin bütün işlere karar veriyordu. Meclisler ise bir merasim meclisiydi. Kamu işlerinden konuşmak yasaktı. Sansür komisyonundan izin alınmadan kitap basılamazdı. İzinsiz kitap basmanın cezası çok ağırdı.

Devlet memurluğu muntazam ve devamlı bir meslek olmuştu. Devlet memurluğu, genel olarak iktidara ortak olmak veya iktidarın yetkisinin bir kısmını kullanmak demekti.

Memurlar hükümetin iktidar yetkisini arttırmaya ve yaymaya çalışıyorlardı. Düzenlemelerin, kanunların ve talimatların sayısı durmadan artıyordu.

Halkı kontrol altında tutmak için sistem gittikçe daha karmaşık bir hale getirilmeye çalışıyordu. Sistem karmaşıklaştıkça, memur sayısı artıyor ve memurların denetimi zorlaşıyordu. Gizli ajan kullanımı da gittikçe artıyordu. Bu sistem zaman içinde polis teşkilatını oluşturmaya başladı.

Polis'in halk içinde casusları vardı. Şüpheliler devletin hapishanelerine tıkılıyorlardı. Bu kişiler yargılanmadan uzun süreler hapislerde bırakılıyorlardı. Polis kendi cezasını kendi veriyordu.

Fransa Tabago, Saint-Lucie ve Senegal'de bazı yerleri almıştı.

Fransa'da faizli ve sekiz yılda geri ödemeli kağıt para çıkarıldı.

Yıldırımsavar Heryerde, 1783

Fransız matematik, mekanik, fizik, filozof ve müzik teorisyeni d'Alembert öldü (1717 – 1783). Hatırlanacağı gibi Ansiklopediyi çıkaranlardan biriydi. D'Alembert bir kuşkucuydu. Deneylerin dışındaki tüm bilgiye sırt çevirmişti. Hatta deneylere bile şüpheli bakmaktaydı. Bizim hayatı ve dünyayı görüşümüz, bize göründüğü gibiydi. Aslında ise öyle olmayabilirdi.

Bir hekim ve kimyacı olan İskoç Joseph Black (1728 – 1799), termometreden yararlanarak Kalorimetreyi buldu. Böylece ısı ve etkisi ölçülebilir hale geldi. Bundan sonra buhar gücü gibi ısıdan doğan güçler için gerekli yakıt miktarları hesaplanabilecekti. Black, James Watt'a (1736 – 1819) buhar devrimi fırsatını yarattı.

İngiltere'de Derby'lerin kokla eritme yöntemi sonucu eriyik çoğalmıştı. Ancak, bu eriyik bir türlü demire dönüştürülemiyordu. Çoğalan eriyik satılamayıp, elde kalmaya başladı. Onions ve Cort, deneme yanılma ile demiri eritip ayırma yöntemini arıyorlardı. 1783'de Cort, bir yıl içimde de Onions yöntemi buldu.

Eriyik kok ateşinde bir miktar karbon kaybediyordu. Cürufu demir oksit olarak zengindi. Eriyik cürufuyla beraber tekrar eritiliyordu. İçinde kalmış olan karbon, oksijenle birleşiyordu. Şimdi saf maden süngerimsi bir hal almıştı. Madendeki cüruf dövme metodu ile temizleniyordu.

Şimdi yıldırımsavar tüm Batıya hızla yayılıyordu. 1762 yılında Londra'da, 1776'da İtalya'da, 1782'de Paris'te kullanılmaya başlanmıştı. 1782'de Filadelfiya'da 400 adet vardı. Din adamlarının bir kısmı yıldırımsavara şiddetle karşı çıkıyorlardı. " Şimşek ve gök gürültüsü tanrının kızgınlığının işaretiydi. Onların karşısına çıkmak küfürdü ". Karşı fikirde olanlarda " bunun yağmura, kara ve rüzgara karşı çıkmaktan farkı neydi? ".

1783 yılında, Paris'te, zengin biri evine yıldırımsavar koydurdu, üzerine de bir kılıç dikti. Kalabalık ayaklandı. Belediye yıldırımsavarın indirilmesini istedi. O da mahkemeye müracaat

ederek belediyenin kararını bozdurdu. Mahkemede onu, o zaman genç bir avukat olan sonra çok meşhur olacak olan Robespierre temsil etmişti.

Kalabalıklar yıldırımsavara şiddetle karşı çıksalar bile o hızla yayıldı. Venedik'te Saint-Marc kilisesine, Sienna katedraline sık sık yıldırım çarpardı. Yıldırımsavar bu binaları kurtardı. Gemiler, yıldırım çarpmasından kurtarıldılar.

Avusturya'da köylüler özgürleştirildiler. Bir vergi karşılığında toprağın babadan oğla intikali sağlandı. Angarya yerine parasal ödentiler kondu. Bu reformlar 1783'den 1788'e kadar sürdü. Kraliyet ve manastır toprakları büyük çiftlikler haline getirildi.

Avrupa'da Dil olarak Fransızcanın üstünlüğüne karşı hareketler başlamıştı. Alman filozofu Herder, Fransız dilini ahlaksız ilan etmişti. Fransız dili yumuşak, insanın içine işleyen bir salon diliydi. Nezaket ve görgü kuralları içinde gelişmişti. Alman dili ise gerçek için vardı. Herder Fransız edebiyatı devrinin kapandığını geleceğin Alman edebiyatında olduğunu ilan ediyordu.

Almanlar Fransızları filozof olamayacak kadar yüzeysel, İngilizleri de rahatlarına düşkün bulmaya başlamışlardı. Artık insanların bütün çıkarları ile yurtlarına bağlı olduklarını söylüyorlardı. Ülke mutlu ise insanlar da mutlu, mutsuz ise insanlarda mutsuz olacaklardı. İnsan yurduna her şeyi, ataları, eğitimi, malı ile bağlıydı ve borçluydu.

1783'den 1788'e kadar Japonya'da durum bir felaketti. Önce kuraklık sonra sel geldi. Bu harabiyet 1788'de anlatılacaktır.

Şubat ayında İtalya Calibria'da meydana gelen depremde 50.000 kişi öldü.

İrlanda'da son boz kurt öldürüldü.

İskoç anatomist William Hunter (d. 1718), Çek astronom Christian Mayer (d. 1719), İsviçreli matematik ve fizikçi Leonhard Euler (d. 1707), Fransız matematikçi Jean le Rond d'Alembert (d. 1717), İsviçreli doğa bilimci Carolus Linnaeus the Younger (d. 1741), Japon matematikçi Yoriyuki Arima (d. 1714), İsveçli astronom Pehr Wilhelm Wargentin (d. 1717) 1783 yılında öldüler.

Jean le Rond d'Alembert (1717 –1783), Fransız matematikçi, mekanikçi, fizikçi ve filozoftur. Denis Diderot ile birlikte Ansiklopedinin yardımcı editörlüğünü yapmıştı. D'Alembert'in dalga denklemleri için geliştirdiği metod kendi ismiyle adlandırılmıştır.

Paris'te doğan d'Alembert, yazar Claudine Guérin de Tencin ve topçu birliği subayı olan şövalye Louis-Camus Destouches'in gayri meşru çocuğudur. Babası, d'Alembert's doğduğunda, ülke dışındaydı ve annesi onu Saint-Jean-le-Rond de Paris kilisesinin merdivenlerine bıraktı. Geleneklere göre, kilisenin koruyucu azizinin ismini aldı. D'Alembert bir yetimhaneye verilmişti yalnız kısa bir süre sonra bir camcının eşi tarafından evlatlık edinildi. Babsı Destouches gizli bir şekilde Jean le Rond'un eğitim masraflarını karşıladı fakat babalığının resmi olarak tanınmasını istemedi.

Öldüğünde, Tanrı tanımaz olarak tanınan D'Alembert, sıradan ve isimsiz bir mezara gömüldü.

Kırım Rus Vilayeti, 1783

Hansaray

1783 tarihinde Osmanlılarda Ahmet Resmi Efendi öldü. Hülasatul İtibar adlı eseri o zamanın Osmanlı toplum düşüncesi hakkında bilgi vermektedir. Osmanlı toplumundaki insanların büyük çoğunluğu değişen dünyanın farkında değillerdi. Bunların arasında hala diğer din mensuplarının yok edilmesinin Müslümanlara vacip olduğuna inanan insanlar vardı. İstense Roma'ya kadar gidilip, burası alınabilinirdi.

Ahmet Resmi Efendinin bir de Viyana dönüşü yazdığı Sefername'si vardır. Ahmet Resmi Efendi, III. Mustafa'nın cülusunu bildirmek için Viyana'ya görevli gidip, orada 4 ay kalmıştı. Onun aktardığına göre Kraliçe yiyecek spekülasyonu yapıp, bundan kazanç sağlıyordu.

Gürcistan Ruslara karşı kendini müdafaa edebilmenin imkansızlığını görmüştü. Gürcistan kralı, 1783'de Rus vesayeti altına girdi (Georgievsk Anlaşması).

Osmanlı veziri Ali Paşa Azak denizi güneyindeki Kuban topraklarında savaşa hazırlanıyordu. Kethüdası kuzeye ilerleyerek tarafsız bir bölge olan Taman'a girdi. Kırım Hanlığı (Şahin Giray) bu işgali protesto etti. Kethüda da Kırım elçisini öldürttü. Bunu protesto eden Ruslar

da Taman'a girdiler. Rus kuvvetlerinin başında Prens Potemkin bulunuyordu. II. Catherina'nın tahta geçiş gününde bir ferman ile Kırım Rus eyaleti sayıldı. Kırım 15 asırdır Türk hakimiyetinde olan bir topraktı.

Kuban

Rusya Kırım'ı işgal etmiş ve Rus vilayeti haline getirmişti. Çariçe tüm Kırımlılardan sadakat yemini etmelerini istiyor, etmeyenlerin Osmanlı topraklarına göçmesine müsaade ediyordu. Rus işgaline karşı Kırım içinde bir hareket oldu ise de Potemkin 300.000'den fazla Kırımlıyı idam ederek, hareketleri bastırdı. Kırım halkının büyük çoğunluğu kaçarak, Osmanlı topraklarına geldiler ve her yere yerleştiler. Kaçarken yollarda pek çoğu telef oldu. Sonunda Şahin Giray da Osmanlılara kaçtı. O bir süre Rodos'ta ikame edildikten sonra, idam edildi.

1768 – 1774 Rus savaşlarında düştüğü durum daha Osmanlıların aklından çıkmamıştı. Bu olayı sineye çekmekten başka çare bulamadılar. Aslında Osmanlı yönetimi içinde bu durumu savaş ile çözmek isteyenler çoğunluktaydı. Osmanlı savaşa hazırlanmaya, ordusunu düzeltme çabalarına başladı. Artık Osmanlı Rus ilişkilerinin özünde Kırım olacaktı.

Amerika’da İşler Zor, 1783

Bağımsızlık Bildirgesi

Amerikan kongresi parasızdı ve güçsüzdü. Para basıyordu ama güvencesi olmadığı için çıkardığı kağıt paranın da bir değeri olmuyordu. Kongre ortak giderler için devletlerden katkı bekliyor ancak bu gerçekleşmiyordu. Seferberlik kalkınca emekli subaylar maaş istediler. Kamuoyu bir zümre yaratırız korkusu ile buna karşı çıkıyordu. Soruna zor bela çözüm bulundu.

ABD’de ekonomik bunalım vardı. Para yoktu. Enflasyon azmıştı. Meşruiyetçiler ülkeleri terk edip, gitmişlerdi. Muhacirler genel de tüccar ve sanayiciydiler. Onlar gidince sermaye yok oldu. İşletmeler kapandı. Üretim çok düştü. ABD’yi oluşturan devletler de kendi aralarında ekonomik bir savaş veriyorlardı. Devletlerin gümrük tarifelerinde bir düzen yoktu. Gümrük vergilerini devletler diğerlerini çökertmek için silah gibi kullanıyorlardı. Bu durumdan İngiltere istifade ediyordu. Ülkeleri İngiliz malları istila ediyordu. Savaş sonrası ayakta kalmış ufak sanayi de, ithalatla baş edemeyip, böylece çöküyordu. Devletler bağımsızlıklarını kazanmışlardı ama iktisadi olarak bağımlıydılar.

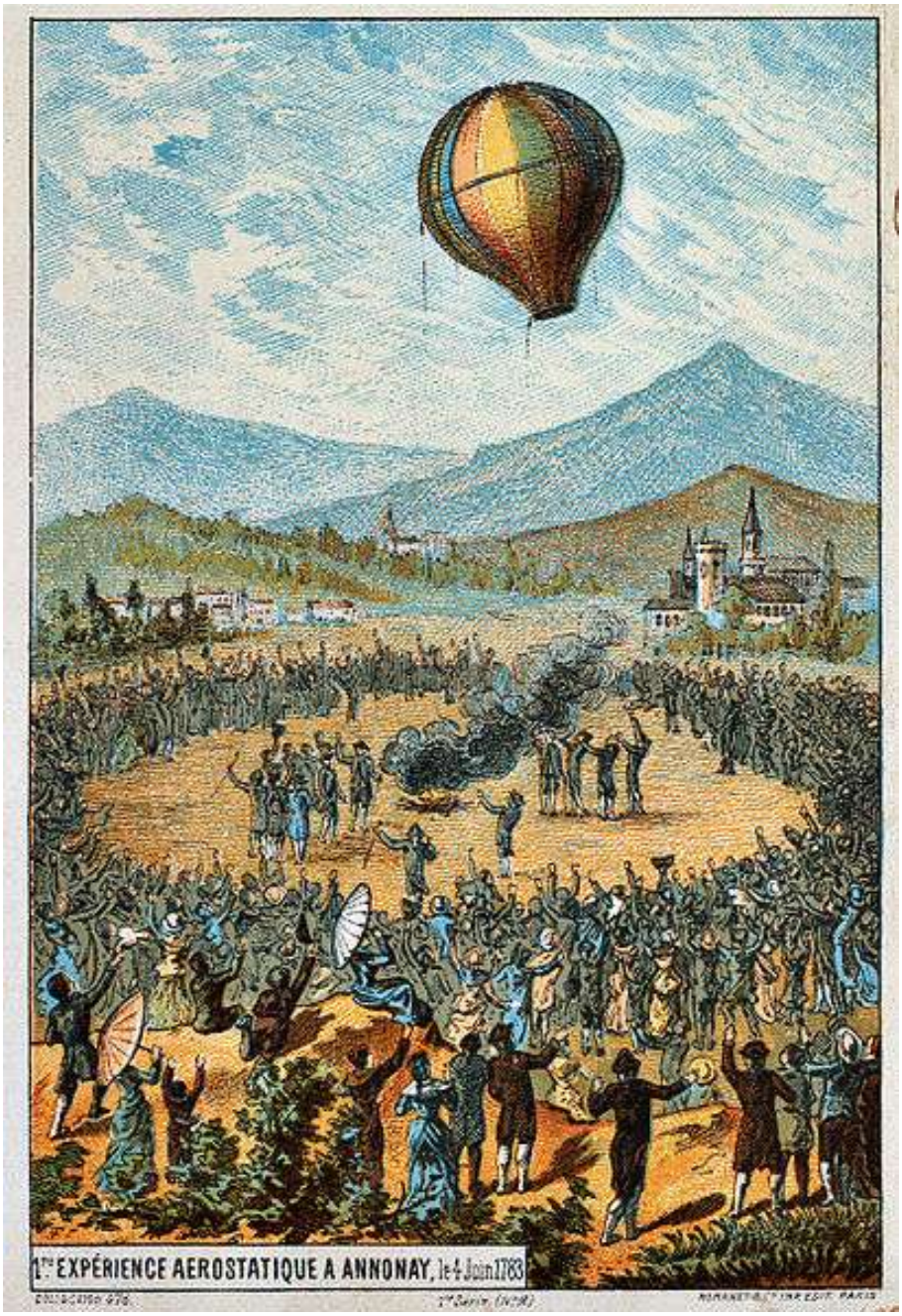
İngiltere ABD ile Antiler arasındaki ticareti yasaklamıştı. ABD devletleri de kaçakcılık yapıyorlardı.

Amerikan gemileri Akdeniz’e girince korsan hucumuna uğruyorlardı. İngiltere bununla ilgilenmiyordu.

Amerikan devletleri sürekli ticaret açığı veriyorlardı.

Yedi devlet aralarında anlaşarak kağıt para çıkardılar. Massachusetts bunu kabul etmedi. Borçlular borçlarını neyle ödeyeceklerini bilmiyorlardı.

Uçmak

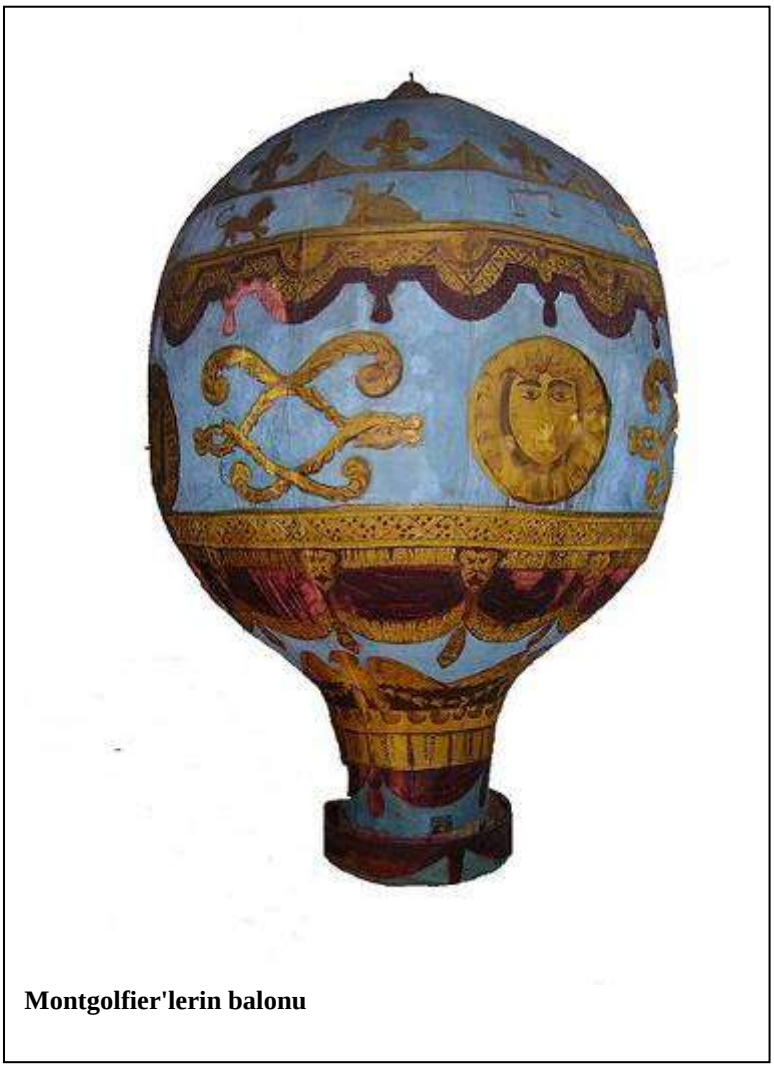

Annonay Balon denemesi, 1783

Fransız Joseph Michel Montgolfier (1740–1810) ve Jacques Etienne Montgolfier (1745–1799), Montgolfier kardeşler Annonay köyünde çapı 10,5 metre olan ketenden bir torbayı sıcak havayla doldurarak ilk balonlu uçuşu yapmışlardır. Balon 450 metre kadar yükselerek 10 dakikada 1,5 millik mesafe kat etmiştir.

İki kardeş de Annonay'da ürünleri tüm Avrupa'da aranan bir kağıt imalatçısının oğullarıydılar. Priestley'in çeşitli gazlardan bahseden kitabından esinlenerek, içine havadan hafif bir gaz konacak balonun atmosferde yükselebileceğini düşündüler.

İlk büyük deneylerini Annonay'da eyalet temsilcileri önünde yaptılar. Bezden yapılan balon içten kağıt ile astarlanmıştı. Balonun içindeki hava saman yakılarak ısıtılıp, hafifletilmişti.

Montgolfier'lerin balonu

2 ay sonra deneyi, Paris Bilimler Akademisi önünde Champ de Mars'ta tekrarladılar. Bu sefer balonun içine havadan 14 defa hafif olan hidrojen doldurmuşlardı. Balon 1.000 yükseğe çıktı. Deneyi 300.000 kişi seyretmişti. Herkes helecandan ağlıyordu. Gökler insana açılmıştı.

Balon aşırı şişirildiğinden yırtılıp, Paris'in 20 Km ilerisine düştü. Köylüler gökten Ay düştü sanmışlardı. Balonu parçaladılar.

1 ay sonra, Eylül 1783'de, XVI. Louis'nin bizzat bulunduğu bir deneyde, Pilatre de Rozier ve Marki d'Arlandes göğe yükselen ilk insanlar oldular.

Euler

Leonhard Euler (1707 – 1783), İsviçreli matematikçi ve fizikçidir. XVIII. yüzyıl'ın en önemli ve tüm zamanların önde gelen matematikçilerinden biri kabul edilmektedir. Çalışmalarının bütünü 70 cildi aşmaktadır. Euler pek çok yeni kavram geliştirmiş, basit aritmetikten sayılar teorisi ve topolojiye kadar farklı alanlarda uzun süre kabul gören birçok teorem ispatlamıştır. Günümüzde kullanılan modern matematik terminolojisinin yaratıcısı olmuştur. Fonksiyon kavramını tanımlamıştır. Yaptığı çalışmalar için verilebilecek örneklerden bazıları trigonometrik fonksiyonlar için yaptığı sin, cos ve tan tanımlamalarıdır.

Babası Paul Euler Protestan bir papazdı. Oğlunun da kendi yolundan gitmesini istiyordu. Euler çocukluk yılları boyunca gittikçe artan bir ilgiyle matematiğe bağlanmıştı ve bu sırada bir aile dostu olan Johann Bernoulli (1667 – 1748) tarafından eğitiliyordu. Euler babasının isteği üzerine Basel Üniversitesinde ilahiyat, İbranice ve Yunanca eğitimi aldı. Bu eğitimin sonunda Bernoulli müdahale etmeseydi Euler bir papaz olacaktı. Ama Bernoulli, oğlunun büyük bir matematikçi olabilecek yeteneğe sahip olduğunu söyleyerek baba Paul Euler'i ikna etti. Euler, Basel Üniversitesi'nden 1726 yılında mezun oldu. Eğitimi süresince Varignon (1654 – 1722), Descartes, Newton, Galileo, van Schooten (1615 – 1660), Taylor (1685 –

1731), Wallis (1616 – 1703) ve tabii ki Jacob Bernoulli (1655 – 1705) gibi pek çok ünlü matematikçinin yaptığı çalışmalarla ilgilenmiş ve bazılarını yeniden yapılandırmıştı.

Euler'e St. Petersburg Akademisinde matematik uygulamaları konusunda eğitim vermesi önerildi. 1727 tarihinde Basel'i terk ederek St. Petersburg' a yerleşti. 1730 yılında fizik profesörü oldu.

1734 tarihinde Academy Gymnasium' dan bir ressamın kızı olan Katharina Gsell ile evlendi. On üç çocukları oldu ve bunlardan sekiz tanesi çocukluk yıllarında hayatını kaybetti. Euler ikinci evliliğini ilk eşinin üvey kız kardeşi ile yaptı.

Euler 1735 yılında bir takım sağlık problemleri yaşamaya başladı. Humma hastalığına yakalandı ve 1740 yılında sağ gözü görmemeye başladı. 1771 yılında yapılan bir cerrahi müdahale öteki gözünü de kaybetmesine neden oldu.

1741'de Euler Berlin'e gitti ve 25 yıl orada kaldı. 1766 yılında, hayatının kalanını sürdüreceği, St. Petersburg' a döndü. 18 Eylül 1783' de geçirdiği beyin kanaması sonucu öldü.

Euler, geometri, aritmetik, trigonometri, cebir ve sayı teorisi gibi matematiğin neredeyse bütün alanlarında çalışmıştır. Bunlara ek olarak uzay-zaman mekaniği, ay teorisi ve diğer pek çok alanda da katkıda bulunmuştur. Tıp, botanik ve kimya alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda mükemmel bir tarihçi ve çok okuyan bir edebiyatseverdi. Olağanüstü hafızası ile bilinir ve derin düşüncelerle ya da okuyarak vardığı sonuçları belleğinde saklayabilmesi ile tanınırdı.

Euler' in çalışmalarının tamamı eğer basılsaydı 60 ve 80 quarto ciltlik yer kaplardı. Tahminlere göre çalışmalarının tamamının elde yazılarak kopyalanması günde 8 saat çalışmayla 50 sene sürer. Euler' in 200. doğum günü anısına 1907 yılında İsviçre Bilimler Akademisi tarafından başlatılan, tüm çalışmalarının bir araya getirilip basılması ile ilgili proje 100 seneyi aşmasına rağmen hala devam etmektedir.

Euler'in o kadar çok alanda çalışması vardır ki herhangi bir konuda referans olarak rastlamak sıkça mümkün olur. Matematikçiler ve fizikçiler bir keşif yapan ya da teorem geliştiren meslektaşları ile "Euler' den sonra onu keşfeden ilk kişi" şeklinde şakalaşırlar. Euler temel analiz, grafik teorisi ve şu anda inşaat, makine, elektrik ve havacılık mühendislerine temel teşkil eden matematiğin fiziksel uygulamalarının birçoğunun kurucusu olmuştur. Dolayısıyla aşağıdaki örnekler onun yaptığı çalışmaların küçük bir parçasıdır;

Euler e (Euler sabiti olarak da bilinir) sabiti ile formüller yazan ilk kişidir. Faydasını, tutarlılığını ve bir sanal sayının üssünü almakta nasıl kullanılacağını Euler formülü ile tanımlamıştır.

$$e^{i\theta} = \cos\theta + i\sin\theta\,.$$

Bu formül unun özel bir hali olan Euler özdeşliği:

$$e^{i\pi} + 1 = 0\,.$$

Euler ikinci dereceden evrikliği keşfetti ve mükemmel sayıların bile Euclid formunda olması gerektiğini ispatladı. İlkel kökleri araştırdı, yeni büyük asal sayılar buldu ve harmonik

serilerin ıraksamasından asal sayıların sonsuz tane olduğu sonucuna vardı. Bu keşif bu alanda 2000 yılda yapılan en büyük buluş olarak kabul edilir ve analitik sayı teorisinin yaratıcısı olmuştur. Kompleks düzlem üzerindeki tüm sayıların çarpanlarına ayrılması üzerine yaptığı çalışma, cebirsel sayı teorisinin başlangıcıdır. Arkadaş sayılar Euler' den 2000 sene önce biliniyordu ve sadece 3 çifti keşfedilmişti. Euler 59 çift daha buldu. Daniel Bernoulli ile birlikte, ışınlardaki gerilimi hesaplayan Euler-Bernoulli kiriş denklemini geliştirdiler. Euler aynı zamanda Euler denklemleri adını verdiği Navier-Stokes denklemlerine benzeyen, akışkanlar dinamiğindeki bir dizi devinim kanununu ortaya koydu (diğer bir muhteşem buluşu olan şok dalgalarının yayılımını açıklamaktadır).

Leonhard Euler' in katkıları o kadar çoktur ki nerede ise yazmakla bitmez. Bunlardan sadece birkaç örnek aşağıdadır.

Gama fonksiyonları ve gama yoğunluk fonksiyonlarını tanıtarak yüksek transandantal fonksiyonlar teorisini ayrıntılandırdı.

Dördüncü derece polinomların çözümü için yeni bir yöntem tanıttı.

Newton'un özdeşlikleri, Fermat'nın küçük teoremi ve Fermat'nın iki kare toplamı teoremini ispatladı ve Lagrange' ın dört kare teoremine önemli katkılarda bulundu.

Kombinasyonlar, değişkenler hesabı ve diferansiyel denklemlere katkılarda bulundu.

Jouffroy d'Abbansın buharlı teknesi

Marki de Jouffroy-d'Abbans ilk buhar ile çalışan ve yandan çarklı tekneyi yaptı. Saone nehri üzerinde Lyon'a kadar gemisi ile gitti. Bu seyahati 10.000 kişi izlemişti. Ancak daha sonra finansman bulamadığından buharlı gemi yapımını bıraktı.

İnsanlık Tarihinde Yeni Bir Çağ, 1784

Watt'ın iki zamanlı buhar makinesi

1784'te tüm Bavyera'da Masonluk ile birlikte İlluminati de, gizli siyasi amaçları olduğu öne sürülerek yasaklanmıştı. Masonluk, tarih boyunca kendisine yönelen tüm baskı ve yasaklamalardan hiçbir zarar almadan çıkmıştır. Buna karşın bu süre Illuminati'ye pek yaramamış ve büyük ölçüde gücünü ve varlığını yitirmişti. Illuminati'nin tekrar güçlenmesi Hegel ile olacaktır.

1784 yılında, 1743'de kapanmış olan İbrahim Müteferrika matbaası tekrar basıma başladı.

Osmanlı devleti Avusturyalılara Osmanlı sularında dolaşma kolaylığı sağladı. Triyeste limanı bundan sonra hızla gelişecekti. Livorno bir transit ve konaklama limanı olarak önemini muhafaza etti.

Osmanlı merkezi yönetimi Cezzar Ahmet Paşayı Mısır beylerine karşı yollamak istiyordu. Ama o eski bir kurttu ve bu talebi savuşturmasını bildi.

Artık Avrupa tamamen Mısır'ın peşine düşmüştü. Fransa istim üzerindeydi. Rus Çariçesi II. Katerina, Mısır bey ve ağalarını Osmanlı Padişahından koparmak için ve Mısır'ı Rus korumacılığına sokmak için İskenderiye'ye bir konsül yerleştirdi.
Çariçe II. Katerina'nın Osmanlı toprakları üzerinde planları vardı. Kırım'ın ele geçirilmesi sadece bir aşamaydı. Kafkaslarda Gürcistan da ele geçirilmişti. Rusya Balkanların bir kısmını

Avusturya'ya bırakıp, büyük çoğunluğuna hükmetmek istiyordu. Venedik Mora, Girit ve Kıbrıs'ı alacak, Fransa ise Suriye'yi alıp, Mısır'da avantajlara sahip olacaktı. Söz konusu tasarı Osmanlı imparatorluğunun taksimi planıydı.

Ama Rus genişlemesinden İngiltere ve Prusya kaygılıydı. Onlar bu tasarıya karşı çıkıyorlardı. Ruslar Sivastopol ve Kerson'da Rus deniz üsleri kuruyor, İngiltere ve Prusya ise Osmanlı devletini Rusya aleyhine kışkırtıyordu.

Rusya, Alaska Kodiak'ta koloni kurdu.

1784 ve 1785'de Tunus ve Venedik karşı karşıya geldiler. Tunus kafa tutabilecek güçteydi.

Trablus'ta 1767 salgınından sonra veba salgını da geldi. Peşinden kıtlık başladı. Trablus kent olarak hızla geriledi.

Avusturya'da II. Joseph'in dini hoşgörü olarak başlattığı hareket, Papalığı frenlemek için Katoliklere karşı hoşgörüsüzlüğe dönüşüyordu. Okul olarak ilahiyat okulları değil, devlet okulları (daha laik bir eğitim) desteklendi ve hatta onlara gitmek mecburi gibi oldu. İlahiyat kitapları yok edildi. Önlemler bununla da kalmayıp, devam edecekti.

Watt'ın tek pistonlu buhar makinesi sadece pistonun inişi sırasında güç sağlıyordu. Fabrikalar ise eşit ve sürekli bir çalışma istiyorlardı. Fabrikalar darbeli çalışmayı kaldıramıyorlardı. Watt, sorunu çözdü. Evrensel bir motor yaptı. Bu çift kademeli buhar makinesiydi.

İnsanlık tarihinde yeni bir çağ başlıyordu.

Kuzey Amerika'da ilk günlük gazete " Pansylvania Packet " yayınlandı. 1784 yılında Kongre Jefferson'u Paris'e ticaret elçisi olarak yolladı. O burada daha sonra büyükelçi olacak ve 5 yıl kalacaktı. Selefi Benjamin Franklin'di. Bu nedenle işi çok zordu. Burada karısına çok benzeyen ve aynı zamanda karısının üvey kardeşi olan, köle, Selly Hemings ile beraberliği başladı. Bu beraberlik Jefferson ölene kadar 37 yıl devam etti. Sally Jefferson çiftinin çocukları oldu. Jefferson hem bu ilişkiyi ve hem de çocuklarını hiçbir zaman açıklamadı. Ancak bunu herkes biliyordu.

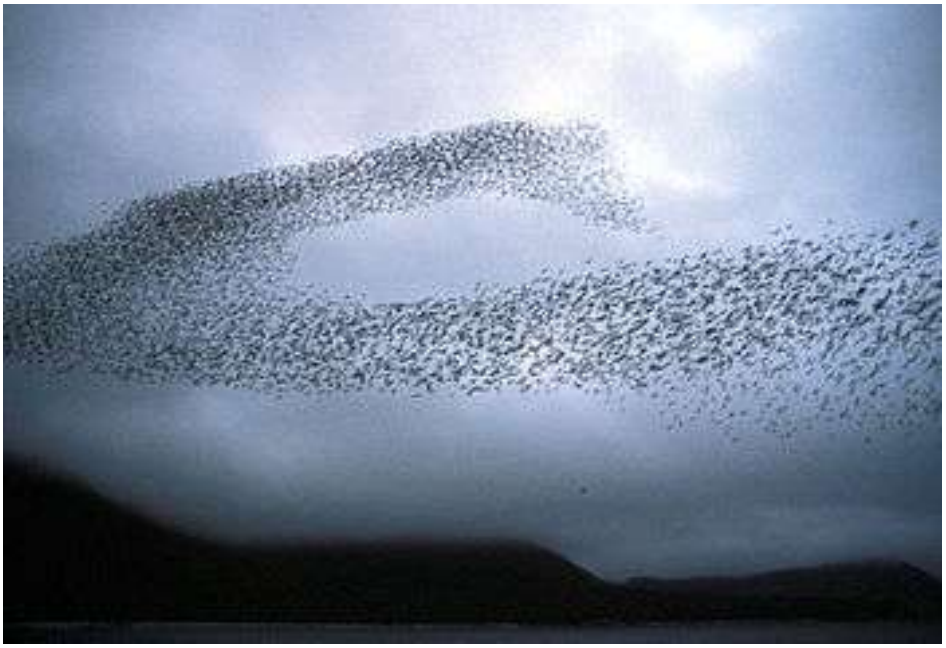
Bu karmaşık aile yapısı ve ilişkiler, Jefferson'a has değildi. Herkes bu tarz ilişki ve olayları reddetse de, köle sisteminin bir neticesi olarak Güneyde çok yaygındı.

Bir asra yaklaşan bir süreden beri basın tüm Avrupa'da oluşma mücadelesi veriyordu. Sonunda güçlü bir etkileme, eğitim aracı olarak ortaya çıkmıştı. İngiliz ve Fransızların sürekli yayınları vardı. Yayınlar soylulara, burjuvalara, hali vakti yerinde olanlara ve kültürlü kişilere hitap ediyordu. Daha halkçı bir basın ortada yoktu. Basın bazı kişilerin elinde daha şimdiden bir yalan ve kamuoyunu saptırma aracı olarak kullanılabiliniyordu.

İngiltere kralı III. George Thory (Tory, Tori) çoğunluğuna dayanarak, başbakan olarak William Pitt'in oğlu İkinci Pitt'i dayattı. İkinci Pitt bir kabine kurdu. Avam kamarasında üst üste kabine üyeleri düşürülmeye çalışıldı. Ama kimse yerinden ayrılmadı. Pitt bütçeyi tek oy farkı ile onaylatmayı başardı. Sonra Kamarayı dağıtıp, kendi lehine olacak bir çoğunluk sağladı.

Hindistan'da Fransa İngiltere anlaşıyorlardı. Mysore yalnız kalmıştı. O da İngilizler ile Mangalore antlaşmasını imzaladı. Statüko yeniden kurulmuştu.

Hindistan'da Warren Hastings'in yediği rüşvet ve yaptığı eziyetler ayyuka çıkmıştı. Hindistan bu durumdan sürekli yakınıyordu. Hastings İngiltere'ye geri çağrılıp, adalet huzuruna çıkarıldı. Parlamento 1784'de Hint kanununu çıkardı. Bu kanunla Genel Yöneticiyi Şirket tayin edecekti. Ancak Kralın azil hakkı vardı. Bir de Londra'da toplanacak bir denetleme kurulu kuruldu. Bütün yazışmalar bu kurula bildirilecekti.

Çekirgeler

Japonya'da kıtlık vardı 300.000 den fazla insan öldü.

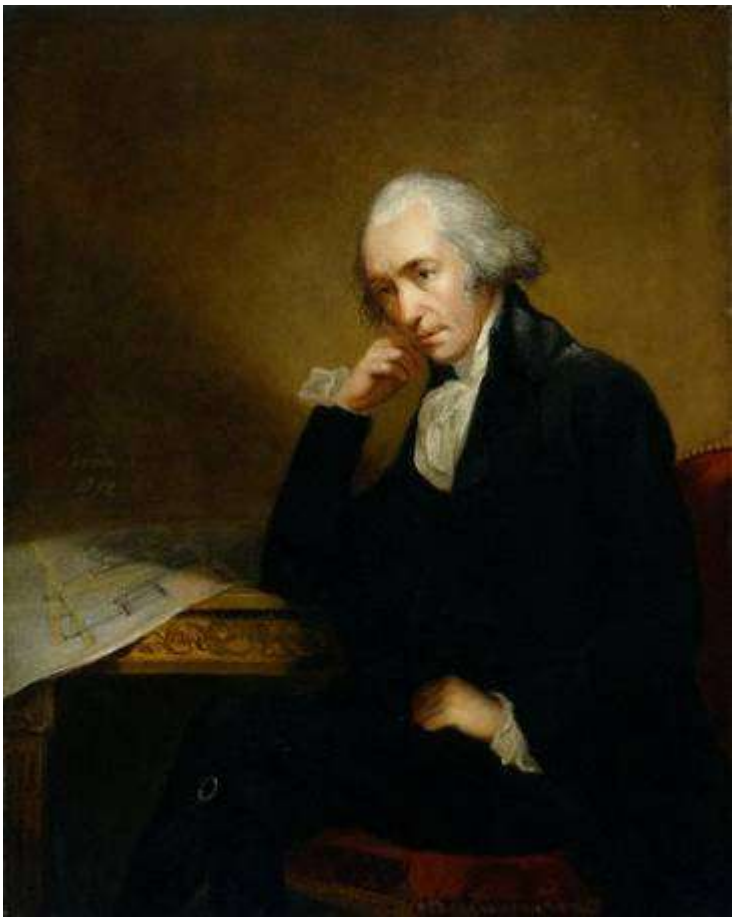
Bu yıl Güney Afrika'yı çekirge sürüsü bastı.

Kollestrol açığa çıkarıldı.

İngiltere'ye Amerika'dan gelen ilk pamuk balyası indi.

İsviçre doğa bilimci Abraham Trembley (d. 1710), Alman kompozitör Wilhelm Friedemann Bach (d. 1710), Fransız filozof ve ansiklopedist Denis Diderot (d. 1713), İskoç ressam Allan Ramsay (d. 1713), İrlandalı ressam Nathaniel Hone (d. 1718), Fransız astronom César-François Cassini de Thury (d. 1714), Japon şair ve ressam Yosa Buson (d. 1716), Viyetnamlı şair, filozof, ansiklopedist Le Quy Don (d. 1726) 1784 yılında öldüler.

James Watt

James Watt

James Watt (1736 – 1819) modern buhar makinesinin geliştiricisi olan İskoçyalı mucit ve mühendistir.

Gemi işleten zengin bir baba ve kültürlü bir anneden doğdu. James, çocukken sık hastalandığı için okula devamlı gidememiş, evde annesi tarafından eğitilmişti. 17 yaşında iken annesini kaybetti ve babasının işleri kötüleşti. Watt ölçü aletleri tamir etmek istiyordu. İskoçya'da başka bir ölçü aletleri yapımcısı yoktu. Watt bir seneliğine Londra'ya ölçü aletleri yapımını öğrenmeye gitti. Glasgow'a dönüp bu mesleği icra etmek istiyordu. Fakat 7 sene çıraklık yapma zorunluluğundan, Demirciler Locası tarafından başvurusu reddedildi.

Watt, Glasgow Üniversitesi'nde atölyede çalışmaya başladı. Bu sırada fizikçi ve kimyacı olan profesör Joseph Black kendisine hocalık etti. Atölyede Watt buhar gücü üzerinde çalışmaya başladı.

1767'de kuzeni Margaret Miller ile evlendi ve çiftin 6 çocuğu oldu.

Tam kapsamlı bir buhar makinesi geliştirmeye çalışan Watt'a Carron Demir İşleri şirketinin kurucusu John Roebuck maddi olarak destek oluyordu. Tasarım hemen başarılı olamayınca

maddi sıkıntıya düştü. Watt 8 sene anketçilik yaptı. Roebuck iflas edince, Matthew Boulton patent haklarını satın almış ve Watt ile 25 yıl sürecek başarılı bir ortaklığa imza atmıştır.

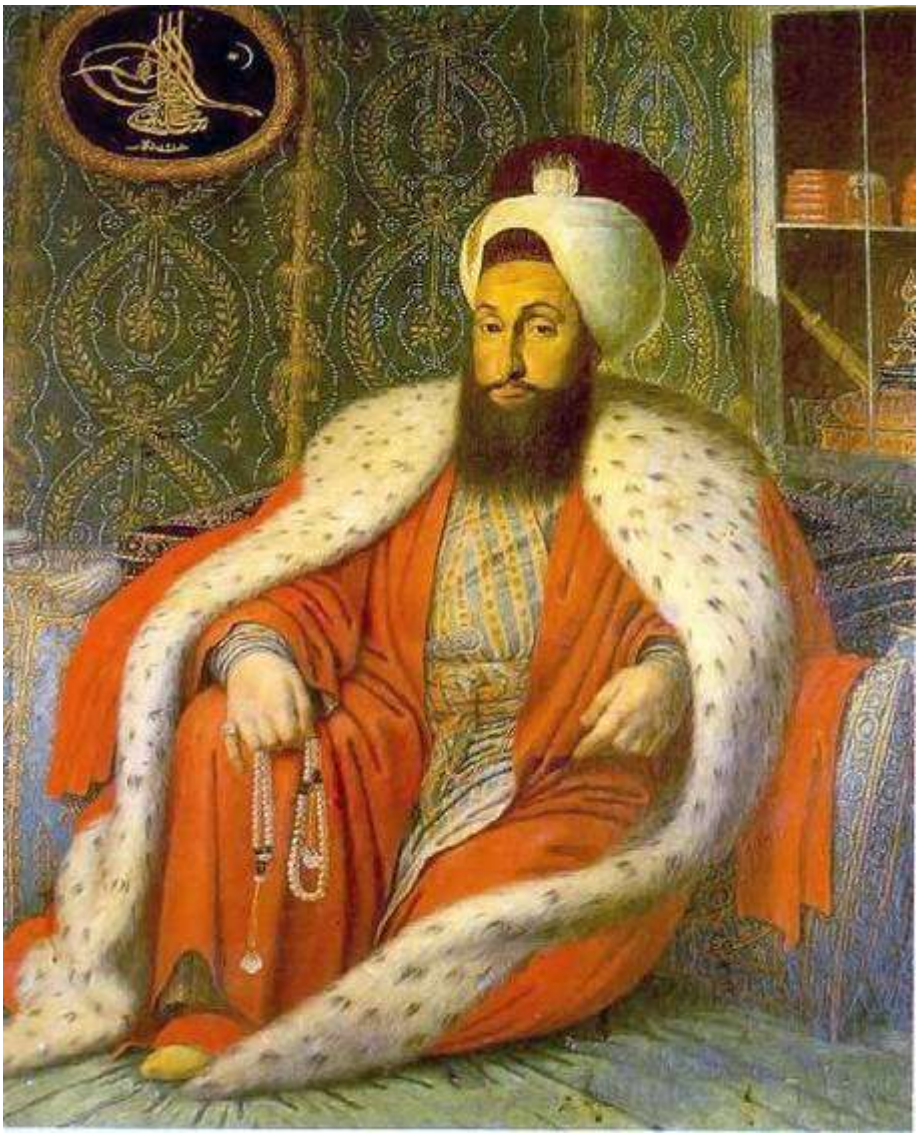
Birmingham Merkez Kütüphanesi önündeki Watt'a ait heykel

Sonunda başarı ile üretilen buhar makineleri ticari olarak satılmaya başladı. Bu makine çoğunlukla madenlerden su pompalamak için kullanılmıştır. Buhar makinesinin geniş kullanımı, Boulton'un önerisi ile Watt tarafından, ileri-geri hareket dönüş hareketine çevrilmesiyle başlamıştı. Bu gelişmeler ile Heathfield'in buhar makinesinden 5 kat daha verimli bir makine ortaya çıkmıştı.

1794'te Boulton ve Watt'lar şirketini kuran ortaklar, sadece buhar makinesi üretmeye yöneldiler. 1824'te şirket 1164 buhar makinesi üretmişti. Boulton başarılı bir işadamı olduğunu kanıtladı ve her ikisi de zengin oldular.

1800'de patent ve ortaklık sonra erince Watt emekli olmuş, şirketi oğullarına devir etmiştir. Emekliliğinde değişik icatlara devam eden Watt, teleskop ile mesafe ölçümü, mektup kopyalama cihazı, yağ lambasında iyileştirmeler, buhar merdanesi ve heykel kopyalama cihazı geliştirmiştir.

Osmanlı Bürokrasisinde Fitne, 1785

III. Selim

Cezzar Ahmet Paşa Filistin'de egemen olabilmenin yolunun Şam'dan geçtiği gerçeğini biliyordu. Şam'a egemen olma düşüncesini Osmanlı merkezi yönetimine kabul ettirmeye çalıştı. Osmanlı Divanı Cezzar Ahmet Paşanın çok güçlenmesinden tedirgin oluyordu. Buna rağmen Cezzar Ahmet Paşa Şam valisi olarak atandı. Şimdi Cezzar Ahmet Paşa Suriye'nin tümüne yakınını kontrol ediyordu. Bu egemenliğini 20 yıl devam ettirebilecekti. Onun zamanında Hac kervanlarının örgütlenmesi yolunda gidiyordu.

Cezzar Ahmet Paşa tahıl ve pamuk ticaretini tekelleştirmek için önlemler almaya başladı. Sonra bu tekelini çevreye ve Harran'a kadar yayacaktı.

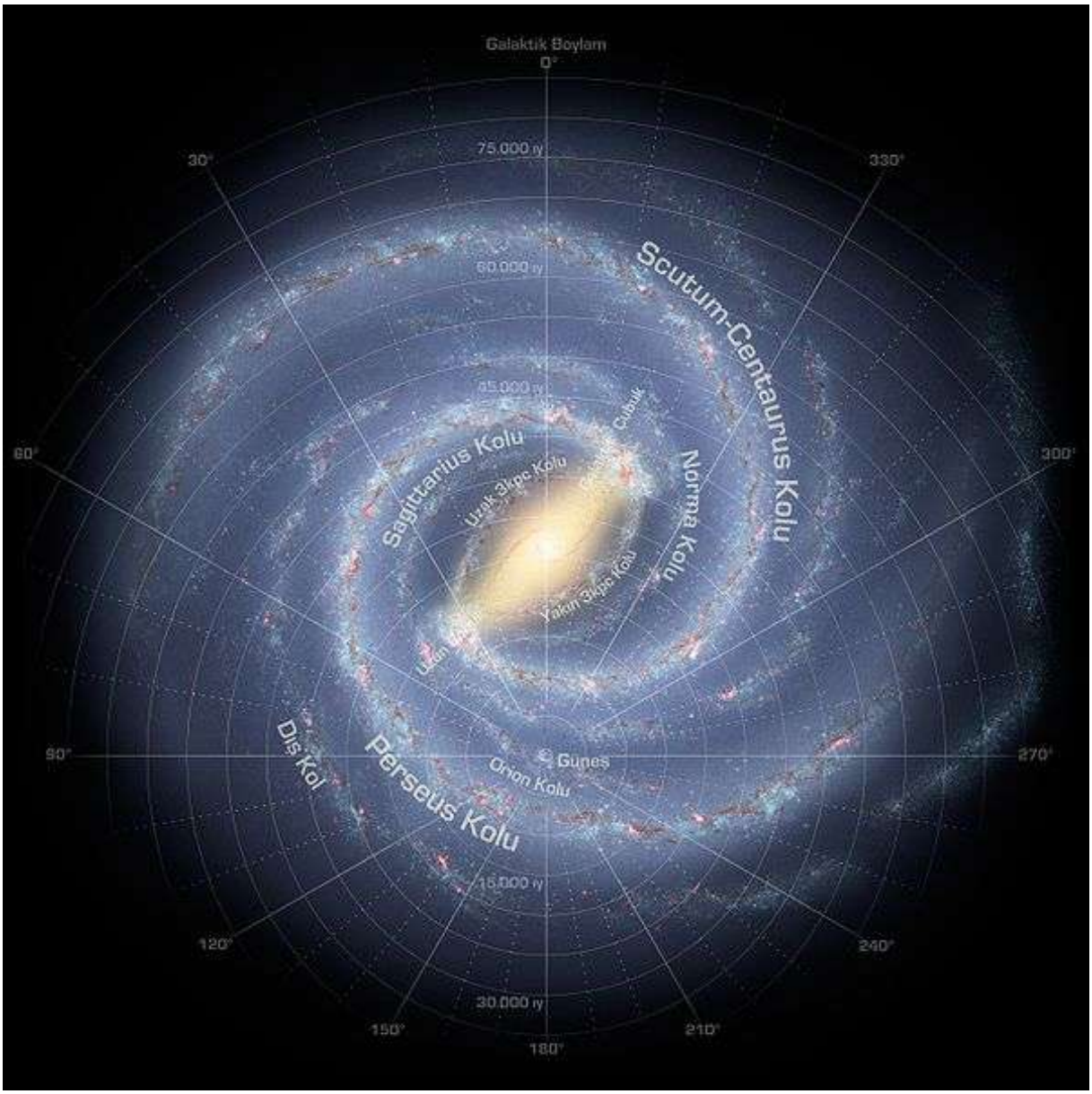
Mısır 1779'dan beri vergisini Osmanlılara ödemiyordu. Borcu 100.000.000 paraya yükselmişti. Ayrıca iş başındaki Memluk Beylerinin zulmundan Mısır halkı da şikayetçiydi.

Halil Hamit Paşa, Osmanlı devletine bir çeki düzen getirmeye başlamıştı. Yapılan yenileştirmeler tutucuların, bazı ulemanın ve bazı eski komutanların muhalefetine yol açtı. Ruslar ve Avusturyalılar, Osmanlı yenilik hareketlerini yapanlara karşı el altından muhalefeti destekliyor ve kışkırtıyordu. İngiliz, Fransız ve Hollandalıların ise ticari menfaati ağır basıyor, onlar da yenilik hareketine destek veriyorlardı.

Tutucular Halil Hamit Paşayı devletin dini ve sosyal temellerini oymakla suçladılar. Halil Hamit Paşanın muhalifleri arasında, bir yenilikçi olmasına rağmen, veziriazam olmak isteyen Gazi Hasan Paşa da vardı.

Fitne şöyle çalışmaya başladı. Güya, I. Abdülhamit tahtan indirilip yerine yeğeni Selim çıkarılacaktı. Padişah sonunda dedikodulara inandı. Halil Hamit paşa görevden alındı. Bir ay sonra da idam edildi.

Galaksi

Samanyolu Galaksisi

Herschel Güneş sisteminin geniş bir takımyıldız topluluğunun paçası olduğunu ve uzayda yol aldığını buldu. Bulunan bir Galaksi'ydi. Araştırmalarına devam ederek 1.500 Galaksi buldu.

ABD Kongresi bir yandan ekonomik bunalımı çözmeye çalışırken bir yandan da Batı sorununu yaşıyordu. Batıya yapılan yolculuklar artmıştı. Durmadan yeni kentler kuruluyordu. Kızılderililer bu ilerleyiş karşısında kendilerini müdafaa etmeye başlamışlardı. Kızılderililerle savaşlar sonucu 1768'de onların kimi hakları kaldırılmıştı. 1785'de yapılan anlaşma ile Kızılderililerin biraz daha hakları kaldırıldı. Böylece yani savaşlar çıkıyor, ciddi muharebeler yapılıyordu. İspanya'da Kongre'ye Mississippi'de serbestce dolaşım hakkını vermiyordu.

Mississippi olmadan Batıda yönetim imkansızdı. İspanya Mississippi'yi kapatıp, Kızılderilileri kışkırttı. Batıya gidenler Kongreden ayrılıp, İspanya ile birleşmeyi düşünüp, dillendirmeye başladılar.

Bir yandan da ABD'yi oluşturan devletler birbirlerinden toprak istiyorlardı. ABD Kongresi ne yapacağını, nasıl davranacağını şaşırmıştı.

Her şey Kongre'nin güçsüzlüğünü ve güçlü bir federal hükümet zorunluluğunu ortaya koyuyordu. Temmus ayında Dolar ABD'nin parası olarak kabul edildi.

Kasım ayında ABD ile Çerokiler (Cherokee Nation) arasında Hopewell Anlaşması imzalandı.

Amerika'dan yığınla siyah köle kaçarak İngiltere'ye geliyordu. Bunlar kanunlarda kölelik olmadığı için özgürdüler. Metodistler ve Kuakerler onlara ana yurtlarına gönderme çarelerini araştırmaya başlamışlardı.

1785'de Sierra Leone'de İngiltere'deki ve aslında tüm köleler için Hürkent " Freetown " kuruldu. Oraya yerleşen eski köleler, orada kargaşa ve şiddet içinde yaşadılar.

İngiltere iplik eğirme işini çözmüştü ama şimdi de dokumacılık geri kalmıştı. Mal iplikçilerin elinde kalıyordu. İplik kıta Avrupa'sına satılmaya başladı. Bu da kumaşta rekabeti getiriyordu. Cartwrigh adlı mucit dokuma makinesi üzerinde çalışmaya başladı.

Özellikle İngiltere'de, teknik olarak pek çok buluş peş peşe geliyordu. Buluşlar ve gelişmeler, başka buluş ve gelişmelere yardımcı oluyordu. Kusursuz silindirler, merdaneler, sürtünmesi minimum pistonlar, hassas ve büyük dişliler, delme tezgahları, işleme tezgahları artık yapılıyordu. Böylece yeni makinelerin ilk yapım kalitesi de artıyordu. Demir gittikçe ağacın yerini alıyordu. Zaten makineler demire geçmese ilerleme devam edemezdi.

1785 yılında buharla çalışan ilk iplik fabrikaları açılmaya başladı. Bütün bu gelişmeler ilk defa İngiltere'de oluyordu.

Bu sırada işçilerde merkezileşme de başlamıştı. Tüccar kökenli imalatçılar, aynı metayı üreten işçileri bir yerde topluyorlardı. Hem onlara daha iyi göz, kulak oluyorlar ve hem de metayı üretimin değişik aşamalarında işçiden işçiye taşımadan kurtuluyorlardı. Ortaya yeni tür fabrikalar çıkmıştı.

Üretim yerinde merkezileşmeye coğrafi merkezileşme de eşlik etti. Suyun düşme gücünden faydalanılırken sanayi oraya buraya dağılmıştı. Buhar ortaya çıkınca, fabrika yerlerinde toparlanma da başladı. İngiltere'nin kuzeydeki büyük kömür madeni yataklarının olduğu bölgeler sanayi bölgeleri olarak kalmaya ve daha da büyümeye devam ettiler.

Sanayi merkezileşse de küçük sanayi yaygınlaşıyordu. Jenny sayesinde evlerdeki üretim 1775 ile 1785 yılları arasında iyice yaygınlaştı. Bireysel üretici sayısı hızla arttı. Bunlar fabrikalara gitmek yerine düşük ücreti ve sefaleti kabulleniyor, üretime evlerinden katılıyorlardı. Yünde, hırdavatçılıkta, bıçakçılıkta usta zanaatkarlar uzun süre kendilerini ve üretim tarzlarını savundular. Çok daha sonra XIX. Yüzyıl başlarında onların üretimi hala fabrika üretimlerinden fazlaydı.

Kok gazı (Hava Gazı) aydınlatmada kullanılmaya başlandı.

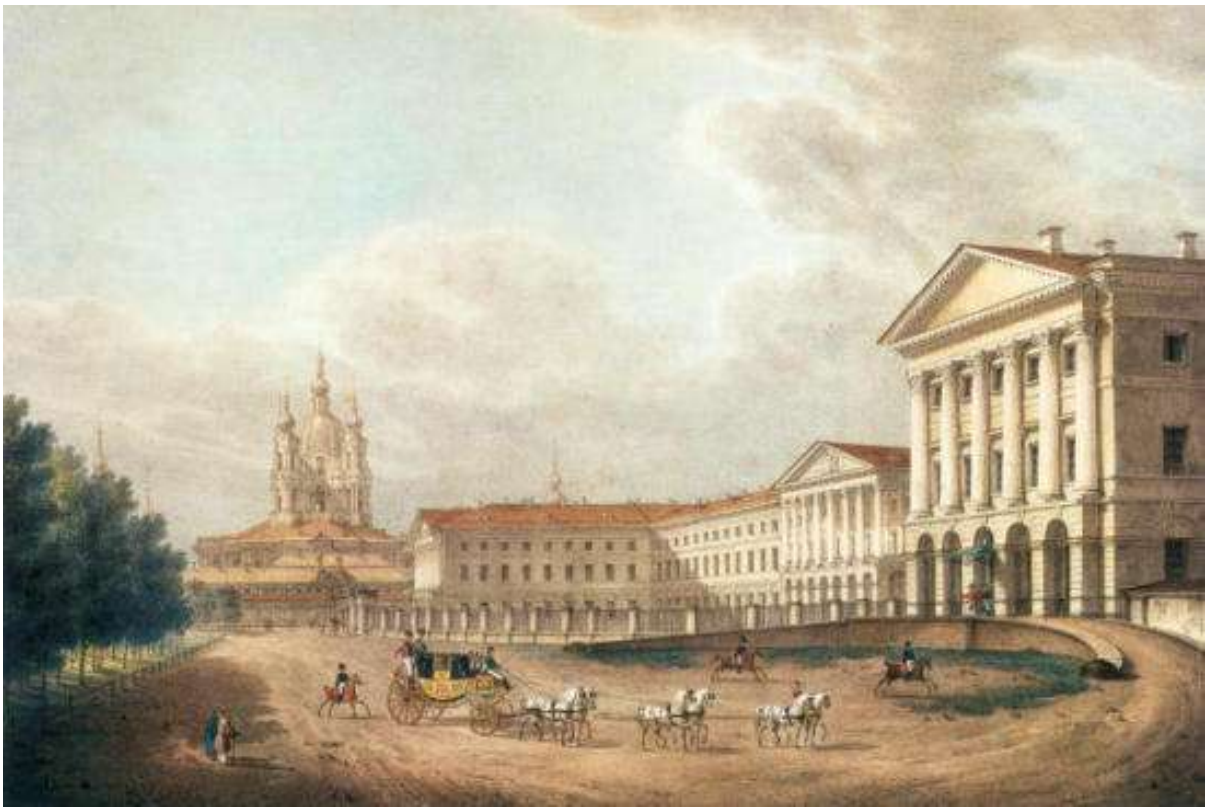
Ocak 1785'de Douvres'ten hareketle, Blanchard ve Dr. Gefferies, ilk kez havadan balonla Manch'ı aşıp, İngiltere'ye vardılar. Balon moda olmuştu. Şapka, elbise, arabalar da balona öykünme vardı. Balon tutkusu tüm Avrupa'yı sardı.

Fransız La Perouse, yanında bilim adamları ile birlikte Brest'ten yeni coğrafi keşifler yapmak için yola çıktı. Özellikle pek çok koordinat düzeltmesi gerçekleştirdi. Tahmini 1789 yılında Avustralya kıyılarında kayboldu (öldü).

Danimarka kralı VI. Christian Kopenhag'da bir cerrah yetiştirme okulu açtı.

İtalyan kompozitör Baldassare Galuppi (d. 1706), İskoç matematikçi Matthew Stewart (d. 1717), İngiliz yazar William Whitehead (d. 1715), Venedikli ressam Pietro Longhi (d. 1701), Fransız matematikçi Jean Paul de Gua de Malves (d. 1713), Fransız ressam Jean-Baptiste Pigalle (d. 1714), Fransız yazar Louis Philip I, Duke of Orléans (d. 1725), Fransız kompozitör Bernard de Bury (d. 1720), İngiliz şair Richard Glover (d. 1712),Norveçli edebiyatcı Johan Herman Wessel (d. 1742) 1785 yılında öldüler.

Rusya’da Soylular Yasası, 1785

Rusya kız enstitüsü

Rusya’da II. Katerina, asillere büyük imtiyaz tanıyan “ Soylular Yasasını “ kabul etti. Bu yasa ile asiller, zorunlu hizmetten ve vergiden muaf tutuluyorlardı. Toprak üstü ve altı zenginliklerden istedikleri gibi tasarrufta bulunabiliyorlardı. İmalathane ve fabrika kurma hakkına sahip olmuşlardı. Topraklarında yetişen tahılın ticaretini yapma hakkını aldılar. Üretimlerini yabancı ülkelere de satabileceklerdi.

Soylular çarlıktan uçsuz bucaksız topraklar almışlardı. Burada yaşayan özgür köylüler de serf olmuşlardı. Ayrıca her özgür köylü bir efendi seçmek zorundaydı. Soylular suçlu gördükleri serfleri Sibirya’ya sürebiliyorlardı.

Kısa sürede angarya arttırıldı. 3 günden 6 güne çıktı. Köylüye kendi tarlasını işleyebilmek için bir tek Pazar günü kalıyordu. Serfler senyör izin vermeden evlenemiyorlardı. Serf aileleri dağılmıştı. İnsanlar sürüler halinde satılıyorlardı.

1785’den itibaren II. Katerina Kazaklarını Kafkasya üzerine sürdü. Gürcistan Rusya’ya Aras nehrine kadar olan toprakları ve Tiflis, Erivan ve Kutais kalelerini verdi. Rusya Güney Kafkasya’daydı.

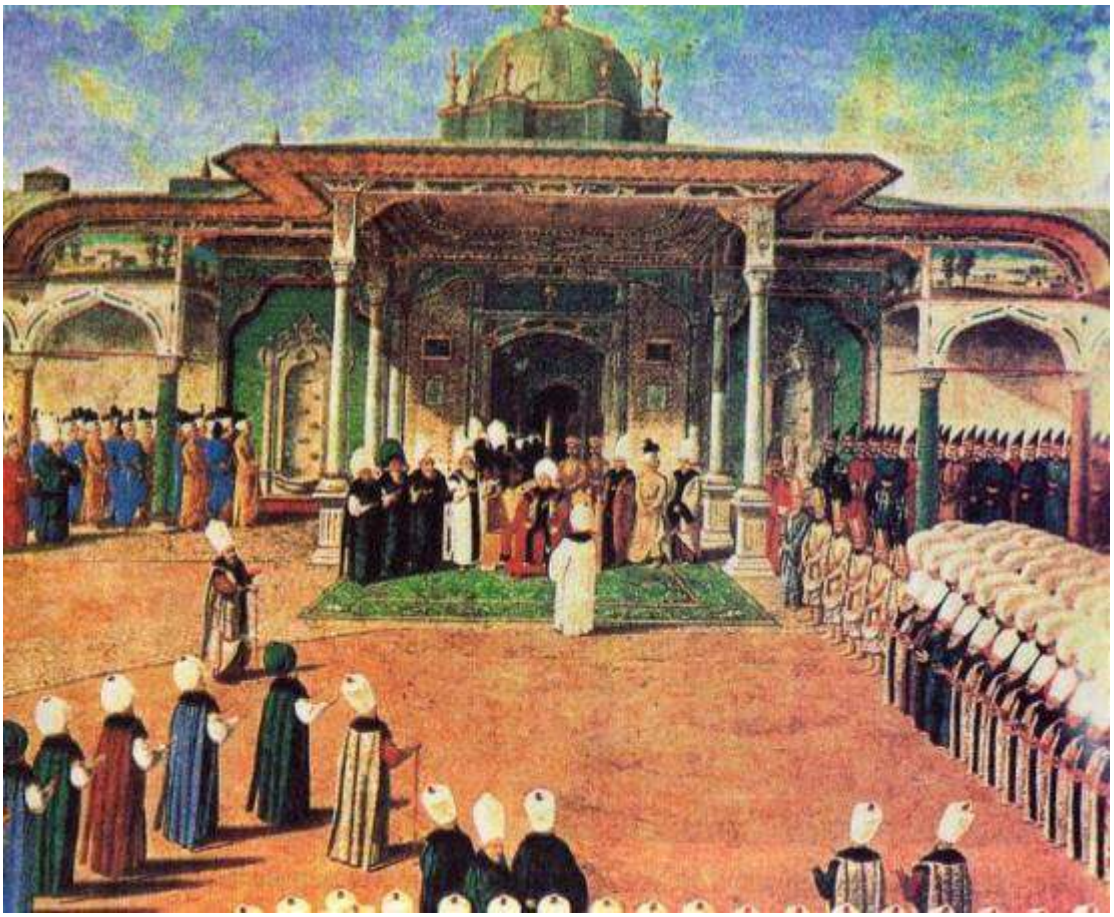
1785’de Rahip Mably öldü (1709 – 1785). 1768’de “ Ekonomistlere sunulan şüpheler “ (Les Doutes proposés aux économistes) ve 1776’da “ Toplumların doğal ve temel düzeni “

(L’Ordre naturel et essentiel des Sociétés) adlı eserleri yayınlandı. Başka eserleri de varsa da bunlar en bellibaşlılarıdır. Mably, mevcut düzeni eleştirip, bugün “ asgari komünist program “ diyebileceğimiz bir yapı ileri sürüyordu. Malby önce ikinci dereceden akrabalar arasındaki mirası kaldırıp, bu mirasın devlete geçmesi ile işe başlıyordu. Sistem peş peşe gelen düzenlemeler ile komünizme varacaktı.

Japon ressamları Tysonobu (1711 – 1785) ve Kiyomitsu (1735 – 1785) öldüler.

Osmanlıda Burjuvazi Oluşamıyor

Osmanlılarda askeri ile reaya ayrımı artık eski keskinliğini kaybetmişti. Osmanlı toplumunda görülebilinen zenginlik kaynağı iltizamdı. Bunlar, kefilleri ve sarraflarıyla beraber genel olarak devlete borçluydular. Devlet öldüklerinde bu borçluların mallarına el koyuyordu. Ayrıca zenginler paralarını saklar iseler yani devlet terekede umduğunu bulamaz ise, bu kişilerin sarrafları efendilerinin gizli servetlerini söyletmek için hapsedilir ve hatta öldürülürlerdi.

XVIII. yüzyılda müsadere, Osmanlı devleti tarafından mali bir kaynak olarak görülüyordu. Ayrıca müsadere, devlet denetim ve gücünün devam ettiğinin de bir kanıtıydı. Özellikle uzak eyaletlerde bu amaçlı kullanılıyordu. Ancak unutulmamalı ki zenginlerin terekelerinde alacakları daima önemli bir yer tutmuştu. Devlet ise müsadere sonrası bu borçluların peşine düşüyordu.

Bu durumda toplumun zenginleri, zenginliklerini açıkça ortaya dökmekten kaçınmışlardı. Konaklar şatafatlı eşyalar yerine kullanılmış ve hatta köhne eşyalarla donatılmıştı. Tabii lüks tüketimin azalması, piyasada genel bir talep azlığına neden oluyordu.

Müsadereler yatırımları da frenliyordu. Parası olanlar paralarını daha kazanç getirecek işlere yatıracaklarına altın ve mücevher olarak saklamayı tercih ediyorlardı.

Osmanlı devletinde zenginleşmek mümkündü ama bu zenginliği gelecek nesillere aktarmak pek mümkün değildi. Devlet zaten kullarının servetini, kulları kendi köleleri olduğu için devlet malı kabul ediyordu.

Sanayileşmeyi önleyen sadece servetin devamlılığının olmaması değildi. Bunun önce Müslüman dininden gelen bir engel de vardı. Müslümanlar kitap deyince Kuran'ı anlıyorlardı. Kitap okumaya ayıracak zamanları olduğunda da bu zamanı kuran okumaya ayırıyorlardı. Halbuki çağ aydınlanma çağıydı. Teknik gelişme ile aydınlanma at başı gidiyordu. Aydınlanma için olsun, teknik için olsun bilgi gerekiyordu. Kitap okuyan yoktu ki bilgi edinsin. Bilgi olmadan, değişimi tanımadan gelişmek de imkansızdı.

Bir de daha önce anlatıldığı gibi, Osmanlı İmparatorluk halkı hala geçmişte yaşıyordu. Avrupa'yı ve gelmekte olan Amerika'yı hesaba bile katmıyordu. O hala akınlarda kalmıştı. Osmanlı devleti veya Müslümanlar isteseler Dünyayı alt üst ederlerdi. Değilmi ki Allah yanlarındaydı. Değilmi ki Kuran zafer vaat etmişti.

Dış ticaretin yabancı ellerde olması da sanayileşmek için gereken sermaye birikimini önleyen bir faktördü. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı alalıdan beri yabancı tüccarlara imtiyazlar veriliyordu. Dubrovniklilerin ticari aaliyetine müsaade edilmişti. Ama XVIII. Yüzyıl bu imtiyazların devamlılık kazanmaya başladığı zaman oldu. XIX. yüzyılda da Osmanlının tarımsal zenginliği iç pazara değil, dış pazarlara akıyor olacaktı. Burada önce kaçak ticaret ağır basarken, XIX. yüzyılda bu kaçak ticaret uluslar arası anlaşmalarla resmiyet kazanacaktı. Ticareti yapabilenlerde artık yerli tüccarlar değil, yabancı tüccarlarla bunların çoğunlukla gayrimüslim olan ortakları olacaktı.

23. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar

. Armstrong Karen, Tanrı'nın Tarihi, Ayranç

. Anadolu Uygarlıkları Cilt 1, 2, 3 Görsel yayınlar

. Bowker J., The Religious Imagination and the Sense of the God, Oxford, 1978

. Bowker J., Problems of Suffering in Religions of the World, Cambridge, 1970

. Blunder Caroline, Evlin Mark, Çin, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi

. Campbell Joseph, Tanrının Maskeleri, İmge

. Challaye Felicien, Dinler Tarihi, Varlık yayınları

. Clough Shepard D., Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Cogido, Osmanlı Özel Sayısı, Yapı kredi Yayınları

. Colin A Ronan, Bilim tarihi, Tübitak

. Diamond Jared, Tüfek, Mikrop ve Çelik, TÜBİTAK, Popüler Bilim Kitapları

. Dimirti Kantemir, Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş ve çöküşü, Cumhuriyet Kitap Kulübü,1998

. Eberhard Wolfram, Çin Tarihi, Türk Tarih kurumu, Ankara 1995

. Encyclopaedia Britannica.

. Encyclopedia Mythica

. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, Inc.

. Encyclopaedia of Islam Online. Ed. P.J. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Brill Academic Publishers

. Encyclopedia of Islam and the Muslim World. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan 2004

. Esposito, John. The Oxford Dictionary of Islam. Oxford University Press 2003

. Gölpınarlı Abdülbaki, 100 soruda Türkiye'de mezhepler ve tarikatlar, gerçek yayınevi.1969

. Hançerlioğlu Orhan, Düşünce Tarihi,

. Hançerlioğlu Orhan, Felsefe sözlüğü, Varlık yayınları.

. Hançerlioğlu Orhan, Özgürlük düşüncesi, Varlık yayınları.

. Jewish Encyclopedia, New York, 1901

. Leroux Gabriel, Eski Akdeniz ve Yakın Doğu uygarlıkları, Varlık yayınları

. Mantran Robert, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Adam Yayınları, 1992

. Metin Kunt, Suraiya Faroqhi, Hüseyin Yurtaydın, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1300 - 1600. Cem yayınları, 1995 Cilt 3

. Mosca Gaetano, Siyasi Doktrinler Tarihi, Varlık yayınları

. Ortaylı İlber, Osmanlı Toplumunda Aile, Pan 2000

. Ortaylı İlber, Gelenekten Geleceğe, Ufuk Kitapları, 2001

. Önder Ali Tayyar, Türkiye'nin etnik yapısı, Fark yayınları 2007

. Öztuna T. Yılmaz, Türkiye Tarihi, Hayat kitapları

. Roux Jean-Paul, Türklerin Tarihi, Kabalcı 2007

. Seignobos Charles, Mukayeseli Avrupa tarihi, Varlık

. Sencer Oya, Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi,

. Sevin Veli, Anadolu Uygarlıkları, Görsel yayınlar

. Shepard D. Clough, Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Tanilli Server, Yüzyılların gerçeği ve mirası, Adam yayınlar

. Wells H.G., Kısa dünya tarihi, Varlık yayınları

. Zeldin Theodore, İnsanlığın Mahrem Tarihi, Ayrıntı Yayınları 1999

. en.wikipedia.org